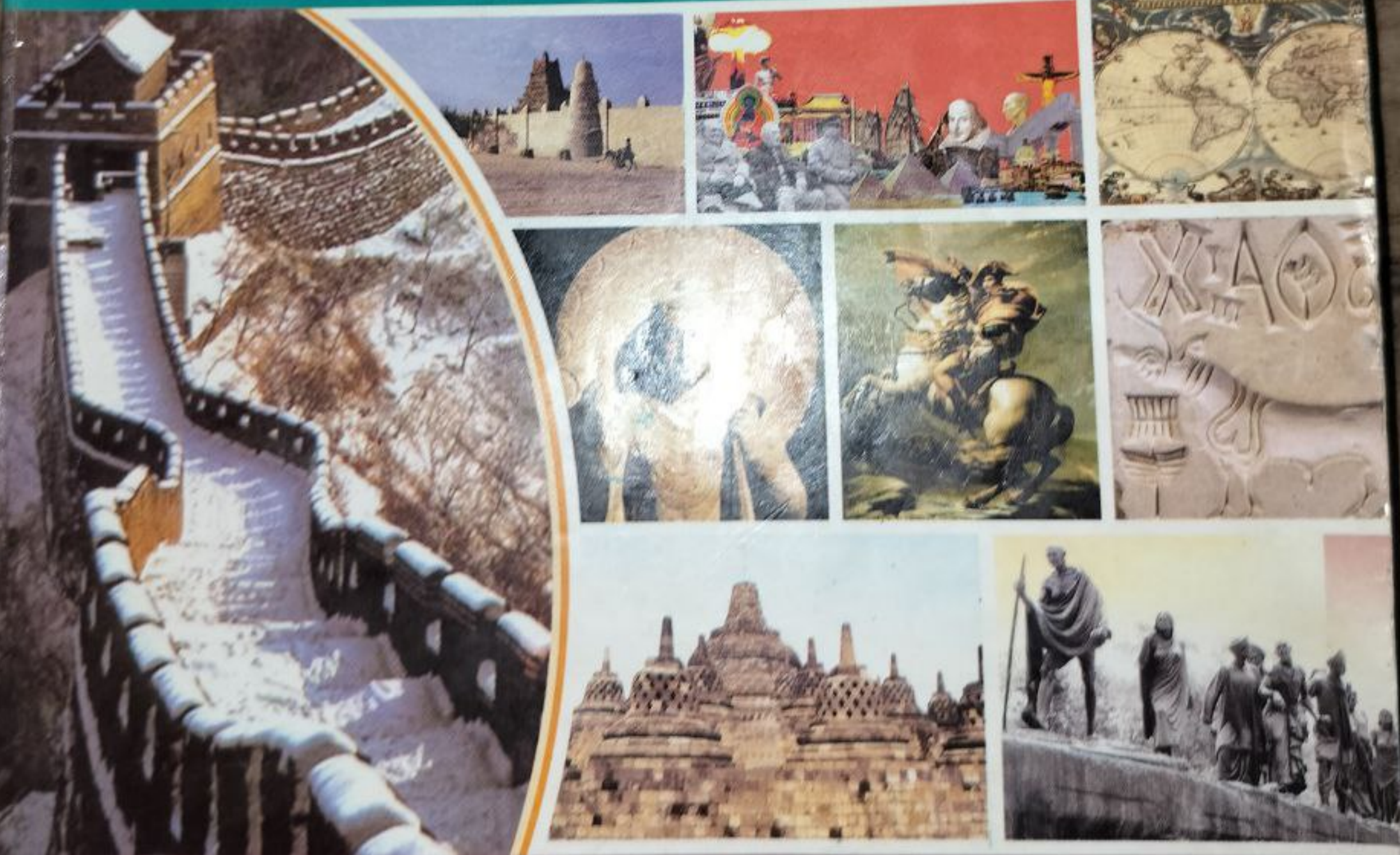

ବୁଦ୍ଧର
ଭକ୍ତ ମାଧବିକ(+୨)

ପୃଥ୍ବୀ ଲଳିତାସ୍ର

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରସ୍ତୁତନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା
ପୁସ୍ତକ ଭବନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

ବୁଧରେ
ଉଚ୍ଚ ମାଧ୍ୟମିକ (+୨)

ସୂଚକୀ ଇତିହାସ

ଲେଖକ ମଣ୍ଡଳୀ

ଡକ୍ଟର କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ ଡକ୍ଟର (ଶ୍ରୀମତୀ) ସସ୍ମିତା ତ୍ରିପାଠୀ
ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ବ୍ରହ୍ମପୁର ପ୍ରାଧ୍ୟାପିକା, ରେଭେନ୍ସା ସ୍ୱୟଂଶାସିତ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, କଟକ

ସମୀକ୍ଷକ

ଡକ୍ଟର କୈଳାସ ଚନ୍ଦ୍ର ଦାଶ
ପ୍ରାଧ୍ୟାପକ, ବିନାୟକ ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ମହାବିଦ୍ୟାଳୟ, ବ୍ରହ୍ମପୁର

ପ୍ରକାଶକ :

ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ପାଠ୍ୟପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ ଓ ପ୍ରକାଶନ ସଂସ୍ଥା
ପୁସ୍ତକ ଭବନ, ଭୁବନେଶ୍ୱର

Courses of studies
History of the World
First Year

Unit - I

1. Contributions of river valley civilization : Egypt, Mesopotamia and China.
2. (i) Ancient Greece : Rise of city states, - Athens and Sparta, Evolution of democracy, the age of pericles.
 (ii) Ancient Rome : Society and Government,
 Julius Ceasor -Achievements.
 (iii) Major religious : Christianity and Islam.

Unit - II

1. Feudalism in Europe : Features, Merits and Demerits.
2. Science and Changing Cultural traditions in Europe (14th to 17th century) :
 New ideas and new trends in Science, literature and Art.
3. European Voyages of Explorations, (15th to 17th Century)

Unit - III

1. Industrial Revolution - Innovations and technological changes :
 Its impact.
2. American War of Independence : Causes and consequences.
3. French Revolution of 1789 : Causes and Significance

Unit - IV

1. Formation of Nation States : Italy and Germany
2. First World War : Causes.
3. Russian Revolution of 1917 : Causes and effects.

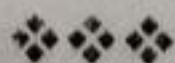
Unit - V

1. Events leading to the Second World War, emergence of new world Order :
 Cold War, NATO, CENTO and end of the Cold War.
2. United Nations : Origin, Objectives and Structure.
3. Non-Alignment Movement, Regional Cooperation of Asia - SAARC, ASEAN,
 Trend towards global economy.

ବିଷୟ ସୂଚୀ

ଅଧ୍ୟାୟ	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ପ୍ରଥମ ଅଧ୍ୟାୟ	ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ସଭ୍ୟତା : ନୀଳନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ସଭ୍ୟତା - ମେଘୋପଗାମିଆ ସଭ୍ୟତା - ପ୍ରାଚୀନ ବ୍ରାହ୍ମଣ ସଭ୍ୟତା - ଅବଦାନ । ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧-୩୪
ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ	ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତା : ନଗର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ଅଭ୍ୟୁଦୟ - ପ୍ଲାଟୋ ଓ ଏଥେନ୍ସ - ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବିବର୍ତ୍ତନ - ପେରିକ୍ଲିସୀୟ ଯୁଗ । ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୩୫-୪୪
ତୃତୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ	ପ୍ରାଚୀନ ରୋମ୍ ସଭ୍ୟତା : ସମ୍ରାଜ୍ଞ ଓ ଶାସନ - ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜର - ପ୍ରାଚୀନ ରୋମୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଅବଦାନ । ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୪୫-୬୨
ଚତୁର୍ଥ ଅଧ୍ୟାୟ	ବିଶ୍ୱର ପ୍ରମୁଖ ଧର୍ମ : ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମ - ଇସ୍ଲାମ ଧର୍ମ ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୬୩-୭୦
ପଞ୍ଚମ ଅଧ୍ୟାୟ	ଇଉରୋପୀୟ ସାମନ୍ତବାଦ : ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ, ଉପକରିତା ଓ ଅପକରିତା, ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୭୧-୭୯
ଷଷ୍ଠ ଅଧ୍ୟାୟ	ଇଉରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା : (ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୮୦-୮୯
ସପ୍ତମ ଅଧ୍ୟାୟ	ଇଉରୋପୀୟ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର : (ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ) ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୯୦-୧୦୧
ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ	ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ :	୧୦୨-୧୦୯

ଅଧ୍ୟାୟ	ବିଷୟ	ପୃଷ୍ଠା
ଅଷ୍ଟମ ଅଧ୍ୟାୟ	ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ : ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏବଂ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ବିକାଶ ଫଳାଫଳ ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୦୭-୧୦୯
ନବମ ଅଧ୍ୟାୟ	ଆମେରିକାର ସ୍ବାୟତ୍ତତା ସଂଗ୍ରାମ : କାରଣ ଏବଂ ଫଳାଫଳ ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୧୦-୧୨୧
ଦଶମ ଅଧ୍ୟାୟ	ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ : କାରଣ ଓ ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୨୨-୧୩୧
ଏକାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ	ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ : ଇଟାଲୀ ଓ ଜର୍ମାନୀ : ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୩୨-୧୪୯
ଦ୍ଵାଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ	ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ - କାରଣ : ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୫୦-୧୫୫
ତ୍ରୟୋଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ	୧୯୧୭ ମସିହାର ରଷ ବିପ୍ଳବ - କାରଣ ଓ ଫଳାଫଳ : ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୫୬-୧୬୯
ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ	ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର କାରଣ : ନୂତନ ବିଶ୍ଵର ଅଭ୍ୟୁଦୟ - ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ - ନାଟୋ ସେଣ୍ଟୋ - ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ପରିସମାପ୍ତି । ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୭୦-୧୭୯
ପଞ୍ଚଦଶ ଅଧ୍ୟାୟ	ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ : ଉତ୍ପତ୍ତି, ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଏବଂ ଗଠନ ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୮୦-୧୮୫
ଷୋଡ଼ଶ ଅଧ୍ୟାୟ	ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ : ଏସିଆରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା - ସାର୍ବ - ଏସିଆନ - ବିଶ୍ଵ ଅର୍ଥନୀତିର ନୂତନଦିଗ । ସାରାଂଶ - ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ	୧୮୬-୧୯୪

ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ସଭ୍ୟତା

ମାନବ ଜାତି ଯେତେବେଳେ ଯାଯାବର ଜୀବନ ତ୍ୟାଗ କରି ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା ହୋଇ କୃଷି ଉପରେ ନିର୍ଭରଶୀଳ ହେଲା, ସେତେବେଳେ ସେ ଉର୍ବର ମୃତ୍ତିକା ଓ ପ୍ରଚୁର ଜଳ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବା ସ୍ଥାନର ସନ୍ଧାନରେ ନିଯୋଜିତ ହେଲା। ଏ ସବୁ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାରେ ଉପଲବ୍ଧ ହେଉଥିବାରୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ଗୁଡ଼ିକରେ ମାନବ ସଭ୍ୟତା ବିକାଶ ଲାଭ କଲା। ସେଥିମଧ୍ୟରୁ ମିଶରର ନୀଳନଦୀ, ମେସୋପଟାମିଆର ଟାଇଗ୍ରୀସ୍ ଓ ଇଉଫ୍ରେଟିସ୍ ନଦୀ ଓ ଚୀନର ହୋଙ୍ଗାଂହୋ ଓ ଯାଙ୍ଗ୍ ସିକିଙ୍ଗାଙ୍ଗ୍ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ। ଏହି ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକରେ ଐତିହାସିକ ସଭ୍ୟତା ଗୁଡ଼ିକ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା ଓ ସେସବୁ ବିଶ୍ୱଇତିହାସକୁ ରୁଚିମାତ୍ର କରିଥିଲା।

ନୀଳ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ସଭ୍ୟତା

ଯେ କୌଣସି ଦେଶର ଭୌଗୋଳିକ ପରିବେଶ ତା'ର ଇତିହାସକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥାଏ। ସେହିପରି ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ଉତ୍ତର-ପୂର୍ବ ଅଂଶରେ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଉପକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ମିଶର ଦେଶରେ ତାର ଭୌଗୋଳିକ ପରିବେଶ ଯୋଗୁଁ ଏକ ଗାରିମାମୟ ସଭ୍ୟତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିଲା।

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରର ଭୌଗୋଳିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି :

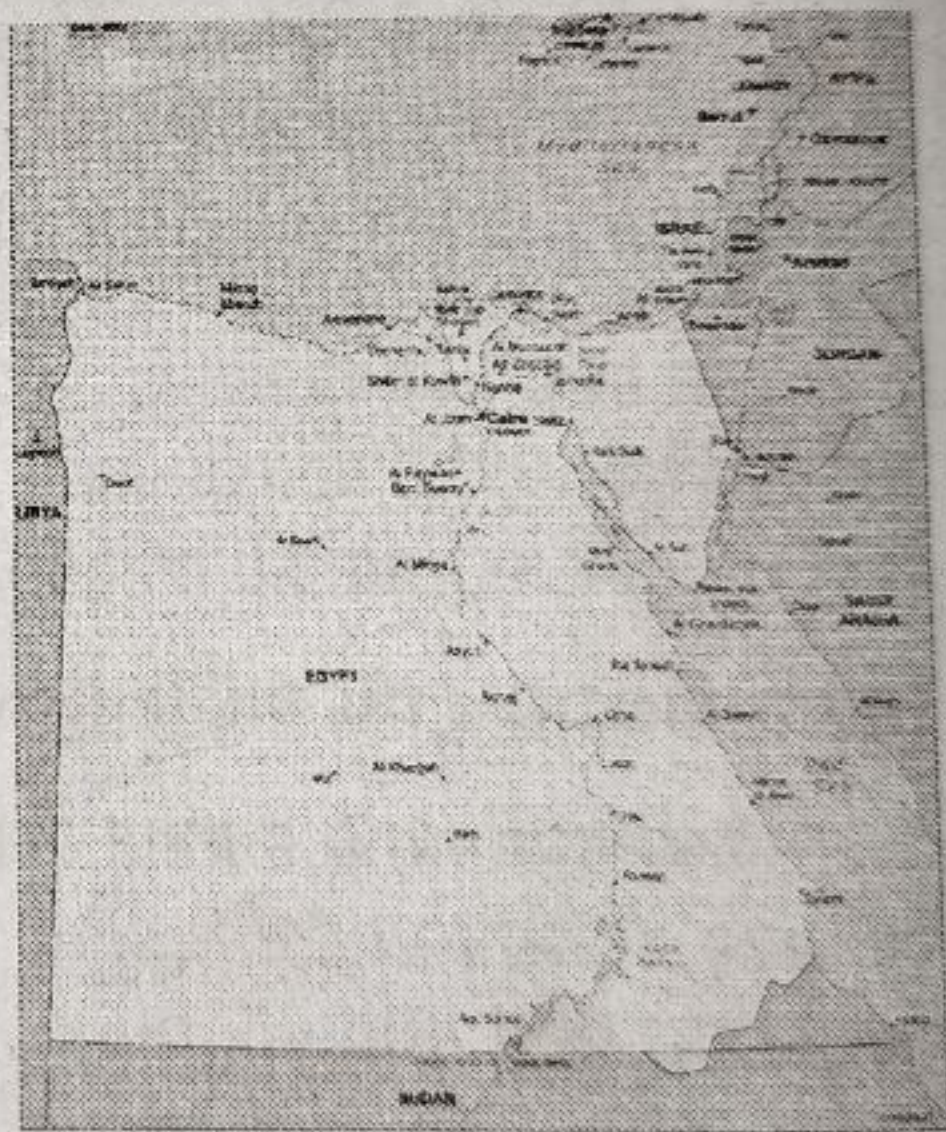
ମିଶର ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ନୀଳନଦୀ ପ୍ରବାହିତ। ନଦୀ ଉପତ୍ୟକାକୁ ଲାଗି କରି ପୂର୍ବ ଓ ପଶ୍ଚିମ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ଛୋଟ ବଡ଼ ପାହାଡ଼ ଓ ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଦୁର୍ଗମ ମରୁଭୂମି। ଏହି ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ଯୋଗୁଁ ନୀଳନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ବହୁଦିନ ଧରି ବାହ୍ୟ ଜଗତରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ରହିଥିଲା। ଫଳତଃ ମିଶର କୌଣସି ବାହ୍ୟଶକ୍ତି ଆକ୍ରମଣର ଶିକାର ହୋଇନଥିଲା। ଉପରୋକ୍ତ କାରଣରୁ ମିଶର ଦେଶର ସଭ୍ୟତାର ନିରବଚ୍ଛିନ୍ନ ଭାବରେ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଛି। ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନେ ଏକ ନୂତନ ପଥ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ଦ୍ୱାରା ଲୋହିତ ସାଗରକୁ ମିଶର ଉନ୍ମୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା। ଏହାଦ୍ୱାରା ଭାରତ ମହାସାଗରରେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ମିଶରର ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇପାରିଥିଲା।

ମିଶର ଏକ ନଦୀମାତୃକା ଦେଶ। ପ୍ରତିବର୍ଷ ଗ୍ରୀଷ୍ମକାଳରେ ନୀଳ ନଦୀରେ ବନ୍ୟା ହୋଇ ଉଭୟ କୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଜଳମଗ୍ନ କରାଏ। ବନ୍ୟାଜଳ ଅପସରି ଯିବା ପରେ ଉକ୍ତ ଅଞ୍ଚଳରେ କୃଷ୍ଣ ମୃତ୍ତିକାର ଏକ ଆସ୍ତରଣ ପଡ଼ିଯିବା ଫଳରେ ସେ ଅଞ୍ଚଳର ମୃତ୍ତିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉର୍ବର ଓ କୃଷି ଉପଯୋଗୀ ହେଉଥିଲା। ଏହି ନଦୀମାତୃକା ଯୋଗୁଁ ମିଶରରେ ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗର ଯାଯାବରମାନେ କୃଷି ଓ ପଶୁପାଳନକୁ ଜୀବିକା ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରି ସ୍ଥାୟୀବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ।

ନୀଳନଦୀ ବ୍ୟତୀତ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସ୍ଥାୟୀବସତି ସ୍ଥାପନ ସମ୍ଭବପର ନଥିଲା । ନୀଳନଦୀ ନଥିଲେ ମିଶର ଦେଶର ବିଶେଷତ୍ୱ ନଥାନ୍ତା କିମ୍ବା ସେଠାରେ ବିଶ୍ୱର ଏକ ଗାରିମାମୟ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ଘଟିପାରିନଥାନ୍ତା । ନୀଳନଦୀ ଯୋଗୁଁ ମିଶରରେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସାଧୁତ ହୋଇ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶ ଘଟିଥିଲା । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଗ୍ରୀକ୍ ଐତିହାସିକ ହେରୋଡୋଟସ୍ ମିଶରକୁ ନୀଳନଦୀର ଦାନ (Gift of the Nile) ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ନୀଳନଦୀ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ମିଶର ସଭ୍ୟତା ଗଠିତ ଓ ପରିପୁଷ୍ଟ । ପ୍ରାଚୀନ ମିଶର ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଓ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ମଧ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ ସ୍ଥାପନ କରିପାରିଥିଲା ।

ରାଜନୈତିକ ଇତିହାସ

ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପାଞ୍ଚ ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନେ ନୀଳନଦୀର ଉର୍ବର ଉପତ୍ୟକାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ଓ ଏକ ମହାନ ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ି ପାରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ କ୍ଷୁଦ୍ରକ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଦଳମାନଙ୍କର ବିଲୟ ଘଟି ଦୁଇଟି ବୃହତ୍ ଦଳର ଉତ୍ଥାନ ଘଟିଲା । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୩୦୦ ବେଳକୁ ନୀଳନଦୀର ତ୍ରିକୋଣଭୂମିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ରାଜ୍ୟକୁ ନିମ୍ନ ମିଶର (Lower Egypt) ଓ ଏହାର ଦକ୍ଷିଣରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ରାଜ୍ୟକୁ ଉପର ମିଶର (Upper Egypt) ବୋଲି ନାମିତ କରାଗଲା । ଏହି ସ୍ଥାନରୁ ମିଶର ଦେଶର ଇତିହାସ ରଚନା ପାଇଁ ଲିଖିତ ଉପାଦାନ ମିଳିଥାଏ । କାଳକ୍ରମେ ସମଗ୍ର ମିଶରକୁ ଏକ ଶାସନାଧୀନ କରିବା ପାଇଁ ରାଜବଂଶମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଲା । ଏହି ରାଜବଂଶଗୁଡ଼ିକର ରାଜୁତି କାଳକୁ ତିନୋଟି ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ : ଯଥା - ପୁରାତନ ରାଜ୍ୟ (Old Kingdom, 3500 B.C. - 2700 B.C.), ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ (Middle Kingdom, 2400 B.C. - 1800 B.C.) ଓ ନୂତନ ରାଜ୍ୟ ବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ (New Kingdom or Empire 1600 B.C - 1000 B.C.)

ମିଶରର ମାନଚିତ୍ର

ପ୍ରାଚୀନ ରାଜ୍ୟ (୩୫୦୦ ଖ୍ରୀ.ପୂ. - ୨୭୦୦ ଖ୍ରୀ.ପୂ.)

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୩୫୦୦ରେ ଉପର ମିଶରର ରାଜା ମେନେସ୍ (Menes) ଉପର ଓ ନିମ୍ନ ମିଶରକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ସମଗ୍ର ମିଶର ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ରାଜତ୍ୱ କଲେ । ସେହିଦିନଠାରୁ ସମଗ୍ର ମିଶର ଏକଶାସନାଧୀନ ହୋଇ ରାଜାମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ହେଲା । ରାଜା ମେନେସ୍ ମିଶରର ପ୍ରଥମ ନରପତି ଭାବେ ବିଖ୍ୟାତ । ମିଶରରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଫାରୋ (Pharaoh) କୁହାଯାଏ । ଫାରୋ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ 'ବିଶାଳ-ପ୍ରାସାଦ ନିବାସୀ' । ଫାରୋମାନେ

ଅସୀମ କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଆଡ଼ମ୍ବରପୁରୀ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଦୈନିକ ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ଲୋକମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ପାରୋମାନେ ନିରଙ୍କୁଶ ଭାବରେ ଶାସନ ଚଳାଉଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ମିଶରର ପାରୋମାନେ ସୁବିଶାଳ ପିରାମିଡ଼ମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏଥିପାଇଁ ଏହାକୁ 'ପିରାମିଡ଼ ଯୁଗ' ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ମୃତ୍ୟୁପରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମା ପୁନଃ ସେହି ଶରୀରକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବ । ତେଣୁ ମୃତ ଶରୀରର ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ ସେମାନେ ଚେଷ୍ଟିତ ଥିଲେ । ଏଥିନିମନ୍ତେ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ପାରୋମାନେ ନିଜ ମୃତ୍ୟୁପରେ ନିଜ ଶବକୁ ସୁରକ୍ଷିତ ରଖିବା ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁପୂର୍ବରୁ ବିଶାଳ ପିରାମିଡ଼ମାନ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ । ପିରାମିଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ପାରୋମାନଙ୍କର ଶବ ତଥା ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ, ପାନୀୟ ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ରଖାଯାଉଥିଲା । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ମୃତ ପାରୋଙ୍କର ଆତ୍ମାର ପୁର୍ନଆଗମନ ପରେ ତାଙ୍କର ସେବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅନୁଗତ ଭୃତ୍ୟ ଆଦିଙ୍କୁ ହତ୍ୟାକରି ପାରୋଙ୍କ ପିରାମିଡ଼ ନିକଟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ପିରାମିଡ଼ ମଧ୍ୟରେ ରଖାଯାଉଥିଲା । ଏପରି ଏକ ଅଭୂତ ବିଶ୍ୱାସକୁ ନେଇ ନିର୍ମିତ ପିରାମିଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମିଶର ଦେଶରେ ଦୃଶ୍ୟମାନ ।

ପୁରାତନ ରାଜ୍ୟର ଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଜୋସର (Zoser) ଅନ୍ୟତମ । ଜୋସର ସମ୍ଭବତଃ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୧୫୦ରେ ମିଶରର ଶାସକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଇମହୋଟେପ (Imhotep) ନାମରେ ଜଣେ ପରାମର୍ଶଦାତା ଥିଲେ । ଇମହୋଟେପଙ୍କର ସ୍ଥାପତ୍ୟବିଦ୍ୟା, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ରରେ ଗଭୀର ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଥିଲା । ଏହି ପୁରାତନ ରାଜ୍ୟର ଶାସକ ଖୁଫୁ (Khufu or Cheops) କି ସମୟରେ ମିଶରର ସର୍ବବୃହତ ପିରାମିଡ଼ ଗିଜେ (Gizeh) ଠାରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପିରାମିଡ଼ ତେର ଏକର ଜମି ଉପରେ ନିର୍ମିତ । କଥିତ ଅଛି, ଏକଶତ ସହସ୍ର ମନୁଷ୍ୟ ଦୀର୍ଘ ବିଂଶ ବର୍ଷକାଳ କାର୍ଯ୍ୟକରି ଏହି ପିରାମିଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହା ପୃଥିବୀର ସପ୍ତାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ । ଏହାର ନିକଟରେ ଅବସ୍ଥିତ ପୃଥିବୀର ବୃହତ୍ତମ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଫିକ୍ସ (Sphinx) । ଏହି ମୂର୍ତ୍ତିଟି ସିଂହର ଶରୀର ଓ ମନୁଷ୍ୟର ମୁଣ୍ଡ ନେଇ ଗଠିତ । ପାରୋ ଖାଫ୍ରେ (Khafre) ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରାଯାଏ ।

ମଧ୍ୟରାଜ୍ୟ (ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ୨୪୦୦ - ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ୧୮୦୦)

ପିରାମିଡ଼ ଯୁଗ ପରେ ମିଶରର ରାଜନୈତିକ ଏକତା କ୍ଷୁଣ୍ଠହେଲା । ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ଶାସନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ପ୍ରଥମ ଆମେନେହୋଟେପ (Amenhotep - I) ଓ ତୃତୀୟ ଆମେନେହୋଟେପ (Amenhotep - III) କି ପରି ସୁଦକ୍ଷ ଶାସକମାନଙ୍କର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାରେ ମିଶରରେ ସୁଶୃଙ୍ଖଳ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିଥିଲା । ମାତ୍ର ତୃତୀୟ ଆମେନେହୋଟେପଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁର ତେର ବର୍ଷ ପରେ ମିଶରରେ ପୁନର୍ବାର ଅରାଜକତା ଓ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା । ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୮୦୦ ବେଳକୁ ମିଶରର ରାଜନୈତିକ ଅରାଜକତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ହାଇକସ୍ (Hyksos) ନାମକ ଏସିଆର ଏକ ଅଶ୍ୱାରୋହୀ ଭ୍ରମଣଶୀଳ ଜାତି ମିଶର ଅଧିକାର କରିନେଇଥିଲେ । ଦୁଇଶହ ବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ବିଦେଶୀ ଶାସନପରେ ମିଶରବାସୀ ପରାଧୀନତାର ପୀଡ଼ାରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ଅହମୁସ୍ (Ahmose) ନାମକ ଜଣେ ବିକ୍ରମଶାଳୀ ରାଜା ହାଇକସ୍ମାନଙ୍କୁ ମିଶର ଭୂମିରୁ ବିତାଡ଼ିତ

କରିଥିଲେ । ବୈଦେଶିକ ଆକ୍ରମଣକାରୀମାନଙ୍କର ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତ ହେବାପରେ ମିଶରରେ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ।

ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଯୁଗ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୬୦୦ - ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୦୦୦)

ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଯୁଗରେ ତୃତୀୟ ଥୁତମୋସ (Thutmose-III), ଆଖନାଟନ୍ (Akhnaton) ଏବଂ ରାମେସେସ୍ (Rameses II) ପ୍ରଭୃତି ଫାରୋମାନେ ବିଶେଷ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଥୁତମୋସ୍ ମିଶର ଇତିହାସର ନେତୃତ୍ୱାଧୀନ ସଦୃଶ ଥିଲେ । ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଯୋଦ୍ଧା, ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ସୁଶାସକ ଭାବେ ସେ ଇତିହାସରେ ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ । ତାଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ସିରିଆ, ପାଲେଷ୍ଟାଇନ ଓ କ୍ରୀଟ ପ୍ରଭୃତି ରାଜ୍ୟ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଧିକୃତ ହୋଇଥିଲା । ମିଶରର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ କର୍ଷାକ ମନ୍ଦିର ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ହିଁ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସକ ହେଲେ ତୃତୀୟ ଏମେନ୍‌ହୋଟେପ । ମିଶରସ୍ଥିତ ଲକ୍ଷ୍ମର ମନ୍ଦିରର ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟ ତାଙ୍କର ରାଜତ୍ୱରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ଏମେନ୍‌ହୋଟେପଙ୍କ ପରେ ଚତୁର୍ଥ ଏମେନ୍‌ହୋଟେପ ପୃଥ୍ବୀର ପ୍ରଥମ ଧର୍ମସଂସ୍କାରକ ରୂପେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଏକେଶ୍ୱରବାଦର ପ୍ରବର୍ତ୍ତକ ଥିଲେ । ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତା ବା 'ଏଟନ୍' ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହିମନ୍-ଟୁ-ଡି-ଏଟନ୍ (Hymn-to-the-Aton) ନାମକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେ ନିଜର ନାମକୁ ଆଖନାଟନ୍ ବା 'ଏଟନ୍‌ଙ୍କ ସେବକ' ବୋଲି ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିଥିଲେ ।

ତୃତୀୟ ରାମେସେସ୍ ମିଶରର ଅନ୍ୟତମ ମୁଖ୍ୟ ନରପତି । ସେ ମିଶର ଇତିହାସରେ ଜଣେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାତା ଭାବରେ ପରିଚିତ । ଆବୁସିମ୍ବେଲ (Abu-simbel) ଠାରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ତାଙ୍କର କାର୍ତ୍ତି ଗାନ କରନ୍ତି । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଯୁଗର ଶେଷ ଭାଗରେ ଫାରୋ ଏବଂ ମିଶରୀୟ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଯୋଗୁଁ ମିଶର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କ୍ରମେ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୬୭୦ରେ ଏସିରିଆର ସମ୍ରାଟ ଅସୁରବାନିପାଲ ମିଶର ଅଧିକାର କଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏହା ପାରସ୍ୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୩୨ରେ ଗ୍ରୀକ୍ ବୀର ଆଲେକଜାଣ୍ଡର ମିଶର ରାଜ୍ୟ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏହାର ତିନିଶହ ବର୍ଷପରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୦ରେ ଅଗଷ୍ଟସ୍ ସିଜରଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ମିଶର ଏକ ପ୍ରଦେଶ ରୂପେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ଇତିହାସର ବହୁ ଘାତ ପ୍ରତିଘାତ ସତ୍ତ୍ୱେ ମିଶରର ଫାରୋମାନେ ହିଁ ଅଧିକ ସ୍ମରଣୀୟ । ସେମାନଙ୍କର ରାଜତ୍ୱ ସମୟ ମିଶର ଇତିହାସର ଏକ ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଶାସନ ପଦ୍ଧତି

ମିଶରର ଶାସନ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ଫାରୋମାନେ ମିଶରର ସାର୍ବଭୌମ ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଫାରୋଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ଏହି ଫାରୋମାନେ ମିଶରର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦେବତା ସୂର୍ଯ୍ୟ ଆମୋନ୍‌ରା (Amon-Ra) କୁ ପୁତ୍ର ରୂପେ ପରିଚିତ; ତେଣୁ ସେମାନେ ଐଶ୍ୱରିକ ଶକ୍ତି ସମ୍ପନ୍ନ ବୋଲି ମିଶରବାସୀମାନେ

ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଥିଲେ ଏକାଧାରରେ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନକାରୀ, ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ଓ ମୁଖ୍ୟ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ । ରାଜାଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ତତ୍କାଳୀନ ମିଶର ସମାଜରେ ସାମନ୍ତ ଓ ପୁରୋହିତମାନେ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ ।

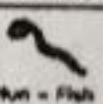
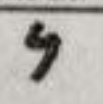
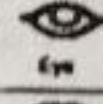
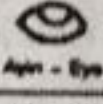
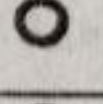
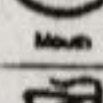
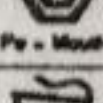
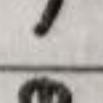
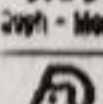
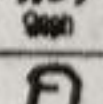
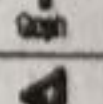
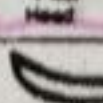
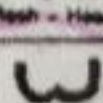
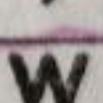
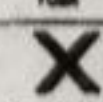
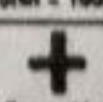
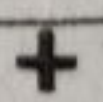
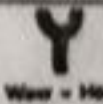
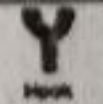
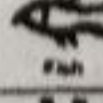
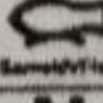
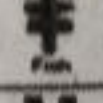
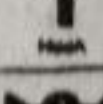
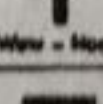
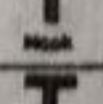
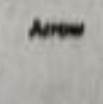
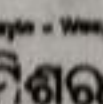
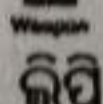
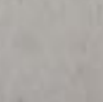
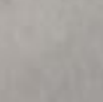
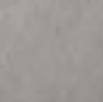
ଶାସନର ସୁବିଧା ନିମନ୍ତେ ମିଶରକୁ ଚାଳିଶଟି ପ୍ରଦେଶରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ପ୍ରଦେଶକୁ ନୋମ (Nome) ଓ ପ୍ରଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ନୋମାର୍କ (Nomarch) କୁହାଯାଉଥିଲା । ନୋମାର୍କମାନେ ନିଜ ଶାସନାଧୀନରେ ଥିବା ପ୍ରଦେଶରୁ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଦ୍ରବ୍ୟ ଆକାରରେ କର ଗ୍ରହଣ କରାଯାଉଥିଲା । ନୋମାର୍କଙ୍କୁ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବହୁବିଧ କର୍ମଚାରୀ ଓ ସୈନ୍ୟ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ବଣିକ ଓ କାରିଗର ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ସହରରେ ବସବାସ କରୁଥିଲେ । କୃଷକ ଓ କର୍ମଜୀବିମାନେ ଫେଲାହିନ (Fellahin) ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ।

ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ନୀଳନଦୀ ଉପତ୍ୟକାର ଦାନ

ମାନବ ସଭ୍ୟତା ବିବର୍ତ୍ତନଶୀଳ ଓ କ୍ରମ ବର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଣୁ । ଏହା କୌଣସି ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନ ବା ସମୟରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନ ଓ ସମୟର ଦାନ ଉପରେ ଏହା ବିକାଶ ଲାଭ କରିଛି ଓ କରି ଚାଲିଥିବ ମଧ୍ୟ । ଏହା ଏକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଓ ଏହାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟି ଚାଲିଛି । ଆଜିର ଏହି ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ମୂଳଭିତ୍ତି ପ୍ରାଚୀନ କାଳର ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଛି । ସେହି ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନରେ ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଦାନ ଅତୁଳନୀୟ । ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ରୁଦ୍ଧିମତ୍ତ କରିଛି ।

ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଲିପି

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାନ ହେଲା ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀର ଉଦ୍ଭାବନ । ଏହାପୂର୍ବରେ ମାନବ ଜାତିର ଲିପିବଦ୍ଧ ଐତିହାସିକ ଯୁଗର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ନିଜର ଭାବ ଓ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ କରିବା ପାଇଁ ଛବି ଅଙ୍କନ କରୁଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ଗୃହ ଏକ ଆୟତାକାର କ୍ଷେତ୍ର ଦ୍ୱାରା ସୂଚିତ ହେଉଥିଲା ଓ 'ପ୍ରାଧାନ୍ୟ' ପ୍ରକାଶ କରିବାକୁ ତାହାଙ୍କୁ ସେମାନେ ସିଂହର ଅଗ୍ରଭାଗ ଚିତ୍ରରେ ଆଙ୍କି ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ । ଛବି ଅଙ୍କନ କରିବାକୁ କଷ୍ଟ ହେଉଥିବାରୁ କ୍ରମେ ଛବିଗୁଡ଼ିକୁ ସରଳ ଚିହ୍ନ ରୂପେ ପରିବର୍ତ୍ତିତ କରିଦିଆଗଲା । ତାପରେ ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିବାପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଶବ୍ଦର ଧ୍ୱନିଗୁଡ଼ିକ ସହ ସେହି ଛବି ବା ଚିହ୍ନ ଗୁଡ଼ିକର ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । ଉଚ୍ଚାରିତ ଶବ୍ଦ ସହିତ ଛବିଗୁଡ଼ିକୁ ଚିହ୍ନିତ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ସହଜସାଧ୍ୟ ହେଲା । ମିଶରୀୟମାନେ ପ୍ରାୟ ୪୦୦ ଚିହ୍ନ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଚିହ୍ନ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଏଁ

Hamitic 1200 B.C.E.	Semitic 1500 B.C.E.	Phoenician 1000 B.C.	Greek 800 B.C.E.	Roman 114 A.C.E.
			N	N
Snake	Fish	Fish	No	No
			O	O
Eye	Eye	Eye	Oncron	Oncron
			P	P
Mouth	Pe - Mouth	Pe	Pe	Pe
			G	G
Head	Head	Head	G	G
			P	R
Head	Head	Head	Pe	Pe
			Σ	S
Tooth	Shin - Tooth	Shin	Sigma	Sigma
			T	T
Cross Mark	Tau - Mark	Tau	Tau	Tau
			T	V
Hook	Waw - Hook	Hook	Upsilon	Upsilon
			X	X
Fish	Samekh/Fish	Fish	Chi	Chi
			T	Y
Hook	Waw - Hook	Hook	Upsilon	Upsilon
			I	Z
Arrow	Zayin - Weapon	Weapon	I	Z

ମିଶରର ଲିପି

ଶବ୍ଦର ମାତ୍ରା (Syllable) ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସେହି ୪୦୦ଟି ଚିହ୍ନ ସାହାଯ୍ୟରେ ସେମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରିପାରୁଥିଲେ । ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଏହି ଲେଖା ହାଇରୋଗ୍ଲିଫ୍ (Hieroglyphy) କୁହାଯାଏ । ହାଇରୋଗ୍ଲିଫ୍ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ‘ପବିତ୍ର ଲିପି’ (Sacred Writing) । ପ୍ରଥମେ କେବଳ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଏହି ଲିଖନକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦିତ ହେଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ ‘ପବିତ୍ର ଲିପି’ ବୋଲି କୁହାଯାଏ ।

କାଳକ୍ରମେ ଏହି ଲେଖା ଉପରେ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବା ପାଇଁ ମିଶରବାସୀ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ । ଚାରିଶହ ପ୍ରକାର ଚିହ୍ନକୁ ମନେରଖି ଲେଖିବା କଷ୍ଟକର ହେବାରୁ ବହୁ ଅଧ୍ୟବସାୟରୁ ମିଶରୀୟମାନେ ୨୬ଟି ଅକ୍ଷର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଉଦ୍ଭାବିତ ଅକ୍ଷରଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ପ୍ରାଚୀନ ଫୋନେସୀୟମାନେ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିଥିଲେ । ତତ୍ପରେ ଗ୍ରୀକମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହାର କିଛି ଅଧିକ ଉନ୍ନତି କଲେ । ଏହି ଉନ୍ନତ ଲିପିକୁ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ଵ ଗ୍ରହଣ କଲା । ମିଶରୀୟ ଲିପି ଖୋଦିତ ଏକ ପ୍ରସ୍ତରଫଳକ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ୧୭୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମିଶରରୁ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡରେ ମିଶରୀୟ ଲିପି ଓ ଏହାର ଗ୍ରୀକ ଅନୁବାଦ ଉଭୟ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଫରାସୀ ପଣ୍ଡିତ ସାମ୍ପୋଲିଅନ (Champollion) ଏହି ମିଶରୀୟ ଲିପି ପଢ଼ିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତରକୁ ରୋଜେଟା ପ୍ରସ୍ତର (Rosetta Stone) କୁହାଯାଏ । ଏହା ବ୍ରିଟିଶ ସଂଗ୍ରହାଳୟରେ ସଂରକ୍ଷିତ ଅଛି । ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶକୁ ଦୂରାନ୍ୱିତ କରିଥିଲା । ତେଣୁ ମିଶରୀୟମାନେ ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ଅଶେଷ କଲ୍ୟାଣ କରିଯାଇଛନ୍ତି ।

ଲିଖନ ସାମଗ୍ରୀ : କାଗଜ, କଲମ, କାଳି

ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ସହିତ ଲିଖନ ସାମଗ୍ରୀର ଉଦ୍ଭାବନ କରାଗଲା । ମିଶରୀୟ ଲିପି ପ୍ରଥମେ ପ୍ରସ୍ତର ଦେହରେ ଖୋଦିତ ହେଉଥିଲା । କ୍ରମେ ମିଶରୀୟମାନେ ‘ପାପିରସ୍’ ନାମକ ଏକ ତୃଣ ଜାତୀୟ ଉଦ୍ଭିଦକୁ ଶୁଷ୍କ କରି ତାହାକୁ ପରସ୍ପର ସଂଯୋଗ କରି ଶହ ଶହ ଫୁଟ ଲମ୍ବ ରୋଲ୍ ତିଆରି କଲେ । ଏହା ଆଧୁନିକ ଯୁଗର କାଗଜ ପରି ଲିପି ଲିଖନ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଏହା ହିଁ ହେଉଛି ପୃଥ୍ବୀର ପ୍ରାଚୀନତମ କାଗଜ । କାଗଜର ଇଂରାଜୀ ବାଚୀ ଶବ୍ଦ ‘ପେପର’ ଏହି ‘ପାପିରସ୍’ ଶବ୍ଦରୁ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ପାପିରସ୍ ଉପରେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର କଲମ ଓ କାଳି ମଧ୍ୟ ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର ତୃଣକୁ କଲମ ଓ ଉଦ୍ଭିଦର ଅଠାକୁ ବଡ଼ି ଆଳୁଅର କଳା କିମ୍ବା ରୋଷେଇଶାଳର କଳା ସହିତ ମିଶାଇ ଏକ ପ୍ରକାର କାଳି ତିଆରି କଲେ । ସେହି କାଳିରେ ପାପିରସ୍ ରୋଲ୍ ଉପରେ ଲେଖାଯାଉଥିଲା । ଲେଖା ସରିବା ପରେ ପାପିରସ୍ ରୋଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ମାଟିର ପାତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ରଖାଯାଉଥିଲା ।

ପୁସ୍ତକ ଓ ପାଠାଗାର

ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ ଲିଖନ ସାମଗ୍ରୀ ଉଦ୍ଭାବନ ଦ୍ଵାରା ପୁସ୍ତକ ରଚନା ସମ୍ଭବପର ହୋଇପାରିଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନେ ପୃଥ୍ବୀର ପ୍ରଥମ ପୁସ୍ତକ ରଚୟିତା ବୋଲି ଜଣାପଡ଼େ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୦୦୦ରେ ସେମାନଙ୍କର ପାଠାଗାର ଓ ପୁସ୍ତକାଗାରମାନ ରହିଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ମାଟିପାତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ପାପିରସ୍ ରୋଲ୍‌ଗୁଡ଼ିକୁ ପୁସ୍ତକ ଆକାରରେ ବହୁସଂଖ୍ୟାରେ ରଖାଯାଇ ପାଠାଗାର ସ୍ଥାପନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ସାହିତ୍ୟ

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନେ ସାହିତ୍ୟ ରଚନାରେ ସେମାନଙ୍କର ଦକ୍ଷତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନତମ ସାହିତ୍ୟ ବିନଷ୍ଟ ହୋଇଯାଇଛି । କେବଳ ପିରାମିଡ଼ ଓ କବରମାନଙ୍କ କାନ୍ଥରେ ଖୋଦିତ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଲେଖାଗୁଡ଼ିକ ଅବ୍ୟାବଧି ରହିଛି । କାଳକ୍ରମେ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ସାହିତ୍ୟ କେବଳ ଧର୍ମଶାସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ରହି ନଥିଲା । ଭ୍ରମଣ କାହାଣୀ, ନୌଯାତ୍ରା, ଜ୍ୟୋତିଷ ଶାସ୍ତ୍ର, ବୟନ ଶିଳ୍ପ ଆଦି ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରାଗଲା । ଗଦ୍ୟ ଓ ପଦ୍ୟ ଉଭୟରେ ମିଶରୀୟ ଲେଖକମାନେ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି କରିପାରିଥିଲେ । ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ‘‘ସିନୁହିର କାହାଣୀ’’ (A tale of Sinuhi) ପୁସ୍ତକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଅନ୍ୟ ଲେଖା ମଧ୍ୟରେ ‘‘ହୁଇ ଭ୍ରାତାଙ୍କର କାହାଣୀ’’, ‘ବାସ୍ତା କୃଷକର କାହାଣୀ’ ଏବଂ ‘ଜୀବନ ପ୍ରତି ବିପ୍ଳବ ଏକ ମନୁଷ୍ୟ ଓ ତାହାର ଆତ୍ମା ମଧ୍ୟରେ କଠୋପକଥନ’ ଆଦି ପ୍ରଧାନ । ଧର୍ମ ସାହିତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ‘ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ପୁସ୍ତକ’ (Book of the Dead) ଏବଂ ‘ପ୍ରବେଶ ପଥର ପୁସ୍ତକ’ (Book of the Gates) ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏହି ପୁସ୍ତକଦ୍ୱୟରେ ଆତ୍ମା ପାରତ୍ରିକ ଜଗତକୁ ଯାତ୍ରା କଳାରେକେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ପାଇଁ ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସମ୍ରାଟ ଆଖନାଟନଙ୍କର ‘ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ତୁତି’ (Hymn to the Aton) ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏହିପରି ଭାବରେ ନୀଳନଦୀ ଉପତ୍ୟକାର ଅଧିବାସୀମାନେ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିପାରିଥିଲେ ।

ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ

ମିଶରୀୟମାନେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଦ୍ୟାରେ ବିଶେଷ ଅଗ୍ରଗତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ମେସମ୍ପଟ୍ରିଆକାଶରେ ଗ୍ରହ ଓ ତାରକାମାନଙ୍କର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ସେମାନେ ନୀଳନଦୀରେ ବନ୍ୟା ଆସିବା ଓ ବାଜବପନର ସମୟ ଆଦି ବିଷୟରେ ଆଗରୁ ଜାଣିପାରୁଥିଲେ । ସମୟ ଓ ଋତୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଦି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି ସେମାନେ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଋତୁର ଆରମ୍ଭ ଓ ଶେଷ ହୋଇଥାଏ । ତାପରେ ପୁନଃ ୩୬୫ ଦିନ ପରେ ଋତୁମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଥାଏ । ଏହା ଜାଣିପାରି ସେମାନେ ୩୬୫ ଦିନରେ ରୋଟିଏ ‘ବର୍ଷ’ ହୁଏ ବୋଲି ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ଉପନୀତ ହେଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷକୁ ସେମାନେ ୧୨ ମାସରେ ଓ ପ୍ରତି ମାସକୁ ୩୦ ଦିନରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ । ଏହିପରି ୩୬୦ ଦିନରେ ୧୨ ମାସ ଶେଷ ହେବାରୁ ଅବଶିଷ୍ଟ ପାଞ୍ଚ ଦିନକୁ ଛୁଟି ବା ଉତ୍ସବ ଦିବସ ରୂପେ ପାଳନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସମୟର ଏହିପରି ବିଭକ୍ତୀକରଣ ଯୋଗୁଁ ମିଶରୀୟମାନେ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ଦିନପଞ୍ଜି ବା ଜ୍ୟାଲେଣ୍ଡର (Calendar) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ସର୍ବପ୍ରଥମ ତାରିଖଥିବା ଘରଣା ହେଉଛି ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪୨୪୧ରେ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏକ ଜ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ପ୍ରସ୍ତୁତି । କୁଲିଅସ୍ ସିଜର ଏହି ବର୍ଷ ପଞ୍ଜୀକୁ ରୋମୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ପୋପ୍ ଗ୍ରେଗୋରି ପ୍ରାନ୍ତରୀୟ ଦ୍ୱାରା ଏହା ସାମାନ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ହୋଇ ସମସ୍ତ ସଭ୍ୟ ଦେଶରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଅଛି । ଆମର ନିତ୍ୟ ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ଜ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ନିଃସନ୍ଦେହରେ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଏକ ଅତୁଳନୀୟ ଅବଦାନ ।

ଜ୍ୟାମିତି ଓ ଗଣିତ

ପୃଥିବୀରେ ଗଣିତ ଓ ଜ୍ୟାମିତି ବିଦ୍ୟାର ବିକାଶ ଦିଗରେ ମିଶରୀୟମାନେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିଲେ । ପିରାମିଡ଼ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ନିର୍ଭୁଲ ମାପର ଆବଶ୍ୟକତା ତଥା ଜମିଗୁଡ଼ିକର ସୀମାରେଖା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପାଇଁ ସଠିକ୍ ମାପ

ମିଶରାୟମାନଙ୍କୁ ଜ୍ୟାମିତିର ବିକାଶ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିଥିଲା । ଏହା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଜମିଜମା ମାପ କାମରେ ପ୍ରିଙ୍କାଣ, ଟେଲୁରୁକ ତଥା ବର୍ଗକ୍ଷେତ୍ର ଆଦି ବିଧିବିଧି କରିବାକୁ ଯାଇ ଜ୍ୟାମିତି ବିଜ୍ଞାନର ଉନ୍ନତି ସାଧନ କଲେ । ପିରାମିଡ ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ଯେପରି ନିର୍ଭୁଲ ଜ୍ୟାମିତିକ ଗଣନା ଦରକାର, ସେପରି ଗଣିତ ବିଦ୍ୟାର ପାରଗତା ଆବଶ୍ୟକ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଯୋଗ, ବିୟୋଗ, ଗୁଣନ ଓ ଭାଗରେ ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷତା ଲାଭ କଲେ । ତା'ଛଡ଼ା ବୀଜଗଣିତରେ ମଧ୍ୟ କିଛିଟା ନିପୁଣତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ମିଶରାୟମାନେ ଗଣିତ ଓ ଜ୍ୟାମିତି ବିଦ୍ୟାର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ

ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମିଶରାୟମାନଙ୍କର କୃତିତ୍ବ ସବୁଠାରୁ ଚମତ୍କାରୀ ଥିଲା । ସେମାନେ ଏପରି ଏକ ରାସାୟନିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିପାରିଥିଲେ, ଯାହା ସାହାଯ୍ୟରେ ମୃତଦେହଗୁଡ଼ିକୁ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂରକ୍ଷିତ କରାଯାଇପାରିଥିଲା । ମୃତ ଦେହଗୁଡ଼ିକ ସୁରକ୍ଷିତ ଶବ (Mummy) ଆକାରରେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନଙ୍କ ସମାଧି ଭିତରେ ରହିଆସିଛନ୍ତି । ମିଶରାୟ ବିଜ୍ଞାନିକମାନଙ୍କର ଏହା ଏକ ଅସାଧାରଣ କୃତିତ୍ବ । ପ୍ରକୃତ ଚିକିତ୍ସା କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆଗୁଆ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନ ଯୋଥମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଚିକିତ୍ସା ଶାସ୍ତ୍ର ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ସେହି ଚିକିତ୍ସାଦ୍ବୟରୁ ଜଣାପଡ଼େ ଯେ ମିଶରାୟମାନେ ଅନେକ ରୋଗବ୍ୟାଧି ତଥା ତାହାର ନିଦାନ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଜାଣିଥିଲେ । ଏପରିକି ସେହି ଯୁଗରେ ଚିକିତ୍ସା ବିଦ୍ୟା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଥିବାର ମଧ୍ୟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ।

କୃଷି ଓ ଜଳସେଚନ

ମିଶରାୟମାନେ ଏକ ଉନ୍ନତ କୃଷି ପ୍ରଣାଳୀ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ କୋଡ଼ି ବା ପାଞ୍ଚହା ସାହାଯ୍ୟରେ ମାଟି ତାଡ଼ି, ମଞ୍ଜି ଗୁଣି ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ । କ୍ରମେ ହଳ ଲଙ୍ଗନ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା ଏବଂ ସେମାନେ ଗୋରୁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ନେଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୦୦୦ ପୂର୍ବରୁ ମିଶରରେ ହଳ ଲଙ୍ଗନ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାର ସୂଚନା ମିଳେ । ଜଳସେଚନ ପାଇଁ ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ କୌଶଳ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ନୀଳନଦୀର ଉତ୍ତମ ପାର୍ଶ୍ବରେ କେନାଲ ଖୋଳି, ବନ୍ଧ ଓ ଜଳଭଣ୍ଡାର ନିର୍ମାଣପୂର୍ବକ ନୀଳନଦୀର ବନ୍ୟା ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜଳସେଚନର ସୁବିଧା କରି ସେମାନେ ସମଗ୍ର ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ଶସ୍ୟଶାଳିନୀ କରିପାରିଥିଲେ । ଗହମ, ବାର୍ଲି, ଟାଟରା ଇତ୍ୟାଦି ଶସ୍ୟ ଏବଂ ଖଜୁରି ଓ ଅଜୁର ଆଦି ଫଳ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ ।

ନୌଯାତ୍ରା

ପୃଥିବୀର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଜାହାଜ ନିର୍ମାତା ଭାବରେ ମିଶରାୟମାନେ ପରିଚିତ । ଏହି ଜାହାଜଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ମିଶରାୟମାନେ ନୀଳନଦୀରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଡବା ଚଳାଉଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ନୌକାଗୁଡ଼ିକର ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହେଲା ଓ ଦୂରଯାତ୍ରା ପାଇଁ ମିଶରାୟମାନେ ଉଦ୍ଭାହିତ

ହେଲେ । ଫାରୋମାନେ ଲୋହିତ ସାଗରକୁ ନୌକା ପଠାଉଥିଲେ ଓ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭୂମଧ୍ୟସାଗରରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟତରା ଚାଲିଲା । ମିଶରାୟମାନେ ଲୋହିତସାଗର ସହିତ ନୀଳନଦୀର ଏକ ଶାଖାନଦୀକୁ କେନାଲ ସାହାଯ୍ୟରେ ସଂଯୋଗ କରିପାରିଥିଲେ । ସେ ଯୁଗରେ ଏହି କେନାଲଟି ବର୍ତ୍ତମାନର ସୁଏଜ କେନାଲର ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିପାରିଥିଲା । ମିଶରାୟମାନେ ସୁଦାନ ସହିତ ସୁନା, ହାତୀଦାନ୍ତ, ଅଠା, ଓଟପକ୍ଷୀ ପର ପ୍ରଭୃତିର ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର କରୁଥିଲେ ।

ସୂକ୍ଷ୍ମକଳା

ମିଶରାୟମାନେ ସୂକ୍ଷ୍ମକଳାରେ ମଧ୍ୟ ପାରଙ୍ଗମତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ନାନାବିଧ ଅଳଙ୍କାର, ହାତୀଦାନ୍ତ, ରୂପା ଓ ସୁନା ଖରିତ ନାନାବିଧ କାଠର ଆସବାବପତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ସୂକ୍ଷ୍ମକଳାର ଉତ୍କଳ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ । ମୃଣ୍ମୟ ପାତ୍ର ନିର୍ମାଣ କୌଶଳରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଆକର୍ଷଣୀୟ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ତାକୁ ନାଲି, ଧଳା, କଳା ଆଦି ରଙ୍ଗରେ ଚିତ୍ରିତ କରୁଥିଲେ । କାଚ ନିର୍ମାଣ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା । ବୟନ-ଶିଳ୍ପରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ବକ୍ଷତା ହାସଲ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଥିଲେ ଉଚ୍ଚ ଧରଣର ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ । ସିଙ୍ଗା, ବଂଶୀ ପ୍ରଭୃତି ବାଦ୍ୟଯନ୍ତ୍ରର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ସେ ସମୟରେ ଥିବାର ଜଣାପଡ଼େ ।

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ

ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ନିର୍ମାଣ କୌଶଳ ପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରାୟମାନେ ମାନବ ଇତିହାସରେ ତିନି ସୁରଣୀୟ ହୋଇ ପାରିଛନ୍ତି । ସେମାନେ ଇତିହାସର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିର୍ମାତା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବନାହିଁ । ସ୍ଥାପତ୍ୟ ନୀଳନଦୀ ସଭ୍ୟତାର ବିଶେଷତ୍ୱ । ମିଶରର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପିରାମିଡ଼ ଓ ମନ୍ଦିର ଏହି ଦୁଇ ପ୍ରକାର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ପ୍ରଧାନ ।

“ମାନବ ଶରୀର ମରଣଶୀଳ କିନ୍ତୁ ଆତ୍ମା ଅବିନଶ୍ୱର” । ଏହି ବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ମିଶରାୟମାନେ ପିରାମିଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ମୁଖ୍ୟତଃ ଫାରୋମାନେ ପିରାମିଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ମୃତଦେହର ସଂରକ୍ଷଣ ପାଇଁ । ନୀଳନଦୀ ମୁହାଣ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବକ୍ସିଣ ଦିଗକୁ ପ୍ରାୟ ୮୦ କିଲୋମିଟର ବ୍ୟାପା ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ପିରାମିଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ଦକ୍ଷାୟମାନ । ଆରବମାନଙ୍କ ମତରେ, “ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ସମୟକୁ ଭୟ କରେ, କିନ୍ତୁ ସମୟ ପିରାମିଡ଼କୁ ଭୟ କରେ” । ବୃହତ୍ତମ ପିରାମିଡ଼ ଗିଜେ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥିତ । ୧୩

ପିରାମିଡ଼

ଏକର ଭୂମି ଉପରେ ଏହା ଦକ୍ଷାୟମାନ । ୨୩,୦୦,୦୦୦ ଖଣ୍ଡ ପ୍ରକାଶ ପଥରେ ଏହା ନିର୍ମିତ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରସ୍ତରଖଣ୍ଡର ଓଜନ ପ୍ରାୟ ଅନ୍ଧେକ ଟନ । ପ୍ରଶସ୍ତ ପରିସର ଉପରୁ ଧାରେ ଧାରେ ତ୍ରିକୋଣାକାର ରୂପେ ଏହି ପିରାମିଡ଼ ୪୮୧ ଫୁଟ ବା ୧୪୭ ମିଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଚ୍ଚ । ଶତ ଶତ ଟନ ଓଜନର ପ୍ରସ୍ତର ଖଣ୍ଡକୁ ଦୂରସ୍ଥାନମାନଙ୍କୁ ନେବା ଓ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ବହୁ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନକୁ ଉତୋଳନ କରିବା ବିଷୟରେ ଯେଉଁ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳ ଆବଶ୍ୟକ ଥାନ୍ତା ମିଶରୀୟମାନେ ଭଲ ଭାବରେ ଜାଣିଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହିପରି ବିଶାଳକାୟ ପିରାମିଡ଼ ନିର୍ମାଣ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବପର ହୋଇଥିଲା । ଏହି ପିରାମିଡ଼ ଗୁଡ଼ିକ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ନିର୍ମାଣ ଦକ୍ଷତା ଓ ଜ୍ଞାନ କୌଶଳର ମୂଳସାକ୍ଷୀ ରୂପେ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦକ୍ଷାୟମାନ ।

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରର 'ସାମ୍ରାଜ୍ୟସୁରା'ରେ ପାରୋମାନେ ସୁବିଶାଳ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ମନ୍ଦିରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଯେଉଁ ସହରରେ ଅବସ୍ଥିତ କର୍ଣ୍ଣକ ମନ୍ଦିରର କାରିଗରୀ ନୈପୁଣ୍ୟ ଅତି ଉଚ୍ଚକୋଟୀର । ଏହା ଯେପରି ବିଶାଳ, ସେହିପରି ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ପରିଚାୟକ । ମନ୍ଦିରର ଉତ୍ତମକ୍ଷ ମନ୍ଦିରର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ । ତାହାର ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୩୩୮ ଫୁଟ (୧୦୪ ମିଟର) ଓ ପ୍ରସ୍ଥ ୧୭୦ ଫୁଟ (୫୨ ମିଟର) । କକ୍ଷର ମଧ୍ୟସ୍ଥଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ୧୬ଟି ଉତ୍ତମ ଉଚ୍ଚତା ପ୍ରାୟ ୭୦ ଫୁଟ (୨୧ ମିଟର) । ଏହାଛଡ଼ା ଖ୍ରୀ.ପୂ. ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ମିଶରର ରାଜା ତୃତୀୟ ଏମେନହୋଟେପଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ଲକ୍ଷ୍ମର ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଅପୂର୍ବ ଶିଳ୍ପ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ଆବୁ-ସିମେଲ ମନ୍ଦିର ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ।

କଳାକ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ମିଶରୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଉତ୍କର୍ଷତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିପାରିଛନ୍ତି । ପିରାମିଡ଼, ସମାଧି ଓ ମନ୍ଦିର ଆଦି କାନ୍ଥରେ ସମାଜର ଛବି ତଥା ଧର୍ମଗତ ବିଶ୍ଵାସମାନ ଅଙ୍କନ କରୁଥିଲେ । କର୍ଣ୍ଣକ ମନ୍ଦିର ଗାତ୍ରରେ ଯୁଦ୍ଧକାଳୀନ ଦୃଶ୍ୟ ମନୋଜ୍ଞ ଚିତ୍ରରେ ଅଙ୍କିତ । ସେହିପରି ପିରାମିଡ଼ ଗୁଡ଼ିକର ଗାତ୍ରରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ଦୈନନ୍ଦିନ ଜୀବନର ଦୃଶ୍ୟ, ମିଶରୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଓ ମୃତ୍ୟୁଜ୍ଞାନର ଗୌରବମୟ କୃତିତ୍ଵ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଚିତ୍ର ଆଦି ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥାଏ । ସେଥିପାଇଁ ମିଶରର ଚିତ୍ରକଳା ମଧ୍ୟରୁ ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ଧର୍ମ, ସମାଜ ଓ ରାଜନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ବିଷୟରେ ଅନେକ କଥା ଜାଣିହୁଏ ।

ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ପରି ମିଶରର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟ ଉତ୍କର୍ଷତାର ଚରମ ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିଛି । ପୃଥିବୀର ବୃହତ୍ତମ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ତୁଲ୍ୟ ମିଶରଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ । ସିଂହର ଶରୀର ଉପରେ ମନ୍ୟୁଷ୍ୟର ମୁଣ୍ଡ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇ ଏହି ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠିତ । ଏହାର ଉଚ୍ଚତା ୭୫ ଫୁଟ (୨୩ ମିଟର) ଓ ଦୈର୍ଘ୍ୟ ୧୫୦ ଫୁଟ (୪୬ ମିଟର) । ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହା ଏକ ସୁନ୍ଦର ମୂର୍ତ୍ତି । ସ୍ତୁଲ୍ୟର ମୁଖର ଭାବ ଜାଣିବା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନାହିଁ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ଲକ୍ଷ୍ମରଠାରେ ନିର୍ମିତ ରାଜା ତୃତୀୟ ଆମେନହୋଟେପଙ୍କର ଦୁଇଟି ସୁବିଶାଳ ମୂର୍ତ୍ତି ଅତ୍ୟନ୍ତ ଚମକପ୍ରଦ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୂର୍ତ୍ତିର ଓଜନ ପ୍ରାୟ ଏକ ହଜାର ଟନ । ଆବୁ-ସିମେଲଠାରେ ତୃତୀୟ ରାମସେସ୍, ତାହାଙ୍କର ରାଣୀ ଓ ଦେବତା ଆମନ୍-ରାଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ପୃଥିବୀର ବୃହତ୍ତମ ମୂର୍ତ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ । ସେହିପରି ରାଜା ଆଖନାଟେନ ଓ ତାଙ୍କ ରାଣୀ ନେଫ୍ଟିସେତିଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ମଧ୍ୟ ରମଣୀୟ । ଏହି ସବୁ ମୂର୍ତ୍ତିଗୁଡ଼ିକ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଶୈଳୀର ଉତ୍କର୍ଷତା ପ୍ରତିପାଦନ କରେ ।

ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ

ମିଶରାୟମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦିଗରେ ସଭ୍ୟତାର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ଥିଲେ ହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ କୁସଂସ୍କାର ପୁସ୍ତକ ନଥିଲା । ସେମାନେ ପଶୁପକ୍ଷୀ ତଥା ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ଶକ୍ତିର ଉପାସନା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରାୟ ଦୁଇ ହଜାର ବୁଦ୍ଧଶହ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ପଶୁପକ୍ଷୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କୁମାର, ଶୂବାଳ, ବାଳପକ୍ଷୀ ପ୍ରଭୃତିର ଉପାସନା ବହୁଳ ଭାବରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଗାଈ ଏବଂ ବୃଷଭକୁ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପବିତ୍ର ଜୀବରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରକୃତିର ବିଭିନ୍ନ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଉପାସନା ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ଗୁରୁତ୍ୱ ଲାଭ କରିଥିଲା । ସୂର୍ଯ୍ୟ ଦେବତା ମିଶରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିଭିନ୍ନ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲେ । ମିଶରର ପୁରାତନ ରାଜଧାନୀ ମେମ୍ଫିସ୍ (Memphis) ଠାରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କୁ ରା (Ra) ଓ ନୂତନ ରାଜଧାନୀ ଥେବସ୍ (Thebes) ଠାରେ ଆମନ (Amon) ଭାବରେ ନାମିତ କରାଯାଇଥିଲା । ଥେବସ୍ ଠାରେ ରାଜଧାନୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ପରେ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଆମନ-ରା (Amon-Ra) ରୂପରେ ମିଶରର ସର୍ବତ୍ର ପରିଚିତ ହୋଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚତମ ଦେବତାରୂପେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲେ । ନୀଳନଦୀକୁ ମଧ୍ୟ ଦେବତା ରୂପେ ମିଶରାୟମାନେ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଓସିରିସ୍ (Osiris) କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେ ପାରତ୍ରିକ ଜଗତର ଅଧିପତି ବୋଲି ଗୃହୀତ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ଦେବତାଙ୍କର ପତ୍ନୀ ରୂପେ ଇସିସ୍ (Isis) ଏବଂ ପୁତ୍ର ରୂପେ (Horus) ପୂଜା ପାଉଥିଲେ ।

ମିଶରର ରାଜା ଚତୁର୍ଥ ଆମେନହୋତେପ (Amenhotep) କି ସମୟରେ ଏକ ଧର୍ମ ବିପ୍ଳବର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ବହୁ ଈଶ୍ୱର ବିଶ୍ୱାସ (Polytheism), କୁସଂସ୍କାର ପୂର୍ଣ୍ଣ ଧର୍ମଧାରଣା, ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଏବଂ ପୁରୋହିତମାନଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆମେନହୋତେପ ବିଦ୍ରୋହ କରି ଏକ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଏକେଶ୍ୱରବାଦ (Monotheism) ର ପ୍ରଚଳନ କଲେ । ମିଶରାୟ ପୁରୋହିତ ମାନେ ଆମନ-ରାଙ୍କୁ ଭୀତି ପ୍ରଦାୟକ ଦେବତା ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ଭୀତି ସୂଚାରୁ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଖନାଟନ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଭୀତି ପ୍ରଦାୟକ ଦେବତା ଆମନ-ରାଙ୍କର ଉପାସନା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆଟନ (Aton) କୁ ପୂଜା କରିବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଆଟନ ଦୟା ଓ କରୁଣାର ଦେବତା ଥିଲେ । ପ୍ରଭାତ ଓ ସନ୍ଧ୍ୟାରେ ସିନ୍ଦୂଧ ଶୀତଳ ସୂର୍ଯ୍ୟକିରଣରେ ଆଟନ ଦେବତାଙ୍କର ପୂଜା କରିବା ବିଧି ଆଖନାଟନ ପ୍ରଚଳନ କଲେ । ଆଖନାଟନ ଉକ୍ତ ଦେବତାଙ୍କୁ ନିରାକାର ବୋଲି ବିଶ୍ୱାସ କରି ତାଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରତିମା ନିର୍ମାଣ କରିବାର ପକ୍ଷପାତୀ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଏହା ମହାଶୂନ୍ୟରେ ପରିବ୍ୟାପ୍ତ ଏକ ଦୈବାଶକ୍ତି । ଏହି ଶକ୍ତିର ପ୍ରଭାବ ସୂର୍ଯ୍ୟ କିରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରକାଶିତ ହୁଏ । ଏହି ଦୈବାଶକ୍ତି ପୃଥିବୀରେ ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ, ଶକ୍ତି ଓ ଜୀବସୃଷ୍ଟିର ମୂଳ ଆଧାର । ଏହି ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରତ୍ୟେକର ଫ୍ଲିଣ୍ଡରସ୍ ପେଟ୍ରି (Flinders Petrie) କି ମତରେ ଆଖନାଟନଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁର ଚିନିହଜାର ବର୍ଷ ପରେ ମଧ୍ୟ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ଆଖନାଟନଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଲୋକେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ଆତ୍ମା ମୃତ୍ୟୁପରେ ବହୁତ ଘାତ ସଂଘାତ ମଧ୍ୟ ଦେଇ ପରଲୋକକୁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଏଣୁ ‘ମୃତବ୍ୟକ୍ତିର ପୁସ୍ତକ’ (The Book of the Dead) ଏବଂ ‘ପ୍ରବେଶ ପୁସ୍ତକ’ (The Book of Gates) ଦ୍ୱୟରେ ଆତ୍ମା ବିବିଧ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ଅତିକ୍ରମ କରିବା ପାଇଁ ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଆତ୍ମା ପରଲୋକରେ ମୃତ୍ୟୁ ଦେବତା (Judge of the Dead), ଓସିରିସ୍ (Osiris) କି ସମ୍ମୁଖରେ ପହଞ୍ଚି ଇହ

ଜଗତର ପାପପୁଣ୍ୟର ବିଚାର ପାଇଁ ସମ୍ମୁଖୀନ ହୁଏ । କିନ୍ତୁ ଆଖ୍ୟାନାଟକରେ ଆତ୍ମା ସମକ୍ଷୀୟ ଏହି ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଆତ୍ମା ନଥିଲା । ତାଙ୍କ ମତରେ ଓସିରସ ଓ ତାଙ୍କ ଦରବାର ଏକ କାଳ୍ପନିକ କାହାଣୀ । ଆତ୍ମା ଶରୀରରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ପ୍ରେତପତି ସ୍ୱର୍ଗ ଓ ମରଲୋକରେ ତାର ପ୍ରିୟସ୍ଥଳୀରେ ପରିକ୍ରମା କରୁଥାଏ । ନରକରେ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲା । ଯେତେ ଅପକର୍ମ କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଈଶ୍ୱର ତାଙ୍କର ପୃଷ୍ଠରେ ଲୋଣସି ଜୀବକୁ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଅଶେଷ ଯାତନା ଦେବା ପାଇଁ ତାହାଁନ୍ତି ନାହିଁ । ମୃତ୍ୟୁ ହିଁ ଅପକର୍ମ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷେଷ ପରିଣତି ବୋଲି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ।

ମିଶର ବାସୀମାନେ ଦେବତାଙ୍କ ସନ୍ତୋଷ ବିଧାନ ନିମିତ୍ତ ସ୍ତୁତି ଋତନା କରୁଥିଲେ । ସେଗୁଡ଼ିକରେ କୈଣସି ଦାର୍ଶନିକ ଭିତ୍ତି ନଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦେବତାଙ୍କର ଶକ୍ତି ସ୍ତବକ କୈନ୍ଦ୍ରଗୀତି ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ । ମାତ୍ର ଆଖ୍ୟାନାଟନ ଏପରି ସ୍ତୁତିର ପକ୍ଷପାତୀ ନଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ସ୍ତୁତି ଗୁଡ଼ିକ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଜୀବନଦାୟୀ ସୃଷ୍ଟିଧର୍ମୀ ଗୁଣର ପରିଚାୟକ ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ-ବିତାଡ଼ିକା ପ୍ରତି ସେ ପୂଣ୍ୟଭାବ ପୋଷଣ କରି ଏହା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପରିବାରରେ ସେହୁ ସୌହାର୍ଦ୍ଦ୍ୟକୁ ସ୍ତୁତିର ମୁଖ୍ୟ ବିଷୟବସ୍ତୁ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଏହି ଉଦାସୀନତା ଫଳରେ ହିତାଈଷ, ସିରୀୟ ଓ ହିବ୍ରୁମାନେ ପାଲେଷ୍ଟାଇନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଆଖ୍ୟାନାଟନ ତାଙ୍କର ନୀତିରେ ଅଟଳ ରହି ପ୍ରତିରୋଧ କରି ନଥିଲେ ।

ଆର୍ଥର ଉଇଗଲ (Arthur Weigall) କି ମତରେ ଆଖ୍ୟାନାଟନଙ୍କର ଏହି ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ପୃଥ୍ବୀ ସଭ୍ୟତାକୁ ଏକ ଅମର ଦାନ ରୂପେ ସର୍ବଦା ସ୍ୱୀକୃତ ହେଉଥିବ । ତାଙ୍କ ଉକ୍ତିରେ, “କୁସଂସ୍କାରାଛନ୍ନ ଓ ବହୁ ଦେବଦେବୀ ଉପାସନା କରୁଥିବା କାଳରେ ଆଖ୍ୟାନାଟନ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପରି ଏକେଶ୍ୱରବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ଅନ୍ୟ ଏକ ଧର୍ମ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ସମକ୍ଷରେ ସଠିକ୍ ଧାରଣା ଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଥିଲେ ସର୍ବପ୍ରଥମ । ଯୁଦ୍ଧ ଅଧୁଷିତ ପୃଥ୍ବୀରେ ସେ ଶାନ୍ତିବାଦର ପ୍ରବକ୍ତା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଏହି ଉଦାର ନୀତି ଯୁଦ୍ଧବିଳାସୀ ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ-ବିମୁଖ କରି ପାରିଥିଲା । ସେ ସମ୍ରାଟ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ସରଳତା, ସାଧୁତା ଓ ନିଷ୍ଠପରତାର ପ୍ରତୀକ ଥିଲେ । ସେ ଫାରୋମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଥମ ମାନବବାଦୀ ନରପତି । ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ କୁରୁଚିର ସ୍ଥାନ ନଥିଲା । ତିନି ହଜାର ବର୍ଷ ତଳେ ସ୍ୱାମୀ, ପିତା, ସାଧୁପୁରୁଷ, କବି, ପ୍ରଚାରକ, ଶିଳ୍ପୀ, ଚୈତ୍ତାନିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ଅବ୍ୟାବଧି ପୃଷ୍ଠାତ ହୋଇ ରହିଛି । ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଚାରକଙ୍କ ପରି ସେ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶ ପାଇଁ ଜୀବନର ସର୍ବସ୍ୱ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ; ମାତ୍ର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପ୍ରଚାରକ ପରି ତାଙ୍କର ନୀତିଗୁଡ଼ିକ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ସମ୍ଭବ ନଥିଲା ।”

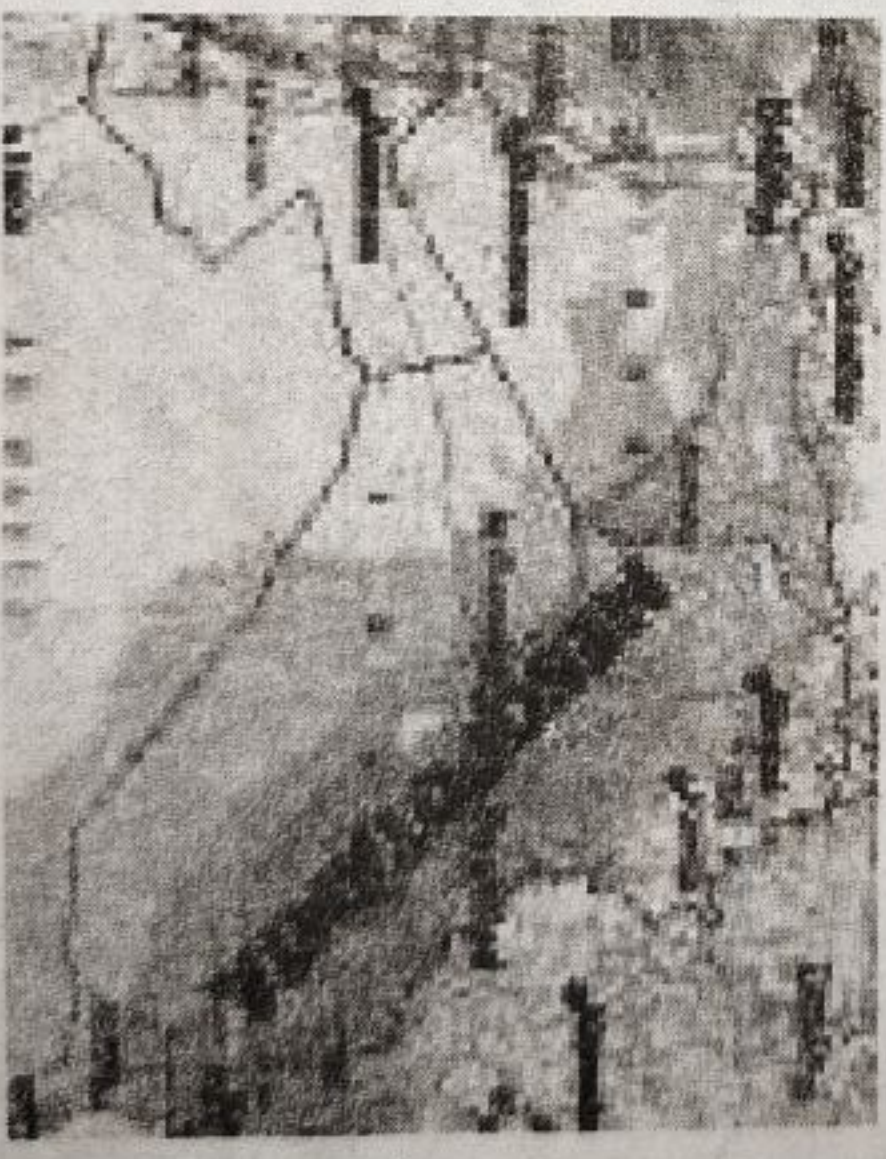
ଖ୍ରୀଷ୍ଟଜନ୍ମର ତିରିଶ ବର୍ଷ ପୂର୍ବରୁ ମିଶର ରୋମୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେବା ଫଳରେ ମିଶରର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଲୋପ ପାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ, ସେମାନଙ୍କର ଦୂରା ଉଦ୍ଭାବିତ କାଗଜ, କାଳି, ବର୍ଷପଞ୍ଜୀ, ଜ୍ୟୋତିଷ ଓ ବର୍ଷମାଳା ଭବିଷ୍ୟତ ସଭ୍ୟତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଏକେଶ୍ୱରବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ ଓ ସେମାନଙ୍କର କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଅବ୍ୟାବଧି ମହନୀୟ ପୃଷ୍ଠାତ ହୋଇ ରହିଛି । ଏହି ଉନ୍ନତ ସଂସ୍କୃତି ଅନୁସରଣ କରି ଫିନିସୀୟ, ସିରୀୟ, ହିବ୍ରୁ, କ୍ରେଟୀୟ, ଗ୍ରୀସୀୟ ଓ ରୋମୀୟମାନେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରିଥିଲେ । ଏଣୁ ମାନବ ଜାତି ମିଶରୀୟ ମାନଙ୍କଠାରେ ତିରରଣୀ ହୋଇ ରହିଛି ।

ମେଘୋପଚେମିଆ ସଭ୍ୟତା

ମାଲନଦୀ ଉପତ୍ୟକାରେ ମିଶର ସଭ୍ୟତା ବିକାଶ ଲାଭ କରିବା ସମୟରେ ଇଉଫ୍ରେଟିସ୍ ଓ ଟାଇଗ୍ରୀସ୍ ନଦୀର ଅବବାହିକାରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସଭ୍ୟତାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହୋଇଥିଲା । ଗ୍ରୀକମାନେ ଏହି ଅବବାହିକାକୁ ମେଘୋପଚେମିଆ ବୋଲି କହୁଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ ଭାଷାରେ ମେଘୋପଚେମିଆ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ 'ଦୁଇନଦୀର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ' । ଟାଇଗ୍ରୀସ୍ ଓ ଇଉଫ୍ରେଟିସ୍ ନଦୀର ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀ ଭୂମି ହିଁ ଏକଦା ମେଘୋପଚେମିଆ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଏହାର ଆଧୁନିକ ନାମ ଇରାକ୍ ।

ମେଘୋପଚେମିଆର ଭୌଗୋଳିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି

ଟାଇଗ୍ରୀସ୍ ଓ ଇଉଫ୍ରେଟିସ୍ ନଦୀଦ୍ୱୟର ମୁହାଣଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଉତ୍ତର ପଶ୍ଚିମ ଦିଗରେ ଶିରିଆ ଓ ଏସିଆ ମାଲନର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ଉତ୍ତର ସମତଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ମେଘୋପଚେମିଆ ଗଠିତ । ଏହାର ପୂର୍ବରେ ପାରସ୍ୟ ଓ ପଶ୍ଚିମରେ ଶିରିଆର ମରୁଭୂମି ଓ ଉତ୍ତରରେ ଏସିଆ ମାଲନ ଓ ଆର୍ମେନିଆର ପର୍ବତମାଳା ତଥା ଦକ୍ଷିଣରେ ଆରବ ମରୁଭୂମି । କିନ୍ତୁ ମିଶରର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ତାକୁ ଯେପରି ସୁରକ୍ଷିତ କରି ବାହ୍ୟଶତ୍ରୁଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ମୁକ୍ତ ରଖୁଥିଲା, ମେଘୋପଚେମିଆ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିନ୍ତୁ ସେପରି ଘଟି ନଥିଲା । ଭୌଗୋଳିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଏହାର ପ୍ରାକୃତିକ ସୀମା ଉତ୍ତମରୂପେ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ତଥା ସୁରକ୍ଷିତ ନଥିବାରୁ ମେଘୋପଚେମିଆ ଉପରକୁ ସରୁବେଳେ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଆକ୍ରମଣର ବିପଦ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଏହାର ଉତ୍ତର ମୁଖିକା ଓ ବିପୁଳ ସମ୍ପଦରେ ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ବହୁ ଯାଯାବର ଗୋଷ୍ଠୀ ମେଘୋପଚେମିଆରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ମିଶରରେ ଗୋଟିଏ ଜାତି, ଗୋଟିଏ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଓ ଗୋଟିଏ ସଭ୍ୟତା ବିକଶିତ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ମେଘୋପଚେମିଆରେ ବହୁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ତଥା ସଭ୍ୟତାର ଉତ୍ଥାନ ପତନ ଘଟିଥିଲା । ମେଘୋପଚେମିଆରେ ଯେଉଁ କେତୋଟି ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମୁଖ୍ୟ ଟେକି ନିଜର କୃତିତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିପାରିଛନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ସୁମେରୀୟ, ବ୍ୟାବିଲୋନୀୟ ଓ ଏସିରୀୟ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରମୁଖ ।

ମେଘୋପଚେମିଆର ମାନଚିତ୍ର

ସୁମେରୀୟ ସଭ୍ୟତା

ମେଘୋପଚେମିଆରେ ଥିବା ଟାଇଗ୍ରୀସ୍ ଓ ଇଉଫ୍ରେଟିସ୍ ନଦୀଦ୍ୱୟର ନିମ୍ନ ଉପତ୍ୟକା ଅଞ୍ଚଳ ସେତେବେଳେ ସୁମେରିଆ ନାମରେ ନାମିତ ଥିଲା । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୦୦୦ରେ ସୁମେରୀୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଭ୍ରମଣଶୀଳ ଜାତିର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ନୃତ୍ୟ ବସତି ଅନୁସାରେ ସେମାନଙ୍କୁ ସୁମେରୀୟ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଇଥାଏ । ସୁମେରୀୟ

ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ “କୃଷ୍ଣବର୍ଣ୍ଣ ମସ୍ତକ ବିଶିଷ୍ଟ ମନୁଷ୍ୟ” । ସେମାନେ ଆର୍ଯ୍ୟ କିମ୍ବା ସେମିତିକ ଜାତିର ଲୋକ ନଥିଲେ । ସେମାନେ ମିଶ୍ରିତ ବର୍ଣ୍ଣର ଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ସେମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ସଂଗଠନ, ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ, ସାମରିକ ଶକ୍ତି ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନ ପ୍ରଭୃତିରୁ ସେମାନଙ୍କର ସତ୍ୟତାର ପରିଚୟ ମିଳିଥାଏ ।

ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ

ସୁମେରାୟମାନେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନଗର-ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ । କଣେ ରାଜାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନଗର-ରାଜ୍ୟ ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ସେ ପ୍ରଧାନ ଧର୍ମଯାଜକଙ୍କ ଉପଦେଶ ଅନୁଯାୟୀ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । କିସ, ଭର, ନିପୁର, ଲଗସ ଆଦି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ନଗର-ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ସୁମେରାୟ ନଗର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବଦା କଳହ ଲାଗି ରହୁଥିଲା । ତେଣୁ ରାଜନୈତିକ ଶକ୍ତି ହିସାବରେ ସେମାନେ ଦୁର୍ବଳ ଥିଲେ । କ୍ରମାଗତ ଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର ନଗରମାନ ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ହେଉଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୁନର୍ବାର ସେହି ଧ୍ୱଂସପ୍ରାପ୍ତ ନଗର ଉପରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସହର ନିର୍ମାଣ କରାଯାଉଥିଲା ।

ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ

ସୁମେରାୟମାନେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ତଥା ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ରାଜା ଧର୍ମଯାଜକଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ରାଜ୍ୟ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ମୁଖ୍ୟ ମନ୍ଦିର ଥିଲା ରାଜକୀୟ କାର୍ଯ୍ୟର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ । ନଗରର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳରେ ବହୁତଳ ବିଶିଷ୍ଟ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଗରରେ ଗୋଟିଏ ଦେବତା ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଯାଇ ସେମାନଙ୍କ ବାସଗୃହ ନିମନ୍ତେ କୁରୁରାଟ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ସୁମେରାୟ ମନ୍ଦିରଗୁଡ଼ିକ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗମ୍ଭୀର ଆକାରରେ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକର ଉଚ୍ଚତା ନଗରର ଅନ୍ୟସବୁ ପ୍ରାସାଦ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଥିଲା । ସୁମେରାୟମାନେ ନିଜର ସୁଖ ସମୃଦ୍ଧି ଓ ଦୀର୍ଘ ଜୀବନ ପାଇଁ ଦେବତାମାନଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ ମୃତ୍ୟୁପରେ ମନୁଷ୍ୟର ଆତ୍ମା ଏକ ଭିର ଅନ୍ଧକାରାନ୍ଧ୍ର ସଂସାରରେ ପ୍ରବେଶ କରେ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରୁ ଆତ୍ମାର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ବା ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ସମ୍ଭବପର ନଥାଏ । ସେମାନେ ମୃତବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ନିଜ ନିଜ ଗୃହ ମଧ୍ୟରେ ସମାଧି ଦେଉଥିଲେ । ରାଜାରାଣୀମାନଙ୍କର ଶବକୁ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକୋଷ ମଧ୍ୟରେ ନାନାପ୍ରକାର ବ୍ୟବହାର୍ଯ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ସହ ସମାଧି ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ସାମରିକ ଜୀବନ

ସୁମେରାୟମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଦକ୍ଷତା ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ସର୍ବଦା ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ରହୁଥିବାରୁ ନୂତନ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ ତଥା ସାମରିକ ସଂଗଠନ ଆଦିରେ ସେମାନେ ଆଗୁଆ ଥିଲେ । ବହ୍ନି, ଦ୍ୱାଲ ଧରି ତଥା ଚର୍ମନିର୍ମିତ ସାଞ୍ଜୁ ପରିଧାନ କରି ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବତୀର୍ଣ୍ଣ ହେଉଥିଲେ । ଚରବାରା ଓ ଧନୁଶରର ପ୍ରୟୋଗ ସେମାନେ ଜାଣି ଥିଲେ । ସାମରିକ ଶୃଙ୍ଖଳା ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ବିଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ଧର୍ମପରାୟଣ ହୋଇଥିବାରୁ ଯୁଦ୍ଧରେ ସେମାନେ ମାନବିକ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କରୁଥିଲେ ।

ଅର୍ଥବୈତିକ ଜୀବନ

ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କ ମୁଖ୍ୟ ଜୀବିକା ଥିଲା କୃଷି । ଗହମ, ବାର୍ଲି ଆଦି ନାନା ପ୍ରକାର ଶସ୍ୟ ସେମାନେ ଉତ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ । ନଦୀ ଓ କେନାଲ ଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଜଳସେଚନ କରୁଥିଲେ । ସୁମେରୀୟମାନେ ଶିଳ୍ପକାର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ନିପୁଣ ଥିଲେ । ସୁନ୍ଦର, ସୁସଜ୍ଜିତ କାଠରେ ତିଆରି ଉପକରଣ, ଉନ୍ନତ ଧରଣର କାଗୁକାର୍ଯ୍ୟ ଖଚିତ ସୁନା, ରୂପା ଓ ହାତୀଦାନ୍ତର ଅଳଙ୍କାର, ସୁନ୍ଦର ଓ ରଙ୍ଗୀନ ଚିତ୍ରାକର୍ଷକ ବସ୍ତ୍ର ଆଦି ସେମାନେ ନିର୍ମାଣ କରିପାରୁଥିଲେ । ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଦକ୍ଷତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ପଣ୍ଡିତ ଏସିଆର ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସୁମେରୀୟ ମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କ ରହିଥିଲା । ଉତ୍ ନଗର ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ରରୂପେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଚିତ୍ରଲିପି ଖୋଦିତ କେତେକ ସିଲ୍ ମୋହର ଉତ୍ତରରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ହରପପା ସଭ୍ୟତାର ସିଲ୍ ମୋହର ସହିତ ଏହି ସିଲ୍ମୋହର ଗୁଡ଼ିକର ବିଶେଷ ସାଦୃଶ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଉଥିବାରୁ ହରପପା ଓ ସୁମେରୀୟ ସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟଗତ ସମ୍ପର୍କ ଥିବା ଅନୁମାନ କରାଯାଏ ।

ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କର ଅବଦାନ

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟ ମାନଙ୍କ ପରି ସୁମେରୀୟମାନେ ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ସେମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରଜ୍ଞତା ଦାନ ଦ୍ୱାରା ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସୁମେରୀୟମାନେ ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ କେତେକ ନୂତନ ଦିଗଦର୍ଶନ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଦେଇଯାଇଛନ୍ତି ।

ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟମାନଙ୍କ ପରି ସୁମେରୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର ଚିତ୍ରଲିପି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେମାନେ ଧ୍ୱନିସୂଚକ ଚିହ୍ନିକୃତ ପଦାକ୍ଷତି ସଙ୍ଗେତ ଲେଖିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକଟି ସଙ୍ଗେତ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣମାଳାର ଏକ ଅକ୍ଷର ସୂଚିତ ହେଉଥିଲା । ଏହି ସଙ୍ଗେତ ଗୁଡ଼ିକ କାଳୀ ସଦୃଶ ଦେଖାଯାଉଥିବାରୁ ଏହାକୁ କାଳକ ଲିପି ବା କ୍ୟୁନିଫର୍ମ (Cuneiform writing) କୁହାଯାଏ । ଚିକିଟା ମାଟିରେ ତାଲିଲ ବା ଇଟା ତିଆରି କରି କଞ୍ଚା ଥିବା ଅବସ୍ଥାରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ କାଠି ସାହାଯ୍ୟରେ ଏହି ଲିପି ଲେଖାଯାଉଥିଲା । ତାପରେ ସେହି ସ୍ଥେରଗୁଡ଼ିକୁ ଖରାରେ ଶୁଖାଇ କିମ୍ବା ନିଆଁରେ ପୋଡ଼ି ଶକ୍ତ ଆକାରରେ ଦୀର୍ଘକାଳ ପାଇଁ ରଖାଯାଉଥିଲା । ଏହି ସ୍ଥେରଗୁଡ଼ିକ ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ପୁସ୍ତକ ଥିଲା । ଅବ୍ୟବଧି ଅସଂଖ୍ୟ ସୁମେରୀୟ ସ୍ଥେର ରହିଅଛି । ଏହି କାଳକ ଲିପିଗୁଡ଼ିକୁ ପଢ଼ିବାରେ ପ୍ରଥମେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ ଜାରାମଠାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ଏକ ଇଂରେଜ କର୍ମଚାରୀ ହେନେରୀ ରାଉଲିନ୍ସନ ।

ଜଳପଥ ଓ ବର୍ଷ ପଞ୍ଜିକା

ସୁମେରାମାନେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଉପାୟରେ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିବା ପାଇଁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର ଜଳପଥ (Water Clock) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ଯାହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ସମୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିପାରୁଥିଲେ । ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରାୟମାନଙ୍କ ପରି ସୁମେରାମାନେ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷ ପଞ୍ଜିକା (Calendar) ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ଗୋଟିଏ ବର୍ଷକୁ ୧୨ଟି ଚାନ୍ଦ୍ର ମାସରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ଚନ୍ଦ୍ରର କ୍ଷୟ ବୃଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ମାସ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କର କ୍ୟାଲେଣ୍ଡରକୁ ବାରମ୍ବାର ସଂଶୋଧନ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଇହୁଦୀ ଓ ମୁସଲମାନ ମାନେ ସଂଶୋଧନ କରି ଏହି କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଷାଠିଏ ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ସମୟ ଗଣନାର ପରିମାପକ । ସେମାନେ ଘଣ୍ଟାକୁ ଷାଠିଏ ମିନିଟ୍ ଓ ମିନିଟ୍‌କୁ ଷାଠିଏ ସେକେଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଆମେମାନେ ଏହାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥାନ୍ତୁ ।

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ

ସୁମେରାମାନେ କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସେମାନଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ପ୍ରମାଣିତ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସେମାନେ ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରସ୍ତର ବ୍ୟବହାର ନ କରି ପୋଡ଼ା ଇଟା ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟୁକ୍ତ ପ୍ରାସାଦ ଓ ମନ୍ଦିର ମାନ ନିର୍ମାଣ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜର ଆରାଧ୍ୟ ଦେବତାଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଗରରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ମନ୍ଦିର ଗୁଡ଼ିକ ସାତ ମହଲାକୁ ଥାଠ ମହଲା ବିଶିଷ୍ଟ ଥିଲା । ତଳ ମହଲାଠାରୁ ଉପର ମହଲା ଗୁଡ଼ିକ କ୍ରମଶଃ ଅଣବସାରିଆ ହୋଇ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମହଲାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପାହାଚ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ଅଙ୍ଗାଳିକାର ଶୀର୍ଷ ଦେଶରେ ବର୍ତ୍ତକ୍ଷେତ୍ରାକାର ପ୍ରଶସ୍ତ କୋଠରୀ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ତାହାକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥାଏ । ଗୋଟିଏ ମନ୍ଦିର ଓ ଅନ୍ୟଟି ମାନ ମନ୍ଦିର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥାଏ । ମନ୍ଦିର ଭିତରେ ଦେବତା ଅଧିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ମାନମନ୍ଦିରରେ ପୁରୋହିତ ମାନେ ଗ୍ରହ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଗତିବିଧି ନିରୀକ୍ଷଣ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଅଙ୍ଗାଳିକାକୁ ଜିଗୁରାଟ୍ (Zigurat) କୁହାଯାଉଥିଲା । ଜିଗୁରାଟ୍ ଅର୍ଥ ହେଲା 'ସ୍ୱର୍ଗର ପର୍ବତ' (Hill of Heaven) । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଦେବତା ଏନ୍‌ଲିଲ୍ (Enlil) କିମ୍ବା ନିର୍ମିତ ଜିଗୁରାଟ୍‌ରେ ସର୍ବବୃହତ୍ ଓ ଆକର୍ଷଣୀୟ ।

ମୃତ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ନିର୍ମିତ କବରଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ସୁମେରାୟ ମାନଙ୍କର କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଅପୂର୍ବ ନିଦର୍ଶନ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୦୦୦ରୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୭୦୦ ମଧ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବା ଉଭ୍ ନଗରରେ ଅବସ୍ଥିତ ରାଜକୀୟ କବର ସେମାନଙ୍କର କଳା ବୈସ୍ତବ୍ୟର ସାକ୍ଷର ବହନ କରିଛି । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାସାଦ, ମନ୍ଦିର ଓ କବରଗୁଡ଼ିକରେ ସ୍ତମ୍ଭ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଇଥିବାର ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

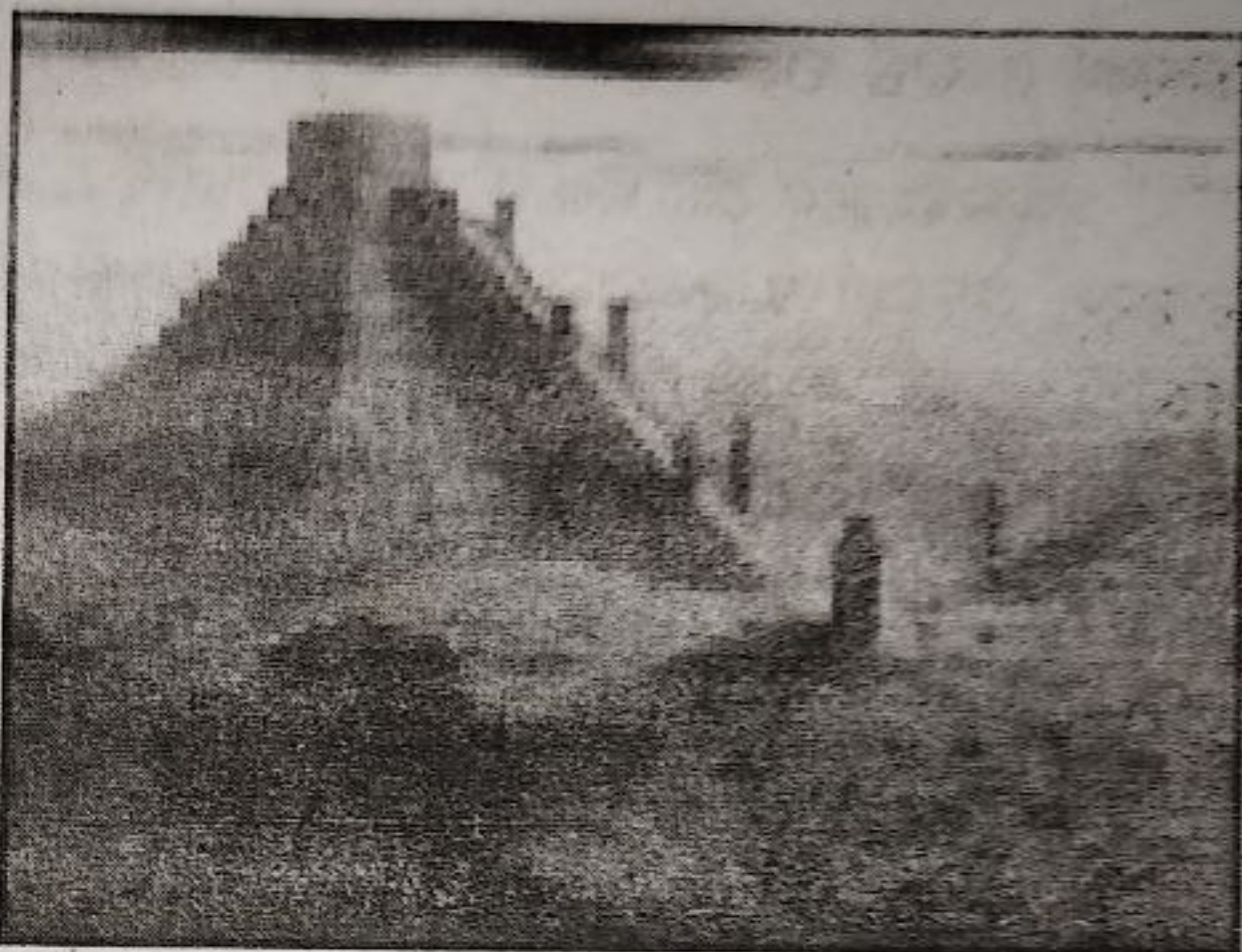
ଚିତ୍ରକଳା ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ କୃତିତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଧାତୁ ନିର୍ମିତ ପ୍ରକାଶ ପଶୁମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଧୂସପ୍ରାସ୍ତ ସୁମେରାୟ ନଗରମାନଙ୍କରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ସେମାନେ ମାଟିପାତ୍ର ଉପରେ ରମଣୀୟ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ

କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ସିଲମୋହର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଚିତ୍ର ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ପ୍ରସ୍ତର ଖୋଦେଇର କାରୁକାର୍ଯ୍ୟ ସେତେବେଳେ ନୈପୁଣ୍ୟର ଶୀର୍ଷ ସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା ।

ଏହି ସୁମେରୀୟ ସଭ୍ୟତାର ମୂଳଭିତ୍ତି ଉପରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସଭ୍ୟତା ଗୁଡ଼ିକ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା ।

ସୁମେରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପୂର୍ବ ୨୭୫୦ ବେଳକୁ ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି କ୍ରମେ ହ୍ରାସ

ସୁମେରୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ

ପାଇଯାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆକଡ଼ୀୟ ନାମକ ଏକ ଜାତି ସମଗ୍ର ସୁମେର ଅଧିକାର କରିନେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ସେମିଟିକ୍ ଜାତିର ଲୋକ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଯାଯାବର ରୂପେ ବିତରଣ କରି ଆକଡ଼ିଠାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିବାରୁ ଆକଡ଼ୀୟ ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଏହି ଆକଡ଼ୀୟମାନେ ପ୍ରଥମ ସାରଗନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କୁ ପରାଜିତ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପାରସ୍ୟ ଉପସାଗରଠାରୁ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ତୃତ ସମଗ୍ର ଅଞ୍ଚଳରେ ଏକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ଆକଡ଼ୀୟମାନେ ପୁରାତନ ସୁମେରୀୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ କାଳକୁ ସୁମେରୀୟ ଆକଡ଼ୀୟ ସଭ୍ୟତାର କାଳ ରୂପେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି ।

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୦୦୦ ବେଳକୁ ଆକଡ଼ୀୟ ମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ହ୍ରାସ ପାଇଲା । ସେତେବେଳେ ଆମୋରାଭର୍ ନାମକ ସେମିଟିକ୍ ଜାତିର ଲୋକମାନେ ବେବିଲୋନ ନାମକ ଏକ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ରାଜା ହାମ୍ମୁରାବିଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସେମାନେ ସମଗ୍ର ସୁମେର ଓ ଆକଡ଼ରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ବେବିଲୋନକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏହି ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବାରୁ ଇତିହାସରେ ଏହା ବେବିଲୋନୀୟ ସଭ୍ୟତା ଭାବରେ ପରିଚିତ ।

ପ୍ରାଚୀନ ବେବିଲୋନୀୟ ସଭ୍ୟତା

ବେବିଲୋନିଆରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଇଲାମାଭଟ୍ସ ଓ ଆମୋରାଭର୍ ନାମଧେୟ ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କର ଉତ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନେ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷଭାବ ପୋଷଣ କରି ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ସଂଘର୍ଷରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହିବା ଦ୍ୱାରା ବେବିଲୋନରେ ରାଜନୈତିକ ଅସ୍ଥିରତା ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ହାମ୍ମୁରାବି ନାମକ ଜନୈକ ପ୍ରଖ୍ୟାତ ଯୋଦ୍ଧାଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ବେବିଲୋନିଆ ଇତିହାସରେ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟର ଉନ୍ମୋଚନ କଲା ।

ହାମ୍ବୁରଗ୍

ହାମ୍ବୁରଗ୍ ଥିଲେ ଆମେରିକା ଲାନ୍ସମ୍ୟାନ୍ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା । ତିରିଶ ବର୍ଷକାଳ ଯୁଦ୍ଧ ଅଭିଯାନ କରି ସେ ସୁମେରୀୟ, ଆକଡ଼ୀୟ ଓ ଇଲାମାକାଦମାନଙ୍କୁ ପରାଜିତ କରି ନିଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କଲେ । ବେବିଲୋନ୍ ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ହେଲା ଓ ଏକ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଓ ସମୃଦ୍ଧ ନଗରୀରେ ପରିଣତ ହେଲା । ମେସୋପଟେମିଆରେ ତାଙ୍କ ପୂର୍ବରୁ ଏପରି ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କେହି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିନଥିଲେ । ହାମ୍ବୁରଗ୍‌ଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସାଧାରଣତଃ ବେବିଲୋନୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ତାଙ୍କ ସମୟର ସଭ୍ୟତା ମଧ୍ୟ ବେବିଲୋନୀୟ ସଭ୍ୟତା ନାମରେ ପ୍ରଖ୍ୟାତ । ଆଇନ, ଶାସନ ପଦ୍ଧତି, କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ କୃଷିର ବିକାଶ କରି ହାମ୍ବୁରଗ୍ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଛନ୍ତି ।

ଆଇନ ଓ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି

ହାମ୍ବୁରଗ୍ ପ୍ରାଚୀନ ପୃଥ୍ବୀର ସର୍ବପ୍ରଥମ ଆଇନ ପ୍ରଣେତା କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ହାମ୍ବୁରଗ୍ ନିଜ ଦେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିବା ରୀତିନୀତି ଓ ପରମ୍ପରା ଆଦିର ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ତାର ଭିତ୍ତି ଉପରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଯାୟୀ ଏକ ସୁଚିତ୍ରିତ ଆଇନ ପ୍ରଣାଳୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଆଇନ୍ ୨୮୫ଟି ଧାରାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଆଇନ ଦେଶର ସର୍ବତ୍ର ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଗୋଚରୀୟ ସେହି ଆଇନ୍ ଧାରାମାନ ପ୍ରସ୍ତର ଗାତ୍ରରେ ଖୋଦନ କରାଯାଇ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ରଖାଯାଇଥିଲା । ଆଠପୁଟ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ପ୍ରସ୍ତର ଫଳକରେ ଖୋଦିତ ଆଇନଧାରାର ଉପରି ଭାଗରେ ହାମ୍ବୁରଗ୍ ସୂର୍ଯ୍ୟଦେବତା ଶାମସା (Shamash) କି ଠାରୁ ନିର୍ଗମନ ହୋଇ ଆଇନଗୁଡ଼ିକ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିବା ଚିତ୍ର ଉତ୍କୀର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ପ୍ରସ୍ତର ଫଳକ ସୁସାଠାରେ ୧୯୦୨ ମସିହାରେ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବିଧି ସଂହିତା (Code) ଦ୍ଵାରା ହାମ୍ବୁରଗ୍ ଜଣେ ସୁଶାସକ ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ପାରିଥିଲେ ।

ଏହି ଆଇନ ଗ୍ରନ୍ଥଟିରେ ଚାରୋଟି ବିଭାଗ ସନ୍ନିବେଶିତ ହୋଇଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଆଇନ ବିଭାଗ (Civil Code), ଦଣ୍ଡବିଧାନ ବିଭାଗ (Penal Code), ବାଣିଜ୍ୟଗତ ଆଇନ ବିଭାଗ (Commercial Code) ଓ ବିଚାରଜନିତ ନୀତି ନିୟମାବଳୀ ବିଭାଗ (Code of Procedure) । ସମାଜର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବ୍ୟକ୍ତିଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ସର୍ବନିମ୍ନରେ ଥିବା ଦାସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମସ୍ତଙ୍କ ନିମନ୍ତେ ଆଇନ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଶେଷତଃ ନିଃସ୍ଵ, ଦରିଦ୍ର, ବିଧବା, ପିତୃମାତୃ ହୀନ ସନ୍ତାନ ସନ୍ତତି, ଶ୍ରମିକ ଆଦି ସମାଜର ଦୁର୍ବଳ ଶ୍ରେଣୀର ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଧନ ଜୀବନର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିବା ଆଇନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ଜମି ବିକ୍ରୟ, ବୁଦ୍ଧି, ଭୂସମ୍ପତ୍ତି, ବ୍ୟବସାୟ, ବାଣିଜ୍ୟ, କୃଷି, ଧର୍ମ, ବିବାହ, ପାରିବାରିକ ସମ୍ପର୍କ, ଛାଡ଼ପତ୍ର ଆଦି ସଂକ୍ରାନ୍ତୀୟ ନିୟମାବଳୀ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖ ହୋଇଥିଲା ।

ଆଇନଗୁଡ଼ିକର ଅମାନ୍ୟ କଲେ କିପରି ଦଣ୍ଡବିଧାନ ହେବ ତାହା ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା । ଦଣ୍ଡବିଧାନ ନୀତି ଯେପାକୁ ତେସା ନୀତି (An eye for an eye and a tooth for a tooth) ଉପରେ ପର୍ଯ୍ୟବେଶିତ

ଥିଲା । ଏହାର ଅର୍ଥ ହେଲା ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ଅନ୍ୟକୁ ଯେଉଁ ପ୍ରକାର ଆଘାତ ଦେଇଥିବ, ଆଘାତ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି ଅନୁରୂପ ଶାସ୍ତିବିଧାନ କରାଯିବ । ଉଦାହରଣ ସ୍ବରୂପ, ଯଦି ଗୋଟିଏ ଗୃହ ଭାଙ୍ଗି ପଡ଼ିବା ଦ୍ବାରା ଗୃହଜର୍ତ୍ତୀର ପ୍ରାଣହାନି ହୁଏ, ତେବେ ଆଇନ ଅନୁସାରେ ସେ ବାସଗୃହର ନିର୍ମାତା ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପାଇବ । ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ମୂଲ୍ୟ ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ଦାବାକଲେ ବ୍ୟବସାୟୀକୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଦିଆଯିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଚିକିତ୍ସା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବହେଳା କଲେ ଚିକିତ୍ସକର ହସ୍ତ ଛେଦନ କରିବା ପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଥିଲା । ଚିକିତ୍ସକ ମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ତଥା ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କର୍ମଚାରୀଙ୍କ ଦରମା ମଧ୍ୟ ଧାର୍ଯ୍ୟ କରାଯାଇଥିଲା । ଅପରାଧଗୁଡ଼ିକୁ ବିଚାର କରିବା ପାଇଁ କେତେ ସଂଖ୍ୟକ ବିଚାରାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯିବ, ବିଚାରପତିଙ୍କର କି କି ଯୋଗ୍ୟତା ରହିବ, ସାକ୍ଷ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାର କ'ଣ ନିୟମକାନୁନ ରହିବ ତାହା ମଧ୍ୟ ଆଇନ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା । ସମାଜରେ ପ୍ରଭୁ ଓ ଦାସ, ପିତା ଓ ପୁତ୍ର, ସ୍ବାମୀ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରିବାରେ ବ୍ୟତିକ୍ରମ ଘଟାଇଲେ ସେଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ବିଧାନର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା ।

ଏହିପରି ଆଇନ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଧୁନିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ନ୍ୟାୟୋଚିତ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା କାଳୋପଯୋଗୀ ଥିଲା । ଦଣ୍ଡ ଭୟରେ ଲୋକମାନେ କୌଣସି କୁକର୍ମ କରିବାକୁ ସାହସ କରୁ ନଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜକୁ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ କରିବା ପାଇଁ ହାମ୍ବୁରଗିଙ୍କ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ରାଜା ମନୋମୁଖୀ ଶାସନ ନକରି ଆଇନ୍ ଅନୁଯାୟୀ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆଇନର ପବିତ୍ରତା ଉପରେ ବିଶ୍ବାସ ଥିଲା । ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଆଇନ ଓ ଆଇନ୍ ସମ୍ମୁଖରେ ସାମ୍ୟତା ପ୍ରତିପାଦନ କରି ହାମ୍ବୁରଗି ନିଜର ବିଚକ୍ଷଣତାର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି । ଏହି ଆଇନଗ୍ରନ୍ଥ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ଅଗ୍ରଗତିରେ ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ ସହାୟକ ହୋଇଛି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗରେ ଏହି ଆଇନ ଗ୍ରନ୍ଥର ପ୍ରଭାବ ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବରେ ରହିଥିଲା ।

ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ ସହିତ ହାମ୍ବୁରଗି ଏକ ଉନ୍ନତ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରଚଳନ ମଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ବେବିଲୋନର ଧ୍ବଂସାବଶେଷ ମଧ୍ୟରୁ ୫୫ଗୋଟି ଶାସନ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ବିଭିନ୍ନ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ମାନଙ୍କୁ ହାମ୍ବୁରଗିଙ୍କ ଲିଖିତ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ । କାଦୁଅ ସ୍ବେଚ୍ଛା ଉପରେ ଏହି ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମା ଲିଖିତ । ଗୋଟିଏ ନିର୍ଦ୍ଦେଶନାମାରେ ଦରିଦ୍ର କୃଷକ ମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ କର ଆଦାୟ କରିବାବେଳେ ଦୟାପରବଶ ହେବା ପାଇଁ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି । ସେହିପରି ଲଉଫ୍ଟେଟିସ ନଦୀର ବନ୍ୟା ପ୍ରତିକାର ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିବାକୁ ପ୍ରାଦେଶିକ ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମାନବିକତା, ଦୟା, ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ ସାଧୁତା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଜନହିତକର କାର୍ଯ୍ୟରେ ମନୋନିବେଶ କରିବା ପାଇଁ ହାମ୍ବୁରଗି ପ୍ରଶାସକମାନଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଲୋକ ହିତକର ଓ ଉଦାର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପାଇଁ ହାମ୍ବୁରଗି ଚିରସ୍ମରଣୀୟ ।

ଶିକ୍ଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ

ହାମ୍ବୁରଗିଙ୍କ ସମୟରେ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ଯଥେଷ୍ଟ ଗୁରୁତ୍ବ ଆରୋପ କରାଯାଇଥିଲା । ବେବିଲୋନରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଥିବାର ପ୍ରମାଣ ମିଳେ । ଛାତ୍ରମାନେ କଥାକବିତା ଉପରେ ବା କାଦୁଅ ସ୍ବେଚ୍ଛା ଉପରେ କାଠି ଦ୍ବାରା ଲେଖିବା ଅଭ୍ୟାସ କରୁଥିଲେ । ଧ୍ବଂସାବଶେଷ ମଧ୍ୟରୁ ଆବିଷ୍କୃତ ଏକ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନର କାନ୍ଥରେ ଏକ ପ୍ରବାଦ ଲେଖା ହୋଇରହିଛି,

“ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତି ଲେଖା କାର୍ଯ୍ୟରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠତା ଲାଭ କରିପାରିବ ସେ ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କ ପରି ଦୀପ୍ତିମନ୍ତ ହେବ” । ଏହି ପ୍ରବାଦଟି ସୋମାନଙ୍କର ଲିଖନ ପଠନ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗର ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ କରେ । ବେବିଲୋନୀୟମାନେ ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କର କାଳକ ଲିପି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଣୀତ ପ୍ରାୟ ଦୁଇହଜାର ପୁସ୍ତକ ହସ୍ତଗତ ହୋଇଛି । ମୁଖ୍ୟତଃ ଧର୍ମତତ୍ତ୍ଵ, ଭେଷଜ ବିଜ୍ଞାନ, ଗଣିତ ଓ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଜ୍ଞାନ ଆଦି ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ ରଚିତ । ତାଙ୍କର ସବୁଠାରୁ ମହତ୍ତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଗ୍ରନ୍ଥ ଥିଲା ‘ଗିଲଗାମେଶ ପୁରାଣ’ (Epic of Gilgamesh) ।

ଧର୍ମବିଶ୍ଵାସ

ବେବିଲୋନୀୟ ମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ମଧ୍ୟ ଧର୍ମ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ସେମାନେ ବହୁ ଦେବଦେବୀଙ୍କର ଉପାସନା କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ଦେବତା ଥିଲେ ‘ମାରଡୁକ୍’ । ସେ ସୃଷ୍ଟିକର୍ତ୍ତା ରୂପେ ପୂଜା ପାଉଥିଲେ । ‘ଇସଥର’ ପ୍ରେମର ଦେବୀ ରୂପେ ପୂଜିତା ହେଉଥିଲେ । ପୁରୋହିତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମାଜରେ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଗ୍ରହନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କର ଗତିବିଧି ଅନୁଧ୍ୟାନ କରି ଭବିଷ୍ୟତବାଣୀ ଶୁଣାଉଥିଲେ । ବେବିଲୋନରେ ମଧ୍ୟ ବର୍ଷପଞ୍ଜୀ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା ।

କଳା ଓ ସ୍ଵାପତ୍ୟ

ବେବିଲୋନର ନରପତି ଗଣ ବିଶାଳ ପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରି ନିଜର ଶକ୍ତି ଓ ସାମର୍ଥ୍ୟର ପରୀକ୍ଷା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ପ୍ରାସାଦଗୁଡ଼ିକ ତିଷ୍ଠି ନପାରି ଭଗ୍ନସ୍ଵରୂପରେ ପରିଣତ ହୋଇଅଛି । ହାଲୁରବି କେତେଗୁଡ଼ିଏ ମନ୍ଦିର ଓ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ମାରୁଡୁକ୍ଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ସୁବୃହତ୍ ମନ୍ଦିର ଓ ଗହମ ରଖିବା ପାଇଁ ନିର୍ମିତ ବୃହତ୍ ଶସ୍ୟାଗାର ତାଙ୍କର କାର୍ତ୍ତବୃତ୍ତିକ ମଧ୍ୟରେ ଅଧିକ ସ୍ମରଣୀୟ । ମିଶରୀୟମାନଙ୍କ ପରି ବେବିଲୋନୀୟମାନେ ଚିତ୍ରକଳାରେ ପାରଦର୍ଶିତା ଲାଭ କରିପାରି ନଥିଲେ ।

ବାଣିଜ୍ୟ ଓ କୃଷି

ହାଲୁରବିଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ବ୍ୟବସାୟ ବାଣିଜ୍ୟର ମଧ୍ୟ ପ୍ରସାର ଘଟିଥିଲା । ଖାଦ୍ୟଶସ୍ୟ, ତୈଳବାଜ, ଖଜୁର, ଚମଡ଼ା ଓ ମାଟି ନିର୍ମିତ ପାତ୍ର ବେବିଲୋନରୁ ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଉଥିଲା ଓ ରୂପା, ସୁନା, ତମ୍ବା, କାଠ, ଲବଣ ପ୍ରଭୃତି ଆମଦାନୀ ହେଉଥିଲା । ପଶମ ବସ୍ତ୍ର ତିଆରି ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଶିଳ୍ପ ଥିଲା । ହାଲୁରବିଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ କିଏ ସହରଠାରୁ ପାରସ୍ୟ ଉପସାଗର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ କେନାଲ ଖୋଳା ଯାଇଥିଲା । ଏହି କେନାଲ ଦ୍ଵାରା ଏକ ବିସ୍ତୃତ ଅଞ୍ଚଳ ଜଳସେଚିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳର ନଗରଗୁଡ଼ିକ ଟାଇଗ୍ରାସ୍ ନଦୀର ବନ୍ୟା ଦାଉରୁ ରକ୍ଷା ପାଇଥିଲା ।

ଏହିପରି ଭାବେ ବେବିଲୋନୀୟମାନେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରି ଇତିହାସରେ ଏକ ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଛନ୍ତି ।

ବେବିଲୋନୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ

ହାନ୍ତୁରବିକ୍ ପରେ ବେବିଲୋନୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ବେବିଲୋନରେ ରାଜନୈତିକ ଅସ୍ଥିରତା ଦେଖାଗଲା । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ପ୍ରଥମେ ହିଟାଇଟ୍, ଓ ପରେ କାସାଇଟ୍ ନାମକ ଗୋଷ୍ଠୀ ବେବିଲୋନ ଆକ୍ରମଣ କରି ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବେବିଲୋନୀୟ ସଭ୍ୟତାର ବିଲୟ ଘଟିଲା ।

ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ

ବେବିଲୋନିଆ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଉତ୍ତରକୁ ଟାଇଗ୍ରୀସ୍ ନଦୀର ଉତ୍ତରୀୟ ସମେତ ମେସୋପଟେମିଆର ସମଗ୍ର ଉତ୍ତର ଅଞ୍ଚଳ ଏସିରୀୟ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ସେଠାରେ ସେମିଟିକ ଜାତିର ଗୋଟିଏ ଶାଖା ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଏସିରୀୟ ନାମରେ ପରିଚିତ । ପ୍ରଥମ ସାରଗନଙ୍କ ସମୟରେ ସୁମେରୀୟମାନେ ଏସିରୀୟମାନଙ୍କୁ କବ୍ଜାଧୀନ କରିପାରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରି ବିଶେଷ ସାମରିକ ଗୌରବର ଅଧିକାରୀ ହୋଇପାରିଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୧୦୦୦ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ଏସିରୀୟମାନଙ୍କର ଶକ୍ତି ସାମର୍ଥ୍ୟ ବହୁଗୁଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଯାଇଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ କେତେକ ଉପାଦାନ ସେମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ପ୍ରଥମତଃ, ଏସିରୀୟାର ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶ ସେମାନଙ୍କୁ କଠିନ ପରିଶ୍ରମୀ କରାଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ସେମାନେ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ସହିତ ସଦାସର୍ବଦା ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ରହୁଥିବାରୁ ଅସାଧାରଣ ଯୋଦ୍ଧା ହୋଇପାରିଥିଲେ । ତୃତୀୟତଃ, ସେମାନେ ହିଟାଇଟ୍ମାନଙ୍କ ପାଖରୁ ଲୌହର ବ୍ୟବହାର ଶିକ୍ଷାକରି ନାନା ପ୍ରକାର ଲୌହ ନିର୍ମିତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଲୌହାସ୍ତ୍ର ଆଗରେ ସୁମେରୀୟ ଓ ବେବିଲୋନିଆଙ୍କର ବ୍ରୋଞ୍ଜ ଅସ୍ତ୍ର ନିରାଶା ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ଚତୁର୍ଥତଃ, ସେମାନେ ମିତାନୀ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ଜାତି ପାଖରୁ ଅଶ୍ୱ ବ୍ୟବହାର କରି ଶିଖିଲେ । କ୍ରମେ ସେମାନେ ଅଶ୍ୱଚାଳିତ ଯୁଦ୍ଧରଥ ମାନ ତିଆରି କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ସୁବିଧା ହେଲା । ସେମାନେ କ୍ଷିପ୍ର ଗତିରେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ପରାଜିତ କରିପାରୁଥିଲେ । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ସେମାନେ ଏକ ସାମରିକ ଜାତି ରୂପେ ପରିଚିତ ହୋଇ ମେସୋପଟେମିଆରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାମରିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରିପାରିଲେ । ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୧୧୦୦ ବେଳକୁ ସେମାନେ ବେବିଲୋନ୍ ଅଧିକାର କରିନେଇଥିଲେ । ଅସୁର (Assur) ଓ ନିନେଭ (Nineveh) ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ ନଗର ।

ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ

ପ୍ରଥମ ଟିଗଲେଥ୍ ପିଲେସର ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ତର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେ ବେବିଲୋନିଆରେ ରହୁଥିବା ସମସ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ପରାସ୍ତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜା ଥିଲେ ତୃତୀୟ ଟିଗଲେଥ୍ ପିଲେସର (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୭୪୫-୭୧୭) । ସେ ସମଗ୍ର ମେସୋପଟେମିଆ, ଫୋନେସିଆ, ପାଲେଷ୍ଟାଇନ ଜୟ କରି ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିବାରେ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଏସିରୀୟମାନଙ୍କର ପରବର୍ତ୍ତୀ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରାଜା ଥିଲେ ସେନ୍ନାଚେରିବ । ତାଙ୍କର ରାଜଧାନୀ ଥିଲା ନିନେଭ । ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ୱରେ ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତୃତିର ଚରମସୀମା ସ୍ପର୍ଶ କରିଥିଲା ।

ଏସାରୀୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେନାଚରିବଙ୍କ ପୌତ୍ର ଅସୁରବାନିପଲ୍ ଥିଲେ ସର୍ବାଧିକ ନୃଶଂସ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ । ସେ ଏସିରୀୟ ଇତିହାସରେ ଏକ ଜୟନ୍ତ୍ୟ, କରୁଣ ଓ କଳଙ୍କିତ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଯାଇଛନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କରି ରାଜତ୍ବରେ ଏସାରୀୟର କଳା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ବିକାଶ ଘଟିଥିଲା । ସେ ନିଜ ରାଜଧାନୀ ନିନେଭୋରେ ଏକ ବିଶାଳ ପାଠାଗାର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେହି ପାଠାଗାର ହିଁ ପ୍ରାଚୀନ ଇତିହାସର ସର୍ବପ୍ରଥମ ସଂଗଠିତ ପାଠାଗାର । ସେହି ବିଶାଳ ପାଠାଗାରର ଧ୍ବଂସାବଶେଷରୁ ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ସହସ୍ର ମୃତ୍ତିକା ସ୍ମୃତି ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଛି । ଏହି ସ୍ମୃତି ଗୁଡ଼ିକରୁ ଏସିରୀୟ ସଭ୍ୟତାର ପରିଚୟ ମିଳେ । ଅସୁରବାନିପାଲଙ୍କ ଲାଜହେରୀରେ ୨ ଲକ୍ଷ ୨୦ ହଜାର ସ୍ମୃତି ପୁସ୍ତକ ଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେ ଗର୍ବ କରୁଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ପିତା ତାଙ୍କୁ ଅଶ୍ୱାରୋହଣ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟା ସହିତ ଲେଖନ ଓ ପଠନ ଆଦିର ଶିକ୍ଷା ମଧ୍ୟ ଦେଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ସେ ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଜଣେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ସମ୍ରାଟ ଥିଲେ ବୋଲି ସନ୍ଦେହର ଅବକାଶ ନାହିଁ ।

କେବଳ ସାମରିକ ଶକ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କୌଣସି ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ମୂଳଭିତ୍ତି ଦୃଢ଼ ହୋଇନଥାଏ । ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ହିଁ ଘଟିଲା । ଅସୁରବାନିପଲଙ୍କ ପରେ ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପତନ୍ନୋମୁଖୀ ହେଲା । ଶେଷରେ ସେମାନଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୬୧୨ ରେ ଧ୍ବଂସମୁଖରେ ପଡ଼ିତ ହେଲା । ମିଡ଼ିସ୍ ଓ ଚାଲଡ଼ିଆନ୍ (Medes and Chaldeans) ମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରେ ନିନେଭ ନଗର ଧ୍ବଂସ ପାଇଲା । ଏସିରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସମାଧି ଉପରେ ଚାଲଡ଼ିଆନ୍ ମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ରାଜା ନେବୁଚାଦ୍ନେଜାର ବେବିଲୋନ ନଗରକୁ ପୁନର୍ବାର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ବେବିଲୋନଠାରେ ତାଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ ଉପରେ ରୋପଣ କରାଯାଇଥିବା ଉଦ୍ୟାନ ‘ବୋଲାୟମାନ ଉଦ୍ୟାନ’ ଭାବରେ ପୃଥିବୀର ସପ୍ତାଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଗଣିତ ହେଉଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୫୩୯ରେ ଚାଲଡ଼ିଆନ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ହୋଇଥିଲା ।

ଏସିରୀୟ ସଭ୍ୟତାର ବିଶେଷତ୍ବ

ଯୁଦ୍ଧ ଲିପିସୁ ଓ ନିଷ୍ପର ଜାତିଭାବରେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିବା ଏସିରୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ମହତ୍ତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବଦାନ ଦ୍ୱାରା ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି ।

ଲିପି

ଏସିରୀୟମାନେ ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କ ପରି କାଳକାକୃତ ଲିପି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସେମାନେ ଆରମୀୟମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ଆରମୀୟ ଲିପି ବ୍ୟବହାର କଲେ । ଏହା ଏକ ବର୍ଣ୍ଣମାଳା ସମ୍ବଳିତ ଲିପି । ଏହି ଲିପି ଆରମୀୟମାନେ ଫୋନେସୀୟମାନଙ୍କଠାରୁ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ମିଶରୀୟମାନଙ୍କ ଲିପି ପରି ଏହି ଲିପି ପାପିରସ ପଟି ଉପରେ ରଖାଯାଉଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ଏସିରିଆରେ ଏସିରୀୟ ଓ ଆରମୀୟ ଭାଷା ଓ ଲିପିର ଯୁଗପତ ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଥିଲା ।

ଶାସନ ପଦ୍ଧତି

ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏସିରୀୟମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସେମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଜଗତରେ ରୋମୀୟ (Romans of the East) ବୋଲି ନାମିତ କରାଯାଇଥାଏ । ପ୍ରାଚୀନ ରୋମୀୟଙ୍କ ସଦୃଶ ସେମାନେ ସାମରିକ

କ୍ଷେତ୍ରରେ କୃତିତ୍ୱ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ମଧ୍ୟ ଏକ ସୁଦକ୍ଷ ସରକାର ଗଠନ କରିପାରିଥିଲେ । ରାଜା ଥିଲେ ମୁଖ୍ୟ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ, ବିଚାରପତି ଓ ପ୍ରଧାନ ପୁରୋହିତ । ବିଜିତ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ସେତେବେଳେ ରାଜକୀୟ ଦୂତ ନିଯୁକ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ରାଜା ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରୁଥିଲେ । ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ ପ୍ରଥମ କରି ଏସିରୀୟ ରାଜାମାନେ ଏକ ସଂଗଠିତ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଏହି ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ହିଁ ଶାସନର ମେରୁଦଣ୍ଡ ଥିଲା । ସେମାନେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ନିର୍ମାଣଯନ୍ତ୍ରୀ (Engineer) କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଶ୍ୱବାହିନୀ, ଯୁଦ୍ଧରଥ ଆଦି ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଲୌହ ନିର୍ମିତ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ।

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏସିରୀୟମାନେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କୃତିତ୍ୱ ହାସଲ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଧୂସପ୍ରାପ୍ତ ନଗରମାନଙ୍କରୁ ସେକାଳର ବହୁଚିତ୍ର ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଛି । ଚିତ୍ରକରମାନେ ଏସିରୀୟ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କର ସାମରିକ କ୍ରିୟାକଳାପ, ପ୍ରସ୍ତର ଦେହରେ ଖୋଦିତ ହୋଇ ରାଜପ୍ରାସାଦ ଗାତ୍ରରେ ଖଚିତ ହୋଇଥିଲା । ରାଜାମାନଙ୍କ ଶିକାର କରୁଥିବା ଛବି ଆଦି ମଧ୍ୟ ସୁନ୍ଦର ଭାବରେ ଚିତ୍ରିତ ହୋଇଛି । ମୂଲ୍ୟବାନ ଆଲାବାଷ୍ଟାର ପଥର ଉପରେ ସେମାନେ ବହୁସଂଖ୍ୟକ ମୂର୍ତ୍ତି ଖୋଦନ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରସ୍ତର ଦେହରେ ଖୋଦିତ ମନୁଷ୍ୟ ମାତ୍ରକଯୁକ୍ତ ବୃକ୍ଷଭର ମୂର୍ତ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ଶିଳ୍ପ ମଧ୍ୟରେ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସ୍ଥପତିମାନେ ବିଶାଳ ରାଜପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ରାଜପ୍ରାସାଦର ପ୍ରାଚୀର ଦେହରେ ସ୍ଥାନେ ସ୍ଥାନେ ବିରାଟ ତୋରଣମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଅତ୍ୟୁଚ୍ଚ ମନ୍ଦିରମାନ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦୁଇ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସହର ଅସୁର ଓ ନିନେଭରେ ତୁଙ୍ଗ ଅଙ୍ଗାଳିକା ଓ ମନ୍ଦିରମାନ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଧର୍ମ

ଏସିରୀୟମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ତାଙ୍କ ଆଦି ଦେବତା 'ଅସୁର'କୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେ ଶସ୍ୟର ଦେବତା ରୂପେ ପୂଜା ପାଇଲେ । ପରେ ଯେତେବେଳେ ଏସିରୀୟ ବୀରଭୂମିରେ ପରିଣତ ହେଲା, ସେତେବେଳେ 'ଅସୁର' ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରତୀକ ଦେବତା ରୂପେ ପୂଜିତ ହେଲେ । ନାନା ସେମାନଙ୍କର ଅଧିଷ୍ଠାତ୍ରୀ ଦେବୀରୂପେ ପୂଜା ପାଇଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବେ ଏସିରୀୟ ମାନଙ୍କର ବିଶ୍ୱ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରତି ଅନେକ ଅବଦାନ ରହିଛି । ସେମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧଲିପିସାରୁ ଯୁଦ୍ଧ ରଥର ବହୁଳ ପ୍ରସାର ହୋଇଥିଲା । ରଥରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ଚକ କାଳକ୍ରମେ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ହେଲା । ସମୟ ଓ ଦୂରତାକୁ ଜୟ କରିବା ପାଇଁ ଚକର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏସିରୀୟମାନେ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଉନ୍ନତ ରଥ ଓ ଚକ ଦାନ କରି ମନୁଷ୍ୟ ଜାତିର ହିତ ସାଧନ କରିଛନ୍ତି ।

ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନ ସଭ୍ୟତା

ପ୍ରାଚୀନ ନଦୀ ସଭ୍ୟତା ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଚୀନର ଯାଂ-ସିକିୟାଂ ଓ ହ୍ୱାଂ-ହୋ ନଦୀକୂଳରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସଭ୍ୟତା ଅନ୍ୟତମ । ମିଶର ଓ ମେସୋପଟେମିଆ ପରି ଚୀନର ଭୌଗୋଳିକ ପରିବେଶ ତାହାର ସଭ୍ୟତାର ଅଭ୍ୟୁଦୟରେ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା ।

ଭୌଗୋଳିକ ପରିବେଶ

ଚୀନ ଦେଶର ପୂର୍ବରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର, ପଶ୍ଚିମରେ ତିବ୍ବତୀୟ ମାଳଭୂମି, ଉତ୍ତରରେ ସିଏନ୍‌ସାନ୍ ପର୍ବତମାଳା ଓ ମରୁଭୂମି ଏବଂ ଦକ୍ଷିଣରେ ହିମାଳୟ ପର୍ବତମାଳା ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ଅରଣ୍ୟ । ଏହିପରି ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରାକୃତିକ ପରିବେଶଟି ଯୁଗ ଯୁଗ ଧରି ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନକୁ ବାହ୍ୟ ଜଗତଠାରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ କରି ରଖିଥିଲା । ଫଳରେ ଚୀନର ଅଧିବାସୀମାନେ କାହାରି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ନ ହୋଇ ସଂସ୍କୃତି ନିଜସ୍ୱ ରୀତିରେ ଏକ ସଭ୍ୟତା ଗଢ଼ିଲେ । ବାହ୍ୟଶତ୍ରୁଙ୍କର ଶିକାର ହୋଇ ନଥିବାରୁ ଚୀନ ସଭ୍ୟତା ଦୀର୍ଘଦିନ ଧରି ଚିଷ୍ଟି ରହିଥିଲା । ଚୀନୀମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଯେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଜନ୍ମ ହେବାର ତିନି ହଜାର ବର୍ଷ ପୂର୍ବେ ସଭ୍ୟତାର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ ଦେଖିବାକୁ ମିଳିଥିଲା । ଏକଥାର ସତ୍ୟତା ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଉପାଦାନ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚୀନ ଦେଶରେ ଆଦିମାନବର ବସତି ଥିବା କଥା ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଜଣାପଡ଼ିଛି । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୦୦୦ ବେଳକୁ ଚୀନଦେଶର ନୂତନ ପ୍ରସ୍ତର ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୦୦୦ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ବ୍ରୋଞ୍ଜ ଯୁଗର ଅଧିବାସୀମାନେ ହ୍ୱାଂ-ହୋ ନଦୀର ଅବବାହିକାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୦୦୦ ବେଳକୁ ଚୀନ ଏକ ମହାନ ସଂସ୍କୃତିର ଅଧିକାରୀ ହୋଇସାରିଥିଲା । ଏହି ସଭ୍ୟତା ସୁମେରୀୟ ଓ ମିଶରର ପ୍ରାଚୀନ ସଭ୍ୟତାଠାରୁ କୌଣସି ଗୁଣରେ ନ୍ୟୁନ ନଥିଲା । ମିଶର ଓ ମେସୋପଟେମିଆ ପରି ଚୀନ ମଧ୍ୟ ନିଜର ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ନଦୀଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲା ।

ରାଜନୈତିକ ଇତିହାସ

ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ଚୀନ ଦେଶରେ ସାଙ୍ଗ (Shang), ଚାଉ (Chou), ଚୀନ (Chin), ହାନ୍ (Han), ସୁଇ (Sui), ତାଙ୍ଗ (Tang) ପ୍ରଭୃତି ବଂଶ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିଲେ । ସାଙ୍ଗବଂଶ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୭୫୦ରୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୧୨୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଲୋକମାନେ ସରଳ ଜୀବନ ଯାପନ କରୁଥିଲେ । ପୁରୁଷ ଲୋକମାନେ କୃଷି, ମାଛ ଧରିବା ଓ ଶିକାର କରିବା ଏବଂ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ସୂତାକଟା, ଲୁଗାବୁଣା ଆଦି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲିପ୍ତ ରହୁଥିଲେ । ଶକଟ ଓ ରଥର ବ୍ୟବହାର ସେମାନଙ୍କୁ ଜଣାଥିଲା । ସେମାନେ ମୁଦ୍ରା ପରିବର୍ତ୍ତେ କଉଡ଼ି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ଅନେକ ମୃଣ୍ମୟ ପାତ୍ର, ବ୍ରୋଞ୍ଜ ପାତ୍ର ତଥା ରେଶମ ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ । ସାଙ୍ଗ ରାଜତ୍ୱ ସମୟର ରମଣୀୟ ପାତ୍ରମାନ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଇଛି । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୨୦୦ରେ ସାଙ୍ଗ ବଂଶର ପତନ ପରେ ଚାଉବଂଶ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ କରି ପ୍ରାୟ ନଅଶହ ବର୍ଷ ଧରି ଶାସନ କରିଥିଲେ । ଚାଉମାନେ ସୁଶାସକ ଥିଲେ । କୃଷିର ଉନ୍ନତି ଲାଗି ସେମାନେ ଜଳସେଚନର

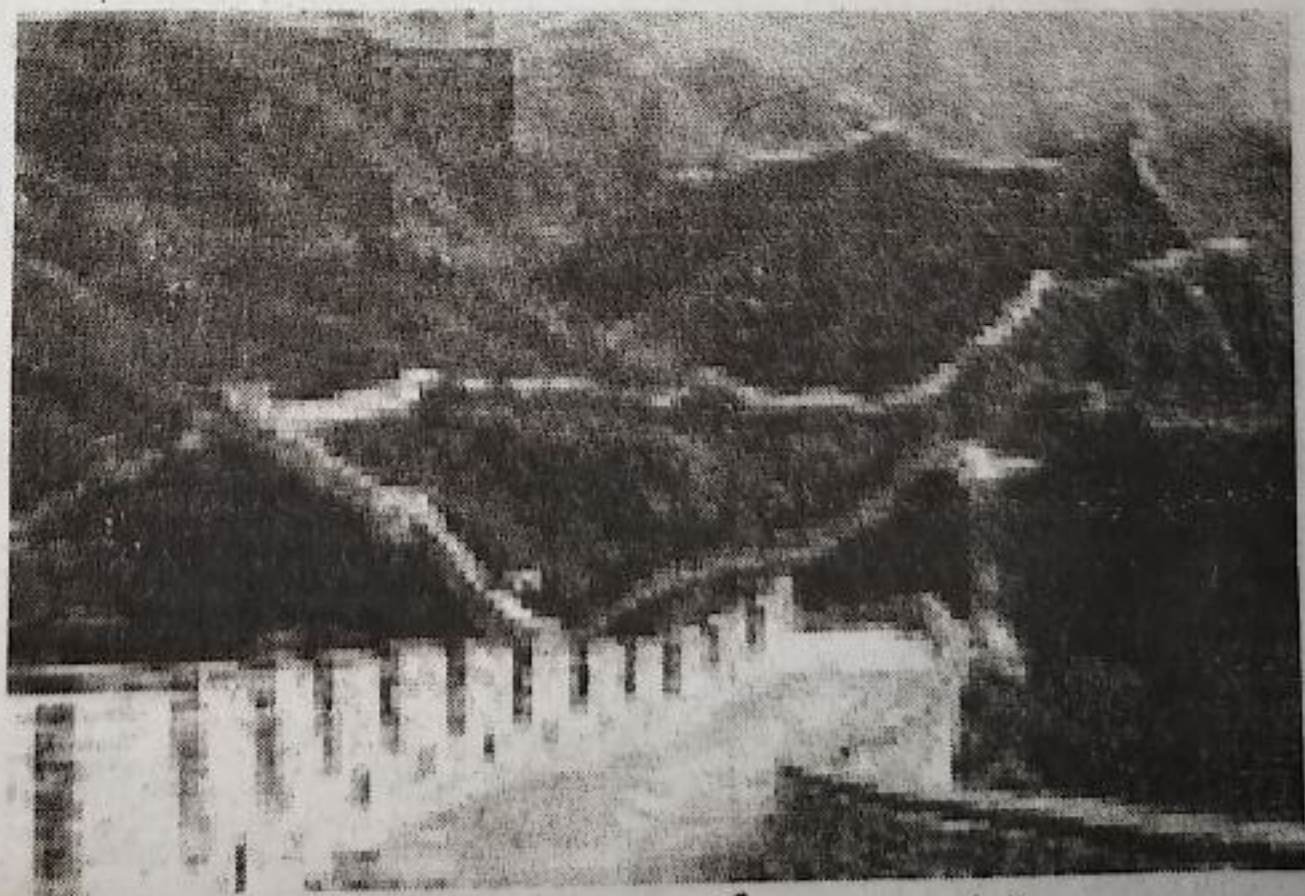
ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ତୁର୍କୀ ଓ ମଙ୍ଗୋଲୀୟ ପ୍ରଭୃତି ଯାଯାବର ଗୋଷ୍ଠୀଙ୍କ ସହିତ ସେମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୦୦ ବେଳକୁ ଭାରତ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶରୁ ସେମାନେ ଲୁହାର ବ୍ୟବହାର ଶିଖୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଲୁହାଳଙ୍ଗଳ ଓ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ରାଦି ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ ।

ସାଙ୍ଗ ଓ ଚାଉ ବଂଶର ରାଜୁତି ସମୟରେ ସମଗ୍ର ଦେଶ ଏକ ଶାସନାଧୀନ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ଦେଶର ଚାରିଆଡ଼େ ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୨୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମୟକୁ ଚୀନ ଇତିହାସରେ ‘ସାମନ୍ତଯୁଗ’ ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କରାଯାଇଛି । ସାମନ୍ତ ରାଜାମାନେ ପରସ୍ପର ସହିତ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ରହୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମୟରେ ଚୀନାମାନେ ନିଜ ସଭ୍ୟତାର ଚରମ ଉନ୍ନତି ସାଧନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ଚ୍ୟାଉ ବଂଶ ପରେ ଚୀନରେ ‘ଚୀନ’ ନାମକ ଏକ ରାଜବଂଶର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଥିଲା । ଏହାର ରାଜୁତି ସମୟରେ ଚୀନ ସଂସ୍କୃତି ଉନ୍ନତିର ଚରମ ସୀମାରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଯେ ଚୀନରେ ରାଜନୈତିକ ଏକତା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ସେ ଶି-ହୁଆଙ୍ଗ-ତି (Shih-Huang-Ti) ବା ‘ପ୍ରଥମ ସମ୍ରାଟ’ ଆଖ୍ୟା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଶି-ହୁଆଙ୍ଗ-ତି

ଶି-ହୁଆଙ୍ଗ-ତି କି ସ୍ଥାପିତ ରାଜବଂଶ ଚୀନ ବଂଶ ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସେ ଚୀନରେ ରାଜନୈତିକ ଏକତା ସ୍ଥାପନ କରି ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ଶାସନ ପ୍ରଚଳନ କଲେ । ହିନ୍ଦୀୟ ଥିଲା ତାଙ୍କ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ । ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଉତ୍ତମ ରୂପେ ଏକ କେନ୍ଦ୍ରରୁ ଶାସନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଚାରିଆଡ଼େ ସୈନ୍ୟଚାଳନା ପାଇଁ ସୁଦୀର୍ଘ ରାସ୍ତାମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ସମଗ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଏକ ପ୍ରକାର ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ, ରୀତିନୀତି ଓ ଲିଖନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସେ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଚୀନାମାନଙ୍କୁ ଏକତା ସୂତ୍ରରେ ବାନ୍ଧିବା ପାଇଁ ସେ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେ ଐଶ୍ୱରିକ ଶକ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ବୋଲି ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ଧାରଣା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ସମ୍ରାଟ ପୂଜା ପ୍ରଚଳନ କଲେ ।

ଚୀନକୁ ବାହ୍ୟଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସେ ଏକ ସୁଦୀର୍ଘ ପ୍ରାଚୀର (The Great Wall of China) ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଏହି ପ୍ରାଚୀରର ଧୂସାବଶେଷ ବିଦ୍ୟମାନ । ଏହା ପ୍ରାୟ ଦୁଇହଜାର ଦୁଇଶହ ପଚାଶ ମାଇଲ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଲମ୍ବିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ପ୍ରାଚୀରର ଉଚ୍ଚତା ଥିଲା ୧୫ରୁ ୨୦ ଫୁଟ (୫ ରୁ ୬ ମିଟର) ଓ ଓସାର ଥିଲା ୨୦ ଫୁଟ (୬ ମିଟର) । ପ୍ରାୟ ତିନି ମିଟର ବ୍ୟବଧାନରେ ୧୨ ମିଟର ଉଚ୍ଚର ଗମ୍ଭୀରମାନ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଗମ୍ଭୀର

ଚୀନର ସୁଦୀର୍ଘ ପ୍ରାଚୀର

ମଧ୍ୟରେ ଏକଶହ ପ୍ରହରୀ ଅବସ୍ଥାନ କରିପାରୁଥିଲେ । ଏହା ନିର୍ମାଣ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରାୟ ଦଶବର୍ଷ ଲାଗିଥିଲା । ନିର୍ମାଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କୁ ଏଥିରେ ବିନା ପାରିଶ୍ରମିକରେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଭାବରେ କାମ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା ।

ଶି-ହା-ତି ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ସାଧନ ପାଇଁ ଅଭିନବ କବ୍ଧନା କରିଥିଲେ । ସେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ରଚିତ ଓ ଲିଖିତ ହୋଇଥିବା ସମସ୍ତ ସାହିତ୍ୟକୁ ଧ୍ବଂସ କରିଦେଲେ ନୂତନ ସାହିତ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ସୃଷ୍ଟି ହେବ । ତାଙ୍କର ରାଜତ୍ବ କାଳରୁ ହିଁ ସାହିତ୍ୟର ପୁନର୍ଜନ୍ମ ହେବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ ସେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଚାରିଆଡ଼େ ଥିବା ପୁସ୍ତକମାନ ଅଗ୍ନିରେ ଭସ୍ମୀଭୂତ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । କେବଳ ଚିକିତ୍ସା, କୃଷି ଓ ଜ୍ୟୋତିଷ ବିଦ୍ୟା ଉପରେ ଲିଖିତ ଗ୍ରନ୍ଥମାନଙ୍କୁ ବାଦ୍ ଦେଇ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଗ୍ରନ୍ଥ ଧ୍ବଂସ କରାଗଲା । “ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକୁ ପୋଡ଼ିଦିଅ ଓ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କୁ କବର ଦିଅ” - ଏହା ଥିଲା ତାଙ୍କର ଅଭୂତପୂର୍ବ ଘୋଷଣା । ଗ୍ରନ୍ଥକୁ ଲୁଚାଇବା ଅପରାଧରେ ଅନେକ ପଣ୍ଡିତଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଏହିପରି ବହୁ ପୁସ୍ତକ ଧ୍ବଂସ ପାଇଯିବାରୁ ଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ଅନେକ କଥା ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଲୋପ ପାଇଗଲା । ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ କନ୍ଫ୍ୟୁସିୟାସଙ୍କର ଦର୍ଶନ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ କେତେକ ଗ୍ରନ୍ଥ ରହିଯାଇଥିଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨୧୦ରେ ଶି-ହୁଆଙ୍ଗ-ତିଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା । ତାଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ମାତ୍ର ଚାରିବର୍ଷ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ତା’ପରେ କୃଷକ କୁଳରେ ଜାତ ଲିଉପାଙ୍ଗ (Liu Pang) ହାନ୍ ବଂଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ଯଥେଷ୍ଟ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହୋଇଥିଲା ।

ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଚୀନର ଦାନ

ମାନବ ସଭ୍ୟତା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଅବଦାନ ଦ୍ୱାରା ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇ ପାରିଛି । ସଭ୍ୟତାର ବିବର୍ତ୍ତନ ଓ ବିକାଶ ଲାଗି ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନଦେଶର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ଅବଦାନ ରହିଛି ।

ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ କାଗଜର ଉଦ୍ଭାବନ

ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟ ମାନଙ୍କ ପରି ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନର ଅଧିବାସୀମାନେ ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ବାଉଁଶ ବା ଅସ୍ଥି ଉପରେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରି ନିଜର ଭାବ ବ୍ୟକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶବ୍ଦ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କନ କରାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ସେହି ଚିତ୍ରଗୁଡ଼ିକୁ ଗୋଟିକ ତଳେ ଗୋଟିଏ ଲେଖାଯାଉଥିଲା । ତାପରେ ଏହି ଚିତ୍ର ଲିପି କେତେକ ସଙ୍କେତର ରୂପ ଧାରଣ କଲା । ସେମାନଙ୍କ ଲିପିମାଳାରେ ତିନି ପ୍ରକାର ସଙ୍କେତ ରହିବାର ଜଣାଯାଏ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଛବି ସଙ୍କେତ (Pictogram), ଭାବ ସଙ୍କେତ (Ideogram) ଏବଂ ଧ୍ୱନି ସଙ୍କେତ (Phonogram) । ତେଣୁ ମନର ଭାବ ପ୍ରକାଶ କରିବାପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ବିଭିନ୍ନ ସଙ୍କେତ ଜାଣିବା ଆବଶ୍ୟକ ହୋଇଥିବାରୁ ଲିପି ଶିକ୍ଷା କରିବା ଜୀନାମାନଙ୍କ ପକ୍ଷେ କଷ୍ଟସାଧ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସଂକୀର୍ଣ୍ଣ ବାଉଁଶ ପାତିଆ ଉପରେ ଉପରୁ ତଳଆଡ଼କୁ ଲେଖାଯାଉଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଥା ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରଚଳିତ । ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ପୁସ୍ତକମାନ ବାଉଁଶ ପାତିଆ ଉପରେ ଲିଖିତ ।

ପ୍ରଥମେ ଲେଖିବା ପାଇଁ ଚୀନାମାନେ ବାଉଁଶ କାଠରେ କଲମ ତିଆରି କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଲାକ୍ଷାକାଳି ସାହାଯ୍ୟରେ କାଠ କିମ୍ବା ବାଉଁଶ ପାତିଆ ଉପରେ ଲେଖୁଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସେମାନେ କେଶ ବା ଲୋକ ଦ୍ୱାରା ତୁଳି ତିଆରି କରି ସେଥିରେ ଲେଖିବାକୁ ଆରମ୍ଭ କଲେ । କ୍ରମେ ସେମାନେ ସିଲ୍‌କ ଲୁଗା ଉପରେ ତୁଳି ସାହାଯ୍ୟରେ ଲେଖିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହା ସହଜସାଧ୍ୟ ଓ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ପୃଥିବୀର ପ୍ରଥମ କାଗଜ ୧୦୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଚୀନ ଦେଶରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଥିଲା । ଚୀନାମାନେ ଗଛର ବଳକଳ, ଛଣ, ପୁରୁଣା ଛିଣ୍ଟା ଲୁଗା ପ୍ରଭୃତି ଚୂର୍ଣ୍ଣ କରି ସେଥିରୁ ପ୍ରକୃତ କାଗଜ ତିଆରି କଲେ । ତେଣୁ ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଚୀନାମାନଙ୍କର ଏକ ମହାନ ଦାନ ହେଲା କାଗଜ । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଚୀନାମାନଙ୍କଠାରୁ ଆରବୀୟମାନେ କାଗଜ ତିଆରି କରିବା ଶିଖିଥିଲେ ।

ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଓ କାଗଜର ଉଦ୍ଭାବନ ଯୋଗୁଁ ଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ବିଖ୍ୟାତ ପୁସ୍ତକ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା ‘ସଙ୍ଗ ଅଫ ଦି ଓଲ୍ଡ ଫାରମର’ (Song of the Old Farmer), ‘ଦି ସଙ୍ଗ ଅଫ୍ ଦି ଫେଲିସିଟସ୍ କ୍ଲଉଡ୍’ (The Song of the Felicitous Cloud), ‘ଫାଇଭ କ୍ଲାସିକସ୍’ (Five Classics) । ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଚୀନ ଦେଶର ପ୍ରଥମ ଇତିହାସ ପୁସ୍ତକ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଏହାର ରଚୟିତା ଥିଲେ ସୁ-ମା-ଚୀନ୍ । ତେଣୁ ତାଙ୍କୁ ଚୀନର ହେରୋଡୋଟସ୍ ବୋଲି ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଏ । ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପୁସ୍ତକ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ଓ ଏହାର ପ୍ରଣେତା ଥିଲେ ସୁନ୍‌ଜୁ (Suntzu) । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଭେଷଜ ବିଜ୍ଞାନ, ସଙ୍ଗୀତ ଓ ଧର୍ମ ଉପରେ ବହୁ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରାଯାଇଥିଲା ।

ଚୀନର ଲିପି

କାଚ, ସିଲକ ବସ୍ତ୍ର

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଚୀନାମାନେ କାଚ ତିଆରି କରିବା ଜାଣିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ମିତ କାଚ ସାମଗ୍ରୀ ବିଶ୍ୱର ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲା । ସେହିପରି ଚୀନର ସିଲ୍‌କ ବସ୍ତ୍ରର ଚାହିଦା ବିଦେଶରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ।

ବିଜ୍ଞାନ

ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଚୀନ୍ ଅଧିବାସୀମାନେ ଉଲ୍ଲେଖ ଯୋଗ୍ୟ ସାଫଲ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିଥିଲେ । ଗଣିତ ଓ ଜ୍ୟାମିତିରେ ସେମାନେ ଦକ୍ଷତା ଦେଖାଇଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ସେମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟପରାଗ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରଗ୍ରହଣ ଗଣନା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ମାସ ଓ ଦିନ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରକାର କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଔଷଧ ଓ ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ନୂତନ ଆବିଷ୍କାର କରି ସେମାନେ ମାନବ ଜାତିର ବିଶେଷ ଉପକାର ସାଧନ

କରିଯାଇଛନ୍ତି । ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ଓ ରୋଗବ୍ୟାଧି ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ଅଶେଷ ଜ୍ଞାନ ଥିଲା । ସେମାନେ ଏପରି ଏକ ଔଷଧ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ, ଯାହାଦ୍ୱାରା ରୋଗୀକୁ ଚେତନାଶୂନ୍ୟ କରିଦେଇ ହେଉଥିଲା । ଏହି ଔଷଧ ଅସ୍ତ୍ରୋପଚାର ନିମିତ୍ତ ବିଶେଷ ସହାୟକ ହୋଇପାରିଥିଲା ।

ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର, ବାରୁଦ ଓ ଚା

ଚୀନ ଅଧିବାସୀମାନେ ନାବିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଯନ୍ତ୍ର (Mariner's Compass) ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ବାରୁଦ ତିଆରି କରିବା ଶିଖିଥିଲେ । ଚୀନ ଦେଶରେ ହାନ ରାଜତ୍ୱ ବେଳେ ପାମୀୟ ରୂପେ ଚା'ର ପ୍ରଚଳନ ଚୀନ ବାସୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଇଉରୋପୀୟ ମାନେ ଚା'ର ବ୍ୟବହାର ଜାଣିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବତ୍ର ଏହା ପାମୀୟ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଛି ।

ମୁଦ୍ରା

ଚୀନୀମାନେ ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ଜାତୀୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକର ବିକ୍ରୟ ପାଇଁ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟରେ ନିଯୋଜିତ ଥିଲେ । ସିଲକ ବସ୍ତ୍ର, ଚୀନୀମାଟିର ପାତ୍ର, ଧାତୁନିର୍ମିତ ପଦାର୍ଥ, କାଚ ନିର୍ମିତ ସାମଗ୍ରୀ ଆଦି ସେମାନେ ଦେଶ ବିଦେଶରେ ବିକ୍ରୟ କରୁଥିଲେ । ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ସୁବିଧା ପାଇଁ ସେମାନେ କ୍ରମେ ଧାତୁରେ ମୁଦ୍ରା ତିଆରି କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ସେମାନେ ମୁଦ୍ରା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ ।

ଧର୍ମ

ଚୀନୀମାନଙ୍କ ଜୀବନରେ ଧର୍ମ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବପୁରୁଷମାନଙ୍କ ଉପାସନା ତଥା ସ୍ୱର୍ଗ, ପୃଥ୍ବୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟ, ଚନ୍ଦ୍ର, ତାରା ଓ ପ୍ରକୃତିର ଉପାସନା ଥିଲା ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାଚୀନତମ ଧର୍ମ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜଗତରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବାତ୍ମକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦେଖାଯାଇଥିଲା । ମୃତ୍ୟୁପରେ ଜୀବନର ସ୍ଥିତି ଉପରେ ଚିନ୍ତା ନକରି ମନୁଷ୍ୟର ଜୀବନ କିପରି ଶାନ୍ତିମୟ ଓ ସୁଖପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇପାରିବ, ସେଥିପାଇଁ କେତେଜଣ ମହାପୁରୁଷ ଏକ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କନ୍‌ଫ୍ୟୁସିୟସ୍ ଓ ଲା-ଓ-ସେ ଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

କନ୍‌ଫ୍ୟୁସିୟସ୍ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୫୧ - ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୭୯)

କନ୍‌ଫ୍ୟୁସିୟସ୍ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୫୧ ରେ ଲୁ ନାମକ ପ୍ରଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ସମସାମୟିକ ଥିଲେ । ବିଶିଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷକ, ଦାର୍ଶନିକ ଓ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଭାବରେ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ସମଗ୍ର ଏସିଆକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ନିଜର ନିଷ୍ଠା ଓ ଅଧ୍ୟବସାୟ ବଳରେ ସେ ସେ ସମୟର ଜଣେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ପଣ୍ଡିତ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ସେ ସରକାରୀ କର୍ମଚାରୀ ରୂପେ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ନିଜର ଦକ୍ଷତା ବଳରେ ସେ ଲୁ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନ

ବିଚାରପତି ମଧ୍ୟ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ସେ ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟରେ ଆଦର୍ଶ ନୀତିଗତ ଶାସନର ପ୍ରଚଳନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ‘ଲୁ’ର ପ୍ରଧାନ ଶାସକ ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସହଯୋଗ କଲେ ନାହିଁ । ଯେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରଧାନ ଶାସକଙ୍କର ନୀତିହୀନତା ଓ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅବହେଳା ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲେ, ସେତେବେଳେ ସେ ପ୍ରଧାନ ବିଚାରପତି ପଦ ପରିତ୍ୟାଗ କଲେ । ସେହି ସମୟରୁ ଦୀର୍ଘ ୧୪ ବର୍ଷ କାଳ ସେ ସମଗ୍ର ଚୀନ ଦେଶରେ କର୍ମ ଅନୁଷ୍ଠାନରେ ବୁଲିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଚୀନରେ ସାମନ୍ତମୁଗ ଚାଲିଥାଏ । କନ୍ଫ୍ୟୁସିୟସ ତାଙ୍କର ନୀତି ଅନୁଯାୟୀ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ରାଜ୍ୟରେ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଶେଷରେ ସେ ୬୭ ବର୍ଷ ବୟସରେ ନିଜ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ‘ଲୁ’ କୁ ଫେରି ଆସିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷାନୁଷ୍ଠାନ ଖୋଲି ଶତଶତ ଛାତ୍ରମାନଙ୍କୁ ରାଜନୀତି ତଥା ନୈତିକବୋଧର ଶିକ୍ଷା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪୭୯ରେ ୭୨ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା ।

କନ୍ଫ୍ୟୁସିୟସ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ ଯେ, ସୁଶାସନ ଯୋଗ୍ୟତା ଓ ସଦ୍‌ଗୁଣ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରେ । ଶିକ୍ଷାଦ୍ୱାରା ଯୋଗ୍ୟତା ଓ ସଦ୍‌ଗୁଣ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଇପାରେ । ତେଣୁ ଚରିତ୍ର ଗଠନ ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ହାସଲ ପାଇଁ ସେ ଶିକ୍ଷା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ସେ ଶିକ୍ଷାରେ ଅଧ୍ୟବସାୟ ଓ ନିଷ୍ଠା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ଶିକ୍ଷାର ଦ୍ୱାର ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଉନ୍ମୁକ୍ତ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ଶିକ୍ଷାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀ ନୈତିକତା ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ମଣିଷକୁ ଆଦର୍ଶ ମଣିଷ ରୂପେ ଗଠନ କରିବା ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷାର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା । ସେ ଶିକ୍ଷାକୁ ସମାଜ ସଂସ୍କାର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବିନିଯୋଗ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶିକ୍ଷା ସମାଜରେ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିପାରିଥିଲା ।

କନ୍ଫ୍ୟୁସିୟସ ପୃଥିବୀକୁ ଏକ ବିଶାଳ ପରିବାର ବୋଲି ଭାବୁଥିଲେ । ସେ ମନୁଷ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭ୍ରାତୃଭାବର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଚାହୁଁଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ଦର୍ଶନ ମାନବିକତା ଓ ସ୍ନେହ ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଉପଦେଶ ଥିଲା - “ଅନ୍ୟ ଲୋକ ତୁମ ପ୍ରତି ଯାହା ଆଚରଣ ନ କରୁ ବୋଲି ତୁମେ କାମନା କର, ଅନ୍ୟ ପ୍ରତି ତୁମେ ମଧ୍ୟ ସେପରି ଆଚରଣ କରନାହିଁ ।” ପିତାପୁତ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସ୍ନେହ, ସ୍ୱାମୀ ସ୍ତ୍ରୀ ମଧ୍ୟରେ ପରସ୍ପରର କାର୍ଯ୍ୟ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି, ଭାଇଭାଇ ମଧ୍ୟରେ ସୁସଂପର୍କ, ବନ୍ଧୁ ବନ୍ଧୁ ମଧ୍ୟରେ ବିଶ୍ୱାସ ଇତ୍ୟାଦି ଉପରେ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ । ପରିବାର ଗୁଡ଼ିକ ସୁଖୀ ହେଲେ ଓ ରାଜ୍ୟରେ ସୁଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲେ ପୃଥିବୀରେ ସୁଖଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରିବ ବୋଲି ସେ ଭାବୁଥିଲେ । ଭଲ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ସୁଖ, ସମୃଦ୍ଧି ଓ ଶାନ୍ତି ଲାଭ ହୁଏ ତଥା ମନ୍ଦକାର୍ଯ୍ୟ କଲେ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ଭୋଗିବାକୁ ପଡ଼େ” - ଏହା ହିଁ ଥିଲା ତାଙ୍କର ମହତ୍‌ବାଣୀ । ସେ ମାନବର ଅନ୍ତର୍ନିହିତ ସଦ୍‌ଗୁଣର ବିକାଶ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦେଉଥିଲେ ।

କନ୍ଫ୍ୟୁସିୟସ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ପାଇଁ ଆଶା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ଆଇନ ଏବଂ ଦଣ୍ଡଭୟ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ବାଧକରି ରଖିବା ଅପେକ୍ଷା ସେମାନଙ୍କର ନୈତିକ ଚରିତ୍ରର ଉନ୍ନତି ଦ୍ୱାରା ପୁଣ୍ୟମାର୍ଗରେ ସେମାନଙ୍କୁ ପରିଚାଳିତ କରିବା ହେଉଛି ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରକୃତ କାର୍ଯ୍ୟ । କନ୍ଫ୍ୟୁସିୟସ ଜଣେ ନୀତିବାଦୀ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ତାଙ୍କର ମତବାଦ ଏକ ନୀତିମୟ ଜୀବନଯାପନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଉପଦେଶାବଳୀ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ବାଣୀଗୁଡ଼ିକ ଚୀନ ଜାତିର ଚରିତ୍ର ଗଠନ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଚୀନ ଅଧିବାସୀ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ମନୁଷ୍ୟ ନିଜକୁ ଯେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ପବିତ୍ର ରୂପେ ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିବା ଉଚିତ ।

ଲାଓ-ସି

କନ୍ୟୁସିୟସଙ୍କ ପରି ଲାଓ-ସି କି ଦର୍ଶନ ଚିନ୍ତାମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ସେ କନ୍ୟୁସିୟସଙ୍କ ସମସାମୟିକ ଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦର୍ଶନ କନ୍ୟୁସିୟସଙ୍କ ଚିନ୍ତାଧାରାଠାରୁ ପୃଥକ୍ ଥିଲା । ସେ ସମ୍ଭବତଃ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୬୦୦ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ 'ତାଓ' ଦର୍ଶନର ପ୍ରଚାରକ ଥିଲେ । 'ତାଓ' ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ମାର୍ଗ ବା ପଥ । ତାଓବାଦ ହେଉଛି ମାର୍ଗ ପ୍ରଦର୍ଶନର ପଦ୍ଧତି । ତାଙ୍କ ସମୟର ଅନ୍ୟାୟ ଓ ନୈତିକ ଅଧଃପତନ ତାଙ୍କ ମନରେ ତୁମ୍ଭୁଳ ଆଲୋଡନ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ତାଓ-ତି-ତିଙ୍ଗ ବା ପୁଣ୍ୟମାର୍ଗ ନାମକ ଏକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଲାଓ-ସିଙ୍କର ଜୀବନ ପ୍ରହେଳିକାମୟ । ସେ ଶୁଦ୍ଧପୁତ୍ର ଜୀବନଯାପନ କରିବା ପାଇଁ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟ ନିଜର ସାଂସାରିକ କାମନା ତ୍ୟାଗ କଲେ ସୁଖ ଲାଭ କରିପାରିବ । ଧନ ଓ କ୍ଷମତା ଲିପ୍ସା ମନୁଷ୍ୟର ଚରିତ୍ରକୁ ଭ୍ରଷ୍ଟ କରିବା ଫଳରେ ମନୁଷ୍ୟ ତା ଜୀବନରେ ଶାନ୍ତି ପାଇପାରେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଗୌତମ ବୁଦ୍ଧଙ୍କ ପରି ସେ କାମନାର ବିନାଶ କରିବା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ଦେଇଥିଲେ । ଲାଓ-ସି କର ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ପ୍ରାକୃତିକ, ସରଳ ତଥା ନିରହଂକାର ଜୀବନଯାପନ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ବ ଦିଆଯାଇଥିଲା ।

କାଳକ୍ରମେ ତାଓବାଦ ସହିତ ନାନା ପ୍ରକାର ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଗଲା । ଲାଓ-ସି କୁ ଦେବତା ରୂପେ ମନ୍ଦିରରେ ଉପାସନା କରାଗଲା । ତାଙ୍କ ନୀତିବାଣୀ ମନୁଷ୍ୟକୁ ପବିତ୍ର ଜୀବନଯାପନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା ।

ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନ ସମାଜର ବିଶେଷତ୍ବ

ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନରେ ଅନେକ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଚୀନ ସଭ୍ୟତା ମୁଖ୍ୟତଃ ଶାନ୍ତିନୀତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଯୋଦ୍ଧାମାନଙ୍କୁ ସମ୍ମାନ ଦିଆଯାଉ ନଥିଲା । ସମାଜରେ ସୈନିକମାନଙ୍କ ସ୍ଥାନ ଉଚ୍ଚରେ ନଥିଲା । ଚୀନ ସମାଜରେ ଚାରିଗୋଟି ଗୋଷ୍ଠୀ ଥିଲେ ଯଥା - ମାଣ୍ଡାରିନ୍ ବା ଜ୍ଞାନୀ, କୃଷକ, କାରିଗର ଓ ବ୍ୟବସାୟୀ । ସମାଜର ନିଃସ୍ୱ ଓ ତଳସ୍ତରର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସାମରିକ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ସମାଜରେ ଶିକ୍ଷିତ ଓ ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଯଥେଷ୍ଟ ସମ୍ମାନ ଥିଲା । ମାଣ୍ଡାରିନ୍ କର ପୁତ୍ର ମାଣ୍ଡାରିନ୍ ହେବା ନିଶ୍ଚିତ ନଥିଲା । ସମାଜର ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଅଧ୍ୟୟନ ଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନ ଆହରଣ କରି ମାଣ୍ଡାରିନ୍ ଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇପାରୁଥିଲା । ଜ୍ଞାନୀମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ଉଚ୍ଚ ସ୍ଥାନରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଜ୍ଞାନୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଏତେ ସମ୍ମାନ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ସମାଜରେ ପ୍ରାୟ ଦେଖାଯାଏ ନାହିଁ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଚୀନ ସଭ୍ୟତା ବର୍ହିଜଗତରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନୀମାନଙ୍କର ଅନେକ ଅବଦାନ ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ଅଧିକ ସମୃଦ୍ଧ ହେବା ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

ସାରାଂଶ

ପୃଥିବୀ ଇତିହାସ ଚର୍ଚ୍ଚା ପାଇଁ ନଦୀ ଉପତ୍ୟକା ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ଆଲୋଚନା ଏକାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ମିଶରର ନୀଳନଦୀ, ମେସୋପଟେମିଆର ଟାଇଗ୍ରୀସ୍ ଓ ଇଉଫ୍ରେଟିସ୍, ଚୀନର ହୋୟାଂହୋ ଓ ଯାଙ୍ଗ୍-ସିକିଙ୍ଗାଙ୍ଗ ସଭ୍ୟତାମାନଙ୍କର ବିକାଶ ପାଇଁ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଉପତ୍ୟକାମାନଙ୍କର ଭୌଗୋଳିକ ପରିବେଶ ସଭ୍ୟତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧିରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ମିଶର ସଭ୍ୟତାର ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ, ସାହିତ୍ୟ, ପୁସ୍ତକ ଓ ପାଠାଗାର, ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ, କୃଷି ଓ ଜଳସେଚନ, ନୌଯାତ୍ରା, ସୂକ୍ଷ୍ମକଳା, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶରେ ସ୍ୱରଣୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ମେସୋପଟେମିଆର ଭୌଗୋଳିକ ପରିବେଶ ମଧ୍ୟ ବୃହତ୍ ସଭ୍ୟତା ଗଠନରେ ସ୍ୱରଣୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ, ଧାର୍ମିକ ଜୀବନ, ସାମରିକ ଜୀବନ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଜୀବନରେ ବିଶେଷତ୍ୱ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଅତୁଳନୀୟ ଅବଦାନ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କର ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ, ଜଳଘଣ୍ଟା ଓ ବର୍ଷ ପଞ୍ଜିକା, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇପାରେ । ବେବିଲୋନୀୟ ସଭ୍ୟତା ଆଇନ ଓ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି, ଶିକ୍ଷା ଓ ସାହିତ୍ୟ, ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ବାଣିଜ୍ୟ ଓ କୃଷି ପ୍ରଭୃତି ଦିଗରେ ବିଶେଷ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲା । ଚୀନ ସଭ୍ୟତାର ମଧ୍ୟ ଅନେକ ବିଶେଷତ୍ୱ ରହିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର କାଗଜ, କାଚ, ସିଲ୍କ ବସ୍ତ୍ର, ବିଜ୍ଞାନ, ଦୈନିକଜୀବନ ଯନ୍ତ୍ର, ବାରୁଦ ଓ ତା ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ଦାନ ଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ‘ନୀଳନଦୀର ଦାନ’ ଭାବରେ କେଉଁ ଦେଶ ପରିଚିତ ?

(i) ମିଶର	(ii) ମେସୋପଟେମିଆ	(iii) ଚୀନ	(iv) ଗ୍ରୀସ

(ଖ) ମିଶରର ପ୍ରଥମ ଶାସକ କିଏ ?

(i) ଖୁପ୍ତୁ	(ii) ମେନେସ	(iii) ଖାଫ୍ରେ	(iv) ଅହମୋସ

(ଗ) ସର୍ବୋଚ୍ଚ ପିରାମିଡ୍ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?

(i) ଥେବେସ	(ii) ଗୀଜେ	(iii) ନିପୁର	(iv) ଆବୁସିମେଲ

- (ଘ) ଫାରୋ କେଉଁ ଦେଶର ଶାସକ ?
 (i) ମିଶର (ii) ଚୀନ (iii) ମେସୋପଟାମିଆ (iv) ଗ୍ରୀସ
- (ଙ) ହାମୁରବି କେଉଁ ସଭ୍ୟତାର ଶାସକ ଥିଲେ ?
 (i) ମିଶର (ii) ସୁମେରିୟ (iii) ବେବିଲୋନିୟା (iv) ରୋମ
- (ଚ) ହାମୁରାବିଙ୍କ ଆଇନ କେତୋଟି ଧାରାରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ୨୮୦ (ii) ୨୮୫ (iii) ୩୮୫ (iv) ୨୦୫
- (ଛ) ଏସିରୀୟ ମାନଙ୍କ ପ୍ରମୁଖ ଦେବତା କିଏ ?
 (i) ଅସୁର (ii) ନୀନା (iii) ନିନଲିନ୍ (iv) ଅନୁ
- (ଜ) ଚୀନର ପ୍ରଥମ ସମ୍ରାଟ କିଏ ?
 (i) ଫୁସି (ii) ସେନ୍‌ନାଙ୍ଗ (iii) ସୁନ (iv) ଶି-ହୁଆଙ୍ଗ-ତି
- (ଝ) କାଗଜର ଉଦ୍ଭାବନ ପ୍ରଥମେ କେଉଁଠାରେ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ମିଶର (ii) ଚୀନ (iii) ବେବିଲୋନ (iv) ରୋମ
- (ଞ) ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ କେଉଁଠାରେ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ଗ୍ରୀକ୍ (ii) ରୋମ (iii) ଚୀନ (iv) ମିଶର

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଲେଖା _____ ଭାବରେ ପରିଚିତ ।
- (ଖ) ରୋଜେଟା ପ୍ରସ୍ତର ରୁ _____ ସଭ୍ୟତା ବିଷୟରେ ଜାଣି ହୁଏ ।
- (ଗ) 'ସୂର୍ଯ୍ୟସ୍ତୁତି' _____ କ ଦ୍ଵାରା ରଚିତ ।
- (ଘ) ମିଶରରେ ଏକେଶ୍ଵରବାଦ _____ ପ୍ରଚଳିତ କରିଥିଲେ ।
- (ଙ) ସୁମେରୀୟମାନଙ୍କ ମନ୍ଦିରକୁ _____ କୁହାଯାଏ ।
- (ଚ) ପ୍ରାଚ୍ୟ ଜଗତରେ ରୋମୀୟ ଭାବରେ _____ ମାନେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲେ ?
- (ଛ) ଶି-ହୁଆଙ୍ଗ-ତି _____ ବଂଶର ରାଜା ଥିଲେ ।

- (କ) _____ ତାପବାଦର ପ୍ରଚାରକ ଥିଲେ ।
- (ଝ) ଚୀନର ହେରୋଡ଼ଟସ୍ ଭାବରେ _____ ପରିଚିତ ।
- (ଞ) ନିଷ୍ପେତକ _____ ସଭ୍ୟତାର ଅବଦାନ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ପାରୋ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କ’ଣ ? କାହାକୁ ପାରୋ କୁହାଯାଏ ?
- (ଖ) ‘ମିଶରକୁ ନୀଳନଦୀର ଦାନ’ ବୋଲି କିଏ ଓ କାହିଁକି କହିଥିଲେ ?
- (ଗ) ‘ମମି’ କହିଲେ କ’ଣ ବୁଝ ?
- (ଘ) ହିକ୍ସ କ’ଣ ?
- (ଙ) କୀଳକଲିପି କ’ଣ ? ଏହା କେଉଁ ସଭ୍ୟତାରେ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଚ) ଗିଲଗାମେଶ ପୁରାଣ କ’ଣ ?
- (ଛ) ମେସୋପଟାମିଆ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କ’ଣ ? କେଉଁ କେଉଁ ସଭ୍ୟତା ଏହାର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ?
- (ଜ) ମାଣ୍ଡାରିନ୍ କିଏ ? ସେମାନେ କେଉଁ ସଭ୍ୟତାରେ ଥିଲେ ?
- (ଝ) କନସ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲର ମୁଖ୍ୟ ନୀତିବାଣୀ କ’ଣ ଥିଲା ?
- (ଞ) ଯୁଦ୍ଧକୌଶଳ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପୃଥିବୀର ସର୍ବପ୍ରଥମ ପୁସ୍ତକ କେଉଁ ଦେଶରେ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା ? ଏହା କିଏ ରଚନା କରିଥିଲେ ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଲିଖନ ପ୍ରଣାଳୀ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଖ) ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟ ସାହିତ୍ୟକୃତିଗୁଡ଼ିକ କ’ଣ ଥିଲା ?
- (ଗ) ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର ଧର୍ମବିଶ୍ୱାସ କିପରି ଥିଲା ?
- (ଘ) ପିରାମିଡ୍ ନିର୍ମାଣର କାରଣ କ’ଣ ?

- (ଡ) ମିଶରୀୟମାନଙ୍କର କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦିଅ ।
- (ଚ) ମେସୋପଟାମିଆର ଭୌଗୋଳିକ ପୃଷ୍ଠଭୂମି ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଛ) ସୁମେରୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ କିପରି ଘଟିଲା ?
- (ଜ) ହାମ୍ମୁରବିଙ୍କର ବିଧିବଦ୍ଧିତା ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଝ) ଏସିରୀୟମାନଙ୍କର ପ୍ରଶାସନିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବଦାନ ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଞ) ଚୀନର ସୁଦୀର୍ଘପ୍ରାଚୀର ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ମିଶରୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଅବଦାନଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୬ । ପ୍ରାଚୀନ ମିଶରୀୟ ଧର୍ମ ଜୀବନର ଏକ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।
- ୭ । ସୁମେରୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଏକ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।
- ୮ । ବେବାଲୋନୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଅବଦାନ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୯ । ଏସିରୀୟ ସଭ୍ୟତାର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ୧୦ । ବିଶ୍ୱସଭ୍ୟତାକୁ ପ୍ରାଚୀନ ଚୀନର କେଉଁ ଅବଦାନ ରହିଛି ତାହା ଉଲ୍ଲେଖ କର ।
- ୧୧ । କନଫ୍ୟୁସିୟସ ଓ ଲାଓ ସେଙ୍କର ଜୀବନୀ ଓ ନୀତିବାଣୀ ଆଲୋଚନା କର ।

ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତା

ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ଵୀପର ଉତ୍ତର ଭାଗରେ ଅବସ୍ଥିତ ମାସିଡନ ଆଡୁ ବିଭିନ୍ନ ଆର୍ଯ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଲୋକ ଗ୍ରୀସରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୦୦୨ ଠାରୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୫୦୦ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଏମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆହୁତ ହୋଇ ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଗ୍ରୀସର ପୁରାତନ ଅଧିବାସୀ ତଥା ଏହି ଆର୍ଯ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ଏକ ନୂତନ ସଭ୍ୟତାର ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଆର୍ଯ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗୁଡ଼ିକର ନାମକରଣ ସେମାନଙ୍କ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ସ୍ଥାନର ନାମ ଅନୁସାରେ କରାଯାଇଥିଲା । ସେସବୁ ନାମଗୁଡ଼ିକ ଥିଲେ ହେଲେନିଜ (Hellenes), ଥେସାଲିଆନସ (Thessalians), ବୋଏସିଆନସ୍ (Boetians), ଏଚିଆନସ (Achaeans), ଫୋସିଆନସ୍ (Phocians) ଏବଂ ଡୋରିଆନସ୍ (Dorians) । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଏହି ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ ହେଲେନ୍ ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ ।

ଏହି ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏଠାରେ ଏକ ସଭ୍ୟତା ବିକଶିତ ହୋଇଥିଲା । କ୍ରେଟ୍ ନାମକ ଏକଜିଆନ୍ ଦ୍ଵୀପରେ ଏହି ସଭ୍ୟତା ଉତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରିଥିବାରୁ ଏହାକୁ କ୍ରେଟୀୟ ସଭ୍ୟତା ନାମରେ ପ୍ରକାଶ କରାଯାଇଥିଲା । କ୍ରମେ ସମଗ୍ର ଏକଜିଆନ୍ ଅଞ୍ଚଳରେ ବିସ୍ତୃତି ଲାଭ କରି ଏହି ସଭ୍ୟତା ଏକଜିଆନ୍ ସଭ୍ୟତା ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଲା । ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ମାଇସେନାଇ (Mycenae) ଏହି ସଭ୍ୟତାର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ଗ୍ରୀସରେ ଏହି ସଭ୍ୟତାକୁ ମାଇସେନୀ (Mycenaean) ସଭ୍ୟତା ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଉଥିଲା । ମାଇସେନୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଭିତ୍ତିଭୂମିରେ ଏକ ନୂତନ ସଭ୍ୟତା ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କଲା ଏବଂ ଏହା ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତା ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲା । ଇଉରୋପୀୟ ସଭ୍ୟତାର ମୂଳାଧାର ଥିଲା ଏହି ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୭୦୦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରୀକ୍ମାନଙ୍କ ସଂପର୍କରେ ନିର୍ଭରଯୋଗ୍ୟ ବିବରଣୀ ମିଳେ ନାହିଁ । ହୋମରଙ୍କ ରଚିତ ମହାକାବ୍ୟଦ୍ଵୟରୁ ଗ୍ରୀକ୍ ମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ତଥା ଧର୍ମ ଜୀବନର କିଛି ଆଭାସ ମିଳୁଥିବାରୁ ଏହି ଯୁଗକୁ ହୋମର ଯୁଗ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ହୋମରଙ୍କ ରଚିତ ଦୁଇ ମହାକାବ୍ୟ - ଇଲିଆଡ଼ (Iliad) ଏବଂ ଓଡିସି (Odyssey) ରୁ ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ ଦୀର୍ଘକାୟ ଓ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ ବୋଲି ଜଣାଯାଏ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ ପଶୁପାଳନ ଏବଂ ପରେ କୃଷିକୁ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହର ଅବଲମ୍ବନ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଥମେ ସେମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ ଦଳରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଜଣେ ରାଜା ପ୍ରତି ଦଳର ମୁଖ୍ୟ ଥିଲେ ଏବଂ ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗଠିତ ଏକ ସଭା ଥିଲା । ସେମାନେ ଜିଅସ୍ (Zeus), ଆପୋଲୋ (Apollo) ଏବଂ ଆଥେନା (Athena) ପରି ଦେବଦେବୀଙ୍କୁ ଉପାସନା କରୁଥିଲେ । ଅଲମ୍ପିଆ ପର୍ବତ ଦେବଦେବୀ ମାନଙ୍କର ବାସସ୍ଥଳୀ ବୋଲି ସେମାନେ ବିଶ୍ଵାସ କରୁଥିଲେ । ଦୈବବାଣୀ (Oracle) ରେ ସେମାନେ ବିଶ୍ଵାସୀ ଥିଲେ ।

ଡେଲଫିଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଆପୋଲୋଙ୍କର ପୁରୋହିତଙ୍କ ମୁଖ୍ୟତଃ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ବାଣୀ ଉପରେ ସେମାନେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ବ ଆରୋପ କରିଥିଲେ ।

ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଗ୍ରାମରେ ବାସ କରୁଥିଲେ । କ୍ରମେ ଏହି ଗ୍ରାମଗୁଡ଼ିକ ମିଳିତ ହୋଇ ନଗର ରାଜ୍ୟମାନ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ନଗର ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଶାସନ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ଏକ ପରିଷଦ (Council) ଓ ସଭା (Assembly) ର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ପରିଷଦ ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ବଂଶୀୟ ଲୋକ ବା ଇଉପାଟ୍ରିଡ଼ (Eupatrid) ଦ୍ବାରା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସମାଜରେ ସେମାନେ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ । ଦରିଦ୍ର ନାଗରିକମାନେ ସଭା (Assembly) ର ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଗର ରାଜ୍ୟ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ନିଜ ନିଜର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ ।

ନଗର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ

ଭୌଗୋଳିକ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଗ୍ରୀସ୍ ଦେଶଟି ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦଳ ସ୍ବତନ୍ତ୍ର ଭାବରେ ନିଜ ନିଜର ନଗର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ନଗର ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସାଧାରଣତଃ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ପାହାଡ଼କୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଏହି ନଗର ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଏକତା ନଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଗର ରାଜ୍ୟ ପରସ୍ପରଠାରୁ ପର୍ବତମାଳା, ପ୍ରଶାଳା ଓ ଯୋଜକ ଦ୍ବାରା ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଗର ରାଜ୍ୟର ରୀତିନୀତି, ଭାଷା, ଆଇନକାନୁନ, ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇତ୍ୟାଦିରେ ବିଶେଷ ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଗର ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ନଗର-ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ । ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରାଦେଶିକ ସଂକୀର୍ଣ୍ଣତାର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ବା ଜାତୀୟତାଭାବ ଉଦ୍ବେକ କରାଇବା ସହଜ ନଥିଲା । ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ନଗର ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ କରୁଥିଲେ । ଭାଷା, ଧର୍ମ ଓ ଜାତି ଏକ ହୋଇଥିବାରୁ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଭାବଧାରୀ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା । ଆମ୍ଫିକ୍ଟାୟୋନିସ (Amphictyonies) ବୋଲି ପରିଚିତ ଧର୍ମସଭା ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନଗର ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଯୋଗ ଦେଉଥିଲେ । ଏହି ଧର୍ମସଭାମାନ ଗ୍ରୀକ୍ ମନ୍ଦିର ଗୁଡ଼ିକର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଏବଂ ବାର୍ଷିକ ପର୍ବପର୍ବାଣୀର ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଅଲମ୍ଫିଆ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ପ୍ରତି ଚାରିବର୍ଷରେ ଏକ କ୍ରୀଡ଼ା ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ଏହାକୁ “ଅଲମ୍ଫିକ୍ କ୍ରୀଡ଼ା” କୁହାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ଏଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ନଗର-ରାଜ୍ୟର ପ୍ରତିଯୋଗୀମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହେଉଥିଲେ । ଏହିପରି ଜାତୀୟତାଭାବ ସତ୍ତ୍ବେ ଗ୍ରୀକ୍ ନଗର ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇ ଏକ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନଥିଲେ । କେତେକ ନଗର ରାଜ୍ୟ ମିଳିତ ହୋଇ ସଂଘମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହି ସଂଘଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷଣସ୍ଥାୟୀ ଥିଲା ।

ନଗର ରାଜ୍ୟ ସ୍ବାର୍ତ୍ତା

ଗ୍ରୀକ୍ ନଗର ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ବାର୍ତ୍ତା ଓ ଏଥେନସ୍ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ଥିଲେ । ସ୍ବାର୍ତ୍ତା ଶାରୀରିକ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ତୋରିଆନ୍ ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଗ୍ରୀସ୍ ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ପୋଲୋପୋନେସସ୍‌ଠାରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏମାନଙ୍କୁ ଲାକାଡ଼ାଇମୋନୀୟ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଲାକାଡ଼ାଇମୋନୀୟ ମାନେ

କ୍ରମେ ଏକ ନଗର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ଓ ଏହା ସ୍ପାର୍ଟା ନାମରେ ଅଭିହିତ ହୋଇଥିଲା । ଲାକାଡାଇମୋନୀୟମାନେ ଗ୍ରୀସରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ସେଠିକାର ପୁରାତନ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ନିଜର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନରେ ରଖିଥିଲେ । ଲାକାଡାଇମୋନୀୟମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅତ୍ୟାଚାରିତ ହୋଇ ସେହି ପୁରାତନ ଅଧିବାସୀମାନେ ସର୍ବଦା ବିଦ୍ରୋହ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନରେ ରଖିବା ପାଇଁ ସାମରିକ ଶକ୍ତିର ବିଶେଷ ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ଲାଇକରଗସ୍ (Lycurgus) କି ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୀତ କେତେକ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସମଗ୍ର ସ୍ପାର୍ଟାର ଅଧିବାସୀମାନେ ନିର୍ଭୀକ ଯୋଦ୍ଧାରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲେ । ସ୍ପାର୍ଟାର ଅଧିବାସୀମାନେ ଦେଶସେବା ପାଇଁ ସଦା ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନବଜାତ ଶିଶୁ ପରିଷଦ ଦ୍ୱାରା ପରୀକ୍ଷିତ ହେଉଥିଲା । ଦୁର୍ବଳ ଓ ବିକଳାଙ୍ଗ ଶିଶୁମାନେ ସାମରିକ କାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ହେଉଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପର୍ବତ ଉପରେ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସବଳ ଶିଶୁମାନଙ୍କୁ ସାତବର୍ଷ ବୟସରୁ ସାମରିକ ପ୍ରଶିକ୍ଷଣ କେନ୍ଦ୍ରରେ ତାଲିମ ଦିଆଯାଉଥିଲା । ସେଠାରେ କଠିନ ଶୃଙ୍ଖଳାବଦ୍ଧ ଜୀବନଯାପନ କରି କୋଡ଼ିଏ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକ ଏକ ସୁଦକ୍ଷ ସୈନିକ ହୋଇପାରୁଥିଲା । ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେମାନେ ସାମରିକ ଛାଉଣିରେ ରହିବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ସୈନ୍ୟ ଛାଉଣୀରେ ସେମାନଙ୍କର ଜୀବନ ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ହୋଇଥିବାରୁ ସେମାନେ କଠୋର ଓ ନିର୍ଦ୍ଦୟ ସ୍ୱଭାବ ବିଶିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସାମରିକତା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ସାଂସ୍କୃତିକ ବିକାଶ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ଥିଲେ ।

ଡୋରିଆନ ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ନଗର ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଜମିର ମାଲିକ ଥିଲେ । ଏହି ଜମି ଚାଷ କରିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ପୋଲୋପୋନେସସ୍‌ର ପୁରାତନ ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ଦାସତ୍ୱ ବନ୍ଦନରେ ଆବଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ‘ହେଲଟ’ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ବେଳକୁ ସ୍ପାର୍ଟା ତାହାର ନେତୃତ୍ୱରେ ଦକ୍ଷିଣ-ଗ୍ରୀସରେ ଅବସ୍ଥିତ ସମସ୍ତ ରାଜ୍ୟକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ଏକ ସଂଘ ଗଠନ କରି ପାରିଥିଲା । ଏହି ସଂଘ ପୋଲୋପୋନେସିଆୟ ସଂଘ ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ନଗର ରାଜ୍ୟ ଏଥେନ୍ସ

ଆର୍ଟିକା ପ୍ରଦେଶରେ ଏଥେନ୍ସ ନଗର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଏଥେନ୍ସରେ ରାଜାଙ୍କର କ୍ଷମତା ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲା । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବଂଶୀୟ ଲୋକେ ନଗର ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା କରଗତ କରି ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଲୋକେ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପେଷିତ ହେଉଥିଲେ । ଏହି ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ଲାଗି ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ନିୟମମାନ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇ ଏଥେନ୍ସରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସାଧନ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଡ୍ରାକୋ (Draco) ନାମକ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତବଂଶୀୟ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୀତ ନିୟମମାନ ଏ ଦିଗରେ ପ୍ରଥମ ପଦକ୍ଷେପ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୬୨୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏଥେନ୍ସର ଆଇନ କାନୁନ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇ ନଥିଲା । ଚିରାଚରିତ ପ୍ରଥା ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତବଂଶୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରାଯାଇ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନେ ନିଜ ସୁବିଧା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଚିରାଚରିତ ପ୍ରଥାର ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରୁଥିଲେ । କ୍ରମେ ଏକ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରତନ୍ତ୍ର ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା ଓ ଏହା କ୍ରିଷ୍ଟରେ

ପ୍ରବଳ ଜନମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଡ୍ରାକୋ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୬୨୪ରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଚଳିତ ନିୟମମାନ ଲିପିବଦ୍ଧ କରାଇ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସମ୍ଭାଷମାନଙ୍କ କବଳରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ମାତ୍ର ଏହାଦ୍ୱାରା ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ବିଶେଷ ଉନ୍ନତି ଘଟିନଥିଲା ।

ଡ୍ରାକୋଙ୍କ ପରେ ସୋଲନ୍ (Solon) ଏଥେନ୍ସରେ କେତେକ ସଂସ୍କାର ଆଣିଥିଲେ । ସୋଲନ୍ ଏଥେନ୍ସର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୯୪ରେ ଶାସନମୁଖ୍ୟ ବା ଆରକନ୍ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇ ଦରିଦ୍ର କୃଷକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ବିଧାନ କରିଥିଲେ । ଏଥେନ୍ସର ବହୁତ କୃଷିଜୀବୀ ନିଜର ରଣ ପରିଶୋଧ ନ କରିପାରି ସମ୍ଭାଷବଂଶୀୟ ଲୋକମାନଙ୍କର କ୍ରୀତଦାସ ହୋଇଥିଲେ । ସୋଲନ୍ଙ୍କର ପ୍ରଣୀତ ନିୟମ ଅନୁସାରେ ସେମାନେ ଦାସତ୍ୱ ବନ୍ଧନରୁ ମୁକ୍ତ ହେଲେ । ସେ କେତେକ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କାର ମଧ୍ୟ ଆଣିଥିଲେ । ନଗର ରାଜ୍ୟର ସମ୍ବିଧାନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣାଯାଇଥିଲା । ଚାରୋଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିବା ଏଥେନ୍ସର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଦିଆଗଲା । ଶେଷ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ଦରିଦ୍ର ଲୋକେ ବା ଥେଟସ (Thetes) ମାନେ ଏକ୍ଲିସିଆରେ ଭୋଟ ଦେବାର ଅଧିକାର ପାଇଲେ ଓ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟମାନେ ନିର୍ମାଚନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ ।

ଏପରି ଶାସନ ସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ଏଥେନ୍ସରେ ସମ୍ଭାଷ ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ କୃଷକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇ ଅରାଜକତା ବ୍ୟାପିଲା । ଏହି ଅରାଜକତା ଯୋଗୁ ପିସିଷ୍ଟ୍ରାଟସ୍ (Pisistratus) ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି ସମସ୍ତ ଶାସନ କ୍ଷମତା କରଗତ କରି ଶାସନ କଲେ । ସେ ଏଥେନ୍ସରେ ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଶାସକ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଏଥେନ୍ସରେ ପୁଣି ଅନ୍ତର୍ବିବାଦ ଦେଖାଗଲା । କ୍ଲିଥେନେଜ (Cleithenes) ଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଫଳରେ ଏଥେନ୍ସରେ ଅନ୍ତର୍ବିବାଦର ଅବସାନ ହେଲା । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ସଂସ୍କାରର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ସେ ଗ୍ରୀକ୍ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଜନକ ନାମରେ ପରିଚିତ । ସେ ଏଥେନ୍ସର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥାନ ଅନୁସାରେ ଦଶଟି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକଙ୍କୁ ଡେମ୍ (Deme) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ପାଇନଥିବା କେତେକ ନୀଚବଂଶଜ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେହି ଅଧିକାର ଦିଆଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀରୁ ୫୦ ଜଣ ପ୍ରତିନିଧି ନେଇ ପାଞ୍ଚଶହ ସଭ୍ୟବିଶିଷ୍ଟ ଏକ ପରିଷଦ ଗଠିତ ହେଲା । ଏହି ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଶ୍ରେଣୀ ଦ୍ୱାରା ଗୁଳାରେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଉଥିଲେ । ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ନାଗରିକମାନେ ଏକ ସାଧାରଣ ସଭା ବା ଏକ୍ଲିସିଆ (Ecclesia) ରେ ମିଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଏଥେନ୍ସର ସାମରିକ ବାହିନୀ ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଭୋଟ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ଦଶଜଣ ସେନାପତି ବିଶିଷ୍ଟ ପରିଷଦର ଅଧୀନରେ ରହିଥିଲା । ସେନାପତି ପରିଷଦ ଏକ୍ଲିସିଆଠାରେ ଦାୟୀ ରହିଥିଲା । ଏହି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ସୁରକ୍ଷିତ କରିବା ପାଇଁ ସେ ଏକ ନୂତନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଏହି ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁସାରେ କେତେକ ସମୟ ବ୍ୟବଧାନରେ ଏଥେନ୍ସର ନାଗରିକମାନେ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଆହୂତ ହେଉଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଏକ ଶାମୁକା ଉପରେ ସେମାନେ ବିପତ୍ତିଜନକ ବୋଲି ଭାବୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ନାମ ଲେଖିବାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନାମ ଛଅ ହଜାରଟି ଶାମୁକା ଉପରେ ଲେଖାଯାଉଥିଲା, ତାକୁ ଏଥେନ୍ସରୁ ନିର୍ବାସିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଶାମୁକା (Ostrakon) ଏଥିପାଇଁ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବାରୁ ଏଥି ପ୍ରଥାକୁ ଅଷ୍ଟ୍ରାସିଜମ (Ostracism) କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳିତ ହେବା ଫଳରେ ଏଥେନ୍ସର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସକ (Tyrant) ଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ଆଉ

ସମ୍ଭବ ହୋଇନଥିଲା । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୫୫ ଶତାବ୍ଦୀର ପରିସମାପ୍ତି ବେଳକୁ ଏଥେନ୍ସ ଏହି ପ୍ରକାର ଏକ ସମ୍ବିଧାନ ଦ୍ଵାରା ଶାସିତ ହେଉଥିଲା ।

ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଯୁଗ

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୬୫ରେ ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଏଥେନ୍ସରେ ମୁଖ୍ୟ ବ୍ୟକ୍ତି ବୋଲି ପରିଚିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରେ ଏଥେନ୍ସରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଭୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଏ ଯୁଗକୁ ଏଥେନ୍ସର ଇତିହାସର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୯୦ ରେ ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଏଥେନ୍ସର ଏକ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, ସଂଗୀତ ବିଦ୍ୟାରେ ବିଶେଷ ପାଣ୍ଡିତ୍ୟ ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ସେ ଥିଲେ କ୍ଲିସଥେନିଜଙ୍କ ବଂଶଧର । ତାଙ୍କର ପିତା କାନ୍ଥପସ ଏଥେନ୍ସର ନୌବାହିନୀର ଜଣେ ସେନାପତି ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ମାତା ଆଗାରାଜ୍ଞ ଜଣେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ-ବଂଶ-ସମ୍ଭୂତା ଥିଲେ । ପେରିକ୍ଲିସ୍ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବଂଶରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରି ମଧ୍ୟ ଦରିଦ୍ର ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ସହାନୁଭୂତି ଥିଲା । ମାତ୍ର ୩୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ଏଥେନ୍ସର ନେତୃସ୍ଥାନୀୟ ଶାସକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଶାସନ କାଳ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ଇତିହାସର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ।

ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ପେରିକ୍ଲିସ୍ଙ୍କ ସମୟରେ ସାଧାରଣ ସଭା ବା ଏକ୍ଲିସିଆ ଏଥେନ୍ସର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମୁଖ୍ୟ ଅଂଗ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ, ସନ୍ଧି ଓ ଶାନ୍ତି ସଂପର୍କିତ ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ଏହି ସଭା ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ଅନୁ୍ୟନ ଦଶଧର ଏଥେନ୍ସର ଅଧିବାସୀମାନେ ଏକ୍ଲିସିଆରେ ମିଳିତ ହେଉଥିଲେ । ଏକ୍ଲିସିଆକୁ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପାଞ୍ଚଶହ ସଭ୍ୟ ବିଶିଷ୍ଟ ପରିଷଦର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ଆଇନ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କ୍ଷମତା ସେହିପରି ଦଶଜଣ ସେନାପତି ବିଶିଷ୍ଟ ପରିଷଦଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ଏହି ସେନାପତି ମାନଙ୍କୁ ଷ୍ଟ୍ରାଟେଗସ୍ (Strategus) କୁହାଯାଉଥିଲା । ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଏହି ସେନାପତି ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟତମ ଥିଲେ । ଏହି ସେନାପତିବୃନ୍ଦ ଓ ଏଥେନ୍ସର ସମସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ଏକ୍ଲିସିଆ ଦ୍ଵାରା ମନୋନୀତ ହେଉଥିଲେ । ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ସମସ୍ତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଦରମା ଦେବାର ବିଧି ପେରିକ୍ଲିସ୍ଙ୍କ ସମୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ଏହାଦ୍ଵାରା ଏଥେନ୍ସର ନାଗରିକମାନେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବିନିଯୋଗ କରିବା ନିମନ୍ତେ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ପେରିକ୍ଲିସ୍ଙ୍କ ସମୟରେ ନାରୀମାନେ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାରରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଥେଟସ୍ (Thetes) ବୋଲି ପରିଚିତ ଦରିଦ୍ର ଓ ନୀଚ ବଂଶଜ ଲୋକେ ଉଚ୍ଚ ରାଜକାର୍ଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ବିବେଚିତ ହେଉନଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମଧ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ନଥିଲା ।

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏଥେନ୍ସ ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଯୁଗରେ ଅଗ୍ରଗତି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ପାରସିକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଫଳରେ ଏଥେନ୍ସ ନଗରୀ ଧ୍ବଂସବିଧ୍ବସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଏହି ନଗରୀକୁ ପୁନଃନିର୍ମାଣ

କରିଥିଲେ । ଏକ୍ସିପଲି ପର୍ବତର ଭଗ୍ନ ମନ୍ଦିର ଗୁଡ଼ିକ ପୁନର୍ବାର ନୂତନ ଭାବରେ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ୍ସିପଲି ପର୍ବତର ଦକ୍ଷିଣାଂଶରେ ଇକ୍ସିନସ୍ କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ପାର୍ଥେନନ ମନ୍ଦିର ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଏଥିରେ ଗ୍ରୀକ ଶିଳ୍ପୀ ଫିଡ଼ିୟାସ୍ କ ନିର୍ମିତ ଏଥେନା ଦେବୀଙ୍କର ଏକ ବୃହତ୍ ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଇକ୍ସିନସ୍ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟମାନଙ୍କ ବିଭିନ୍ନ କାରୁକାର୍ଯ୍ୟରେ ଏହି ମନ୍ଦିର ସୁସଜ୍ଜିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥେନା ଦେବୀଙ୍କର ଚାଳିସ ଫୁଟ ଉଚ୍ଚ ମୂର୍ତ୍ତି କାଠରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ହାତୀଦାନ୍ତ ଓ ସୁନା ଖଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥେନା ଦେବୀ ବାମହସ୍ତରେ ବର୍ଜ୍ଜା ଓ ଡାଲ, ଦକ୍ଷିଣ ହସ୍ତରେ ପକ୍ଷଯୁକ୍ତ ବୈଜୟନ୍ତୀ (Winged Victory) ଓ ପୁଷ୍ପହାର ଧାରଣ କରିଥିଲେ । ପାର୍ଥେନନ୍ ବ୍ୟତୀତ ଏକ୍ସିପଲି ପର୍ବତର ପଶ୍ଚିମାଂଶରେ ବିଜୟ ମନ୍ଦିର (Temple of Victory) ଓ ଅନ୍ୟ ଏକ ପାଖରେ ଏଥେନା ଦେବୀଙ୍କର ବ୍ରୋଞ୍ଜ ମୂର୍ତ୍ତି ନିର୍ମିତ ହୋଇ ଏହି ପର୍ବତଟି ଏଥେନ୍ସକୁ ଗ୍ରୀକ୍ କଳା ସ୍ଥାପତ୍ୟର ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ରରେ ପରିଣତ କରିଥିଲା । ଫିଡ଼ିୟାସ୍ ସେ ସମୟର ମୁଖ୍ୟ ଭାସ୍କର ହିସାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଏଥେନା ଦେବୀଙ୍କ ମୂର୍ତ୍ତି ବ୍ୟତୀତ ଅଲିମ୍ପିଆଠାରେ ଜିଅସ୍ (Zeus) କ ମୂର୍ତ୍ତି ଫିଡ଼ିୟାସ୍ କ ନିର୍ମିତ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ।

ସାହିତ୍ୟ ଓ ଇତିହାସ

ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଯୁଗରେ ଗ୍ରୀକମାନେ ସାହିତ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ପୁରାତନ ଗ୍ରୀସର ମୁଖ୍ୟ କବି ହିସାବରେ ପରିଚିତ ଆସକାଇଲସ୍ (Aeschylus), ସଫୋକ୍ଲିଜ୍ (Sophocles) ଏବଂ ଏରୁପାଇଡ଼ିସ୍ (Euripides) ପେରିକ୍ଲିସ୍ କ ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କର ବିୟୋଗାନ୍ତକ ନାଟକଗୁଡ଼ିକ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଆରିଷ୍ଟୋଫେନ୍ସ (Aristophanes) ମିଳନାତ୍ମକ ନାଟକ (Comedy) ରଚନାରେ ବିଶେଷ ଗୌରବ ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଗରେ ଇତିହାସ ରଚନା ଗ୍ରୀକ୍ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥିଲା । ହେରୋଡୋଟସ୍, ଯାହାଙ୍କୁ ଇତିହାସର ଜନକ ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଛି, ଏହି ଯୁଗର ମହାନ ଐତିହାସିକ । ସେ ଗ୍ରୀକ୍-ପାରସିକ ସଂଘର୍ଷର ଇତିହାସ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଥୁସିଡାଇଡେଜ୍ (Thucydides) ଏଥେନ୍ସ ଓ ସ୍ପାର୍ଟା ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧର ଇତିହାସ ରଚନା କରି ସମଗ୍ର ଗ୍ରୀସରେ ଖ୍ୟାତିଲାଭ କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଗରେ ଗ୍ରୀସରେ ଏକ ପ୍ରକାର ତାର୍କିକ ପଣ୍ଡିତ (Sophists) ଶ୍ରେଣୀର ଆବିର୍ଭାବ ଘଟିଥିଲା । ସେମାନେ ନଗରରୁ ନଗର ଭ୍ରମଣ କରି ଗ୍ରୀସରେ ଜ୍ଞାନାଲୋକ ବିସ୍ତାର କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଯୁକ୍ତିବାଦୀ ଥିଲେ । ବାସ୍ତବିକ ଓ ଗଦ୍ୟ ରଚନା କୌଶଳରେ ଏମାନେ ଶୀର୍ଷସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ । ଏମାନଙ୍କର ଈଶ୍ଵର ବିଶ୍ଵାସ ନଥିଲା । ତେଣୁ ଗ୍ରୀକମାନେ ଏମାନଙ୍କୁ ଆଦର କରି ନଥିଲେ । ବିଖ୍ୟାତ ଦାର୍ଶନିକ ସକ୍ରେଟିସ୍ (Socrates) ଏବଂ ତାଙ୍କର ଶିଷ୍ୟ ପ୍ଲେଟୋ (Plato) ଏହି ସମୟରେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ସକ୍ରେଟିସ୍ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୭୯-୩୯୯) ଏଥେନ୍ସରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ବିଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି ଭାବେ ସେ ଗ୍ରୀକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଆଦୃତ ହୋଇଥିଲେ । ପ୍ରତିଦିନ ସର୍ବସାଧାରଣ ସ୍ଥାନରେ ଏଥେନ୍ସର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁକ୍ତି କରି ସେମାନଙ୍କ ଅନ୍ଧବିଶ୍ଵାସ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ସେ ସର୍ବଦା ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ଶେଷରେ ଏଥେନ୍ସର ଯୁବକମାନଙ୍କୁ ଅସତ୍ ମାର୍ଗରେ ପରିଚାଳିତ କରୁଥିବା ଅପରାଧରେ ତାଙ୍କୁ ଦୋଷୀ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରାଯାଇ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ଲେଟୋ (ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୨୦-୩୪୭) ସକ୍ରେଟିସ୍ କର ପ୍ରଧାନ ଶିଷ୍ୟ ଥିଲେ । ଏଥେନ୍ସର ଏକ ସ୍ଥାନରେ ତାଙ୍କର ବିଦ୍ୟାଳୟ ସ୍ଥାପନ କରି ଗ୍ରୀସରେ ଜ୍ଞାନାଲୋକ ବିସ୍ତାର

କରିବା ପାଇଁ ଯତ୍ନ କରୁଥିଲେ । ଏହି ବିଦ୍ୟାଳୟ ‘‘ଆକାଡେମୀ’’ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା । ଏକ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ସମାଜବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ପରିକଳ୍ପନା କରି ସେ ରିପବ୍ଲିକ (The Republic) ଗ୍ରନ୍ଥ ରଚନା କରିଥିଲେ । ଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଜନହିତୈଷୀ ହେବା ଉଚିତ ଓ ସେ ଏକ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କୁ ମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରି ତାଙ୍କଠାରୁ ଉପଦେଶ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଚିତ ବୋଲି ପ୍ଲେଟୋଙ୍କର ମତ ଥିଲା ।

ପେରିକ୍ଲିସ୍ ଯୁଗରେ କବିତା ରଚନାରେ ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ ବିଶେଷ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ପିଣ୍ଡର (Pindar) ତାତ୍କାଳିକ ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଗୀତି କବି ।

ପେରିକ୍ଲିସ୍ଙ୍କ ସମୟରେ ଏଥେନ୍ସ୍ ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଥିଲା । ସାଂସ୍କୃତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଗ୍ରଗତି ଯୋଗୁଁ ଗ୍ରୀକ୍ ଇତିହାସର ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଥିଲା ।

ସାରାଂଶ

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୦୦୦ରୁ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୫୦୦ ମଧ୍ୟରେ ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ୱୀପର ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ମାସିଡନ୍ ଆଡୁ ବିଭିନ୍ନ ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକ ଦଳ ଦଳ ହୋଇ ଗ୍ରୀସ୍ରେ ପ୍ରବେଶ କରି ବସତି ସ୍ଥାପନ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏକ ନୂତନ ସଭ୍ୟତା ବିକଶିତ ହେଲା । ହୋମରଙ୍କ ରଚିତ ମହାକାବ୍ୟ ଇଲିଆଡ଼ ଓ ଓଡେସସ୍ ରୁ ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତାର ଅନେକ ତଥ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇପାରେ । ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ ଦୀର୍ଘକାୟ ଓ ଗୌରବର୍ଣ୍ଣ ଥିଲେ । ଭୌଗୋଳିକ ପରିସ୍ଥିତି ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ୱୀପର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନକୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ନଗର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଏହି ଭୌଗୋଳିକ ପରିସ୍ଥିତିରୁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ସ୍ପାର୍ଟା ଓ ଏଥେନ୍ସ ଦୁଇଟି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ନଗର ରାଜ୍ୟ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲେ । ସ୍ପାର୍ଟା ଓ ଏଥେନ୍ସ ଯଥାକ୍ରମେ ବୀରତ୍ୱ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରଧାନ ପୀଠ ଥିଲେ । ସ୍ପାର୍ଟା ଶାରୀରିକ ଉନ୍ନତି ଓ ଏଥେନ୍ସ ମାନସିକ ବିକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲା । ଏଥେନ୍ସ ନଗର ରାଜ୍ୟରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଥିଲା । ଡ୍ରାକୋ (Draco) ନାମକ ସମ୍ରାଟ ବଂଶୀୟ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଏଥେନ୍ସରେ ନିୟମମାନ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ବିକାଶରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ସୋଲୋନ ଓ କ୍ଲିସ୍ଥେନେଜ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନରେ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଗ୍ରୀସ୍ ଇତିହାସରେ ପେରିକ୍ଲିସ୍ଙ୍କର ଯୁଗକୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗ ନାମରେ ଅଭିହିତ କରାଯାଇଥାଏ । ଏହି କାଳରେ ଏଥେନ୍ସରେ ସାହିତ୍ୟ, କଳା ଓ ଦର୍ଶନ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅଗ୍ରଗତି ଲାଭ କରିଥିବାରୁ ଏଥେନ୍ସର ସାଂସ୍କୃତିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସରେ ସ୍ୱୀକୃତ ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) କେଉଁ ଦେଶର ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ ହେଲେନିଜ୍ କୁହାଯାଏ ?

- (i) ଇଟାଲୀ (ii) ଗ୍ରୀସ (iii) ଚୀନ (iv) ରୋମ

(ଖ) ଗ୍ରୀସରେ ଅଷ୍ଟାସିଜମ୍ କିଏ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ ?

- (i) ଡ୍ରାକୋ (ii) କ୍ଲିସଥନେଜ (iii) ସୋଲୋନ (iv) ପିସିଷ୍ଟାଟସ୍

(ଗ) ସ୍ପାର୍ଟାର ଦାସମାନଙ୍କୁ କ’ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

- (i) ସମ୍ରାଜ୍ଞ (ii) ଡୋରିଆନ (iii) ହେଲଟ (iv) ପେରିଓକୋ

(ଘ) ଏଥେନ୍ସରେ ନାଗରିକମାନଙ୍କ ସାଧାରଣ ସଭାକୁ କ’ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

- (i) ଏକ୍ଲିସିଆ (ii) ଡେମ୍ (iii) ଥେଟସ୍ (iv) ଅଷ୍ଟାକନ୍

(ଙ) ଏଥେନ୍ସରେ ଥେଟସ୍ କାହାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

- (i) ଦରିଦ୍ର ବ୍ୟକ୍ତି (ii) ସମ୍ରାଜ୍ଞ ବ୍ୟକ୍ତି (iii) ସେନାପତି (iv) କୃଷକ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) ଇଲିଆଡ଼ ଓ ଓଡେସି ——— କ ଦ୍ଵାରା ରଚିତ ।

(ଖ) ହେଲାସ୍ ——— ର ଅନ୍ୟନାମ ।

(ଗ) ଅଲମ୍ପିକ୍ କ୍ରୀଡ଼ା ——— ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା ।

(ଘ) ଏଥେନ୍ସର ସେନାପତିମାନଙ୍କୁ ——— କୁହାଯାଉଥିଲା ।

(ଙ) ଫିଡିୟାସ୍ ——— ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

(ଚ) ——— ଇତିହାସର ଜନକ ଭାବରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

(ଛ) ସକ୍ରେଟିସ୍ ଜଣେ ବିଖ୍ୟାତ ——— ଥିଲେ ।

(ଜ) ରିପବ୍ଲିକ୍ ଗ୍ରନ୍ଥ ——— ରଚନା କରିଥିଲେ ।

- (ଝ) ପାର୍ଥେନନ୍ ମନ୍ଦିର _____ କ ଦ୍ଵାରା ନିର୍ମିତ ।
 (ଞ) ଗ୍ରୀସର ତାର୍କିକ ପଣ୍ଡିତମାନେ _____ ଭାବରେ ପରିଚିତ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଗ୍ରୀକ୍ ସଭ୍ୟତା କେଉଁ ସଭ୍ୟତାର ଭିତ୍ତିଭୂମି ଉପରେ ଗଢ଼ିଉଠିଲା ? ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ କାହିଁକି ହୋଇଛି ?
 (ଖ) ହୋମର କିଏ ? ତାଙ୍କର ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ଲେଖ ।
 (ଗ) ଗ୍ରୀକ୍ମାନେ କେଉଁ ଦେବାଦେବୀଙ୍କୁ ପୂଜା କରୁଥିଲେ ?
 (ଘ) ସ୍ପାର୍ଟାର ଅଧିବାସୀମାନେ ନିର୍ଭୀକ ଯୋଦ୍ଧାଭାବରେ କିପରି ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ ?
 (ଙ) ଅଷ୍ଟ୍ରାସିଜମ୍ କ’ଣ ? ଏହାକୁ କିଏ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ ?
 (ଚ) ଗ୍ରୀକ୍ ଇତିହାସରେ କେଉଁ ଯୁଗକୁ ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ କୁହାଯାଏ ଓ କାହିଁକି ?
 (ଛ) କେଉଁ କାରଣରୁ ଗ୍ରୀସରେ ନଗରରାଜ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିଥିଲା ?
 (ଜ) ଆକାଡେମୀ କ’ଣ ? ଏହା କାହିଁକି ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ?
 (ଝ) ସୋଫିଷ୍ଟମାନେ କିଏ ?
 (ଞ) ଏକ୍ସିପଲି କ’ଣ ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ସ୍ପାର୍ଟାର ସାମରିକ ଜୀବନ କିପରି ଥିଲା ?
 (ଖ) ଏକ୍ସିପଲି ପର୍ବତର ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
 (ଗ) ସୋଫିଷ୍ଟମାନେ କେଉଁ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ?
 (ଘ) ଡ୍ରାକୋ କିଏ ? ତାଙ୍କର ଅବଦାନ କ’ଣ ?
 (ଙ) ପେରିକ୍ଲିସ ଯୁଗର ସାହିତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
 (ଚ) ସକ୍ରେଟିସ କିଏ ? ତାଙ୍କର କ’ଣ ଅବଦାନ ଥିଲା ?
 (ଛ) ପେରିକ୍ଲିସ ଯୁଗର ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
 (ଜ) ସୋଲୋନଙ୍କର ସଂସ୍କାର ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

(ଝ) ପେରିକ୍ଲିସ କିଏ ? ତାଙ୍କର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆଲୋଚନା କର ।

(ଛ) ପ୍ଲାଟୋ କିଏ ? ତାଙ୍କର ଅବଦାନ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧.୫ ନମ୍ବର

୫ । ଗ୍ରୀକ୍ ଇତିହାସରେ ସ୍ପାର୍ଟା ଓ ଏଥେନସ ନଗର ରାଜ୍ୟ ଦୁଇଟିର ଅବଦାନ କ’ଣ ଥିଲା ?

୬ । ଏଥେନସରେ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି କିପରି ଭାବରେ ଘଟିଥିଲା ?

୭ । ସ୍ପାର୍ଟା ନଗର ରାଜ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

୮ । ପେରିକ୍ଲିସଙ୍କ ଯୁଗକୁ ଗ୍ରୀକ୍ ଇତିହାସର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ ବୋଲି କାହିଁକି କୁହାଯାଏ ?

୯ । ପେରିକ୍ଲିସ ଯୁଗର କୃତିତ୍ବ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୧୦ । ଗ୍ରୀକ୍ ମାନବର ବିଶ୍ୱସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ଅବଦାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

ପ୍ରାଚୀନ ରୋମ ସଭ୍ୟତା

ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ଵୀପର ଏଥେନ୍ସ ଓ ସ୍ପାର୍ଟା ପରି ରୋମ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଥମେ ଏକ ନଗର ରାଜ୍ୟ ଥିଲା । ଗ୍ରୀସର କୌଣସି ନଗର-ରାଜ୍ୟ ସମଗ୍ର ଗ୍ରୀସକୁ କର୍ତ୍ତୃତ୍ଵାଧୀନକୁ ଆଣିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇ ନଥିଲେ । ଶେଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗ୍ରୀସ ବହୁ ନଗର-ରାଜ୍ୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ରହିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ରୋମୀୟ ନଗର ରାଜ୍ୟ କାଳକ୍ରମେ ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ ହେଲା । ରୋମ ସେହି ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କଲା । ସମଗ୍ର ଇଟାଲୀ ତଥା ଭୂମଧ୍ୟସାଗରର ତୀରବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ଉତ୍ତର ଇଉରୋପର ବିସ୍ତୀର୍ଣ୍ଣ ଭୂଖଣ୍ଡ ଏହି ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲା । ସୁଚିନ୍ତିତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ବିଧିବଦ୍ଧ ନିୟମ କାନୁନର ପ୍ରଚଳନ ଫଳରେ ସମଗ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଦେଶରେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଦ୍ଵାରା ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ସୁସମୃଦ୍ଧ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ରୋମୀୟ, ଗ୍ରୀକ୍, ସ୍ପେନୀୟ, ଇଟାଲୀୟ, ମିଶରୀୟ, ସିରୀୟ ଓ ହିବ୍ରୁ ଜାତି ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଶାସନାଧୀନରେ ରହିଲେ ଓ ଏହାଦ୍ଵାରା ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ଭାବଧାରାର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ହୋଇପାରିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନରୁ ସ୍ଥାନୀୟ ଭେଦଭାବ ଲୋପ ପାଇ ରାଷ୍ଟ୍ର ଚେତନା ଜାତ ହେଲା । ଏହା କ୍ରମେ ପୃଥିବୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଲା ।

ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୁଏ । ଗ୍ରୀକ୍ ମାନେ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ଥିବାରୁ ଗ୍ରୀସରେ ଶିଳ୍ପ-ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ଦର୍ଶନର ବିଶେଷ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ରୋମୀୟ ମାନଙ୍କର ବ୍ୟବହାରିକ ଜ୍ଞାନ ଯଥେଷ୍ଟ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଏକ ସୁସଙ୍ଗଠିତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଓ ଆଇନ କାନୁନ ପ୍ରଣୟନ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଇଉରୋପୀୟ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ଏହି ରୋମୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନୁସରଣରେ ହିଁ ସଙ୍ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସେହିପରି ରୋମୀୟ ଆଇନ ବିଜ୍ଞାନର ଅବଲମ୍ବନରେ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସମଗ୍ର ସଭ୍ୟ ଜଗତର ଆଇନକାନୁନ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇଥିଲା । ରୋମୀୟ ସାହିତ୍ୟ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇଥିଲା । ରୋମୀୟ ସାହିତ୍ୟ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ପ୍ରଭୃତିରେ ଗ୍ରୀକ୍ ସାହିତ୍ୟ, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ପରି ମୌଳିକତା ନଥିଲା । ସେମାନେ ଗ୍ରୀକ୍ମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଅନୁସରଣ କରିଥିଲେ । ରୋମୀୟମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା ବିଜିତ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସୁସଭ୍ୟ କରାଇ ଜ୍ଞାନାଲୋକ ବିସ୍ତାର କରିବା । ଗ୍ରୀକ୍ ସଂସ୍କୃତିର ଅଧିକ ପ୍ରସାର ରୋମୀୟମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ହିଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଗ୍ରୀକ୍ ଉପଦ୍ଵୀପରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ସମୟରେ ଉକ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀର ଆଉ ଏକ ଶାଖା ଆଲପସ୍ ପର୍ବତ ଓ ତାହା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଅରଣ୍ୟ ଅତିକ୍ରମ କରି ଇଟାଲୀରେ ପ୍ରବେଶ କରିଥିଲେ । ସେହି ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଇଟାଲୀରେ

ପ୍ରବେଶ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଏସିଆ-ମାଜନରୁ ଏକ ଜଳଦସ୍ୟୁଗୋଷ୍ଠୀ ଜଳପଥରେ ଆସି ଇଟାଲୀର ଦକ୍ଷିଣାଞ୍ଚଳରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଏଟ୍ରୁସ୍କାନ କୁହାଯାଏ । ସେମାନେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ଅଞ୍ଚଳକୁ ଏଟ୍ରୁରିଆ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । ଏଟ୍ରୁସ୍କାନ ମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କର ବର୍ଣ୍ଣମାଳା, ଅଭିହିତ କରାଯାଏ । ଏଟ୍ରୁସ୍କାନ ମାନେ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବା ଦ୍ୱାରା ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଣାଳୀ, ଚିତ୍ରକଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ରୋମୀୟମାନେ ଏଟ୍ରୁସ୍କାନ ମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସିବା ଦ୍ୱାରା ଗ୍ରୀକ୍ ସଂସ୍କୃତି ସହିତ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ପରେ ରୋମୀୟମାନେ ଗ୍ରୀକ୍‌ମାନଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ମଧ୍ୟ ଆସିଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ସପ୍ତମ ଓ ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଇଟାଲୀର ଦକ୍ଷିଣ ଉପକୂଳ ଓ ସିସିଲିଠାରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଗ୍ରୀକ୍ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ‘ବୃହତ୍ ଗ୍ରୀସ’ ବା ‘ମାଗନା ଗ୍ରେସିଆ’ ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଉଥିଲା ।

ରୋମର ଅଭ୍ୟୁଦୟ

କଥିତ ଅଛି ଯେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୭୫୩ରେ ରେମୁଲସ୍ ଓ ରେମସ୍ ନାମକ ଦୁଇଭାଇ ପ୍ରଥମେ ରୋମ ନଗରୀର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ରେମୁଲସ୍‌ଙ୍କ ନାମ ଅନୁଯାୟୀ ନଗରୀଟିକୁ ରୋମ୍ କୁହାଗଲା । ଏହାର ସତ୍ୟତା ବିଷୟରେ ଐତିହାସିକମାନେ ସନ୍ଦେହ ପ୍ରକାଶ କରିଥାନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଏହା ନିଃସନ୍ଦେହ ଯେ ଆର୍ଯ୍ୟଗୋଷ୍ଠୀ ଟାଇବର ନଦୀର ଦକ୍ଷିଣ କୂଳରେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ଲାଟିନ୍ ଭାଷା କହୁଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ‘ଲାଟିନ୍ ଆର୍ଯ୍ୟ’ କୁହାଯାଏ ଓ ସେମାନେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ଅଞ୍ଚଳର ନାମ ‘ଲାଟିୟାମ୍’ ହେଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଦଳ ଟାଇବର ନଦୀକୂଳସ୍ଥ ସାତୋଟି ପାହାଡ଼ରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଏହି ବସତିଗୁଡ଼ିକର ଏକତ୍ରୀକରଣରେ ରୋମ ନଗରୀ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଣୁ ରୋମ ନଗରୀ ‘ସପ୍ତ ପାହାଡ଼ ନଗରୀ’ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।

ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର

ରୋମରେ ପ୍ରଥମେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ରୋମର ଅଧିବାସୀମାନେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୦୯ ରେ ତତ୍କାଳୀନ ରୋମର ରାଜା ଟାର୍କୁଇନସ୍‌ଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କରି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ଟାର୍କୁଇନସ୍ ଏଟ୍ରୁସ୍କାନ ରାଜବଂଶୀୟ ଥିଲେ ଓ ଏଟ୍ରୁସ୍କାନ ମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ରୋମ୍ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୦୯ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଶାସିତ ହେଉଥିଲା । ରୋମ ନଗରୀକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏହି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଗଠିତ ହେଲା । କ୍ରମେ ସମଗ୍ର ଇଟାଲୀ ଏହି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ତତ୍ପରେ ଇଉରୋପ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶ ଉପରେ ଏହାର କବ୍ଜା ପ୍ରାପ୍ତି ହେଲା । ରୋମ ନଗରୀକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏହି ବିଶାଳ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଗଠିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଓ ସେହି ନଗରୀରୁ ଏହା ଶାସିତ ହେଉଥିବାରୁ ଇତିହାସରେ ଏହା ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରୂପେ ଖ୍ୟାତ ।

ରୋମ୍ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ହେବା ପରେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନେ ବା ପାଟ୍ରିସିୟାନ୍ (Patrician)ମାନେ ଦେଶ ଶାସନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସାଧାରଣ ବା ଦରିଦ୍ର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକମାନେ ପ୍ଲେବିୟାନ୍ (Plebian) ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ପାଟ୍ରିସିୟାନ୍‌ମାନେ ଶାସନ କ୍ଷମତା ଭୋଗ କରିବାରୁ ପ୍ଲେବିୟାନ୍‌ମାନେ ବ୍ୟଥିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ପ୍ଲେବିୟାନ୍‌ମାନେ ସେମାନଙ୍କର ନ୍ୟାୟ ଅଧିକାର ନପାଇବାରୁ ରୋମ ନଗରୀକୁ ପରିତ୍ୟାଗ

କରି ଚାଲିଗଲେ । ଫଳରେ ସବୁପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ ଅଟଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ତେଣୁ ପ୍ୟାଟ୍ରିସିୟାନ୍‌ମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀପୂରଣ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିଲେ । ଏହିପରି ଭାବେ ପ୍ଲେବିୟାନ୍‌ମାନେ ତିନିଥର ରୋମ ନଗରୀ ପରିତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ଓ ପ୍ୟାଟ୍ରିସିୟାନ୍‌ମାନେ ମଧ୍ୟ ତିନିଥର ସେମାନଙ୍କୁ ଫେରାଇ ଆଣିବା ପାଇଁ ସକ୍ଷମ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ଲେବିୟାନ୍‌ମାନଙ୍କର ବହୁତ ଦାବୀ ପୂରଣ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଉଭୟ ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମଧ୍ୟରେ ବିବାହ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ପ୍ଲେବିୟାନ୍‌ମାନେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚତର ସ୍ଥାନମାନ ଅଧିକାର କରିପାରିଲେ । ଏହି ସଂଘର୍ଷର ଅବସାନ ଫଳରେ ରୋମ ନଗରୀର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଐକ୍ୟ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ଓ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ୱତ୍ୱ ହୋଇଥିଲା । ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଏକ ସୁଚିତ୍ରିତ ସମ୍ବିଧାନ ଅନୁଯାୟୀ ଶାସିତ ହେଉଥିଲା ।

କନ୍ସଲ (Consul)

ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶାସନ କ୍ଷମତା ଓ ସାମରିକ କ୍ଷମତା କନ୍ସଲ ଉପାଧିଧାରୀ ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଉପରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ଷମତାର ଅଧିକାରୀ ହେଲେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହେବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବାରୁ ଦୁଇଜଣ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ହସ୍ତରେ କ୍ଷମତା ନ୍ୟସ୍ତ ହେଇଥିଲା । ଦୁହେଁଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତପାର୍ଥକ୍ୟ ହେଲେ ସେ ବିଷୟ ସିନେଟ୍ ଆଗରେ ଉପସ୍ଥାପିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଅଧିକ ସମୟ କ୍ଷମତା ରହିଲେ ଉଭୟ କନ୍ସଲ କ୍ଷମତାର ଅପବ୍ୟବହାର କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କୁ ମାତ୍ର ଏକ ବର୍ଷ ପାଇଁ ସିନେଟ୍ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ରୋମର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ମଧ୍ୟ ନିରଙ୍କୁଶ ଶାସନ କରିପାରୁ ନଥିଲେ ।

ସିନେଟ୍

ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରକୃତ ଶାସନଭାର ସିନେଟ୍ ନାମକ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭା ହାତରେ ନ୍ୟସ୍ତ ଥିଲା । ଦେଶର ଅଭିଜ୍ଞ ଓ ବୟୋଜ୍ୟେଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଏହା ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । କନ୍ସଲମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚିତ କରିବା ବ୍ୟତୀତ ସବଳ ଅର୍ଥଗତ କ୍ଷମତା, ଆଇନ୍ ତଥା ସନ୍ଧି ଅନୁମୋଦନ କ୍ଷମତା ମଧ୍ୟ ସିନେଟ୍‌ଠାରେ ନ୍ୟସ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଶାସନ ଓ ବିଚାର ବିଭାଗୀୟ ସମସ୍ତ କର୍ମଚାରୀ ସିନେଟ୍ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ବାଚିତ ହେଉଥିଲେ । ଏହା ଏକ ସ୍ଥାୟୀ କକ୍ଷ ଥିଲା । ପୂର୍ବତନ ଶାସନ ବିଭାଗ କର୍ମଚାରୀ ବା ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍‌ମାନେ ଏହି ସିନେଟ୍‌ର ସଦସ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ପେରିକ୍ଲିସ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଏଥେନ୍ସ୍ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ଯେପରି ନେତୃତ୍ୱର ଅଭାବ ଦେଖାଦେଇଥିଲା, ରୋମୀୟମାନଙ୍କୁ ଏହି ସିନେଟ୍ ଯୋଗୁଁ କେବେ ହେଲେ ସେପରି ପରିସ୍ଥିତିର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ି ନଥିଲା । ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ସିନେଟ୍ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ । ସିନେଟ୍‌ର ସଦସ୍ୟମାନେ ସଙ୍କଟ ସମୟରେ ରୋମୀୟମାନଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇ ଏହି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ସୁରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ଅବଶେଷରେ ଯେତେବେଳେ ସିନେଟ୍‌ର ଅବନତି ଘଟିଲା ସେତେବେଳେ ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଧ୍ୱଂସାଭିମୁଖୀ ହେଲା ।

ଟ୍ରିବୁନ୍ (Tribune)

ସିନେଟର ସଭ୍ୟମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଭିଜାତ ଶ୍ରେଣୀର ଥିଲେ । ସେମାନେ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ସିନେଟର ସଭ୍ୟମାନେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଆଭିଜାତ ଶ୍ରେଣୀର ଥିଲେ । ସେମାନେ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବିଚାର କରିବାର ସମ୍ଭାବନା ଥିବାରୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ପାଇଁ ସେମାନେ ଟ୍ରିବୁନ୍ (Tribune) ନାମକ ଦୁଇଜଣ କର୍ମଚାରୀଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚିତ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଏକ ବର୍ଷପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଉଥିଲେ । ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଓ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟମାନଙ୍କ ଦାଉରୁ ଦରିଦ୍ର ଲୋକଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ଓ କଠୋର ଆଇନମାନଙ୍କରୁ ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ ଅବ୍ୟାହତି ଦେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ସର୍ବଦା ଚପ୍ପର ରହୁଥିଲେ । ଟ୍ରିବୁନ୍ ମାନେ ଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଅନେକ ହିତକର କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କର ଅବିଚାର ଓ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ରକ୍ଷା କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ଥିଲେ ।

କମିଟିଆ ଟ୍ରିବୁଟା (Comitia Tributa)

ଜନ ସାଧାରଣଙ୍କର ମଧ୍ୟ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭା ଥିଲା । ଏହାକୁ ପ୍ଲେବିଆନ୍ ସଭା ବା କମିଟିଆ ଟ୍ରିବୁଟା କୁହାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରଥମେ ପ୍ରଥମେ ଏହା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣୀତ ଆଇନ୍ କେବଳ ପ୍ଲେବିଆନ୍ମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପରେ ଏହି ଆଇନ ସବୁ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଯୁଜ୍ୟ ହେଲା । କମିଟିଆ ଟ୍ରିବୁଟା ଟ୍ରିବୁନ୍ମାନଙ୍କୁ ଓ ଅନ୍ୟ କେତେକ କର୍ମଚାରୀମାନଙ୍କୁ ନିର୍ବାଚିତ କରୁଥିଲା । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥ ବିରୋଧରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ବିଚାର ଏହି ସାଧାରଣ ସଭା ଦ୍ୱାରା କରାଯାଉଥିଲା ।

କମିଟିଆ ସେଣ୍ଟୁରିଆଟା (Comitia Centuriata)

ରାଷ୍ଟ୍ର ବିରୋଧରେ ଘଟୁଥିବା ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଅପରାଧର ବିଚାର କମିଟିଆ ସେଣ୍ଟୁରିଆଟା କକ୍ଷରେ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି କକ୍ଷର ସଭ୍ୟମାନେ କନ୍ସଲମାନଙ୍କର ରାୟ ବିରୋଧରେ ଥିବା ଆପତ୍ତି ଅଭିଯୋଗର ବିଚାର କରୁଥିଲେ ।

ଡିକ୍ଟେଟର (Dictator)

ଜରୁରୀକାଳୀନ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଜଣେ ଡିକ୍ଟେଟର (Dictator) ବା ସ୍ୱୈର ଶାସକ ନିଯୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ସେ ସାମୟିକ ଭାବେ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତଙ୍କ କ୍ଷମତା ସ୍ମୃତିତ ରଖି ନିଜେ ନିରଙ୍କୁଶ ଶାସନ କରିବାକୁ ସମର୍ଥ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟ ବିରୋଧରେ କୌଣସି ପ୍ରକାରର ଆପତ୍ତି କରିବାର ସୁଯୋଗ ନଥିଲା । କନ୍ସଲଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସେହି ଡିକ୍ଟେଟର ମନୋନୀତ ହେଉଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କର ନିଯୁକ୍ତି ଛଅ ମାସପାଇଁ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଦେଶ ପ୍ରତି ବିପଦ ରହିଲେ ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ବୃଦ୍ଧି କରାଯାଉଥିଲା । ବିପଦ ଶେଷରେ ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ଶେଷ ହେଉଥିଲା । ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ମଧ୍ୟରେ ସେ ଇଟାଲୀ ବାହାରକୁ ଯାଇପାରୁ ନଥିଲେ । ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ଘୋର ସଂକଟ ବେଳେ ଏହି ଡିକ୍ଟେଟରମାନେ ଦେଶକୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ।

ପ୍ରାଏଟର (Praetor)

ରୋମ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ବିଚାର ବିଭାଗର ସୁବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିଚାରକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ପ୍ରାଏଟର ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଏକ ସୁଦୃଢ଼ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ଵାରା ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ଶାସକମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ନିରଙ୍କୁଶ ନଥିଲା । କନ୍ସଲମାନେ ସିନେଟକୁ ଭୟ କରୁଥିଲେ । ସିନେଟ୍ ସଭ୍ୟମାନେ ଟ୍ରିବ୍ୟୁନମାନଙ୍କୁ ଭୟ କରୁଥିଲେ । ସର୍ବୋଚ୍ଚ କର୍ମଚାରୀମାନେ ଅବକାଳ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଉଥିଲେ । ସିନେଟ୍ ଏକ ସ୍ଥାୟୀ କକ୍ଷ ହେବା ଦ୍ଵାରା ଶାସନ ସୁଦୃଢ଼ ଥିଲା । ସଙ୍କଟକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଡିକ୍ଟେଟରମାନେ ନିଜର କାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ କରୁଥିଲେ । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସ୍ଵାର୍ଥ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥିଲା । ଏଣୁ ରୋମ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଦୀର୍ଘକାଳ ପାଇଁ ସ୍ଥାୟୀ ହୋଇଥିଲା ।

ରୋମ୍ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିସ୍ତାର ଓ ପିଉନିକ୍ ଯୁଦ୍ଧ

ଭୂମଧ୍ୟସାଗରର ଅପରପାର୍ଶ୍ଵରେ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ଉତ୍ତର ଭାଗରେ କାର୍ଥେଜ ନାମକ ଏକ ବିଶାଳ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଦ୍ଵାରା ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ସମୃଦ୍ଧି ଘଟିଥିଲା । ଭୂମଧ୍ୟସାଗରର ଉପକୂଳରେ ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ କାର୍ଥେଜବାସୀଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଅବସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ସିସିଲି ଦ୍ଵୀପଠାରୁ ପଶ୍ଚିମରେ ଜିବ୍ରାଲଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜଳଭାଗକୁ ସେମାନେ କାର୍ଥେଜ ଦେଶର ହ୍ରଦ କହୁଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ ରୋମ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ମଧ୍ୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲା । ଭୂମଧ୍ୟସାଗରର ଉଭୟ କୂଳରେ ଉଭୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପରସ୍ପରର ଶତ୍ରୁରୂପେ କିଛି ସମୟ ଅବସ୍ଥାନ କଲା ପରେ ଶେଷରେ ଦୁଇ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ରୋମ୍ ଓ କାର୍ଥେଜ ମଧ୍ୟରେ ତିନୋଟି ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ତାହା ଇତିହାସରେ ପିଉନିକ୍ ଯୁଦ୍ଧ (Punic Wars) ବୋଲି ବିଖ୍ୟାତ ।

ପ୍ରଥମ ପିଉନିକ୍ ଯୁଦ୍ଧ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୬୪ରୁ ୨୪୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଦୀର୍ଘ ୨୩ ବର୍ଷକାଳ ଲାଗି ରହିଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ରୋମୀୟମାନେ ଜୟଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ସେମାନେ ସିସିଲି ଦ୍ଵୀପ ପାଇଲେ । ପରେ ପରେ ସେମାନେ କର୍ସିକା ଓ ସାର୍ଡିନିଆ ଦ୍ଵୀପ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଭୂମଧ୍ୟସାଗରରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିପତ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ।

ପରାଜିତ କାର୍ଥେଜ ବାସୀମାନେ ରୋମାନ ମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ଥାଆନ୍ତି । ଏହି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହାନିବାଲ ନାମକ ଜଣେ ମହାନ ବୀରର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ସେ କାର୍ଥେଜର ବାର୍କା (Barca) ପରିବାରରେ ଜନ୍ମିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପିତା ହାନିଲକାର ବାର୍କା ପ୍ରଥମ ପିଉନିକ୍ ଯୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରଧାନ ସେନାପତି ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ହାନିବାଲ ପିତାଙ୍କ ପରାଜୟର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞା କରିଥିଲେ । ସେ କାର୍ଥେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ନୂତନ ରୂପେ ସଂଗଠିତ କରି ପ୍ରଥମେ ସ୍ପେନ୍ ଅଧିକାର କଲେ ଓ ସେଠାରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ନିର୍ମାଣ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୧୮ ରେ ତାଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ଫେରି ଅଞ୍ଚଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ରୋମୀୟମାନଙ୍କର ଏକ ସ୍ଥାନ

ଅଧିକାର କରିନେବାରୁ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସେହି ଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ଵିତୀୟ ପିତ୍ତନିକ ଯୁଦ୍ଧ ବା ହାନିବାଲିକ ଯୁଦ୍ଧ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ହାନିବାଲ୍ ଇଟାଲୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି ରୋମାୟମାନଙ୍କୁ ଟ୍ରେବିୟା ନଦୀ ଓ ଟ୍ରେସମେନ ହ୍ରଦ କୂଳରେ ଓ କାନେଠାରେ ପରାସ୍ତ କଲେ । ଏଥିରେ ରୋମାୟ ସିନେଟ୍ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ କୁଇଣ୍ଟସ ପାବିଅସ ମାକ୍ସିମସ୍ଙ୍କୁ ଏକଛତ୍ର ଶାସକ ରୂପେ ମନୋନୀତ କଲେ । ରୋମାୟମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁଦ୍ଧରେ କାର୍ଥେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ସମକକ୍ଷ ନଥିଲେ ।

କୁଇଣ୍ଟସ ପାବିଅସ୍ ମାକ୍ସିମସ୍ ବିଲୟ ନୀତି (Policy of Delay) ଅନୁସରଣ କରି କାର୍ଥେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଇଟାଲୀ ପରିତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ 'ବିଲୟ ନୀତି' ଫଳରେ ରୋମାୟମାନେ କାର୍ଥେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇ ପଳାୟନ କଲେ ଓ କାର୍ଥେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁଧ୍ୟାବନ କରି ବିକ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ରୋମାୟମାନଙ୍କୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଯୁଦ୍ଧରେ ଭେଟିବା ପାଇଁ କାର୍ଥେଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଆଉ ସୁଯୋଗ ମିଳିଲା ନାହିଁ ଓ ସେମାନେ ଇଟାଲୀରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ହାନିବାଲ୍ ରୋମରୁ କାର୍ଥେଜକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ରୋମାୟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସିପିଓ (Scipio) କ୍ ନେତୃତ୍ଵରେ କାର୍ଥେଜ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ହାନିବାଲ୍ କାର୍ଥେଜରେ ପହଞ୍ଚି ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା କାର୍ଥେଜ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଜାମାଠାରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୨୦୨ ରେ ପରାଜିତ ହେଲେ ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ପିତ୍ତନିକ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧିରେ କାର୍ଥେଜ ଅଧିବାସୀମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ଜାହାଜ ସଂଖ୍ୟା ୧୦ କୁ କମାଇଦେବା ପାଇଁ ଓ ରୋମାୟମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷତି ପୂରଣ ଭାବରେ ୧୦ ହଜାର ଟାଲେଣ୍ଟ (୨୪୦୦,୦୦୦ ପାଉଣ୍ଡ) ଦେବା ପାଇଁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ସ୍ଵେନ୍ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ରୋମାୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହେଲା । ହାନିବାଲ୍ଙ୍କୁ ରୋମାୟମାନଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଅର୍ପଣ କରିଦେବା ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ଏହି ସନ୍ଧିରେ ସର୍ତ୍ତ ଥିଲା । ରୋମାୟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଅପମାନିତ ହେବା ଅପେକ୍ଷା ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ଶ୍ରେୟସ୍କର ଭାବି ହାନିବାଲ୍ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୮୩ ରେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କଲେ ।

ରୋମାନ୍ ମାନେ କିନ୍ତୁ ସର୍ବଦା ଚିନ୍ତା କଲେ ଯେ ପୁନର୍ବାର କାର୍ଥେଜବାସୀ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେବେ । କ୍ୟାଟୋ ନାମକ ଜଣେ ରୋମାନ୍ ସିନେଟର ସଭ୍ୟ କାର୍ଥେଜକୁ ଧ୍ଵଂସ କରିବା ପାଇଁ ସର୍ବଦା ରୋମାୟମାନଙ୍କୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରାଇଲେ । ଶେଷରେ ରୋମାନ୍ ଓ କାର୍ଥେଜବାସୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୪୯ ରେ ତୃତୀୟ ପିତ୍ତନିକ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ତିନିବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ତୁମୁଳ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୪୬ ରେ କାର୍ଥେଜ ନଗରୀର ପତନ ହେଲା । କାର୍ଥେଜ ନଗରୀ ଧ୍ଵଂସ ହେଲା ଓ ୫୦,୦୦୦ କାର୍ଥେଜ ଅଧିବାସୀଙ୍କୁ କ୍ରୀତଦାସ ରୂପେ ବିକ୍ରୟ କରିଦିଆଗଲା । ଯେଉଁପରି ଭାବରେ ରୋମାୟମାନେ ଏହି ନଗରୀର ଧ୍ଵଂସ ସାଧନ କଲେ ତାହା ଅଦ୍ୟାପି ଇତିହାସରେ ଏକ ନିର୍ମମ ଅତ୍ୟାଚାରର କୂଳତ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ରୂପେ ରହିଛି ।

ରୋମାୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଲୟ

କ୍ରମାଗତ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ୟାପୃତ ରହି ରୋମାୟମାନେ ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିଥିଲେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସଂପ୍ରସାରଣ ଫଳରେ ରୋମରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ବୈଷମ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ କ୍ରମେ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ସାଧାରଣ ନାଗରିକମାନେ କର ଦ୍ଵାରା ଭାରାକ୍ରାନ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବିଜିତ ଦେଶରୁ ଯେଉଁ ଧନ ଦୌଳତ ଆସିଲା ତାହା କେବଳ ସମ୍ରାଟ ଓ ସିନେଟ୍ ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର କରଗତ ହେଲା । ସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ ସେଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ

ହେଲେ । ପ୍ରାରୁର୍ଯ୍ୟ ଓ ବିଳାସବ୍ୟସନରେ ଲିପ୍ତ ରହି ସିନେଟ ସଦସ୍ୟମାନେ ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅନୁଲବ୍ଧ କଲେ । କ୍ରମେ ଦୂର ପ୍ରଦେଶରେ ଥିବା ଶାସନକର୍ତ୍ତା ମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରି ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନ ନିର୍ମିତ ନହୋଇ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କର ସୌଧ ନିର୍ମିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏସବୁ ଓ ଗ୍ରୀସ ଭୂଖଣ୍ଡରୁ ରୋମୀୟମାନେ ଯେଉଁ ପ୍ରସ୍ତର ମୂର୍ତ୍ତିମାନ ଆଣିଥିଲେ ତାହାସବୁ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତ ମାନଙ୍କର ଗୃହର ଶୋଭା ବର୍ଦ୍ଧନ କଲା । ଏସବୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ଚିକ୍ରତା ସୃଷ୍ଟି କଲା ।

ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସେନାବାହିନୀ ନଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧର ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖାଦେଲେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ନେଇ ସେନାବାହିନୀ ଗଠିତ ହେଉଥିଲା । ସ୍ତେନ ଓ ଆପ୍ରିକାରେ ଯୁଦ୍ଧ କାଳରେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘଦିନ ପ୍ରବାସରେ ଅତିବାହିତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଅନୁପସ୍ଥିତିର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଧନଶାଳୀ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ସେମାନଙ୍କର ସମସ୍ତ କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଯୁଦ୍ଧବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ କ୍ରୀତଦାସ ରୂପେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ପୂର୍ବ କୃଷକମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳର କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ଛାଡ଼ି ନଗରମାନଙ୍କରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ଶ୍ରମିକ ରୂପେ କାମ କଲେ । କିନ୍ତୁ କାମ ନମିଳିଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ଜୀବନ କାଟିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ତେଣୁ କ୍ରମେ ସେମାନେ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟି କଲେ । କ୍ରୀତଦାସମାନେ ସେମାନଙ୍କର ମାଲିକମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟାଚାର ସହ୍ୟ ନ କରିପାରି ସମୟ ସମୟରେ ବିଦ୍ରୋହ କରି ରୋମ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଶାନ୍ତି ବିପନ୍ନ କରୁଥିଲେ ।

ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଥିବା ସୁଦକ୍ଷ ସେନାପତିମାନେ ମଧ୍ୟ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସେମାନେ ନିଜର ସ୍ୱାଧୀନ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାର ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁଥିଲେ । ସାଧାରଣ ନାଗରିକମାନେ ଦୁର୍ନୀତିଗ୍ରସ୍ତ ସିନେଟ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ନ ହୋଇ ଏହି ବୀର ସେନାପତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅଧିକ ସମର୍ଥନ ଜଣାଇଲେ । ଏହିପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପତନ ଅବଶ୍ୟମ୍ଭାବୀ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ପରିଶେଷରେ ଜୁଲିୟସ ସିଜର ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଲୋପ-ସାଧନ କରି ସମଗ୍ର ରୋମୀୟ ଜଗତକୁ ନିଜ ଶାସନାଧୀନ କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ରୋମରେ ସାମରିକ ଏକଛତ୍ର ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

ଖ୍ରୀ.ପୂ. ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଅଶାନ୍ତି ବ୍ୟାପକ ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ଅର୍ଦ୍ଧଯୁଦ୍ଧ ଦ୍ୱାରା ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଆହୁରି ଦୁର୍ବଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ପ୍ରଥମ ଅର୍ଦ୍ଧଯୁଦ୍ଧ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୯୧ରୁ ୮୮ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଥିଲା । ଏହା ‘ସାମାଜିକ ଯୁଦ୍ଧ’ ନାମରେ କଥିତ । ଏଥିରେ ଇଟାଲୀୟମାନେ ରୋମ ନଗରୀର ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ରୋମ ନଗରବାସୀମାନେ କେତେକ ବିଶେଷ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରୁଥିବା ବେଳେ ନଗର ବାହାରେ ବାସ କରୁଥିବା ଇଟାଲୀୟମାନେ ଏହି ସୁବିଧାରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ସେହି ସୁବିଧା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ଶେଷରେ ଇଟାଲୀୟମାନଙ୍କ ଦାବୀ ପୂରଣ ହେବା ପରେ ଯୁଦ୍ଧ ବନ୍ଦ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଦ୍ଧଯୁଦ୍ଧ ‘ଗୃହଯୁଦ୍ଧ’ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ବିଦେଶର ଶତ୍ରୁ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ସିନେଟ୍ ସଲ୍ଲା (Sulla) ନାମକ ଜଣେ ସମ୍ପ୍ରାନ୍ତଙ୍କୁ ସେନାପତି ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ରୋମ ନଗରୀର ଜନସାଧାରଣ ମେରିଅସ୍ (Marius) ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ସେନାପତି ରୂପେ ମନୋନୀତ କଲେ । ତେଣୁ ସିନେଟ୍ ଓ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ

ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଥିବା
 ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ୱାଧୀନ
 ମଧ୍ୟ ନିର୍ମୂଳ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏଥା
 ସବୁ ସମ୍ଭାବ୍ୟ ମାନଙ୍କର ସ୍ୱିକୃତି ଶୋଭା

ଦାୟକ । ଦେଖାଦେଲେ କୃଷକମାନଙ୍କୁ
 କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଦୀର୍ଘଦୂର ପ୍ରସାସରେ
 ଧନଶାଳୀ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ସେମାନଙ୍କର
 ବିଚାରମୂଳକ ଭିତର କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ । ଦେଖି

ହେଲା । ସଲ୍ଲୁ ଓ ମେରିଆସଙ୍କର ସମର୍ଥକମାନେ ପରସ୍ପରକୁ ହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହାପରେ ତୃତୀୟ ଅର୍ଡ଼ୟୁସ୍ ବା 'କ୍ରୀତଦାସ ଯୁଦ୍ଧ' ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ସ୍ପାର୍ଟାକାସ୍ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଅସଂଖ୍ୟ କ୍ରୀତଦାସ ଅସ୍ତ୍ରଧାରଣ କରି ବିପ୍ଳବିୟାସ୍ ଆଗ୍ରେୟଗିରି ନିକଟରେ ଏକତ୍ରିତ ହେଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରି ସହସ୍ର ସହସ୍ର କ୍ରୀତଦାସଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ଏହି ବିଦ୍ରୋହ ଦମନରେ କ୍ରେସାସ୍ (Crassus) ଓ ପମ୍ପେ (Pompey) ନାମକ ଦୁଇଜଣ ସାମରିକ ନେତା ବିଶିଷ୍ଟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଅର୍ଡ଼ୟୁସ୍ ବ୍ୟତୀତ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ବିଦ୍ରୋହର ସୂତ୍ରପାତ ମଧ୍ୟ ହେଲା । ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗରେ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ଶାସକମାନଙ୍କର ଦୁର୍ବଳତା ଓ ନୈତିକ ଅଧୋଗତି, ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ତୀବ୍ର ଅଶାନ୍ତି, ଅର୍ଡ଼ୟୁସ୍, ବିଦ୍ରୋହ ଓ ସାମରିକ ନେତାମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ଲିପ୍ସା ଆଦି ଯୋଗୁଁ ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପତନୋନ୍ମୁଖୀ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜର ରୋମ ଇତିହାସରେ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟର ଉନ୍ମୋଚନ କଲେ ।

ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜର

ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସରେ ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜର ଏକ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦୀ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ଦକ୍ଷ ଶାସକ ରୂପେ ସୁପରିଚିତ । ସେ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୧୦୦ ରେ ଇଟାଲୀର ଏକ ପାତ୍ରିସିଆନ୍ ବା ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ଲେବିଆନ୍ ବା ସାଧାରଣ ଦରିଦ୍ର ପରିବାରଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କ ପରିବାରର ବୈବାହିକ ସମ୍ପର୍କ ଥିଲା । ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜରଙ୍କର ଜଣେ ମାଉସୀ କୃଷକ ଓ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କ ନେତା ମେରିୟାସଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଜୀବନର ପ୍ରଥମାବସ୍ଥାରେ ହିଁ ସିଜର ପ୍ଲେବିୟାନ୍ମାନଙ୍କର ପକ୍ଷପାତୀ ଥିଲେ । ସିଜରଙ୍କୁ ୧୬ ବର୍ଷ ବୟସ ବେଳେ ତାଙ୍କର ପିତା ଗାୟସ୍ ସିଜର (Gaius Caesar) କିନ୍ତୁ ହୋଇଥିଲା । ମାତା ଆଉରେଲିଆ (Aurelia) ଓ ଗୁରୁ ଏଣ୍ଟୋନିଅସ୍ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ତାଙ୍କର ବାଲ୍ୟ ଜୀବନ ବିଶେଷ ରୂପେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା ।

ସିଜରଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଦୂରଦୃଷ୍ଟି ପ୍ରଖର ଥିଲା । ଜନପ୍ରିୟ ହେବା ପାଇଁ ସେ ମେରିଆସଙ୍କ ଜଣେ ସହକର୍ମୀଙ୍କ କନ୍ୟା କର୍ଣ୍ଣେଲିଆ (Cornelia) କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ନେତା ସଲ୍ଲୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ପଡ଼ି ସୈନିକ ହିସାବରେ ଇଟାଲୀ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ସଲ୍ଲୁଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସେ ରୋମ ନଗରକୁ ଫେରିଆସି ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ରାଜନୀତିରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ରାଜନୀତିରେ ବାଗ୍ବିତାର ଆବଶ୍ୟକତା ଦେଖି ସେ ସେଥିରେ ତାଲିମ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ପ୍ରଗାଢ଼ ଚିନ୍ତାଶକ୍ତି ଓ ପ୍ରଖର ବାଗ୍ବିତା ତାଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ବର ବିଶେଷତ୍ବ ଥିଲା । କ୍ରମେ ସେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ପକ୍ଷ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହା ସହିତ ସେ ନିଜର ସାମରିକ ଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି କରିବା ପାଇଁ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସୈନ୍ୟ ସଂଗ୍ରହ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସାମରିକ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୯ରେ ସିଜର ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ଦୁର୍ବଳ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପରିବର୍ତ୍ତେ ସୁଦୃଢ଼ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶାସନ ଶ୍ରେୟସ୍କର ।

ସେ ସମୟରେ ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ସବୁଠାରୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି ଦ୍ଵୟ ଥିଲେ ପମ୍ପେ ଓ କ୍ରାସସ୍ । ସିଜାର ସେହି ଦୁଇ ଜଣଙ୍କୁ ନିଜର ଦଳଭୁକ୍ତ କଲେ । ସେ ନିଜର ଏକମାତ୍ର କନ୍ୟା ଜୁଲିଆ (Julia) କୁ ପମ୍ପେଙ୍କ ସହିତ ବିବାହ ଦେଲେ । କ୍ରାସସ୍ କୁ ସେ ନୂତନ ରାଜ୍ୟଦ୍ଵୟ ଓ ଅର୍ଥଲୋଭ ଦେଖାଇଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୫୯ ରେ ସିଜାର, ପମ୍ପେ ଓ କ୍ରାସସ୍ କ୍ଷମତା ପାଇଁ ମୈତ୍ରୀ ବନ୍ଧନରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ । ତାହା 'ପ୍ରଥମ ତ୍ରିବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ମେଳନ' (The First Triumvirate) ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ।

ସିଜାର ସେ ସମୟରେ ଗଲ୍ ବା ଆଧୁନିକ ଫ୍ରାନ୍ସ ଅଞ୍ଚଳ ଜୟ କରିବାକୁ ଯିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ତାହା ଗୃହୀତ ହେଲା । ପମ୍ପେ ରୋମ୍ରେ ରହିବେ ଓ କ୍ରାସସ୍ ଏସିଆରେ ଅବସ୍ଥିତ ପାର୍ଥୀଆ ଜୟ କରିବାକୁ ଯିବେ ଓ ସିଜାର ଗଲ୍ ଅଭିମୁଖେ ତାଙ୍କର ଅଭିଯାନ ଚଳାଇବେ । ଏହି ଅନୁସାରେ ସିଜାର ଗଲ୍ ଅଭିମୁଖେ ତାଙ୍କର ଅଭିଯାନ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ଅଭିଯାନ ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଅସାଧାରଣ ସାମରିକ ପ୍ରତିଭାର ପରିଚୟ ମିଳିଲା । ସୈନ୍ୟ ବାହିନୀ ତାଙ୍କର ଅନୁରକ୍ତ ହୋଇ ସମଗ୍ର ଗଲ୍ ଦେଶ ଜୟ କଲେ । ତାପରେ ଇଂଲିଶ ପ୍ରଶାଳୀ ଅତିକ୍ରମ କରି କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପଦାର୍ପଣ କଲେ । ସିଜାରଙ୍କର ସଫଳ ଅଭିଯାନ ପରେ ତାଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ବ୍ୟାପିବାରେ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କର ସହଯୋଗୀ ମାନେ ତାଙ୍କ ଦିଗ୍‌ବିଜୟ କାହାଣୀ ପ୍ରଚାର କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ସିଜାର ମଧ୍ୟ ଅଧିକୃତ ଅଞ୍ଚଳରୁ ସଂଗ୍ରହ କରୁଥିବା ଅର୍ଥକୁ ରୋମ ନଗରୀର ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନ କରିବା ପାଇଁ ଓ ସେମାନଙ୍କର ମନୋରଞ୍ଜନ ଖର୍ଚ୍ଚ ପାଇଁ ପଠାଉଥିଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ତାଙ୍କର ଲୋକପ୍ରିୟତା ମଧ୍ୟ ବଢ଼ିଲା ।

ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ତ୍ରିବ୍ୟକ୍ତି ମେଣ୍ଟ ମଧ୍ୟ ଭାଙ୍ଗିଗଲା । କ୍ରାସସ୍ ପାର୍ଥୀଆ ଆକ୍ରମଣ କରିବାକୁ ଯାଇ ପରାସ୍ତ ଓ ନିହତ ହେଲେ । ସିଜାରଙ୍କର କନ୍ୟା ଜୁଲିଆଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ହେବା ଯୋଗୁଁ ପମ୍ପେଙ୍କ ସହିତ ସିଜାରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପର୍କ ଛିନ୍ନ ହେଲା । ପମ୍ପେ ସିଜାରଙ୍କର ଖ୍ୟାତି ଲୋକପ୍ରିୟତା ଦେଖି ଇର୍ଷାନିତ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପରମ ଶତ୍ରୁ ଭାବିଲେ । ଭୟଭୀତ ସିନେଟର ସଭ୍ୟମାନେ ତଥା ସମ୍ରାଟମାନେ ପମ୍ପେଙ୍କୁ ନେତା ରୂପେ ସ୍ଵୀକାର କଲେ । ସିଜାର ନିଜର ସୈନ୍ୟବଳ ବିଦେଶରୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ଚାହିଁଲେ । ସେହି ସମୟରେ ସିନେଟ୍ ତାଙ୍କୁ ପ୍ରଥମେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଦେଶକୁ ପଠାଇବା ପାଇଁ କହିଲେ । କିନ୍ତୁ ସିଜାର ଏହି ଆଦେଶ ଅବମାନନା କରି ସୈନ୍ୟବଳ ସହ ଇଟାଲୀ ସାମାନ୍ତରେ ରୁବିକନ୍ (Rubicon) ନାମକ ନଦୀ ଅତିକ୍ରମ କଲେ । ଏହା 'ରୁବିକନ୍ ଅତିକ୍ରମ' ନାମରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ସିଜାରଙ୍କ ଏହି ପଦକ୍ଷେପ ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ଭାବରେ ବିବେଚିତ ହେଲା । ସିନେଟ୍ ତରଫରୁ ପମ୍ପେ ତାଙ୍କୁ ବାଧା ଦେବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସହ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୮ରେ ଫାର୍ସାଲସ୍ (Pharsalaus) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଘୋର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ପମ୍ପେ ପରାଜିତ ହୋଇ ପଳାୟନ କଲେ । ମିଶର ଦେଶରେ ସେ ଜଣେ ଆତତାୟୀ ଦ୍ଵାରା ନିହତ ହେଲେ । ସିଜାର ତାଙ୍କର ଅନୁଧ୍ୟାବନ କରି ମିଶର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରେ ସେ ମିଶରର ରାଣୀ କ୍ଲିଓପାଟ୍ରାଙ୍କ ସହିତ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ କିଛି ସମୟ ଲିପ୍ତ ରହିଥିଲେ ।

ଫାର୍ସାଲସ୍ ସମର ଦ୍ଵାରା ରୋମୀୟ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ସମାଧି ରଚିତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ସିଜାର ନିଜକୁ ସମ୍ରାଟ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ରାଜମୁକୁଟ ପରିଧାନ କଲେ ନାହିଁ । ସିନେଟ୍ ନାମକୁ ମାତ୍ର ରହିଲା । ସିଜାରଙ୍କର ସ୍ତ୍ରାବକମାନେ

ସିନେଟରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ । ସିଜର ସାବାକାବନ ପାଇଁ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସାଧକ ବା ହିକ୍‌ସେଟର ରୂପେ ଏବଂ ଦଶବର୍ଷ ପାଇଁ କନ୍‌ସଲ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ପାଇଲେ । ନାଗରିକମାନେ ସିଜାରଙ୍କୁ ଦେବତାବିତ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ସିଜର ନିଜର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ରାଷ୍ଟ୍ରର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ସେ ଯେଉଁ ସୁବୃଦ୍ଧ ଶାସନ ପରମ୍ପରା ଗଢ଼ିଗଲେ, ତାହା ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମ୍ରାଟମାନଙ୍କର ପଥପ୍ରଦର୍ଶକ ହୋଇଥିଲା ।

ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଲୟ ଓ ସିଜରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶାସନ ଦେଖି ଅନେକ ରୋମୀୟ ନେତା ଅସନ୍ନୁଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କିଛି ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତି ଅଭିଶପ୍ତ ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ କେହି କେହି ସିଜରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସିଜରଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଗଠିତ ହେଲା । ମାର୍କସ ବ୍ରୁଟସ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତି ଏହି ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ରର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ । ସେ ଯଦିଓ ସିଜରଙ୍କର ଜଣେ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ଥିଲେ, ତଥାପି ଦେଶ ପାଇଁ ସେ ତାଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୪ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୫ ତାରିଖ ଦିନ ଶତ୍ରୁମାନେ ତାଙ୍କୁ ସିନେଟ କକ୍ଷକୁ କୌଶଳପୂର୍ବକ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ତାଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଏକ ନିବେଦନ ପତ୍ର ଉପସ୍ଥାପିତ କରିବାକୁ ଯାଇ ସେମାନେ ଏକତ୍ରିତ ଭାବରେ ତାଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ହତ୍ୟା କଲେ । ସିଜର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନିଜର ବିଶ୍ୱସ୍ତ ବନ୍ଧୁ ବ୍ରୁଟସଙ୍କୁ ଦେଖି ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟାନ୍ୱିତ ହୋଇ କହିଲେ, “ତୁମେ ମଧ୍ୟ ବ୍ରୁଟସ !” (“Et tu Brute, or You too Brutus”) ସିଜରଙ୍କ ହତ୍ୟା ପରେ କିମ୍ବଦନ୍ତୀର ନୀତି ଧ୍ୱଂସ ହେଲା ନାହିଁ । ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପୁନରୁତ୍ଥାନ ହେଲା ନାହିଁ । ଅନ୍ୟପକ୍ଷରେ ରୋମ ସିଜରଙ୍କ ବିରୋଧୀମାନଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଲା । ସିଜରଙ୍କ ହତ୍ୟା ମାନବ ସମାଜର ଇତିହାସରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ କରୁଣମୟ ଓ ଦୁଃଖପ୍ରଦ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ।

ସିଜରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କ ସେନାପତି ମାର୍କ ଏଣ୍ଟୋନୀ ସିଜରଙ୍କର ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ ନିପାତ କଲେ । ସିଜରଙ୍କର ପାଳିତ ପୁତ୍ର ଓକ୍ଟାଭିୟସ୍ ସିଜର ରୋମର ନୃତ୍ୟ ଶାସକ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟରୁ ରୋମୀୟ ସମ୍ରାଜ୍ୟର ଇତିହାସ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ସିଜରଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁମନ୍ତନ

ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଲୟ ସମୟରେ ସିଜର ରୋମୀୟ ଜଗତକୁ ଅଧଃପତନରୁ ରକ୍ଷା କରିଥିଲେ । ସେ ସମୟରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ହିତ ନିମିତ୍ତ ବଳିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଶାସନର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ସିଜର ତାହା ପୁରଣ କରିଥିଲେ ।

ସିଜର ଜଣେ ଦକ୍ଷ ଯୋଦ୍ଧା ଓ ସୈନିକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କୁ ଆଲେକ୍‌ଜାଣ୍ଡାର ଓ ହାନିବାଲ୍‌ଙ୍କ ସହିତ ତୁଳନା କରାଯାଇପାରେ । ସୈନ୍ୟମାନେ ସିଜରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ତାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁରକ୍ତ ଥିଲେ । ସେ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହିତ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରୁଥିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଜଣେ ସୁଯୋଗ୍ୟ ଲେଖକ ରୂପେ ମଧ୍ୟ ସେ ନିଜର ପ୍ରତିଭା ଦେଖାଇ ପାରିଥିଲେ । ସେ ନିଜର ଯୁଦ୍ଧ ବୃତ୍ତାନ୍ତମାନ ‘କମେଣ୍ଟରିସ୍’ (Commentaries) ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଏହା ଏକ ରୋମୀୟକର ବର୍ଣ୍ଣନା ଓ ସମସାମୟିକ ସମାଜ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଆଲୋକପାତ କରିଛି ।

ସେ ଜଣେ ବିଚକ୍ଷଣ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଓ ସଂଗଠକ ଥିଲେ । ସେ ସୁଶାସନ ପାଇଁ କେତେକ ନୂତନ ନିୟମନାମ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଜାଙ୍କ ହିତ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା । ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ସକାଶେ ଏକ ବିରାଟ ପ୍ରାର୍ଥନା ଗୃହ ସେ ନିର୍ମାଣ କରାଇଥିଲେ । ସେ ଇଟାଳୀୟ କୃଷି ପରମ୍ପରାର ସଂସ୍କାର କରିଥିଲେ ଓ ବାଣିଜ୍ୟର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲେ । ସେ ଏକ ବିରାଟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ ଓ ‘ମାର୍ସ’ ଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିର୍ମିତ ମନ୍ଦିରର ଭିତ୍ତିପ୍ରସ୍ଥର ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

କ୍ୟାଲେଷ୍ଟର ସଂସ୍କାର ସିଜରଙ୍କ ବିଶ୍ୱ-ସଭ୍ୟତାକୁ ଏକ ମହନୀୟ ଅବଦାନ । ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ତାହୁମାସ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା ଓ ଏକ ବର୍ଷର ଦିନ ସଂଖ୍ୟା ଥିଲା ୩୫୫ । ଗ୍ରୀକ ଗଣିତଜ୍ଞଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟରେ ସିଜର ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୫ (କାନ୍ସୁଲାରୀ ୧) ରେ ନବବର୍ଷର କ୍ୟାଲେଷ୍ଟର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବର୍ଷ ପୂର୍ବ ପରି ମାର୍ଚ୍ଚରେ ଆରମ୍ଭ ନହୋଇ ଜାନୁଆରୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ଏବଂ ଜୁଲିଅସ୍ ସିଜରଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ତାଙ୍କ ଜନ୍ମମାସର ନାମ ‘ଜୁଲାଇ’ ରଖାଯାଇଥିଲା । ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଜଗତରେ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଚଳିତ ହୋଇଥିବା କ୍ୟାଲେଷ୍ଟର ଜୁଲିୟାନା କ୍ୟାଲେଷ୍ଟର ରୂପେ ଆଜିସୁଦ୍ଧା ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ବହୁକାଳ ପରେ ପୋପ ଗ୍ରେଗୋରି ଗ୍ରିଗୋରୀ ଏହି କ୍ୟାଲେଷ୍ଟରର କିଛି ସଂଶୋଧନ କରିଥିଲେ ।

ସିଜର ରୋମର ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଏକ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ରାଜନୈତିକ ସଂଗଠନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସିଜରଙ୍କର ବ୍ୟକ୍ତିତ୍ୱ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଯୁଗର ରୋମୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ପକାଇଥିଲା । ରୋମୀୟ ସମ୍ରାଟମାନେ ନିଜକୁ ସିଜର ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ସିଜର ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ହୋଇଗଲା ସମ୍ରାଟ । କେବଳ ରୋମ ନୁହେଁ ଜର୍ମାନି ସମ୍ରାଟମାନେ ନିଜକୁ ‘କାଇଜର’ ଏବଂ ରଷ ସମ୍ରାଟମାନେ ନିଜକୁ ‘କାର’ ଆଖ୍ୟାରେ ଅଭିହିତ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଦୁଇଟି ଶବ୍ଦ ସିଜର ଶବ୍ଦରୁ ଉତ୍ପନ୍ନ । ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜରଙ୍କ ପରେ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଆଗଷ୍ଟସ୍ ସିଜର ନାମ ଧାରଣ କରି ରୋମୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଥମ ସମ୍ରାଟ ରୂପେ ଶାସନ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ରୋମୀୟ ସଭ୍ୟତାର ଅବଦାନ

ରୋମୀୟମାନେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଦ୍ୱାରା ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ ଓ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ କରିଅଛନ୍ତି । ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମୀୟ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେତେକ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଦେଖାଯାଏ । ଗ୍ରୀକମାନେ ଅଧିକ ଚିନ୍ତାଶୀଳ କଳ୍ପନାବିଳାସୀ । ସେମାନେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଆଦି ଉନ୍ନତ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ ବିଷୟ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ସବୁ ପଦ୍ଧତିକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ରାଜନୈତିକ ସଂଗଠନମାନ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ହେଲା ନାହିଁ । ରୋମୀୟମାନେ କିନ୍ତୁ ଥିଲେ ବାସ୍ତବବାଦୀ । ସେମାନେ ଏକ ଉତ୍ତମ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ପ୍ରଚଳନ ଓ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲେ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଯୁରୋପୀୟ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ଏହି ରୋମୀୟ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅନୁସରଣରେ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସମଗ୍ର ସଭ୍ୟ ଜଗତର ଆଇନ କାନୁନ୍, ରୋମୀୟ ଆଇନ କାନୁନ୍, ଅବଲମ୍ବନରେ ତିଆରି ହୋଇଥିଲା । ରୋମୀୟମାନେ ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟ, କୃଷି, ବିଜ୍ଞାନ, ଶାସନ, ଆଇନ, କଳା, ସାହିତ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନାଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପୃଥ୍ବୀକୁ ମହାନ ଅବଦାନ ଦେଇ ଯାଇଛନ୍ତି ।

ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ

ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମାୟନଙ୍କର ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ସେମାନେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସୁଶାସନ ପାଇଁ ଚାରିଆଡ଼େ ରାଜପଥମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଅନେକ ସ୍ଥାନରେ ନଗରମାନ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଶାସକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରାସାଦ, ସ୍ବାସ୍ଥ୍ୟ ଓ ଶରୀର ସମୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବ୍ୟାୟାମଶାଳା, ଚିକିତ୍ସାନୋଦନ ପାଇଁ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚ, ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ପାଠାଗାର ଇତ୍ୟାଦି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ରୋମାୟନମାନେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧକୁ ରୋମରେ ଦୃଢ଼ଭାବରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଇପାରିଥିଲେ । ଆଧୁନିକ ଯୁଗରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ପ୍ରାଚୀନ ରୋମର ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ଅନୁସରଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ବିଧାନ ତିଆରି କରିଛନ୍ତି ।

ଆଇନ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ରୋମାୟନମାନଙ୍କର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦାନ ହେଉଛି ସେମାନଙ୍କର ଆଇନଧାରା ବା ଆଇନଗତ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ରୋମାୟନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ ସେମାନେ କେତେକ ସୁଚିନ୍ତିତ ଆଇନ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଆଇନଗୁଡ଼ିକ ଲିଖିତ ଆକାରରେ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୪୯୦ ରେ ୧୨ଟି ବ୍ରୋଞ୍ଜ ଫଳକ ଉପରେ ରୋମର ଆଇନଗୁଡ଼ିକ ଲେଖାଯାଇଥିଲା । ଏହା ଦ୍ଵାଦଶ ଫଳକ ଆଇନ (Law of Twelve Tables) ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ସେଥିରେ ବିଭିନ୍ନ ଆଇନ ଓ ସେଥିପାଇଁ ଦଣ୍ଡ ବିଷୟରେ ଲେଖାଥିଲା । ଜମିଜମା ଉପରେ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଅଧିକାର ଆଦି ବସ୍ତୁରେ ନିୟମମାନ ରହିଥିଲା । ଏହି ଆଇନକୁ ଠିକ୍ ଭାବରେ ପ୍ରୟୋଗ କରିବା ପାଇଁ ବିଚାରାଳୟମାନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା ଓ ବିଚାରପତିମାନଙ୍କୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରଚଳିତ ରୀତିନୀତି ଓ ବିଶ୍ଵାସ ଅନୁଯାୟୀ ଆଇନମାନ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା । ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ଆଇନ, ରାୟ, ବିଚାର, ବିଚାର କ୍ଷମତା ଇତ୍ୟାଦି ବିଷୟକୁ କାନକୁମେ ଏକ ସୁବୃହତ୍ କୋଡ଼ (Code) ଆକାରରେ ପ୍ରଣୟନ କରାଗଲା । ରୋମାୟନମାନଙ୍କ ଏହି ଆଇନ ସଂହିତା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଇଉରୋପ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳର ଆଇନ ପ୍ରଣୟନର ମୂଳଭିତ୍ତି ସ୍ଵରୂପ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ରୋମାୟନ ସମ୍ରାଟ ଜଷ୍ଟିନିଆନ୍‌ଙ୍କର ଆଇନ ଗ୍ରନ୍ଥ ଇନ୍‌ଷ୍ଟିଚ୍ୟୁସ୍ (Institutes) ଏହି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟାଧାନ ଯୋଗ୍ୟ ।

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ

କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମାୟନମାନଙ୍କ ଅବଦାନ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ରୋମାୟନ ସମ୍ରାଟ ଅଗଷ୍ଟସ ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୩୧ରୁ ୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରୋମାୟନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସମ୍ରାଟ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସମୟକୁ ରୋମର ସୁବର୍ଣ୍ଣ ଯୁଗ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ସେହି ସମୟରେ ରୋମାୟନମାନେ କଳା, ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ରୋମାୟନମାନେ ଅନେକ ମନ୍ଦିର, ସର୍ବସାଧାରଣ ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ, ସ୍ନାନାଗାର ଓ ପ୍ରାସାଦମାନ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଅଗଷ୍ଟସଙ୍କ ପ୍ରାସାଦ, କୁଲିଅସ୍ ସିକରଙ୍କ ନିର୍ମିତ ପ୍ରାସାଦ, ସମ୍ରାଟ ଭେସପେସିଆନ୍‌ଙ୍କର କଲୋସିୟମ୍, ଟୋଲେମିଙ୍କର ପ୍ରେକ୍ଷାଳୟ ଇତ୍ୟାଦି ସ୍ଥାପତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମାୟନମାନଙ୍କର ଅବଦାନର ଚିହ୍ନିଷ୍ଟ ନମୁନା । ସମ୍ରାଟ ଅଗଷ୍ଟସ ରୋମ ନଗରର ସୌଧମାନଙ୍କୁ ମାର୍ବଲ ମଣ୍ଡିତ କରାଇ ନଗରର ଶୋଭାବର୍ଦ୍ଧନ କରିଥିଲେ । ରୋମର ସମ୍ରାଟ ମାନେ ରୋମ ନଗରର

ରାଜପଥଗୁଡ଼ିକରେ ଉଭୟ ପାର୍ଶ୍ୱରେ ରୋମୀୟ ବୀରମାନଙ୍କର ମାର୍ବଲ ଓ ବ୍ରୋଞ୍ଜ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତିମାନ ମଧ୍ୟ ସ୍ଥାପନ କରି ନଗରର ସୌନ୍ଦର୍ଯ୍ୟ ବର୍ଦ୍ଧନ କରିଥିଲେ । କଥିତ ଥିଲା ଯେ, ରୋମ ନଗରୀରେ ଦୁଇପ୍ରକାର ଅଧିବାସୀ ବାସ କରନ୍ତି - ଗୋଟିଏ ହେଲା ରକ୍ତ ମାଂସର ମନୁଷ୍ୟ ଓ ଅନ୍ୟଟି ହେଲା ମର୍ମର ପ୍ରସ୍ତର ଓ ବ୍ରୋଞ୍ଜ ନିର୍ମିତ ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି । ରୋମୀୟ ମାନଙ୍କ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଓ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଭବିଷ୍ୟତ କାଳରେ ପାଣ୍ଡାତ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀମାନଙ୍କୁ ଗଭୀର ଭାବେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ।

ସାହିତ୍ୟ

ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମୀୟମାନଙ୍କ ଅବଦାନ ବାସ୍ତବରେ ପ୍ରଶଂସନୀୟ । ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ କୁଲଭ୍ ଲେନିଆନ୍ ଓ ସିସେରୋଙ୍କର ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । ସିସେରୋଙ୍କ ‘ଲାଟିନ୍ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ସୃଷ୍ଟି’ (Creation of Latin Prose) ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟର ଉତ୍କର୍ଷତା ପ୍ରତିପାଦନ କରିଅଛି । ଲାଟିନ୍ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱବିଜୟୀ ସମ୍ରାଟ କୁଲିୟସ୍ ସିଜରଙ୍କର ଅବଦାନ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ । କୁଲିୟସ୍ ସିଜର ତାଙ୍କର ସାମରିକ ଅଭିଯାନଗୁଡ଼ିକର ବିବରଣୀ ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ଲେଖିଯାଇଛନ୍ତି । ସେହି ଗ୍ରନ୍ଥ ସିଜରଙ୍କ ଭାଷ୍ୟ (Commentaries) ନାମରେ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଅଛି । ଏତଦ୍ୱ୍ୟତୀତ ଅଗଷ୍ଟସ୍ ସମୟରେ ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ଅନେକ ଉନ୍ନତି ଘଟିଥିଲା । ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମୀୟ କବି ଭର୍ଜିଲ (Virgil), ହୋରେସ୍ (Horace) ଓ ଓଭିଡ୍ (Ovid) କର ଦାନ ଲାଟିନ୍ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଅଛି । ଭର୍ଜିଲ ଏନେଇଡ୍ (Aeneid) ନାମକ ମହାକାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ । ସେଥିରେ ସେ ଗ୍ରୀକ୍ ବୀରମାନଙ୍କର କାହାଣୀ ଅନୁସରଣ କରି ରୋମୀୟମାନଙ୍କର ବୀରତ୍ୱ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ତେଣୁ କୁହାଯାଏ ଯେ ଗ୍ରୀସ ପାଇଁ ହୋମର ଯାହା କରିଥିଲେ, ରୋମ ପାଇଁ ଭର୍ଜିଲ୍ ତାହା କରିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ହୋରେସ୍ ମଧ୍ୟ ଜଣେ ପ୍ରତିଭାବାନ୍ କବି ଥିଲେ । ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ସେ ନରନାରୀମାନଙ୍କର ଜୀବନକୁ ଭିତ୍ତିକରି ସୁନ୍ଦର କବିତାମାନ ଲେଖିଥିଲେ । ଓଭିଡ୍ ରୋମୀୟ ଦେବାଦେବୀମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ କବିତାମାନ ଲେଖିଥିଲେ ।

ଇତିହାସ ସୃଷ୍ଟି କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ରୋମୀୟମାନେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରିଥିଲେ । ରୋମୀୟ ଐତିହାସିକ ଟାସିଟସ୍ “ଜର୍ମାନିଆ” ନାମରେ ଏକ ଇତିହାସ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଐତିହାସିକ ଲିଭି ‘ରୋମ ଇତିହାସ’ ଲେଖିଥିଲେ । ସମ୍ରାଟ କୁଲିୟସ୍ ସିଜର ତାଙ୍କର ମୁଖ୍ୟକାଳୀନ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକର ବିବରଣୀ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଗଳିକ ଯୁଦ୍ଧ (Gallic Wars) ଓ ଗୃହଯୁଦ୍ଧର ଇତିହାସ (History of the Civil War) ରୋମ ଇତିହାସର ଅମୂଲ୍ୟ ସମ୍ପଦ ।

ଜନଶିକ୍ଷା

ଜନଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମୀୟମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଶିକ୍ଷାଦାନ କରାଯାଇଥିଲା । ପିଲାମାନଙ୍କୁ ପ୍ରାଥମିକ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ ସହିତ ନାଗରିକମାନଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଶିକ୍ଷାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପାଇଁ ବିଦେଶରୁ ଶିକ୍ଷକମାନଙ୍କୁ ଅଣାଯାଇ ନିଯୁକ୍ତି ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଯାଇଥିଲା ।

ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନ

ରୋମାୟନମାନେ ଅନେକ ଦେବଦେବୀ ଉପାସନା କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜୁପିଟର, ମିନର୍ଭା ଓ ମାର୍ସ ପ୍ରଧାନ ଥିଲେ । ଦେବଦେବୀମାନଙ୍କର ଉପାସନା ପାଇଁ ସେମାନେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଧର୍ମ ରୋମ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲା ଓ ଅନେକ ଗାର୍ଜା ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିଲା । ଦର୍ଶନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମାୟନମାନେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ରୋମାୟନ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କେଟୋ ଓ ସିସେରୋ ଖ୍ୟାତି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ସିସେରୋ ଲାଟିନ୍ ଭାଷାରେ ତାଙ୍କର ଦାର୍ଶନିକ ଜ୍ଞାନ କୋଷ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ରୋମାୟନ ସାମ୍ରାଟ ମାର୍କସ ଆଉରେଲିୟସ୍ ଯୋଗ ପୁସ୍ତକର ରଚୟିତା ଥିଲେ ।

ବିଜ୍ଞାନ

ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମାୟନମାନେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରୋମାୟନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଟୋଲେମି ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ଗ୍ରହମାନ ଗତନା କରିଥିଲେ । ସେ ତ୍ରିଗୋନୋମେଟ୍ରି (Trigonometry) ସମ୍ପର୍କରେ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ । ପୃଥିବୀ, ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚନ୍ଦ୍ରର ଜଗତ ଉପରେ ସେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ । ରୋମାୟନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୋଲେନ୍ ଆୟୁର୍ବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ଗ୍ରହ ଗତନା କରିଥିଲେ । ମନୁଷ୍ୟର ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ, ଶ୍ଵାସପ୍ରଶ୍ଵାସ, ମାଂସପେଶୀ, ହୃତପିଣ୍ଡ ଓ ରକ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ ଆଦି ପ୍ରକ୍ରିୟା ଉପରେ ସେ ତାଙ୍କର ଗବେଷଣା ଲବ୍ଧ ଧ୍ୟାନ ପ୍ରଦାନ କରିଯାଇଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟତମ ରୋମାୟନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ସେଲସସ୍ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ବିଷୟରେ ଗ୍ରହ ଲେଖିଛନ୍ତି । ବୈଷୟିକ ଜ୍ଞାନରେ ରୋମାୟନମାନେ ମଧ୍ୟ ବେଶ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ସେହି ଜ୍ଞାନ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରି ରୋମାୟନମାନେ ଅନେକ ପ୍ରାସାଦ, ରାସ୍ତାଯାତ୍ରୀ ଓ ପୋଲ ଆଦି ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ପ୍ରସିଦ୍ଧ ରୋମାୟନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ଲିଣିୟସ୍ ବୈଷୟିକ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ ।

ରୋମାୟନମାନେ ଏକ ବର୍ଷ ପଞ୍ଜିକା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ବର୍ଷକୁ ବାରଟି ମାସରେ ବିଭକ୍ତ କରିଥିଲେ । ମାସଗୁଡ଼ିକର ନାମ ମଧ୍ୟରୁ କେତେକ ରୋମାୟନ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ନାମିତ ହୋଇଥିଲା । ଉଦାହରଣ ସ୍ଵରୂପ, ଜୁଲିଆ ମାସ ଜୁଲିଅସ୍ ସିଜରଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଓ ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ଅଗଷ୍ଟସ୍ ସିଜରଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ନାମିତ ହୋଇଛି ।

ବାଣିଜ୍ୟ

ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମାୟନମାନେ ଅନେକ ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ରଷିଆ, ଭାରତ, ଚୀନ, ମଧ୍ୟ-ଆଫ୍ରିକା, ଆରବ ଓ ସ୍ଵାହିଲେନ୍ଦିଆ ଆଦି ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ କରୁଥିଲେ । ରୋମର ଓଷ୍ଟିଆ ଓ ପୁଟୋଲି ବନ୍ଦର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ପାଇଁ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଭାରତର ମାୟାଜ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଆରିକାମେଡୁ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ରୋମାୟନମାନଙ୍କର ଏକ ବାଣିଜ୍ୟ ପୀଠ ଥିଲା । ରୋମାୟନମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ ଉଭୟ ଜଳପଥ ଓ ସ୍ଥଳପଥ ଦେଇ ଚାଲିଥିଲା । ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ସୁବିଧା ପାଇଁ ସେମାନେ ଚିଭିନ୍ସ ସ୍ଥାନ ସହ ରୋମକୁ ବନ୍ଧୁ ପଥ ଦ୍ଵାରା

ସଂଯୋଗ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ କଥିତ ଅଛି ‘ସବୁ ରାସ୍ତା ରୋମକୁ ପହଞ୍ଚି’ (All roads lead to Rome) ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରାଚୀନ ରୋମର ଅବଦାନ ମନୁଷ୍ୟ ସଭ୍ୟତାକୁ ଅଧିକ ପରିପୁଷ୍ଟ କରିଥିଲା ।

ସାରାଂଶ

ପ୍ରାଚୀନ ରୋମୀୟ ସଭ୍ୟତା ଗ୍ରୀସର ନଗରଭିତ୍ତିକ ସଭ୍ୟତା ପରି ମାନବ ଜାତି ପାଇଁ ଅନେକ ଅବଦାନ ଛାଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନ କାଳରେ ରୋମରେ ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୭୫୩ରେ ରୋମୁଲସ୍ ଓ ରେମସ୍ ନାମକ ଦୁଇଭାଇ ରୋମ ନଗରର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହିପରି ମତକୁ ଐତିହାସିକମାନେ ସମେହ କରିଛନ୍ତି । ଆର୍ଯ୍ୟବେଞ୍ଚା ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଗୋଟିଏ ଦଳ ଟାଇବର ନଦୀ କୂଳସ୍ଥ ସାବୋତି ପାହାଡ଼ରେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଏହି ବସତିଗୁଡ଼ିକର ଏକତ୍ରୀକରଣରେ ରୋମ ନଗରୀ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ରୋମରେ ପ୍ରଥମେ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଓ ପରେ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ସଂଭ୍ରାନ୍ତ ବା ପାତ୍ରିସିଆନ୍, ମାନେ ଦେଈ ଶାସନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ କନ୍ସଲ, ସିନେଟ୍, ଟ୍ରିବୁନ, କମିଟିଆ ଟ୍ରିବୁଟା, କମିଟିଆ ସେକ୍ସ୍ଟିଆଟା, ଡିକ୍ଟେଟର ଓ ପ୍ରାଏଟର୍ ପରି ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଥିଲେ । ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ବିସ୍ତାରିତ ହେବା ସଂଗେ ସଂଗେ ପିଉନିକ୍, ଯୁଦ୍ଧ ଯୁଦ୍ଧ ଏହାର ସଂପ୍ରସାରଣ ଉପରେ ବାଧା ଆଣିଥିଲା । ରୋମ ଓ କାର୍ଥେଜ୍ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିବା ଯୁଦ୍ଧକୁ ପିଉନିକ୍, ଯୁଦ୍ଧ ବୋଲି କୁହାଯାଏ । ରୋମୀୟ ଜିତିହାସରେ କୁଲିକ୍ସସ୍ ସିଜରଙ୍କ ରାଜତ୍ବ କାଳ ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ । ରୋମୀୟମାନେ ସେମାନଙ୍କର ଅବଦାନ ଦ୍ବାରା ମାନବ ସଭ୍ୟତାକୁ ପରିପୁଷ୍ଟ ଓ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଉନ୍ନତ ଶାସନ ପ୍ରଣାଳୀ, ଆଇନ ବ୍ୟବସ୍ଥା, କଳା ଓ ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ସାହିତ୍ୟ, ଶିକ୍ଷା, ଧର୍ମ ଓ ଦର୍ଶନ, ବିଜ୍ଞାନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ମାନବ ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ)	ସପ୍ତପାହାଡ଼ର ନଗରୀ ଭାବରେ କେଉଁ ନଗରୀ ପରିଚିତ ?	(iv) ପ୍ୟାରିସ୍
	(i) ସ୍ପାର୍ଟା	(ii) ଏଥେନସ୍
(ଖ)	ରୋମର ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଶାସନ ମୁଖ୍ୟଙ୍କୁ କ’ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?	(iv) ରାଜା
	(i) ଆରକନ୍	(iii) କନ୍ସଲ
	(ii) ସିନେଟର	

- (ଗ) ରୋମ କେଉଁ ନଦୀକୂଳରେ ଅବସ୍ଥିତ ?
 (i) ଜେମସ୍ (ii) ଟାଇଗ୍ରିସ୍ (iii) ଟାଇବର (iv) ହ୍ରଦସନ୍
- (ଘ) ରୋମରେ ପ୍ରାଏଟର କାହାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ?
 (i) ଶାସନ ମୁଖ୍ୟ (ii) ସାମରିକ ମୁଖ୍ୟ (iii) ସର୍ବୋଚ୍ଚ ବିଚାରକର୍ତ୍ତା (iv) ସମ୍ରାଟ
- (ଙ) ଜରୁରୀକାଳୀନ ପରିସ୍ଥିତିରେ ରୋମରେ କାହାକୁ ନିଯୁକ୍ତ କରାଯାଉଥିଲା ?
 (i) ଡିକ୍ଟେଟର (ii) କନସଲ୍ (iii) ପ୍ରାଏଟର (iv) ଟ୍ରିବୁନ
- (ଚ) ଜୁଲିୟସ ସିଜର କେବେ ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର କନସଲ ଭାବରେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ ?
 (i) ଖ୍ରୀ.ପୂ ୧୦୦ (ii) ଖ୍ରୀ.ପୂ ୫୯ (iii) ଖ୍ରୀ.ପୂ ୪୮ (iv) ଖ୍ରୀ.ପୂ ୪୪
- (ଛ) ଜୁଲିୟସ ସିଜର କେଉଁ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ ?
 (i) ରୋମାନ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର (ii) ଗ୍ରୀଗୋରିଆନ୍ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର
 (iii) ଜୁଲିଆନ୍ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର (iv) ଆଧୁନିକ କ୍ୟାଲେଣ୍ଡର
- (ଟ) ସିଜରଙ୍କ ସମୟରେ ମିଶରର ରାଣୀ କିଏ ଥିଲେ ?
 (i) ଏଲିଜାବେଥ (ii) ହେଲେନା (iii) କ୍ଲିଓପାଟ୍ରା (iv) ମେରିଆନ୍ଥଏନେ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) _____ ଓ _____ ନାମକ ଦୁଇ ଭାଇ ପ୍ରଥମେ ରୋମନଗରୀର ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।
- (ଖ) ଲାଟିନ ଆର୍ଯ୍ୟମାନେ ବସତି ସ୍ଥାପନ କରିଥିବା ଅଞ୍ଚଳର ନାମ _____ ହେଲା ।
- (ଗ) ରୋମ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ସମ୍ରାଟମାନେ _____ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ।
- (ଘ) ରୋମ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରରେ ଦରିଦ୍ର ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଲୋକମାନେ _____ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ ।
- (ଙ) ରୋମ ଓ କାର୍ଥେଜ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଥିବା ଯୁଦ୍ଧ ଇତିହାସରେ _____ ଯୁଦ୍ଧ ଭାବରେ ବିଖ୍ୟାତ ।
- (ଚ) _____ ଯୁଦ୍ଧ ହାନିବାଳିକ ଯୁଦ୍ଧ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ।
- (ଛ) ରୋମ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଥମ ଅର୍ଦ୍ଧଯୁଦ୍ଧ _____ ଯୁଦ୍ଧନାମରେ କଥିତ ।
- (ଟ) ଦ୍ୱିତୀୟ ଅର୍ଦ୍ଧଯୁଦ୍ଧ _____ ଯୁଦ୍ଧ ନାମରେ ଖ୍ୟାତ ।
- (ଝ) ତୃତୀୟ ଅର୍ଦ୍ଧଯୁଦ୍ଧ _____ ଯୁଦ୍ଧ ନାମରେ ବିଖ୍ୟାତ ।
- (ଞ) ପାର୍ସୀଲସ ଯୁଦ୍ଧ ଖ୍ରୀ.ପୂ. _____ରେ ହୋଇଥିଲା ।
- (ଟ) ଖ୍ରୀ.ପୂ. _____ରେ ଜୁଲିୟସ ସିଜରଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା ।

(୦) ସମ୍ରାଟ _____ କି ରାଜତ୍ବକୁ ଗୋମର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ କୁହାଯାଏ ।

(୧) _____ ତ୍ରିକୋଣମିତି (Trigonometry) ଉପରେ ପୁସ୍ତକ ଲେଖିଥିଲେ ।

(୨) ଗୋମୀୟ ଐତିହାସିକ ଚାରିଟି ସ୍ତମ୍ଭ _____ ନାମରେ ଏକ ଇତିହାସ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ ।

(୩) _____ ଏନେଥ ନାମକ ମହାକାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଗୋମକୁ ସପ୍ତପାହାଡ଼ର ନଗରୀ ବୋଲି କାହିଁକି କୁହାଯାଏ ?

(ଖ) କମିଟିଆ ସେଞ୍ଚୁରିଆଟା କ’ଣ ?

(ଗ) ପ୍ରଥମ ପିଉନିକ୍ ଯୁଦ୍ଧ କାହା କାହା ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିଲା ? ଏହା କେତେ ବର୍ଷ ଲାଗିରହିଥିଲା ?

(ଘ) ପ୍ରଥମ ତ୍ରିଶକ୍ତି ସମ୍ମେଳନ କ’ଣ ?

(ଙ) ରୁବିକନ୍ ଅତିକ୍ରମ କ’ଣ ?

(ଚ) କମେଣ୍ଟରିସ କ’ଣ ? ଏହା କିଏ ଲେଖିଥିଲେ ?

(ଛ) ପମ୍ପେ କିଏ ? ଜୁଲିୟସ ନିଜରଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ କ’ଣ ଥିଲା ?

(ଜ) ଲାଟିନ ସାହିତ୍ୟର ଦୁଇଜଣ କବିଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

(ଝ) ଦୁଇ ଜଣ ଗୋମୀୟ ବୈଜ୍ଞାନିକଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

(ଞ) ଗୋମୀୟ ଦେବଦେବୀଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

(କ) ସିନେଟର କାର୍ଯ୍ୟ କ’ଣ ?

(ଖ) ଟ୍ରିବୁନ କିଏ ? ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କ’ଣ ?

(ଗ) ଜୁଲିୟସ ଫାର୍ସିଅସ୍ ମାକ୍ସିମସ୍ କିଏ ? ତାଙ୍କର ବିଳମ୍ବନୀତି କ’ଣ ?

(ଘ) ହାନିବାଲ କିଏ ? ସେ କାହିଁକି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

(ଙ) ତୃତୀୟ ପିଉନିକ୍ ଯୁଦ୍ଧ କେବେ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ଫଳାଫଳ କ’ଣ ଥିଲା ?

(ଚ) ପ୍ରଥମ ତ୍ରିବ୍ୟକ୍ତି ସମ୍ମେଳନ କ’ଣ ? ଏହା କାହିଁକି ଭାଙ୍ଗିଗଲା ?

(ଛ) ଜୁଲିୟସ ସିଜରଙ୍କର ହତ୍ୟା କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ହୋଇଥିଲା ?

- (କ) ଦ୍ଵାଦଶ ଫଳକ ଆଇନ କ'ଣ ?
- (ଝ) ରୋମୀୟ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦିଅ ।
- (ଞ) ଲାଟିନ୍ ଗଦ୍ୟ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଟ) ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୋମୀୟମାନଙ୍କ ଅଗ୍ରଗତି ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଠ) 'ସବୁ ରାସ୍ତା ରୋମକୁ ପଡ଼ିଛି' (All roads lead to Rome) ଉକ୍ତିର ଅର୍ଥ କ'ଣ ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ପ୍ରାଚୀନ ରୋମ ସଭ୍ୟତାର ଅବଦାନ ଗୁଡ଼ିକ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୬ । ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଭିନ୍ନ ବିଭାଗ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୭ । ପିଉନିକ୍ ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୮ । ଜୁଲିୟସ ସିଜରଙ୍କର ଜୀବନୀ ଓ କାର୍ତ୍ତି ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ୯ । ଇତିହାସରେ ଜୁଲିୟସ ସିଜରଙ୍କର ସ୍ଥାନ ସମୀକ୍ଷା କର ।
- ୧୦ । ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ବିଲୟ କିପରି ଘଟିଲା ?

ବିଶ୍ୱର ପ୍ରମୁଖ ଧର୍ମ

ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ ଧର୍ମ ଏକ ବିଶିଷ୍ଟ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଅଛି । ମାନବ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ପରିମାର୍ଜିତ କରି ଏହା ସଭ୍ୟତାର ବିକାଶରେ ସହାୟତା କରିଛି । ଯେଉଁ ସବୁ ଧର୍ମଧାରା ମାନବ ଚିନ୍ତା ଜଗତରେ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିଲେ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଧାରାକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲେ ସେସବୁ ମଧ୍ୟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଓ ଇସଲାମଧର୍ମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ଯୀଶୁଙ୍କ ଜୀବନୀ, ବିଶେଷତଃ ବାଲ୍ୟଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ରହସ୍ୟମୟ । ଏହି ରହସ୍ୟକୁ ଭେଦ କରି ଐତିହାସିକମାନେ ବୈଜ୍ଞାନିକ ରୀତିରେ ସେହି ଜୀବନର ବିଶଦ ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କରିପାରି ନାହାଁନ୍ତି । ବାଇବେଲରେ ଯୀଶୁଙ୍କ ଜୀବନୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଅଛି । ଏହା ଏକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ । ଏଥିରେ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ଇତିହାସ ସ୍ଥାନ ପାଇନାହିଁ । ଯୀଶୁଙ୍କ ଜୀବନୀ ଓ ଅଲୌକିକ ଘଟଣା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଅନେକ ବିବରଣୀ ରହିଛି । ସେ ସବୁ ମାଧ୍ୟମରେ କେତେକ ରହସ୍ୟ ଉଦ୍‌ଘାଟନ କରାଯାଇପାରେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପ୍ରଥମ ଶତକରେ ଲିଖିତ “ଜୁଧ ମାନଙ୍କର ପ୍ରାକ୍ତନତ୍ୱ” (Antiquity of the Jews) ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ସେ ମେସିଆ ରୂପେ ଉପସ୍ଥାପିତ । ହିବ୍ରୁ ଗ୍ରନ୍ଥ ‘ତାଲମତ୍’ରେ ଯୀଶୁଙ୍କୁ ନାଜାରେଥର ଅଧିବାସୀ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । କନିଷ୍ଠ ପୁନି ଓ ସେଷ୍ଟ ପଲଙ୍କ ପତ୍ରାବଳୀରେ ତାଙ୍କ ଜୀବନ କାହାଣୀ ସ୍ଥାନିତ ।

ହିବ୍ରୁମାନଙ୍କର ରାଜା ହେରଡ୍ ଜୁଡିଆରେ ଯେତେବେଳେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ, ସେତେବେଳେ ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ଜନ୍ମ ସମୟ ଠିକ୍ ରୂପେ ସ୍ଥିର ହୋଇପାରିନାହିଁ । କେତେକ ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ ରୋମୀୟ ବର୍ଷ ୭୪୮ ବା ଖ୍ରୀ.ପୂ. ୬ରେ ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଲ୍ୟୁକ୍ସ ସୁସମାଚାର ଅନୁସାରେ ରୋମୀୟ ସମ୍ରାଟ ଗାଇବେରିଅସଙ୍କ ଶାସନର ପଞ୍ଚଦଶ ବର୍ଷ ବେଳକୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଖ୍ରୀ:ଅ ୨୮-୨୯ ବେଳକୁ ଯୀଶୁଙ୍କ ବୟସ ପ୍ରାୟ ତିରିଶ ବର୍ଷ । ଏହି ଗଣନା ଅନୁସାରେ ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ତାରିଖ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୧ କିମ୍ବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୨ । ସାଧାରଣତଃ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪ ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମ ବର୍ଷ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଏ ।

ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମସ୍ଥାନ ସଂପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ମତଦ୍ୱେଷ ରହିଅଛି । ମେଥ୍ୟୁ ଏବଂ ଲ୍ୟୁକ୍ସ ସୁସମାଚାର ଅନୁଯାୟୀ ଜୁଡିଆ ରାଜ୍ୟ ଅନ୍ତର୍ଗତ ଜେରୁସେଲମର ୫ ମାଇଲ ଦୂରରେ ଅବସ୍ଥିତ ବାଥେଲହମ ଯୀଶୁଙ୍କ ଜନ୍ମଭୂମି । ହେରଡ୍ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ତାଙ୍କ ପିତା ସକୁଚୁସ୍ ନାଜାରେଥକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସମ୍ଭବତଃ ବାଥେଲହମ ଯୀଶୁଙ୍କ ଆଦ୍ୟ ଜନ୍ମଭୂମି । ଯୀଶୁ ଏକ ଦରିଦ୍ର କାରିଗର ପରିବାରରେ ମାତା ମେରୀଙ୍କ ଗର୍ଭରୁ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଶୈଶବାବସ୍ଥାରୁ ପିତା

ଜୋସେଫ୍ ସକୁରୁମ୍ ମିଶର ଚାଲିଯାଇଥିଲେ । ବାଲବେଲ୍‌ରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ଜୋସେଫ୍ ବହୁକୁରୁମ୍ ଥିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଯୀଶୁ ଉଚ୍ଚଶିକ୍ଷା ଲାଭରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଯୀଶୁ କିଛି କାଳ ପିତାଙ୍କ ବ୍ୟବସାୟ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ କୌଣସି ବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଆନୁଷ୍ଠାନିକ ଭାବେ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ନଥିଲେ । କେବଳ ହିବ୍ରେମାନଙ୍କର ପ୍ରାର୍ଥନାଗୃହ (Synagogue) ରେ ଶାସ୍ତ୍ରପାଠ କରିଥିଲେ । ସିଦ୍ଧାନ୍ତାତ୍ମୀୟ ମାନଙ୍କର ବାଣୀ ଓ ପ୍ରାର୍ଥନା ସଂଗୀତ ତାଙ୍କ ଜୀବନକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ବାଲବେଲ୍ ଅନୁସାରେ ରାଜା ହେରଡ୍‌ଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଜୋସେଫ୍ ନିଜର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ପୁତ୍ରଙ୍କ ସହିତ ମିଶରରୁ ବାଥେଲ୍‌ହାମ୍‌କୁ ନଫେରି ନାଜାରେଥ୍ ସହରକୁ ଯାଇ ସେହିଠାରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ଯୀଶୁଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳ ନାଜାରେଥ୍‌ରେ କଟିଥିବାରୁ ସେ ‘ନାଜାରେଥ୍‌ର ଯୀଶୁ’ ଭାବରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ୩୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ଗାଲିଲୀଠାରୁ ଜୋର୍ଡାନ ଯାଇ ସେଠାରେ ସେ ଜନ୍ମ ଠାରୁ ଦୀକ୍ଷା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଜନ୍ମ ମୃତ୍ୟୁପରେ ଯୀଶୁ ଗାଲିଲୀ ଓ ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରେ ଈଶ୍ବରଙ୍କର ବାଣୀ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ସମଗ୍ର ସିରିଆରେ ତାଙ୍କର ଯଶ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲା । ଇହୁଦୀମାନେ ଧାରଣା କରିଥିଲେ ଯେ ସେମାନେ କେବଳ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଧର୍ମପ୍ରଚାର ପାଇଁ ମନୋନୀତ । ଏ ସମସ୍ତ ଧାରଣାକୁ ଖଣ୍ଡନ କରି ସେଠାରୁ ଯେଉଁ ବିଦ୍ୟ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ତାହା “ସେରମନ୍ ଇନ୍ ଦି ମାଉଣ୍ଟ” ରୂପେ ବିଖ୍ୟାତ । ଯୀଶୁ କହିଥିଲେ, ଯେଉଁମାନେ ନିଃସ୍ବ, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ, କାରଣ ସେମାନେ ହିଁ ସ୍ବର୍ଗ ରାଜ୍ୟର ଅଧିକାରୀ ହେବେ । ଯେଉଁମାନେ ବିନୟୀ, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ । ଯେଉଁମାନେ କ୍ଷମାଶୀଳ, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ, କାରଣ ସେମାନେ କ୍ଷମା ପାଇବେ । ଯେଉଁମାନେ ପବିତ୍ର, ସେମାନେ ଧନ୍ୟ, କାରଣ ସେମାନେ ଭଗବତ୍ ସାକ୍ଷାତକାର ଲାଭ କରିବେ । ଯେଉଁମାନେ ଶାନ୍ତିସ୍ଥାପକ ସେମାନେ ଧନ୍ୟ, କାରଣ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ସନ୍ତାନ ବୋଲି ବିବେଚିତ ହେବେ ।

ଯୀଶୁ ଥିଲେ କ୍ଷମାର ଅବତାର । ସେଥିପାଇଁ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷକୁ ପ୍ରତିରୋଧ ନ କରିବାକୁ ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଶତ୍ରୁକୁ ପ୍ରେମ, ଅଭିଶାପ ବର୍ଷଣ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ, ଘୃଣା କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମଙ୍ଗଳ କାମନା, କ୍ଳେଶ ଓ ପ୍ରପାତିତ କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପାଇଁ ପ୍ରାର୍ଥନା - ଏସବୁ ଥିଲା ଯୀଶୁଙ୍କର ବାଣୀ । ମିଥ୍ୟାଚାର ଓ କପଟତାର ଉର୍ଦ୍ଧ୍ବରେ ରହିବା ପାଇଁ ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଏକାନ୍ତରେ ନିଷ୍କାର ସହିତ ସ୍ବର୍ଗସ୍ଥ ପିତାଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ସକାଶେ ସେ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ଅନୁବନ୍ଧ ପାଇବା ପାଇଁ ବ୍ୟତିବ୍ୟସ୍ତ ନହୋଇ ନୀରବରେ ପ୍ରଭୁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା ସକାଶେ ସେ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ।

ଗାଲିଲୀରେ ଧର୍ମପ୍ରଚାର କଲାବେଳେ ଭଣ୍ଡ ଧର୍ମଗୁରୁମାନଙ୍କଠାରୁ ସାବଧାନ ହୋଇ ଦୂରରେ ରହିବା ସକାଶେ ସେ ସତର୍କବାଣୀ ଶୁଣାଇଥିଲେ । ସେ ଭଣ୍ଡ ଧର୍ମଗୁରୁଙ୍କ ପ୍ରତି ସାବଧାନ ହେବାକୁ କହିଥିଲେ । ଯୀଶୁ ଗାଲିଲୀଠାରେ ଦିବ୍ୟୋପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରି ଧର୍ମପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ବାରା ସେ ଯେଉଁ ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକ ଜାଗୃତି ଆଣିଥିଲେ ତାହା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ । ଏହାପରେ ତାଙ୍କର ଦ୍ବାଦଶ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ଗହଣରେ ପ୍ରତି ଗ୍ରାମରେ, ପ୍ରତି ସହରରେ, ଉପାଖ୍ୟାନ ମାଧ୍ୟମରେ ଉପଦେଶ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ପରିବ୍ରାଜକ ଜୀବନର ଦ୍ବିତୀୟାର୍ଦ୍ଧରେ ଯୀଶୁ ଜୋର୍ଡାନ ପାର ହୋଇ ଜୁଡିଆର ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳରେ ଧର୍ମପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଧନ ଗର୍ବରେ ଭଜ୍ଜିତ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସ୍ବର୍ଗଲାଭ ଅସମ୍ଭବ ବୋଲି ସେ କହିଥିଲେ ।

ଉତ୍କଳ, ଖଣ୍ଡାଳ, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଧର୍ମପୁରାଣ ଦ୍ଵାରା ବ୍ୟାପ୍ତବାର୍ଥ ଉକ୍ତ ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କର ଗାତ୍ରଦାହ ହେଲା ଓ ଯେମାନେ ଅଧର୍ମକୁ ଗୋଳ ଚକ୍ରାନ୍ତ କଲେ । କୁଡ଼ିଆରେ ହିନ୍ଦୁ ପୁରୋହିତମାନେ ଯାଶୁକୁ ଘୋର ବିରୋଧ କଲେ । ଯେମାନେ କୌଣସି ଉପାୟରେ ତାଙ୍କୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ସାଙ୍ଗକୁ କରିବା ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଦେଖା କଲେ । ସେତେବେଳେ କୁଡ଼ିଆ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମୁଦାୟ ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦିନା ଯାଶୁକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଦେବା ସମ୍ଭବପର ନଥିଲା । ଖ୍ରୀ. ୩୦ରେ ଯାଶୁ ଏକ ଗୋଷ୍ଠିରେ ତାଙ୍କ ଶିଷ୍ୟଙ୍କ ସହିତ ଗୋଳମାଳ କରୁଥିବା ବେଳେ କୁହା ଉପକାରିଆଟି ନାମକ ଶିଷ୍ୟ ତାଙ୍କ ସହିତ ଶିଖାପାଠକମାନେ କର୍ମ ଯାଶୁକୁ ହିନ୍ଦୁ ମାନଙ୍କ ହାତରେ ସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ । ହିନ୍ଦୁମାନେ ଯାଶୁକୁ ବନ୍ଦୀକରି ନେଇ ଗୋଳମାଳ ଗୋଳାଘାତ ଶାସନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲେଟଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନ୍ୟାୟ ବିଚାର ପାଇଁ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଲେଟ ଏକ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଦେଖାଇ କାନ୍ଦି ଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ମଧ୍ୟ ଯାଶୁଙ୍କ ଧର୍ମପୁରାଣ କୌଣସି ରାଜଦ୍ରୋହ ହୋଇପାରେ ବୋଲି ଯୁକ୍ତିତର୍କ କଲେ କରାଯାଇନାହିଁ । ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କ ପ୍ରତାପରେ ପରିଶେଷରେ ସେ ଯାଶୁକୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଗୋଳାଘାତ ଯେମାନେ ଯାଶୁଙ୍କ ମଞ୍ଚରେ କଣ୍ଠକମାଳା ଦେଇ ତାଙ୍କୁ ହିନ୍ଦୁମାନଙ୍କର ରାଜାବୋଲି ଥିବା କରି କୁଶବିଦ୍ଧ କଲେ । ଗୋଷ୍ଠୀ ନିଷ୍ପାଦ ଫଳାଣ କରିବା ପୂର୍ବରୁ ଯାଶୁ ଗାତକମାନଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଉଗ୍ରବାନକୁ ପ୍ରାର୍ଥନା କରି କହିଥିଲେ - "ତୁମ ପିତା, ଏମାନଙ୍କୁ ଧନାକର, କାରଣ ଏମାନେ କଣ କରୁଛନ୍ତି, ତାହା ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ" ।

ଯାଶୁଙ୍କର ଅନ୍ତରଙ୍ଗ ଗୋଟିଏ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସେହି ପଲ ଓ ସେହି ପିଟର ସେହି ଭିତ୍ତିଭୂମିର ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଯୌଥ ନିର୍ମାଣ କଲେ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ପଲଙ୍କର ଅବଦାନ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ଯାଶୁଙ୍କର ଗର୍ଭରେ ପୁରୁଷ ଓ ମହିଳା ଜଗତରେ ଜନ ସ୍ଥାନ ଗ୍ରହଣ କରି ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଧାରା ପ୍ଲାବନ କରିଥିଲେ । ସେ ଜେରୁଜେଲମ୍, ଏହିରାଜ, ଏଥୟନ, କର୍ମୁ, ଗୋମ ପ୍ରଭୃତି ସହରରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ମହତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତିପାଦନ କରିଥିଲେ । ଶେଷରେ ନୀରୋଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରେ ୬୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଯାଶୁଙ୍କ ପରି ସେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ପାଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମ ଅଧିକ ପ୍ରସାର ହେଲା । ତେଣୁ ପଲଙ୍କ ସଦୃଶ ସେହି ପିଟର ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମର ଅନ୍ୟତମ ବଳିଷ୍ଠ ସ୍ତମ୍ଭ । ଯାଶୁଙ୍କ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ସମୟରେ ପିଟର ଗୋମରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ସେ ଏସିଆ ମାଜନରରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ପରିଶେଷରେ ଗୋମରେ ନୀରୋଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦାୟାମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ।

ନୀରୋଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରୁ ଯାଶୁଙ୍କ ଶିଷ୍ୟଗଣ ନିଷ୍ପେଷିତ ହେଲେ । ଶହଶହ ବର୍ଷ ଧରି ରୋମର ସମ୍ରାଟମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମର ପ୍ରଚାର ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ପରିଶେଷରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଉତ୍ଥାନ ଘଟିଲା । କନ୍ଷ୍ଟାଣ୍ଟାଇନ୍ଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରେ ୩୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନିଲାନ ଆଦେଶନାମା ଅନୁସାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାଧିକାରୀମାନେ ଉପାସନା କରିବାର ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ୩୨୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ (ଖ୍ରୀ. ଅ. ୩୪୨-୩୮୫) ମଧ୍ୟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ରୋମ୍ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ଏକମାତ୍ର ବିଧାନ ସମ୍ମତ ଧର୍ମରୂପେ ଘୋଷଣା ହେଲା ।

ଉତ୍କଳାମ୍ ଧର୍ମ

ଉତ୍କଳାମ୍ ଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମହମ୍ମଦ ଆରବ ଦେଶର ମକ୍କା ନଗରୀରେ ଏକ ସ୍ତ୍ରୀ ଅଧିବାସୀ ପରିବାରରେ ୫୭୦ ଖ୍ରୀ. ଅ.ରେ ଜନ୍ମଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ଜନ୍ମ ପୂର୍ବରୁ ପିତା ଆବଦୁଲ୍ଲା ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ବାଲ୍ୟାବସ୍ଥାରେ

ସେ ମାତା ଅମାନାକୁ ହରାଇଥିଲେ । ପିତାମାତାଙ୍କୁ ହରାଇ ସେ ପିତାମହ ଅବଦୁଲ ମୁତାଲିବ ଓ ପିତୃବ୍ୟ ଆବୁ ତାଲିବଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ବାଲ୍ୟକାଳରେ ଭାଗ୍ୟ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଯୋଗୁଁ ଅଭାବ ଅନାଟନ ମଧ୍ୟରେ ତାଙ୍କର ସମୟ ବିନିଯୋଗ ହୋଇଥିଲା । ପୁଷ୍ପକଗତ ଶିକ୍ଷାରୁ ସେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଅତି ଅଳ୍ପ ବୟସରୁ ସେ ମେଷପାଳକ ରୂପେ ଜୀବିକାର୍ଜନ କରୁଥିଲେ । ଚବିଶ ବର୍ଷ ବୟସରେ ସେ ଖାଦିଜା ନାମ୍ନୀ ଜଣେ ଧନୀ ବିଧବାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ । ପରେ ଖାଦିଜା ତାଙ୍କର ସାଧୁତା ଓ ସରଳତାରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ବୟସ ୨୫ ଓ ଖାଦିଜାଙ୍କର ବୟସ ୪୦ ଥିଲା । ବିବାହ ପରେ ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ଦୂର ହୋଇଗଲା । ଖାଦିଜାଙ୍କର ବ୍ୟବସାୟ ପରିଚାଳନା କାର୍ଯ୍ୟରେ ସିରିଆ ଓ ପାଲେଷ୍ଟାଇନର ଇନ୍ଦୁଦୀ ଏବଂ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍‌ମାନଙ୍କ ସଂସ୍ପର୍ଶରେ ଆସି ସେ ସେମାନଙ୍କର ଏକେଶ୍ଵରବାଦ ଦ୍ଵାରା ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲେ । ଆରବମାନଙ୍କର ବହୁ ଦେବଦେବୀ ଉପାସନା ତାଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ସେ ମକ୍କା ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ହୀରା ପର୍ବତରେ ବହୁ ସମୟ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ରହି ଏ ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରାୟ ୪୦ ବର୍ଷ ବୟସରେ ତାଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଜ୍ଞାନାଲୋକ ଆସିଲା । ସେ ଦୃଢ଼ ଧାରଣା କଲେ ଯେ ଈଶ୍ଵର ବା ଆଲ୍ଲା ଏକ ଓ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ବାଣୀ ପ୍ରଚାର କରିବା ପାଇଁ ସେ ପୃଥ୍ବୀକୁ ପ୍ରେରିତ ହୋଇଛନ୍ତି ବୋଲି ଧାରଣା ହେଲା । ତାଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ଧର୍ମ “ଇସଲାମ” ନାମରେ ଅଭିହିତ ହେଲା । ଇସଲାମ ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ଈଶ୍ଵର ବା ଆଲ୍ଲାଙ୍କଠାରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ । ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଖାଦିଜା, ପୋଷ୍ୟପୁତ୍ର ଆଲି, ବନ୍ଧୁ ଆବୁବେକର ଓ ଜେଡ୍ ନାମକ ଏକ କ୍ରୀତଦାସ ଏହି ଧର୍ମରେ ଦୀକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ପରେ ମକ୍କାରେ ଏହା ଦ୍ରୁତ ଭାବରେ ପ୍ରସାର ଲାଭ କରିବାରୁ ମକ୍କାର ଅଧିବାସୀମାନେ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ମକ୍କା ଏକ ପ୍ରଧାନ ତୀର୍ଥସ୍ଥାନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏଠାରେ ରକ୍ତପାତ ନିଷିଦ୍ଧ ଥିଲା । ମକ୍କାବାସୀମାନେ ମହମ୍ମଦ ଓ ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କର ସଂପର୍କ ବାଜ୍ୟାପ୍ତ କରି ଓ ସେମାନଙ୍କୁ ଏକ ଘରିଆ କରି ଭୟଭୀତ କରାଇବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । କ୍ରମେ ମଦିନାରେ ଏହି ଧର୍ମ ପ୍ରସାରିତ ହେଲା । ମକ୍କା ବାସୀମାନେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କଲେ । ୬୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମହମ୍ମଦ ମଦିନାକୁ ପଳାୟନ କଲେ । ଏହି ଦିନଠାରୁ “ହିଜ୍ରି” ଶବ୍ଦର ଗଣନା ଆରମ୍ଭ କରାଗଲା । “ହିଜ୍ରି” ଶବ୍ଦର ଆକ୍ଷରିକ ଅର୍ଥ ସ୍ଥାନାନ୍ତର ଗମନ । ମଦିନାରେ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ଅଧିକ ପ୍ରସାର ଲାଭ କଲା । ମଦିନା ଓ ମକ୍କାବାସୀ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଓ ଶତ୍ରୁତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ମଦିନାର ଲୋକମାନେ ୬୨୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମକ୍କା ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ମକ୍କାବାସୀ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ସେମାନେ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ଈଶ୍ଵରଙ୍କ ଦୂତ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସମଗ୍ର ଆରବରେ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ପ୍ରସାର ଲାଭ କଲା । ଏକ ନୂତନ ଉତ୍ସାହରେ ପ୍ରଣୋଦିତ ହୋଇ ଆରବମାନେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ଇସଲାମ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଧର୍ମ ଉପଦେଶ

ମହମ୍ମଦଙ୍କର ପ୍ରଚାରିତ ବାଣୀ “କୋରାନ” ନାମକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହେଲା । ଏହି ଧର୍ମ ପୁସ୍ତକ ୧୧୪ଟି ଅଧ୍ୟାୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଛି । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଇସଲାମ ଧର୍ମର ନୀତି ଓ ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରର ବିକାଶ

ପାଇଁ କେତେକ ନିୟମାବଳୀ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତି । ଈଶ୍ୱର ବା ଆଲ୍ଲା ଏକ ଓ ଅଦ୍ୱିତୀୟ । ସେ ସର୍ବଶକ୍ତିମାନ । ସେ କରୁଣା ଓ କ୍ଷମାର ପ୍ରତୀକ ବୋଲି ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଦୃଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା । ସେ ଭବିଷ୍ୟତ ଜୀବନ ଓ ଆତ୍ମାର ଅମରତ୍ୱରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଏକ ଈଶ୍ୱରକୁ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି ଓ ସର୍ବଦା ସତ୍ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିତ ହୁଅନ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ସ୍ୱର୍ଗପ୍ରାପ୍ତି ହୁଏ । ଯେଉଁମାନେ ବହୁ ଦେବଦେବୀ ପୂଜା କରନ୍ତି ଓ ଅସତ୍ ମାର୍ଗରେ ଚାଲିତ ହୁଅନ୍ତି, ସେମାନଙ୍କର ନରକ ଗତି ହୁଏ ବୋଲି ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ।

ଚରିତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ କୋରାନରେ କେତେକ ଉପଦେଶ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଛି । ମଦ୍ୟପାନ ନିଷିଦ୍ଧ କରିବା, ପିତାମାତାଙ୍କୁ ଭକ୍ତି କରିବା, ଦରିଦ୍ର ଓ ଅକ୍ଷମ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଦୟା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରିବାକୁ ମହମ୍ମଦ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀଙ୍କୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଇଥିଲେ । ବହୁ ପତ୍ନୀ ବିବାହ ଓ କ୍ରୀତଦାସ ପ୍ରଥାର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଇସ୍ଲାମ୍ ସମାଜରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲା । ମହମ୍ମଦଙ୍କର ନୂତନ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରିତ ହେବା ପୂର୍ବରୁ ଏହିସବୁ ପ୍ରଥା ଅରବମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା ।

କୋରାନରେ ଉପାସନା ପାଇଁ କେତେକ ବିଧି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କୁ ପ୍ରତ୍ୟହ ପାଞ୍ଚଥର ପ୍ରାର୍ଥନା କରିବା (ନମାଜ) ପାଇଁ ଓ ଆଲ୍ଲା ଏକମାତ୍ର ଈଶ୍ୱର ଓ ମହମ୍ମଦ ତାଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରେରିତ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ - ଏହି ବାଣୀ ଆବୃତ୍ତି କରିବା ପାଇଁ କୋରାନରେ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି । ଏହାବ୍ୟତୀତ ଦରିଦ୍ରକୁ ଦାନ ଦେବା (ସଦାକ) ଓ ଜୀବନକାଳ ମଧ୍ୟରେ ଥରେ ମକ୍କାକୁ ତୀର୍ଥଯାତ୍ରା (ହଜ) କରିବା ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲମାନର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ବୋଲି ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଛି । ରମଜାନ ମାସରେ ଆଲ୍ଲାଙ୍କର ଦୂତ ଗ୍ରାବିଏଲ ମହମ୍ମଦଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ବାଣୀ ଶୁଣାଇବାକୁ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ ବୋଲି ମୁସଲମାନମାନେ ବିଶ୍ୱାସ କରନ୍ତି । ମୁସଲମାନମାନେ ଏହି ମାସରେ ପ୍ରତିଦିନ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପବାସ ରହି ଏହି ପର୍ବ ପାଳନ କରିବା ବିଧି ଚଳି ଆସୁଛି । ଏହାକୁ ରୋଜା କୁହାଯାଏ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମୁସଲମାନ ପ୍ରତିବର୍ଷ ସମ୍ପତ୍ତି ଉପରେ ପବିତ୍ର କର ବା ଜାକତ୍ ଦେବାପାଇଁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରହିଛି ।

ମହମ୍ମଦ ୬୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ୬୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କଲେ । ତାଙ୍କ ମୃତ୍ୟୁବେଳକୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରଚାରିତ ଧର୍ମର ପ୍ରଭାବରେ ଯାଯାବର ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଜାତିରେ ପରିଣତ ହୋଇ ସାରିଥିଲେ । ମହମ୍ମଦଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ଆରବ ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକର ମୁଖ୍ୟମାନେ ମଦିନାଠାରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଆବୁବେକରଙ୍କୁ ଖଲିଫା ବା ମହମ୍ମଦଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ କଲେ । ସେ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ବହୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ ।

ସାରାଂଶ

ବିଶ୍ୱର ପ୍ରମୁଖ ଧର୍ମଧାରଣା ମଧ୍ୟରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ଓ ଇସ୍ଲାମ୍ ଧର୍ମ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ । ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା । ବାଇବେଲରେ ଯୀଶୁଙ୍କର ଜୀବନୀ ବର୍ଣ୍ଣିତ ହୋଇଛି । ଏହା ଏକ ପବିତ୍ର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ । ସାଧାରଣତଃ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ୪ ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମବର୍ଷ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ବାଥେଲହେମ୍ ତାଙ୍କର ଆଦ୍ୟ ଜନ୍ମଭୂମି । ସେ ଯେଉଁ ଦିବ୍ୟ ଉପଦେଶ ଦେଇଥିଲେ, ତାହା “ସରମନ୍ ଇନ୍ ଦି ମାଉଣ୍ଟ୍” ରୂପେ ବିଖ୍ୟାତ । ସେ ସରଳ, ଶାସ୍ତ୍ରୀୟ, ନିର୍ଭୀକ ଧର୍ମପ୍ରଚାର କରି ଗାଲିଲୀ ଓ ଜୁଡିଆରେ ଅତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ଯୀଶୁଙ୍କ ଆତ୍ମବଳୀ ପରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ସୁଦୃଢ଼ ଭିତ୍ତି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ସେଣ୍ଟପଲ୍ ଓ ସେଣ୍ଟ ପାଟର୍ ସେହି ଭିତ୍ତି ଭୂମିରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟ ଧର୍ମର ସୌଧ ନିର୍ମାଣ କଲେ ।

ଇସଲାମ୍ ଧର୍ମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପରି ମଧ୍ୟ ପ୍ରସିଦ୍ଧ ହୋଇପାରିଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମହମ୍ମଦ ଆରବ ଦେଶର ମକ୍କାଠାରେ ୫୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବାଣୀ କୋରାନ୍ ନାମକ ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥରେ ଲିପିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଗ୍ରନ୍ଥରେ ଇସଲାମ୍ ଧର୍ମର ନୀତି ଓ ମୁସଲମାନ ମାନଙ୍କର ଚରିତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ କେତେକ ନିୟମାବଳୀ ପ୍ରଦତ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏକେଶ୍ୱରବାଦ ଇସଲାମ୍ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତି । ଚରିତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ କୋରାନ୍ରେ ଅନେକ ଉପଦେଶ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ମହମ୍ମଦ ୬୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ୬୩ ବର୍ଷ ବୟସରେ ପ୍ରାଣତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

କ' ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ହୋଇଥିଲା ?

- (i) ନାଜାରେଥ (ii) ବେଥଲେହମ୍ (iii) ଗ୍ରୀସ୍ (iv) ରୋମ

(ଖ) ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମ ସମୟରେ ଜୁଡିଆର ଶାସକ କିଏ ଥିଲେ ?

- (i) ଜୁଲିୟସ ସିଜର (ii) ଅଗଷ୍ଟସ ସିଜର (iii) ହେରଡ୍ (iv) ପେରିକ୍ଲିସ

(ଗ) ହିବ୍ରୁମାନଙ୍କର ମନ୍ଦିରର ନାମ କ'ଣ ?

- (i) ପାଗୋଡ଼ା (ii) ସିନାଗଗ୍ (iii) ଚର୍ଚ୍ଚ (iv) ମସଜିଦ୍

(ଘ) କେଉଁ ଶାସକ ଯୀଶୁଙ୍କୁ ପ୍ରାଣଦଣ୍ଡ ଆଦେଶ ଦେଇଥିଲେ ?

- (i) ହେରଡ୍ (ii) ଅଗଷ୍ଟସସିଜର (iii) ପଣ୍ଡିଅସ୍ ପିଲେଟ (iv) କନ୍ଷ୍ଟାଣ୍ଟାଇନ୍

(ଙ) ମହମ୍ମଦ କେବେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?

- (i) ଖ୍ରୀ. ୩୪୬ (ii) ଖ୍ରୀ. ୫୭୦ (iii) ଖ୍ରୀ ୬୨୨ (iv) ଖ୍ରୀ ୬୨୦

(ଚ) ବାଲ୍ୟକାଳରେ ମହମ୍ମଦ କାହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିପାଳିତ ହୋଇଥିଲେ ?

- (i) ଆବୁବେକର (ii) ଅବଦୁଲ୍ଲା (iii) ଆବୁତାଲିବ (iv) ଓମର

(ଝ) ମୁସଲମାନମାନଙ୍କର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥର ନାମ କ'ଣ ?

- (i) ବାଇବେଲ (ii) କୋରାନ୍ (iii) ଗ୍ରନ୍ଥସାହିବ (iv) ରାମାୟଣ

(୫) ମହମ୍ମଦଙ୍କର କେବେ ଦେହତ୍ୟାଗ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ୫୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (ii) ୬୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (iii) ୬୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (iv) ୬୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ

(୬) କେବେ ମହମ୍ମଦ ମକ୍କାରୁ ମଦିନାକୁ ପଳାୟନ କରିଥିଲେ ?

(i) ୫୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (ii) ୬୦୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (iii) ୬୨୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ (iv) ୬୩୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) ଯୀଶୁଙ୍କର ମାତାଙ୍କ ନାମ _____ ।

(ଖ) ଯୀଶୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ _____ରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

(ଗ) ଯୀଶୁଙ୍କ ପରେ _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ ।

(ଘ) _____ଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ରୋମରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପୁନରୁଦ୍ଧାନ ହେଲା ।

(ଙ) _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟାନମାନଙ୍କର ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ।

(ଚ) ମହମ୍ମଦ _____ ସ୍ଥାନରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

(ଛ) ମହମ୍ମଦଙ୍କର ମକ୍କାରୁ ମଦିନାକୁ ପଳାୟନ _____ ଭାବରେ ପରିଚିତ ।

(ଜ) ମୁସଲମାନମାନେ _____ ମାସରେ ସୂର୍ଯ୍ୟୋଦୟଠାରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟାସ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉପବାସ ରହି ପର୍ବ ପାଳନ କରନ୍ତି ।

(ଝ) ମହମ୍ମଦ _____ ନାମକ ପର୍ବତରେ ଧ୍ୟାନମଗ୍ନ ରହୁଥିଲେ ।

(ଞ) ମୁସଲମାନମାନେ ଦିନକୁ _____ ଥର ପ୍ରାର୍ଥନା ବା ନମାଜ କରନ୍ତି ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ଯୀଶୁଙ୍କର ଜନ୍ମ କେବେ ଓ କେଉଁଠାରେ ହୋଇଥିଲା ।

(ଖ) ଗାଲିଲୀ କାହିଁକି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

(ଗ) ପଣ୍ଡିଅସ୍ ପିଲେଟ୍ କିଏ ?

(ଘ) ସେଣ୍ଟପଲ୍ ଓ ସେଣ୍ଟ ପିଟର କିଏ ?

(ଙ) ମୁସଲମାନଙ୍କର ଧର୍ମକୁ କ’ଣ କୁହାଯାଏ ? ଏହି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ କ’ଣ ?

- (ଚ) ମହମ୍ମଦ କାହିଁକି ମକ୍କାରୁ ମଦିନାକୁ ପଳାୟନ କରିଥିଲେ ?
- (ଛ) ଇସଲାମ ଧର୍ମର ମୂଳନୀତି କ'ଣ ?
- (ଜ) ରମଜାନ ମାସର ମହତ୍ତ୍ୱ କ'ଣ ?
- (ଝ) କୋରାନ କ'ଣ ?
- (ଞ) ମଦିନାର ଅଧିବାସୀ କେବେ ଓ କାହିଁକି ମକ୍କା ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) 'ସରମନ୍ ଇନ୍ ଦି ମାଉଣ୍ଟ' ମାନେ କ'ଣ ?
- (ଖ) ଯାଶୁଙ୍କର ବାଣୀ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ।
- (ଗ) ଯାଶୁଙ୍କୁ କେଉଁମାନେ ଓ କାହିଁକି କ୍ରଷ୍ଟବିଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ?
- (ଘ) ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରତି ସେଷପଲ ଓ ସେଷ ପିଟରଙ୍କର କି ଅବଦାନ ରହିଥିଲା ?
- (ଙ) ମିଲନ ଆଦେଶନାମା କ'ଣ ? ଏହା କିଏ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ?
- (ଚ) ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବାଲ୍ୟକାଳ କିପରି ଥିଲା ?
- (ଛ) ହିଜିରାତ୍ କେବେଠାରୁ ଗଣନା କରାଗଲା ? ଏହାର ଏପରି ନାମକରଣ କାହିଁକି କରାଯାଇଛି ?
- (ଜ) ମହମ୍ମଦଙ୍କ ବାଣୀ ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ।
- (ଝ) ଚରିତ୍ରର ବିକାଶ ପାଇଁ କୋରାନ ରେ କି ଉପଦେଶ ଦିଆଯାଇଛି ?
- (ଞ) କୋରାନରେ ଉପାସନା ପାଇଁ କ'ଣ କ'ଣ ବିଧି ରହିଛି ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

୫ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

୬ । ଯାଶୁଙ୍କର ଜୀବନୀ ଓ ବାଣୀ ଆଲୋଚନା କର ।

୭ । ଇସଲାମଧର୍ମର ପ୍ରତିଷ୍ଠାତା ମହମ୍ମଦଙ୍କର ଜୀବନୀ ଓ ବାଣୀ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

ଲଢ଼ରୋପାୟ ସାମନ୍ତବାଦ

ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ସୁନାମଧର୍ମ ସମ୍ରାଟ ଚାର୍ଲମେନ୍‌ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗଠିତ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ନବମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ଵାରା ପଶ୍ଚିମ ଯୁରୋପରେ ସୁସଂଗଠିତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ମଧ୍ୟ ବିଲୋପ ଘଟିଥିଲା । ଚାରିଆଡ଼େ ଘୋର ଅରାଜକତା ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ଏପରି ଅବସ୍ଥାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଜର୍ମାନ ଲୁଣ୍ଡନକାରୀ ବୋଷ୍ଟା ଲୋକମାନଙ୍କର ଧନ ଅପହରଣ କରିବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେ । ଯୁରୋପୀୟ ଶାସକମାନେ ଦୂର୍ବଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବାରୁ ବହିଃଶତ୍ରୁ ପ୍ରତିରୋଧ ଓ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ସମର୍ଥ ହେଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ନିରାହ ଜନସାଧାରଣ ସବଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ନିଜର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କରେ ରାଜାମାନେ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ସତ୍ୟ, କିନ୍ତୁ ସେମାନେ ଦୂର୍ବଳ ଥିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ରାଜକୀୟ କ୍ଷମତା ନଥିଲା । ସେହି କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ପୁନଶ୍ଚ ଭାଗ ଭାଗ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାଗ ଉପରେ ଜଣେ ସ୍ଥାନୀୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତି କ୍ଷମତା ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ସେ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶୃଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଆଗଭର ହେଲେ । ଦୂର୍ବଳ ଜନସାଧାରଣ ଶତ୍ରୁ ଓ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଆଶ୍ରୟ ଲୋଡ଼ିଲେ । ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ଦୂର୍ବଳ ଜନତାଙ୍କୁ କୃଷକ ରୂପେ ଜାରିକା ଅର୍ଜନ ପାଇଁ କିଛି କିଛି ଭୂମି ଦେଲେ । ଏହା ସହିତ ଗୋଟିଏ ସର୍ତ୍ତ ରହିଲା ଯେ, ଆବଶ୍ୟକ ବେଳେ ସେମାନେ କୃଷିକାର୍ଯ୍ୟ ଛାଡ଼ି ନିଜ ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସୈନିକ ରୂପେ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳ ରକ୍ଷା କାର୍ଯ୍ୟରେ ତାଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ । ଏହି ପାରସ୍ପରିକ ସାହାଯ୍ୟରୁ ଅର୍ଥାତ୍ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଦୂର୍ବଳ ଲୋକର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ, ଦୂର୍ବଳ ଲୋକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକଙ୍କର ସେବାକାର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପାଦନ ବ୍ୟବସ୍ଥାରୁ ଯେଉଁ ସାମାଜିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ପ୍ରଧାର ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା, ତାହା ସାମନ୍ତବାଦ ନାମରେ ପରିଚିତ ।

ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥା

ଦେଶର ରାଜା ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ତାଙ୍କର ସମ୍ପତ୍ତି । ତେଣୁ ଦେଶର ସମସ୍ତ ଭୂମି ରାଜାଙ୍କର ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । ରାଜ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଲା । ସେମାନେ ରାଜାଙ୍କ ନିକଟରୁ ନିଜ ନିଜ ପାଇଁ ଅନେକ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ପାଇଲେ । ତେଣୁ ରାଜା ହେଲେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ଓ ସେମାନେ ହେଲେ ରାଜାଙ୍କର ସାମନ୍ତ (Feudal Lord) । ସାମନ୍ତମାନେ ନିଜର ନିଜର ଭୂମିକୁ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବଣ୍ଟନ କଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଭୂମି ପାଇଲେ ସେମାନେ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ଅନୁଗତ ପ୍ରଜା ହେଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ

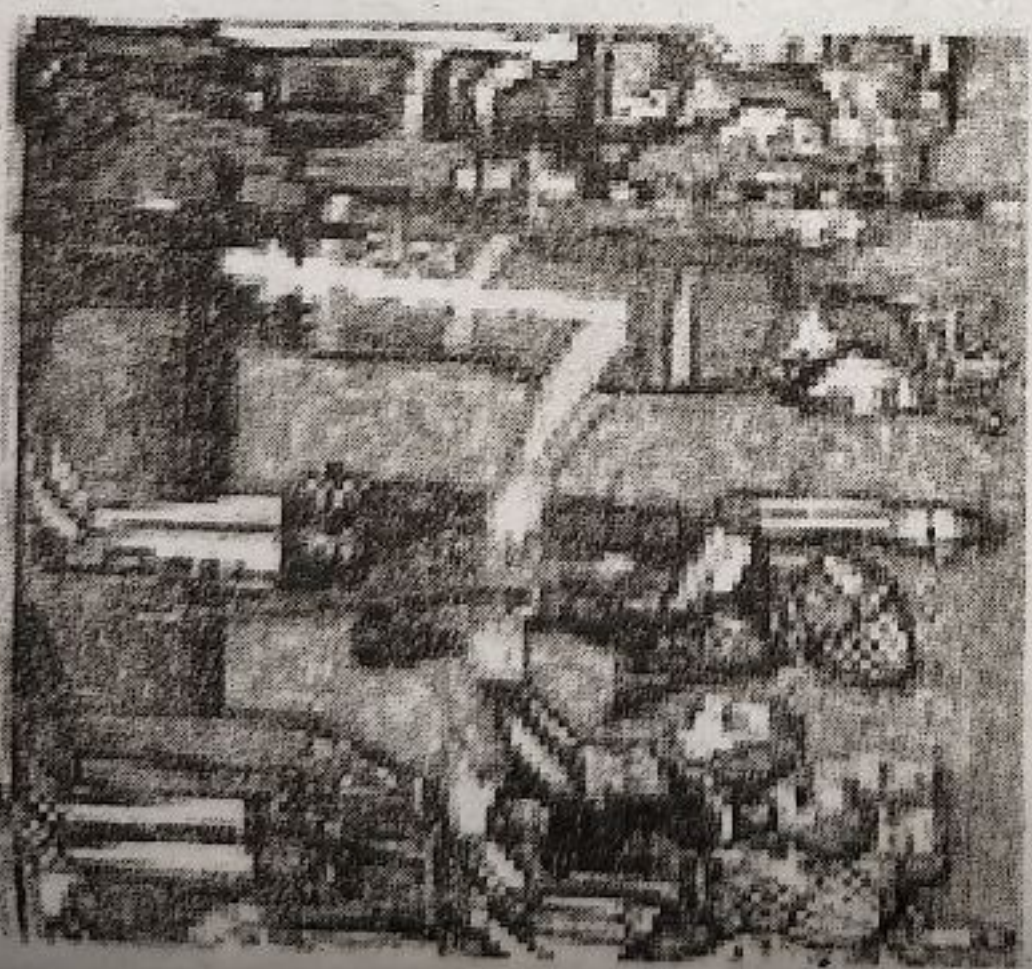
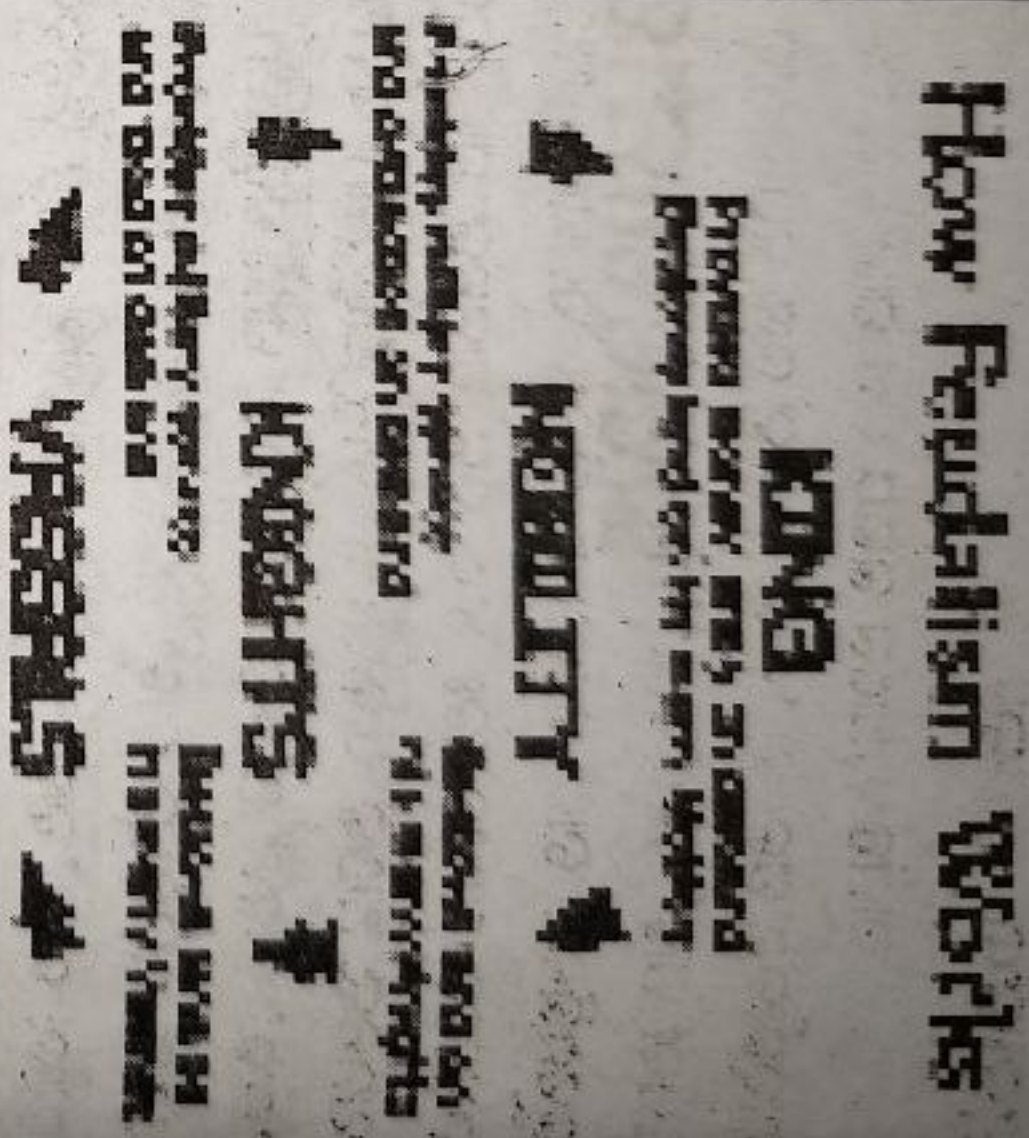
ନିଜର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ସାମନ୍ତଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ଓ ତାଙ୍କଠାରୁ ଜମି ଗ୍ରହଣ କରି ଜାଗିଦାରୀ ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ସାମନ୍ତମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଜମି ଦେଉଥିଲେ, ତାହାକୁ ‘ଫିଫ୍’ ବା ‘ଫିଉଡ୍’ (Fief or Feud) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ସେହି ପ୍ରଥାକୁ ଫିଉଡାଲିଜମ୍ (Feudalism) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଥା ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରଜାମାନେ ନିଜର ସ୍ଥାନୀୟ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ମାଲିକ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରଥାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପ୍ରଥମେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଦେଶରେ ଘଟିଥିଲା । କ୍ରମେ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଏହାର ଆବିର୍ଭାବ ହୋଇଥିଲା ।

ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ - ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଜାର ଭେଦ ରହିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିରେ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଟି ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ଥିଲା । ତାହା ହେଲା ପ୍ରଭୁ ରୂପେ ସ୍ୱାକାର କରିବା ପାଇଁ ଆନୁରୋଧ ଉତ୍ତର ଓ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ରକ୍ଷତ ବା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ପାଳନ ।

ସାମନ୍ତଙ୍କ ଆନୁରୋଧ ଗ୍ରହଣ ଉତ୍ତର

ସ୍ଥାନୀୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ଲର୍ଡ୍ ବା ପ୍ରଭୁ ରୂପେ ସ୍ୱାକାର କଲା ବେଳେ ଏକ ଆଡମରପ୍ଟ୍ସ ଉତ୍ତର ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲା । ସାମନ୍ତଙ୍କ ଦୁର୍ଗ (Castle) ମଧ୍ୟରେ ସମସ୍ତ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସାମନାରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତି ତାର ପ୍ରଭୁଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନବଜାନ୍ମ ହୋଇ ତାହାଙ୍କ ହସ୍ତ ଉପରେ ନିଜ ହସ୍ତ ସ୍ଥାପନ କରି ତାଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରଭୁ ରୂପେ ସ୍ୱୀକାର କରି ତାଙ୍କର ସେବା କରିବା ପାଇଁ ଶପଥ ନେଉଥିଲେ । ଏହି ଉତ୍ତରକୁ ‘ଆନୁରୋଧ ସ୍ୱୀକାର’ (Ceremony of Homage) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ତାପରେ ପ୍ରଭୁ ସେହି ପ୍ରଜାକୁ ଆଶୀର୍ବାଦ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ପୁଣି ଧର୍ମଗ୍ରନ୍ଥ ଉପରେ ହାତରଖି

ଲର୍ଡ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱସ୍ତ ରହିବେ ବୋଲି ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ (Oath of Fidelity) । ଏହାପରେ ସାମନ୍ତ ତାଙ୍କର ପ୍ରଜାଙ୍କୁ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ପ୍ରଦାନ କରି ତାଙ୍କର ଧନ ଜୀବନ ସୁରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହେଉଥିଲେ । ଭୂମିର ପ୍ରତୀକ ରୂପେ ସେ ଅଳ୍ପ ମାତ୍ର କିମ୍ବା ଗଛର ପତ୍ର କିମ୍ବା ଖଣ୍ଡିତ ତରବାରୀ ପ୍ରଜା ହାତରେ ଅର୍ପଣ କରୁଥିଲେ । ଏହାକୁ ‘ପଦାଭିଷିକ୍ତ ଉତ୍ତର’ (Investiture) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରଜାମାନେ ସାମନ୍ତଙ୍କ ଆଗରେ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ତାଙ୍କର ଆନୁରୋଧ ସ୍ୱୀକାର କରୁଥିଲେ ।

ପଦାଭିଷିକ୍ତ ଉତ୍ତର

ପ୍ରଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ

ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ପାଇଁ କେତେକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଉଥିଲା । ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଓ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ପ୍ରାୟତଃଗତ ପ୍ରଜା ବା ‘ଦାସ’ ମାନଙ୍କୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପ୍ରଭୃତି ଭାବରେ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିଲା । ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ଦେବା ପାଇଁ ଏହି ‘ଦାସ’ ମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଉଦ୍ଧିଷ୍ଟ ଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧ ବେଳେ ସାମନ୍ତଙ୍କୁ ସୈନ୍ୟ ଯୋଗାଇବା, ସାମନ୍ତଙ୍କର ଭୂସମ୍ପତ୍ତିରେ ଚାଷ କରିବା ଓ ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ‘ଦାସ’ ମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିଲା । ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସାଧାରଣତଃ ୪୦ ଦିନ ସାମନ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ଥିଲା । ତିନୋଟି ପ୍ରଧାନ କାର୍ଯ୍ୟପାଇଁ ସାମନ୍ତଙ୍କୁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ସାମନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧରେ ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ତାଙ୍କୁ କାରାଗାର ମୁକ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ‘ଦାସ’ ମାନଙ୍କୁ ଅର୍ଥ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ ପଡୁଥିଲା । ସାମନ୍ତଙ୍କ କୈୱଳ ପୁତ୍ର ନାଲଟ୍ (Knight) ଉପାଧିରେ ଭୂସ୍ଥିତ ହେବା ସମୟରେ ତାଙ୍କୁ ଉପହାର ଦେବା ଓ ତାଙ୍କର କୈୱଳ କନ୍ୟାର ବିବାହରେ ଯୌତୁକ ପାଇଁ ଆର୍ଥିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ମଧ୍ୟ ‘ଦାସ’ ମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା ।

ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାରେ ନାଲଟ୍ (Knight)

ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରୁ ନାଲଟ୍ ପଦବୀଧାରୀ ବୀର ପୁରୁଷ ମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁତ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା । ଶତ୍ରୁ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ବୀରପୁରୁଷଙ୍କର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ସମ୍ପ୍ରଦାୟ ମାନଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାଲାଭ କରୁଥିଲେ । ଶିକ୍ଷା ଲାଭ କଲାପରେ ସେମାନଙ୍କୁ ନାଲଟ୍ ଉପାଧିରେ ଭୂସ୍ଥିତ କରାଯାଉଥିଲା । ନାଲଟ୍ ତତ୍କାଳୀନ ଏକ ସମ୍ମାନସ୍ପୃତକ ଉପାଧି ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଉଥିଲା । ସାହସ, ବୀରତ୍ୱ ଓ ଯୁଦ୍ଧ କୌଶଳ ଥିଲା ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଲଟ୍‌ର ଯୋଗ୍ୟତା । ନାନା ପ୍ରକାର ଅସ୍ତ୍ରଚାଳନା ଶିକ୍ଷା କରି ଯୁବକମାନେ ନାଲଟ୍ ହେବା ପାଇଁ ଯୋଗ୍ୟତା ହାସଲ କରୁଥିଲେ । ସାଞ୍ଜୁ ଦ୍ୱାରା ଦେହକୁ ଆବୃତ କରି ଅଶ୍ୱ ପୃଷ୍ଠରେ ସେମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରକୁ ଯାଉଥିଲେ । ଗୋଟିଏ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଉତ୍ସବରେ ନାଲଟ୍ ପଦବୀରେ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରାଯାଉଥିଲା । ଯେତେବେଳେ କଣେ ଯୁବକ ନାଲଟ୍ ପଦବୀରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଉଥିଲେ ସେତେବେଳେ ପୁରାତନ ନାଲଟ୍ ତାଙ୍କୁ ଉପଦେଶ ଦେଉଥିଲେ, “ସାହସୀ ହୁଅ, ନମ୍ର ହୁଅ ଓ ବିଶ୍ୱସ୍ତ ହୁଅ ।”

ଏହି ନାଲଟ୍‌ମାନଙ୍କ ପାଇଁ କେତେକ ଆଚରଣ ବିଧି ନିର୍ଦ୍ଧିଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ନାଲଟ୍‌ମାନେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଧର୍ମାବଲମ୍ବୀ ହେବା ବିଧେୟ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ୍ ଗାର୍ଜର ରକ୍ଷଣାବେକ୍ଷଣ ଭାର ନିଷ୍ଠାର ସହ ଗ୍ରହଣ କରିବା ସେମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଉଥିଲା । କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିଷ୍ଠା, ଉଦାରତା, ପରୋପକାର, ଭଦ୍ରତା ଓ ଦାନଶୀଳତା ଆଦି ଗୁଣ ନାଲଟ୍‌ମାନଙ୍କ ନିଜତରଳ ଦେଖିବାକୁ ମିଳୁଥିଲା । ଦରିଦ୍ର ଓ ଅସମର୍ଥ ଲୋକଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା, ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ସଦୟ ହେବା, ସର୍ବଦା ନିର୍ଦ୍ଧୀକତା ପ୍ରଦର୍ଶନ ଓ ସତ୍ୟକଥନ ସେମାନଙ୍କର ଆଚରଣ ବିଧି ରୂପେ ଗୃହୀତ ହେଉଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ସେମାନେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହେଉଥିଲେ । ତତ୍କାଳୀନ ସମାଜର ନିଷ୍ଠୁରତା ଓ କ୍ଷମତା ଲିପସା ମଧ୍ୟରେ ନାଲଟ୍‌ମାନଙ୍କ ଆଦର୍ଶ ସ୍ୱଭାବ ସେ ଯୁଗରେ ଶାନ୍ତି ଶୃଙ୍ଖଳା ସ୍ଥାପନରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ସେହି ଆଦର୍ଶ ଆଜି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସିଦ୍ଧାନ୍ତରା (Chivalry) ବା ‘ବୀରୋଚିତ ଭଦ୍ରତା’ ନାମରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଏ ।

ନାଲଟ୍ ପଦବୀ ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ ନଥିଲା । ରାଜାର ପୁତ୍ର ରାଜା ହୋଇପାରୁଥିଲା କିନ୍ତୁ ନାଲଟ୍‌ର ପୁତ୍ର ନାଲଟ୍ ହୋଇପାରୁ ନଥିଲା । ନିଜର ବୀରତ୍ବ ଓ ଯୋଗ୍ୟତା ବଳରେ ହିଁ କଣେ ନାଲଟ୍ ପଦବରେ ଅଭିଷିକ୍ତ ହେଉଥିଲା । କୌଣସି ବୀରପୁରୁଷ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟା ଶିକ୍ଷା କରି ନିଜର ସାହସର ପରିଚୟ ଦେବା ପରେ ହିଁ ଅନ୍ୟ ନାଲଟ୍‌ମାନେ ତାକୁ ନାଲଟ୍ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସମ୍ଭାଷମାନେ ସେମାନଙ୍କର ପୁତ୍ରମାନଙ୍କୁ ନାଲଟ୍ ହେବା ପାଇଁ ବାଲ୍ୟକାଳରୁ ଶିକ୍ଷା ଦେଉଥିଲେ । ସମୟ ସମୟରେ ନାଲଟ୍‌ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଯୋଗିତାମୂଳକ କୃତ୍ରିମ ଯୁଦ୍ଧ ବା ଟୁର୍ଣ୍ଣାମେଣ୍ଟ (Tournament) ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲା । ଦର୍ଶକମାନେ ଏହାକୁ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ।

ଜମିଦାରୀ (Manor), କୃଷକ ଓ କୃଷିଭୃତ୍ୟ (Serf)

ପ୍ରତ୍ୟେକ ସାମନ୍ତଙ୍କର ଶହ ଶହ ଏକର ଜମି ଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକୁ ମ୍ୟାନର (Manor) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ମ୍ୟାନର ଖଣ୍ଡିଏ ଜମିଦାରୀ ପରି ଥିଲା । ସେଥିରେ ସାମନ୍ତଙ୍କର ଦୁର୍ଗ ଥିଲା ଓ କୃଷକମାନଙ୍କର ଗୃହ, କୃଷିକ୍ଷେତ୍ର ଓ ଗାଈ ପ୍ରଭୃତି ଥିଲା । ସାମନ୍ତଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିବା କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଦୁଇଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅଳ୍ପସଂଖ୍ୟକ ଲୋକଙ୍କୁ ସ୍ବାଧୀନ କୃଷକ (Freemen) ଓ ଅବଶିଷ୍ଟ ସଂଖ୍ୟାଧିକ ଲୋକଙ୍କୁ କୃଷିଭୃତ୍ୟ (Serfs) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସ୍ବାଧୀନ କୃଷକମାନେ ନିଜର ଜୀବିକା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର କାର୍ଯ୍ୟ କରିପାରୁଥିଲେ ଓ ଗୋଟିଏ ସ୍ଥାନରୁ ଅନ୍ୟସ୍ଥାନକୁ ଯାଇପାରୁଥିଲେ । ପୁରାତନ ସାମନ୍ତଙ୍କୁ ଛାଡ଼ି ସେମାନେ ନୃତ୍ୟ ସାମନ୍ତଙ୍କ ଅଧୀନକୁ ଯାଇପାରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ କୃଷିଭୃତ୍ୟମାନଙ୍କର କୌଣସି ସ୍ବାଧୀନତା ନଥିଲା । ସାମନ୍ତଙ୍କ ବିନା ଅନୁମତିରେ ସେମାନେ କୌଣସି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇପାରୁ ନଥିଲେ । ଏପରିକି ବିବାହ ମଧ୍ୟ କରିପାରୁ ନଥିଲେ । ସେମାନେ ଛୋଟ ଛୋଟ କୃତ୍ରିଆ ଘରେ ରହୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟନୀୟ ଥିଲା । ସେମାନେ ସାମନ୍ତଙ୍କ ପାଖରୁ ପାଇଥିବା ଜମିରେ ସବୁଦିନ କାମ କରୁଥିଲେ । ଉତ୍ପନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟର ଗୋଟିଏ ଅଂଶ ସାମନ୍ତଙ୍କୁ ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ଏତଦ୍ ବ୍ୟତୀତ ମାସରେ କେତେକ ଦିନ ବା ସପ୍ତାହର କେତେଗୋଟି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଦିନ ମାନଙ୍କରେ ସାମନ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ତାଙ୍କ ଜମିରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ ବା ତାଙ୍କ ଆଦେଶ ଅନୁସାରେ ଅନ୍ୟ କିଛି କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ମ୍ୟାନର ବା ଜମିଦାରୀଗୁଡ଼ିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଜମିଦାରୀରେ ବଡ଼େଇ, ସ୍ତୁପତି, ଧାତୁ ଶିଳ୍ପୀ, ବାସନ ନିର୍ମାତା, ବୁଣାକାର ପ୍ରଭୃତି ରହିଥିଲେ । ଧର୍ମକାର୍ଯ୍ୟାଦି ସମ୍ପାଦନ ପାଇଁ ପ୍ରତି ଜମିଦାରୀରେ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ମଧ୍ୟ ବାସ କରୁଥିଲେ । ଏହି ଜମିଦାରୀଗୁଡ଼ିକ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ଶାସନାଧୀନ ଥିଲା । ସାମନ୍ତମାନେ କର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ କରି ଏହାର ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କରୁଥିଲେ ।

ଡିମେନସ୍ (Demense)

ସାମନ୍ତ ନିଜର ଭୂସମ୍ପତ୍ତିକୁ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିବାପରେ ଯେଉଁଭୂମି ତାଙ୍କ ନିଜ ଅଧୀନରେ ରହୁଥିଲା ତାହାକୁ ଡିମେନସ୍ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଡିମେନସ୍‌ରେ ସାମନ୍ତମାନେ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରୁଥିଲେ ।

ଦୁର୍ଗ (Castle)

ସାମନ୍ତମାନେ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୁଦୃଢ଼ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରି ବାସ କରୁଥିଲେ । ବିପଦ ବେଳେ ପ୍ରଜାମାନେ ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ଆଶ୍ରୟ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ । ଦୁର୍ଗର ଚାରିପାଖରେ ସୁଦୃଢ଼ ପ୍ରାଚୀର ଥାଏ । ପ୍ରାଚୀରର ଭିନ୍ନ ଭିନ୍ନ ଜାଗାରେ ଗନ୍ତୁଜମାନ ଥାଏ । ସେଥି ମଧ୍ୟରୁ ଶତ୍ରୁର ଗତିବିଧି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରାଯାଉଥିଲା । ଦୁର୍ଗ ମଧ୍ୟରେ ସାମନ୍ତଙ୍କ ବାସଗୃହ ଓ ଦରବାର କକ୍ଷ ଆଦି ରହିଥିଲା । ଏହି ଦୁର୍ଗଗୁଡ଼ିକ ମୁଖ୍ୟତଃ ସାମରିକ ଆଭିପ୍ରାୟରେ ନିର୍ମିତ ହୋଇଥିବାରୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ବାସୋପଯୋଗୀ ହୋଇନଥିଲା । ବର୍ତ୍ତମାନ ମଧ୍ୟ ଇଉରୋପର ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଏହି ଦୁର୍ଗଗୁଡ଼ିକ ସାମନ୍ତ ଯୁଗର ପରିଗଣକ ଭାବରେ ଦକ୍ଷାୟମାନ ।

ସାମନ୍ତ ଯୁଗରେ ରାଜା

ସାମନ୍ତ ଯୁଗରେ ରାଜାମାନେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ନିଜର ସ୍ଥିତି ପାଇଁ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ରାଜାମାନେ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଅଞ୍ଚଳ ଭୋଗ କରିବା ପାଇଁ ଛାଡ଼ି ଦେଉଥିଲେ । ସେହି ସାମନ୍ତଙ୍କ ପରେ ସେହି ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ତାଙ୍କର ଲେଖ୍ୟ ପୁତ୍ରମାନେ ଲାଭ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଏହି ପ୍ରଥା ପୁରୁଷାନୁକ୍ରମିକ ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନୂତନ ସାମନ୍ତ ନିଜ ପିତାଙ୍କ ଭୂସମ୍ପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ହେବା ବେଳେ ରାଜାଙ୍କର ଅନୁଗତ ରହିବେ ବୋଲି ଶପଥପାଠ କରୁଥିଲେ । ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନୁଗତ ରହିବେ ବୋଲି ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କଲେ ମଧ୍ୟ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାମନ୍ତମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ଦୁର୍ବଳ ରାଜାମାନଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାବରଣ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ରାଜାଙ୍କ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରହୁ ନଥିଲା । ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରଭୁ ମନେ ନକରି ସାମନ୍ତମାନଙ୍କୁ ନିଜର ପ୍ରଭୁ ବୋଲି ମାନୁଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ କ୍ଷମତା ବୃଦ୍ଧି ହେଲା ଓ ରାଜାଙ୍କ କ୍ଷମତା ହ୍ରାସ ହେଲା ।

ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାର ଉପକାରିତା

ନବମ ଓ ଦଶମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ରୂପରେଖ ଲାଭ କରି ଶହ ଶହ ବର୍ଷବ୍ୟାପୀ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଉରୋପରେ ଏକ ସାମାଜିକ ତଥା ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍ଥା ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇ ରହିବା ପରେ ଏହି ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାର ବିଲୋପ ଘଟିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଉତ୍କଳାନାମ ଇଉରୋପୀୟ ସମାଜ ପାଇଁ ଏହାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅବଦାନ ଥିଲା ।

ପ୍ରଥମତଃ, ସାମନ୍ତପ୍ରଥା ଦେଶବ୍ୟାପୀ ଦେଖାଯାଇଥିବା ଅରାଜକତା, ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଓ ଅଶାନ୍ତିର ଅବସାନ ଘଟାଇ ଏକ ସୁସ୍ଥ ସମାଜ ଗଠନ କରିବା ଦିଗରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଅସନ୍ଧ୍ୟ ଓ ଅଶିକ୍ଷିତ ଯାଯାବର ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କ ଆକ୍ରମଣ ସମୟରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ନିରାପତ୍ତା ଅବ୍ୟାହତ ରଖି ସମାଜକୁ ଧ୍ୱଂସପଥରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ଏହା ଏକ ଉନ୍ନତ ପଦ୍ଧତି ଥିଲା । ନିଃସ୍ୱ, ଅସହାୟ ଓ ଦୁର୍ବଳ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକମାନେ ଶାନ୍ତିମୟ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଉଚ୍ଚାଭିଳାଷୀ ଓ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସକମାନଙ୍କର କ୍ଷମତାକୁ ସୀମିତ କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ଭାଷମାନେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଦୁର୍ବଳ ଶାସକମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଘନ ଘନ ବିଦ୍ରୋହ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ସର୍ବଦା ଭୟଭୀତ କରି

ରହୁଥିଲେ । ଅନେକ ରାଜା ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ବିଧାନ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅନ୍ୟାୟ ଓ ଅତ୍ୟାଚାର କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଯୋଗୁଁ ରାଜାମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରରୁ ପ୍ରଜାମାନେ ମୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ବୃତ୍ତାନ୍ତତଃ, ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାର ପ୍ରଚଳନ ଯୋଗୁଁ ଇଉରୋପରେ କ୍ରାନ୍ତବାସ ପ୍ରଥାର ପ୍ରସାର ଘଟିପାରି ନଥିଲା । ଏହି ପ୍ରଥାରେ ଯଦିଓ 'ବାସ' ମାନେ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ସେମାନଙ୍କୁ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ପରି କ୍ରୟ-ବିକ୍ରୟ କରାଯାଉ ନଥିଲା ।

ସାମନ୍ତବାଦର ଅପକାରିତା

ଏହି ପ୍ରଥା କେତେକ ଆବଶ୍ୟକତା ପୂରଣ କରିଥିଲେ ହେଁ ଏହାର ଅନେକ ଦୋଷ ଦୂର୍ବଳତା ଥିଲା ।

ପ୍ରଥମତଃ, ଏହି ପ୍ରଥା ଦେଶର ଏକତା ପଥରେ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଠିଆ ହେଲା । ସାମନ୍ତମାନେ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଉପରେ ଶାସନ ବିସ୍ତାର କଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରଭୁ ବୋଲି ଭାବିଲେ । ରାଜ୍ୟର ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଆନୁରୋଧ ନ ରହିବାରୁ ରାଜ୍ୟର ଏକତା କ୍ଷୁର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ତେଣୁ ଏହି ସାମନ୍ତମାନେ ହିଁ ଦେଶ ଓ ଜାତିର ଏକତା ପାଇଁ ପ୍ରଧାନ ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇଥିଲେ ।

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ଅନେକ ସମୟରେ ସାମନ୍ତମାନେ ଦୂର୍ବଳ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଏକତ୍ର ହୋଇ ବିଦ୍ରୋହ କରୁଥିଲେ । ଫଳରେ ଦେଶରେ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଅଶାନ୍ତିର ସୁଦ୍ରପାତ ହେଉଥିଲା । ତାହାଫଳ ସାମନ୍ତମାନେ ଅନେକ ସମୟରେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ରହୁଥିଲେ । କୃଷକମାନଙ୍କର ଶସ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ର ଓ ଘରଦ୍ୱାର ପ୍ରଭୃତି ଧ୍ୱଂସ କରି ସେମାନେ ଆନ୍ଧ ପାଉଥିଲେ । ଏହିପରି ଯୁଦ୍ଧ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଦୀର୍ଘକାଳ ଧରି ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଜାତୀୟ ଜୀବନଶୈଳୀ ଓ ଏକତା ଉଦ୍ରେକ ହେବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରି ନଥିଲା ।

ତୃତୀୟତଃ, ଅଭିଜାତ ଗୋଷ୍ଠୀ ସମାଜରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବା ଫଳରେ ସମାଜରେ ଶ୍ରେଣୀ ବିଭାଗ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ସାମନ୍ତମାନେ ସମସ୍ତ ପ୍ରଜାର ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ଅଧିକାରୀ ହୋଇ କ୍ଷମତା ଭୋଗ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା କୃଷକ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ତିକ୍ତତା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ଚତୁର୍ଥତଃ, ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥା ରହିଥିଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସମାଜରେ କୃଷିଭୂତ୍ୟ ପ୍ରଥା (Serfdom) ମଧ୍ୟ ଲାଗି ରହିଥିଲା । କୃଷିଭୂତ୍ୟମାନେ ସାମନ୍ତ ମାନଙ୍କର କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ଦାସ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସ୍ୱାଧୀନତା ନଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା । ସେମାନେ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ନିଷ୍ପେଷିତ ହୋଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁଃଖରେ କାଳାତିପାତ କରୁଥିଲେ ।

ପଞ୍ଚମତଃ, ରାଜତନ୍ତ୍ର ସବଳ ହେବା ପରେ ରାଜାମାନେ ଦେଶରେ ଆଇନ ଶୁଙ୍ଖଳା ରକ୍ଷା କଲେ । ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ଆଉ ଆବଶ୍ୟକତା ନଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସାମନ୍ତମାନେ ତଥାପି ନିଜର କ୍ଷମତା ଓ ଭୂସମ୍ପତ୍ତି ଭୋଗ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ରାଜା ଓ ପ୍ରଜାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ ହେବା ପରେ ପ୍ରଜାମାନେ ରାଜାଙ୍କୁ କର ବା ରାଜସ୍ୱ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦେ ପୂର୍ବେ ଯେପରି ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରାଧିକାର ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲେ, ସେହିପରି ସେସବୁ ଆକାଶ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଜାମାନେ ଅତିଶୟ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଆର୍ଥିକ ବୋଧ ଦୃଷ୍ଟି ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକନୈତିକ ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ଶେଷରେ, ଯେତେବେଳେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚୀରୀ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଲା, ସେତେବେଳେ ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦେ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ପ୍ରଧାନ ସମର୍ଥକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନିଜର ସ୍ଥିତି ଦୃଢ଼ୀଭାବେ ରଖିବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟତମ ରାଜାମାନଙ୍କର ସହାୟକ ଭାବରେ ନିଜକୁ ଅବସ୍ଥାପିତ କଲେ ।

ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଥା ଏକ ସମୟୋପଯୋଗୀ ପ୍ରଥା ଭାବରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରି କିଛି କାଳ ପରେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ତଥାପି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର କେତେକ ଇଉରୋପୀୟ ଦେଶରେ ସାମାଜିକ ପ୍ରତିପତ୍ତି ଅସ୍ପୃଶ୍ୟ ରହିଥିଲା । ସେମାନେ କେତେକ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ରୁଷିଆର ରକ୍ତାକ୍ତ ବିଦ୍ରୋହ ଦ୍ୱାରା ଏହି ନିୟମର ପ୍ରଥାର ମୂଳୋପାଟନ ହୋଇଥିଲା ।

ସାରାଂଶ

ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଇଉରୋପର ଏକ ସାମାଜିକ-ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା । ଭୂସଂପତ୍ତିକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଏହା ଉତ୍ପତ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ରାଜାଙ୍କ ରାଜ୍ୟକୁ ବିଭିନ୍ନ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରି ଏହି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦେ ଶାସନ କରିଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନେ ନିଜର ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଭୁରୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଜମି ଦେଇଥିଲେ ତାହାକୁ ଫିର୍ମ୍ ବା ଫିଉଡ୍ ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଥାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପ୍ରଥମେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ହୋଇଥିଲା । କ୍ରମେ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ମଧ୍ୟ ଏହା ପ୍ରସାରିତ ହେଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ସେହି ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ଆତ୍ମରକ୍ଷାପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପବ ପାଳନ କରାଯାଉଥିଲା । ଏହି ଉପବକୁ ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଥାରେ ଉଭୟ ପ୍ରଜା ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପାଇଁ କେତେକ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେଉଥିଲା । ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଓ ଦସ୍ୟୁମାନଙ୍କ ପ୍ରାଦୁର୍ଭାବରୁ “ପ୍ରଜା” ବା “ଦାସ” ମାନଙ୍କ ରକ୍ଷା କରିବା ପ୍ରଭୁ ଭାବରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ମୁଖ୍ୟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ସେବା ପାଇଁ ଏହି ଦାସମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟପ୍ରଥା ମଧ୍ୟରୁ ନାଭିର ପଦବୀ ଧାରୀ ବୀର ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଜମିକୁ ମ୍ୟାନର (Manor) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦେ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୁଦୃଢ଼ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରି ଦାସ ଜମିକୁ ମ୍ୟାନର (Manor) ବୋଲି କୁହାଯାଉଥିଲା । ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦେ ନିଜ ନିଜ ଅଞ୍ଚଳରେ ସୁଦୃଢ଼ ଦୁର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରି ଦାସ କରୁଥିଲେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଯୁଗରେ ରାଜାମାନେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନଥିଲେ । ସେମାନେ ନିଜର ସ୍ଥିତି ପାଇଁ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଉପରେ ନିର୍ଭର କରୁଥିଲେ । ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ପ୍ରଥାର ଅନେକ ଉପକାରିତା ଥିଲା ଏବଂ କେତେକ ଅପକାରିତା ମଧ୍ୟ ଥିଲା । ଏହା ଏକ ସମୟୋପଯୋଗୀ ପ୍ରଥା ଭାବରେ ଉତ୍ପତ୍ତି ଲାଭ କରି କିଛି କାଳ ପରେ ବିଲୁପ୍ତ ହୋଇଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଚାଛିଲେଖ ।

- (କ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥା କେବେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗ (ii) ମଧ୍ୟ ଯୁଗ (iii) ଆଧୁନିକ ଯୁଗ (iv) ପ୍ରାଗ-ଆଧିବାସିକ ଯୁଗ
- (ଖ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ପ୍ରଥମେ କେଉଁ ଦେଶରେ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ଇଂଲଣ୍ଡ (ii) ଇଟାଲୀ (iii) ଫ୍ରାନ୍ସ (iv) ସ୍ପେନ୍
- (ଗ) ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ବାସସ୍ଥଳୀକୁ କ’ଣ କୁହାଯାଉଥିଲା ?
 (i) କ୍ୟାସେଲ (ii) ପ୍ରାସାଦ (iii) ଭିଲ୍ଲା (iv) ମ୍ୟାନର
- (ଘ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥାରେ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କିଏ ଥିଲେ ?
 (i) ରାଜା (ii) ନାଇଟ୍ (iii) ସାମନ୍ତ (iv) କୃଷିଭୃତ୍ୟ
- (ଙ) ‘ସର୍ପ’ କାହାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ?
 (i) ସାମନ୍ତ (ii) କୃଷକ (iii) କୃଷିଭୃତ୍ୟ (iv) ନାଇଟ୍

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) ସାମନ୍ତମାନେ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଜମି ଦେଇଥିଲେ ତାହାକୁ ——— କୁହାଯାଉଥିଲା ।
- (ଖ) ସାମନ୍ତମାନଙ୍କର ଜମିଦାରୀ ——— ନାମରେ ନାମିତ ।
- (ଗ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥାରେ ବୀରପୁରୁଷମାନଙ୍କୁ ——— କୁହାଯାଉଥିଲା ।
- (ଘ) ନାଇଟ୍ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ହେଉଥିବା ପ୍ରତିଯୋଗିତା ମୂଳକ କୃତ୍ରିମ ଯୁଦ୍ଧ କୁ ——— କୁହାଯାଉଥିଲା ।
- (ଙ) ସାମନ୍ତମାନେ ——— ଅଧୀନରେ ରହୁଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାରେ ଆନୁଗତ୍ୟ ସ୍ୱୀକାର କ'ଣ ?
- (ଖ) ପଦାଭିଷିକ୍ତ ଉତ୍ସବ କ'ଣ ?
- (ଗ) ମ୍ୟାନର କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝାଯାଏ ?
- (ଘ) ଫିସ ବା ଫିଉଡ କ'ଣ ?
- (ଙ) ନାଇଟ୍ କିଏ ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ କିପରି ହେଲା ?
- (ଖ) ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାରେ ପ୍ରଜାଙ୍କର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ'ଣ ?
- (ଗ) ସାମନ୍ତ ପ୍ରଥାରେ ନାଇଟ୍‌ମାନଙ୍କର ଭୂମିକା କ'ଣ ଥିଲା ?
- (ଘ) କୃଷିଭୂତ୍ୟମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କିପରି ଥିଲା ?
- (ଙ) ରାଜାଙ୍କର ଭୂମିକା ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଚ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥାର ଉପକାରିତା କ'ଣ ଥିଲା ?
- (ଛ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥାର ଅପକାରିତା କ'ଣ ଥିଲା ?
- (ଜ) ସାମନ୍ତପ୍ରଥାର ଆନୁଗତ୍ୟଗ୍ରହଣ ଉତ୍ସବ କିପରି ହେଉଥିଲା ?
- (ଝ) କିପରି ଭାବରେ ନାଇଟ୍‌ମାନେ ଚୟନ ହେଉଥିଲେ ?
- (ଞ) ସ୍ୱାଧୀନ କୃଷକ ଓ କୃଷିଭୂତ୍ୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କି ପାର୍ଥକ୍ୟ ରହିଥିଲା ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ସାମନ୍ତପ୍ରଥା କ'ଣ ? ଏହାର ଉପକାରିତା ଓ ଅପକାରିତା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ୬ । ଇଉରୋପୀୟ ସାମନ୍ତବାଦର ଉତ୍ପତ୍ତି କିପରି ହେଲା ? ଏହାର କି ପ୍ରଭାବ ସମାଜ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା ?
- ୭ । ସାମନ୍ତବାଦ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୮ । ସାମନ୍ତବାଦର ବିଭିନ୍ନ ଆନୁସଙ୍ଗିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।

ଇଉରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତନ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା

(ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ)

ঐତିହାସିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟ ବା ଯୁଗକୁ ସାଧାରଣତଃ ତିନି ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କରାଯାଇଛି । ଯଥା- ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗ, ମଧ୍ୟ ଯୁଗ ଓ ଆଧୁନିକ ଯୁଗ । ଇଉରୋପରେ ମଧ୍ୟଯୁଗ ଥିଲା ଏକ ଅନ୍ଧକାର ଯୁଗ । ଏହା ଥିଲା ଅନ୍ଧ ବିଶ୍ୱାସ ତଥା କୁସଂସ୍କାରର ଯୁଗ । କାଳକ୍ରମେ ଏକ ନୂତନ ଆଦର୍ଶ ଓ ଯୁକ୍ତିବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ସମଗ୍ର ଇଉରୋପରେ ଦେଖାଦେଇଥିଲା । ଏହା ସହିତ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ଆଧୁନିକ ଯୁଗ । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଏହି ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ଇଉରୋପୀୟମାନଙ୍କର ମାନସରେ ଆଣିଥିଲା ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ସେହି ସମୟରେ ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅନୁସନ୍ଧିତ ଓ ଜ୍ଞାନପିପାସା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା । ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାରର ସୁପ୍ତତାରୁ ଜାଗ୍ରତ ହୋଇ ସେମାନେ ଏକ ନୂତନ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଏହି ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ତଥା ବୌଦ୍ଧିକ ଜାଗରଣ ‘ରେନାସାନ୍ସ’ ବା ନବଜାଗରଣ ନାମରେ ପରିଚିତ । ଫରାସୀ ଶବ୍ଦ ‘ରେନାସାନ୍ସ’ର ଇଂରାଜୀ ଅର୍ଥ ହେଲା ରିବାର୍ଥ ବା ପୁନର୍ଜନ୍ମ । କିନ୍ତୁ ଏହାକୁ ସଂସ୍କୃତି ଓ ସଭ୍ୟତାର ପୁନରୁତ୍ଥାନ ତଥା ନବଜାଗରଣ ବୋଲି ଅଭିହିତ କରାଯାଏ ।

ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ଇଉରୋପୀୟ ସଂସ୍କୃତି ଅତି ଉନ୍ନତ ଥିଲା । ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମୀୟ ମନାସିମାନେ ସାହିତ୍ୟ, ଦର୍ଶନ, କଳା ଆଦିରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ପାରଦର୍ଶିତା ଦେଖାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ଇଉରୋପ ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାରରେ ବୁଡ଼ି ରହିଥିଲା । ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ, ଅଜ୍ଞତା ଓ କୁସଂସ୍କାର ଦ୍ୱାରା ମନୁଷ୍ୟର ମନ ହୋଇଥିଲା ଆଚ୍ଛାଦିତ । ପୁନର୍ବାର ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରଥମେ ଇଟାଲୀ ଓ ତତ୍ପରେ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ରୋମୀୟ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରତି ନୂତନ ଆଗ୍ରହ ଓ ଉଦ୍‌ଘାପନା ଜାଗ୍ରତ ହୋଇଥିଲା ।

ପରିବର୍ତ୍ତନର କାରଣ- ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନ ତଥା ନବଜାଗରଣର ଅନେକ କାରଣ ରହିଛି । ଏହାର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ବ୍ୟାପକ ।

କନଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ ର ପତନ - ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଇଉରୋପରେ କନଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ ଥିଲା କଳା, ସଂସ୍କୃତି ଓ ଜ୍ଞାନର କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳୀ । ଏଠାରେ ଶାସନ କରୁଥିବା ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଶାସକମାନେ ଥିଲେ ଶିକ୍ଷା ଓ ସଂସ୍କୃତିର ପୃଷ୍ଠପୋଷକ । ୧୪୫୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତୁର୍କୀର ସୁଲତାନ ଦ୍ୱିତୀୟ ମହମ୍ମଦ କନଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ ଅଧିକାର କରି ଏଠାରେ ଥିବା ବିଦ୍ୱାନମାନଙ୍କୁ ଅନ୍ୟ

ଇଉରୋପୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ପଲ୍ଲୀୟନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲେ । ଏହି ବିଦ୍ୱାନମାନେ ଇଟାଲୀର ମିଲନ, ଭେନିସ, ରୋମ, ନେପଲସ, ଆଦି ନଗରୀରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଏହି ମନିଷୀମାନଙ୍କ ଯୋଗୁଁ ଇଉରୋପରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରୁ ମଧ୍ୟ ଯୁଗୀୟ ଅଜ୍ଞାନ ଅନ୍ଧକାର ଦୂର ହେଲା ଓ ସେମାନେ ପ୍ରକୃତ ଜ୍ଞାନର ଆଲୋକରେ ଉଦ୍ଭାସିତ ହେଲେ ।

ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ପୁନରୁଦ୍ଧାର- ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଚର୍ଚ୍ଚଦ୍ୱାରା ପରିଚାଳିତ ହେବାଦ୍ୱାରା କେବଳ ଧର୍ମ ସମ୍ବନ୍ଧୀୟ ଶିକ୍ଷା ଦିଆଯାଉଥିଲା । ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷା ପଦ୍ଧତି ପ୍ରତି ଅନାଗ୍ରହ ଦେଖାଦେଲା । ଗ୍ରୀକ୍ ଲାଟିନ ଭାଷାର ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟ ପ୍ରତି ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ସକ୍ରିୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ପେଟ୍ରାର୍କ (Petrarch) ବୋକାସିଓ (Boccaccio) ଓ ପୋଗୋ (Poggio) ଆଦି ବିଦ୍ୱାନଗଣ । ଭର୍ଜିଲ, ସିସେରୋ, ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ, ଲିଭି ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରାଚୀନ ଲେଖକଙ୍କ ରଚନା ଉଦ୍ଧାର କରାଯାଇଥିଲା । ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଏସବୁ ପଢ଼ିବା ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ମିଳିଲା । ଇଟାଲୀର ଫ୍ଲୋରେନ୍ସ ନଗରୀରେ ପ୍ଲାଟୋନିକ ଏକାଡେମୀ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ଯାହାକି ଗ୍ରୀକ୍ ଦାର୍ଶନିକ ପ୍ଲାଟୋଙ୍କର ପ୍ରବର୍ତ୍ତିତ ଶିକ୍ଷାର ଅଧ୍ୟୟନ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା ।

ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ- ମଧ୍ୟଯୁଗ ଥିଲା ବିଶ୍ୱାସର ଯୁଗ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କ ପ୍ରଦତ୍ତ ଶିକ୍ଷାକୁ ଜନସାଧାରଣ ଅନ୍ଧଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଜିଜ୍ଞାସା ମନୋବୃତ୍ତି ଜନମାନସରୁ ଲୁପ୍ତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । କାରଣ ଧର୍ମଯାଜକଙ୍କ ବିରୋଧ କରିବା ଅର୍ଥ ନାନା ପ୍ରକାର ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ଦଣ୍ଡକୁ ଆମନ୍ତ୍ରଣ କରିବା । କିନ୍ତୁ ପିଟର ଆବେଲାଡ଼ (Peter Abelard) ଓ ରୋଜର ବେକନ (Roger Bacon) ଆଦି କିଛି ବିଦ୍ୱାନ ଏକ ନୂତନ ପ୍ରକାର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ୧୧୧୦ରୁ ୧୧୪୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପିଟର ଆବେଲାଡ଼ ପ୍ୟାରିସ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଅଧ୍ୟାପନା କରୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକ “ଇୟେସ ଏଣ୍ଡ ନୋ” (Yes and No) ଗାର୍ଜାର ତୁଟି ବିରୁଦ୍ଧକୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିଥିଲା । ସେ ମନୁଷ୍ୟକୁ ନିଜର ଯୁକ୍ତି ସମ୍ମତ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରୟୋଗ କରି ଯେକୌଣସି କଥାର ସତ୍ୟାସତ୍ୟ ଜାଣିବା ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଧର୍ମଯାଜକଗୋଷ୍ଠୀ ତାଙ୍କୁ ବିଧର୍ମୀ ଆଖ୍ୟା ଦେଇଥିଲେ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସେ ନିଜର ମତକୁ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ରୋଜର ବେକନ ଅକ୍ସଫୋର୍ଡ଼ ବିଶ୍ୱବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଥାଇ ଅନ୍ଧବିଶ୍ୱାସ ଓ କୁସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସଂଗ୍ରାମ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପୁସ୍ତକ ‘ଓପସ୍ ମାଜସ୍’ (Opus Majus) ଅନେକ ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଚିନ୍ତାଧାରାକୁ ନେଇ ଲିଖିତ । ଏଥିନିମନ୍ତେ ସେ କଠୋର ଦଣ୍ଡରେ ଦଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କୋପରନିକସ, ଗାଲିଲିଓ ଆଦି ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ ।

ମୁଦ୍ରଣଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ- ମୁଦ୍ରଣ ଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ ଦ୍ୱାରା ଇଉରୋପରେ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟର ସୃଷ୍ଟିହେଲା । ପୂର୍ବରୁ ହାତଲେଖା ପାଣ୍ଡୁଲିପି ସ୍ୱଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟାରେ ଉପଲବ୍ଧ ଥିଲା । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଜନସାଧାରଣ ଜ୍ଞାନାର୍ଜନରୁ ବଞ୍ଚିତ ହେଉଥିଲେ । ୧୪୫୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜନ ଗୁଟେନବର୍ଗ ନାମକ ଜଣେ ଜର୍ମାନ ମୁଦ୍ରାକାର ମୁଦ୍ରଣ ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କରି ପ୍ରଥମେ ବାଇବେଲର ମୁଦ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ୧୪୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉଇଲିୟମ କାକ୍ସଟନ ଏକ ନୂତନ ଧରଣର ମୁଦ୍ରଣଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅନେକ ପୁସ୍ତକ ମୁଦ୍ରଣ ହୋଇପାରିଲା ଓ ଜନସାଧାରଣ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଜ୍ଞାନର ପ୍ରସାର ଘଟିଲା । ଜନସାଧାରଣ ଅନ୍ଧଭାବରେ ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କ ବାଣୀକୁ ସ୍ୱୀକାର କଲେ ନାହିଁ ।

ପୋପ ଓ ରାଜାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା - ପଞ୍ଚମ ନିକୋଲାସ, ଦ୍ଵିତୀୟ ଜୁଲିୟସ ଓ ଦଶମ ଲିଓଙ୍କ ପରି କେତେକ ପୋପମାନେ ମଧ୍ୟ ଏହି ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ । ପ୍ରାନ୍ତର ଶାସକ ପ୍ରଥମ ପ୍ରାନ୍ତସିଂହ, ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ଅଷ୍ଟମ ହେନେରୀ, ସ୍ଵେନର ଶାସକ ପଞ୍ଚମ ଚାର୍ଲସ, ପୋଲାଣ୍ଡର ଶାସକ ସିଗିସମନ୍ଡ ଓ ଡେନମାର୍କର ରାଜା ଦ୍ଵିତୀୟ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଆଦି ଶାସକମାନେ ନବଜାଗରଣର ମନିଷୀମାନଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ ।

ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା - ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ସମଗ୍ର ଇଉରୋପରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇସାରିଥିଲା । ବିଜ୍ଞାନ, କଳା ଓ ସାହିତ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଥିଲା ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ବିଜ୍ଞାନ - ବିଶ୍ଵାସର ଯୁଗ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଗଲା ବିଜ୍ଞାନର ଯୁଗ । ଜିଜ୍ଞାସା, ଅନୁସନ୍ଧାନ ଓ ଅନୁଶୀଳନ ଥିଲା ଜ୍ଞାନ ଆହରଣର ମାର୍ଗ, ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ଚିନ୍ତାଧାରା ହିଁ ଏହାର ମୁଖ୍ୟ ଆଧାର । ଏହାଦ୍ଵାରା ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ (Astronomy) ଉଷ୍ମ ବିଜ୍ଞାନ (Medical Science) ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ ତଥା ଗଣିତ ଆଦି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନେକ ନୂତନ ତଥ୍ୟର ପରିପ୍ରକାଶ ଘଟିଥିଲା ।

ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ - ପୋଲାଣ୍ଡର ନିକୋଲାସ କୋପରନିକସ (୧୪୭୩-୧୫୪୩) ଥିଲେ ଜଣେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନୀ । ତାଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ‘ଦି ରିଭଲ୍ୟୁସନ ଅଫ ଦି ହେଭେନଲି ଅର୍ବସ’ (The Revolution of the Heavenly orbs) ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ରଚନା । ଏଥିରେ ସେ ଦର୍ଶାଇଥିଲେ ଯେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ହିଁ ସୌର ଜଗତର କେନ୍ଦ୍ରବିନ୍ଦୁ । ପୃଥିବୀ ସମେତ ସମସ୍ତ ଗ୍ରହ ଏହାର ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିଥାନ୍ତି । ଏହି ଚିନ୍ତାଧାରା ଧର୍ମଯାଜକ ଗୋଷ୍ଠୀର ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିରୋଧାଚରଣ କରୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ପୃଥିବୀ ଚାରିପଟେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପରିକ୍ରମା କରେ । କାରଣ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପୋପ ପୃଥିବୀରେ ବାସ କରନ୍ତି । ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଜନ୍ କୋପଲର ଓ ଗାଲିଲିଓ ଆଦି ବୈଜ୍ଞାନିକମାନେ କୋପରନିକସଙ୍କ ମତକୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ ।

ଜନ୍ କୋପଲର - ଜନ୍ କୋପଲର (୧୫୭୧-୧୬୩୦) ପ୍ରମାଣ କରିଥିଲେ ଯେ ପୃଥିବୀ ସମେତ ଅନ୍ୟ ଗ୍ରହମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟଚାରିପଟେ ଏକ ଅଣ୍ଡାକୃତି କକ୍ଷରେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରନ୍ତି ।

ଗାଲିଲିଓ - ଇଟାଲୀର ପିସା ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ଗଣିତ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିବା ଗାଲିଲିଓ (୧୫୬୪-୧୬୪୨) ଉଦ୍ଭାବନ କରିଥିଲେ ଦୂରବୀକ୍ଷଣ ଓ ଅଣୁବୀକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ର । ସେ କୋପରନିକସ ଙ୍କ ତଥ୍ୟକୁ ପ୍ରମାଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ପେଣ୍ଡୁଲମ୍ ତତ୍ତ୍ଵ ଘଣ୍ଟା ଉଦ୍ଭାବନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

ନିଉଟନ୍ - ଇଂଲଣ୍ଡର କେମ୍ବ୍ରିଜ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ଗଣିତ ଅଧ୍ୟାପକ ଥିଲେ ସାର ଆଇଜାକ୍ ନିଉଟନ୍ (୧୬୪୨-୧୭୨୭) । ତାଙ୍କର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବଦାନ ହେଲା ପୃଥିବୀର ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତିର ଉଦ୍ଭାବନ । ସେହିପରି ଆଲୋକ ବିଶ୍ଳେଷଣ ତଥ୍ୟ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କର ରଚିତ ‘ପ୍ରିନ୍ସିପିଆ’ (Principia) ପୁସ୍ତକ ଭୌତିକ ବିଜ୍ଞାନର ନୂତନ ତଥ୍ୟ ସମ୍ବଳିତ ଥିଲା ।

ଉଦ୍ଭିଦବିଜ୍ଞାନ - ଜର୍ମାନର ଅଟୋ ବ୍ରୁନଫେଲ୍ସ୍ (Otto Brunnfels) (୧୪୮୮-୧୫୩୪) ଉଦ୍ଭିଦବିଜ୍ଞାନ ଉପରେ ସର୍ବପ୍ରଥମେ ଏକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ଚିକିତ୍ସାବିଜ୍ଞାନ - ଚିକିତ୍ସା ବିଜ୍ଞାନରେ ମଧ୍ୟ ନୂତନ ତଥ୍ୟର ଉନ୍ନୋତନ ହୋଇଥିଲା । ସୁଇଜରଲାଣ୍ଡର ପାରାସେଲସସ୍ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ପ୍ୟାରେଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ପ୍ୟାରେଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ଜର୍ଷି ଟୁ ଡାଇଭର୍ସ ପ୍ଲେସେସ୍ 'Journey to diverse places' ରେ ଶଲ୍ୟ ଚିକିତ୍ସା ସମ୍ପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ ଥିଲା । ନେଦର ଲ୍ୟାଣ୍ଡର ଭେସାଲିଅସ୍ (୧୫୧୪-୧୫୬୪) ମନୁଷ୍ୟ ଶରୀରର ବିଭିନ୍ନ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗ ସମ୍ପର୍କରେ 'ଦି ହ୍ୟୁମାନି କରୋରିସ୍ ଫାବ୍ରିକା' 'De Humani Corporis Fabrica' ପୁସ୍ତକରେ ସୂଚାଇଥିଲେ, ମାନବଶରୀରରେ ରକ୍ତସଞ୍ଚାଳନ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସମ୍ପର୍କରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଉଇଲିୟମ୍ ହାଭେ (୧୫୭୮-୧୬୫୬) ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଥିଲେ ।

ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ - ରସାୟନ ବିଜ୍ଞାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ହେଲମ୍ବଲ୍ ଅଙ୍ଗାରକାମ୍ଳ ଗ୍ୟାସ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ସେ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଗ୍ୟାସମାନଙ୍କର ଉପସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ମଧ୍ୟ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ସଲଫ୍ୟୁରିକ୍ ଏସିଡ୍ ଓ ଆଲକହଲର ମିଶ୍ରଣରେ କୋର୍ଦ୍ସ ଇଥର ତିଆରି କରିଥିଲେ । ରବର୍ଟ ବୟେଲେ ଓ ରବର୍ଟ ବୁଲ୍ ଅମ୍ଳଜାନର ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ।

ଗଣିତ ଶାସ୍ତ୍ର - ଗଣିତଜ୍ଞ ରେଟନ ଡେସକାରଟେସ୍ (୧୫୯୬-୧୬୫୦) ଜ୍ୟାମିତିର ନୀତିନିୟମ ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲାବେଳେ ସାଇମନ୍ ଷ୍ଟେଭିନ୍ (୧୫୪୮-୧୬୨୦) ମୁଦ୍ରା ଓ ମାପଓଜନରେ ଦଶମିକ ପ୍ରଥାର ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ସେହିପରି ଜନ୍ ନାପିଅର (୧୫୫୦-୧୬୧୭) ଗଣିତରେ ଲଗାରିଦମ୍ ଟେବୁଲର ବ୍ୟବହାର କରିଥିଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ସୁଦ୍ଧା ଇଉରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନର ବିଭିନ୍ନ ତଥ୍ୟର ଉନ୍ନୋତନ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଅଗ୍ରଗତି ମଧ୍ୟ ଘଟିଥିଲା । ୧୬୬୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସାମୁଏଲ ହାର୍ଟଲିବ୍ ନାମକ ବୈଜ୍ଞାନିକ ଲଣ୍ଡନଠାରେ 'ରୟାଲ ସୋସାଇଟି ଅଫ୍ ନାଟୁରାଲ୍ ଫିଲୋସଫି' ନାମକ ସଂସ୍ଥା ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ୧୬୬୪ ରୁ ଏହି ସଂସ୍ଥା ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ମତ ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ କଲା । ୧୬୬୬ରେ 'ଫ୍ରେଞ୍ଚ ଆକାଡେମୀ ଡେସ୍ ସାଇନ୍ସେସ୍' (French Academic Des Sciences) ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ।

ସାହିତ୍ୟ - ଇଟାଲୀରେ ପ୍ରଥମେ ସାଂସ୍କୃତିକ ପୁନର୍ଜାଗରଣର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ଓ ସେହିଠାରେ ହିଁ ତାହା ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପ ନେଲା । ଇଟାଲୀର ସାହିତ୍ୟର ଅଗ୍ରଦୂତ ଥିଲେ କବି ଅଲିନୋରି ଦାଢ଼େ । ତାଙ୍କ ରଚିତ 'ଡିଭାଇନ୍ କମେଡି' (Divine comedy) ପ୍ରକାଶିତ ହେବା ପରେ ଇଟାଲୀରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ପୁନର୍ଜାଗରଣର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ଡିଭାଇନ୍ କମେଡି ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ଧର୍ମଧାରଣାକୁ ନେଇ ରଚିତ ହୋଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ସେଥିରେ ନୂତନତା ମଧ୍ୟ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଥିଲା । ସେଥିରେ ପାର୍ଥିବ ପ୍ରେମ, ଦେଶପ୍ରୀତି ଓ ପ୍ରକୃତି ପ୍ରେମର ନିଦର୍ଶନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ । ଇଟାଲୀକୁ ସ୍ବାଧୀନ ଓ ଏକତ୍ରିତ କରିବାର ଅଭିଳାଷ ସେଥିରେ ପ୍ରଦର୍ଶିତ ହୋଇଛି । ଏହାର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷତ୍ୱ ହେଲା- ଏହା ଇଟାଲୀୟ ଭାଷାରେ ରଚିତ । ଦାଢ଼େ ଏକ ନୂତନ ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ସୃଷ୍ଟି କରି ସାଂସ୍କୃତିକ ପୁନର୍ଜାଗରଣ ପାଇଁ ପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ ।

ପେଟ୍ରାର୍କ (Petrarch) ଓ ବୋକାସିଓ (Boccaccio)ଙ୍କ ଆବିର୍ଭାବ ପରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ପୁନର୍ଜାଗରଣର ପ୍ରକୃତରୂପ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ପେଟ୍ରାର୍କ ପ୍ରଥମେ ପ୍ରାଚୀନ ମୁଖ୍ୟ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଅଧ୍ୟୟନ ଓ ବ୍ୟାଖ୍ୟା କରିଥିଲେ । ମାନବବାଦ ଉପରେ ସେ ଗୁରୁତ୍ୱାରୋପ କରିଥିଲେ । ଇଟାଲୀୟ ଭାଷାରେ କବିତା ରଚନା କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଲାଟିନ୍ ଗ୍ରନ୍ଥ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଗଭୀର ଅନୁରାଗ ଥିଲା । ତାଙ୍କର ସୁଖ୍ୟାତି ସମଗ୍ର ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପରେ ବ୍ୟାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ସେ ତତ୍ତ୍ୱଜ୍ଞ ପଣ୍ଡିତ ରୂପେ ଚର୍ଚ୍ଚିତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ପ୍ରଧାନ କୃତିଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ସନେଟ୍ (Sonnet), ଫେମିଲିଆର ଲେଟରସ୍ (Familiar Letters) ଓ ଲାଇଭସ୍ ଅଫ୍ ଇଲଷ୍ଟ୍ରିଅସ୍ ମ୍ୟାନ (Lives of illustrious man)

ବୋକାସିଓ ମଧ୍ୟ ଏହି ସମୟରେ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି ଅନୁରାଗ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ରଚିତ ଡେକାମେରନ୍ (Decameron) ପୃଥ୍ବୀ ସାହିତ୍ୟର ଏକ ଅବସ୍ମରଣୀୟ ଗ୍ରନ୍ଥ । ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ମାକିଆଭେଲି ଫ୍ଲୋରେନ୍ସ ନଗରୀର ଅଧିବାସୀ ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଦୁଇଟି ଅନବଦ୍ୟ ସୃଷ୍ଟି ଥିଲା ଦି ପ୍ରିନ୍ସ (The Prince) ଓ ହିଷ୍ଟ୍ରି ଅଫ୍ ଫ୍ଲୋରେନ୍ସ (History of Florence) ଆରିଷ୍ଟୋକ୍ ରଚିତ 'ଅରିଲାଣ୍ଡୋ ଫ୍ୟୁରିଓସୋ' ଓ ଟାସୋଙ୍କର 'ଜେରୁଜେଲମ୍ ଡେଲିଭରଡ୍' ଅନ୍ୟ ଦୁଇଟି ସାହିତ୍ୟିକ କୃତି ।

ଇଂଲଣ୍ଡରେ ସପ୍ତମ ଓ ଅଷ୍ଟମ ହେନେରୀ ପ୍ରଭୃତି ରାଜାମାନଙ୍କର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ହେତୁ ଏଠାରେ ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଜିଓଫ୍ରି ଚସର ଲେଖିଥିଲେ କ୍ୟାଣ୍ଟରବୁରି ଟେଲସ୍ (Canterbury Tales), ଫ୍ରାନସିସ୍ ବେକନ୍ ଲେଖିଥିଲେ ଆଡ଼ଭାନ୍ସମେଣ୍ଟ ଅଫ୍ ଲର୍ଣ୍ଣିଙ୍ଗ୍ (Advancement of Learning) ଓ ନୋଭମ୍ ଅର୍ଗନମ୍ (Novum Organum) ନାମକ ଦୁଇଟି ପୁସ୍ତକ । ଖ୍ରୀ. ୧୫୫୧ରେ ଟମାସ ମୁରଙ୍କ ଇଉଟୋପିଆ (Utopia) ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେହିପରି ମିଲ୍ଟନଙ୍କ ପାରାଡାଇଜ୍ ଲଷ୍ଟ (Paradise Lost) ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟର ଅନ୍ୟ ଏକ ବିଶେଷ କୃତି । ବିଶିଷ୍ଟ ନାଟ୍ୟକାର ଉଇଲିୟମ୍ ସେକ୍ସପିୟରଙ୍କର (ଖ୍ରୀ. ୧୫୬୪-୧୬୧୬) କାଳଜୟୀ ରଚନା ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ 'ଦି କମେଡି ଅଫ୍ ଏରରସ୍' (The Comedy of Errors), ଆଜ୍ ଯୁ ଲାଇକ୍ ଇଟ୍ (As you like it), ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜର (Julius Caesar), ମାକବେଥ (Macbeth), ଓଥେଲୋ (Othello) ଇତ୍ୟାଦି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ରାଜାଜେମସ୍ଙ୍କର ବାଇବେଲର ଇଂରାଜୀ ଅନୁବାଦ, ଏଡମଣ୍ଡ ସ୍ପେନସରଙ୍କର 'ଫ୍ୟାରି କୁଇନ୍' ବେନଜନସନ୍ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୋଫର ମାର୍ଲୋଙ୍କର ନାଟକମାଳା ଏହି ସମୟର ରଚନା ।

ସ୍ପୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମାର୍ଦ୍ଧରେ ଡର୍ ଲେଖକ ଡେସିଡେରିଅସ୍ ଜରାସମସ୍ ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରବିତ୍ ପଣ୍ଡିତମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅଗ୍ରଗଣ୍ୟ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରେଜ୍ ଅଫ୍ ଫଲି (Praise of folly), ଆଦାଜେସ୍ (Adages), ଫେମିଲିଆର କୋଲୋକ୍ୱିଜ୍ (Familiar colloquies) ପ୍ରଭୃତି ବ୍ୟଙ୍ଗାତ୍ମକ ରଚନା ପ୍ରଣୟନ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ କୁସଂସ୍କାର ଓ ଅଜ୍ଞତାକୁ ବିଦ୍ରୁପ କରାଯାଇଥିଲା ଓ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମାୟ ସଂସ୍କୃତିର ମହତ୍ତ୍ୱ ପ୍ରତିପାଦିତ ହୋଇଥିଲା । ଫରାସୀ ସାହିତ୍ୟକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ମଣ୍ଟେନ ଓ ରେବେଲା । ମଣ୍ଟେନ ନିଜ ପ୍ରବନ୍ଧ ମାଧ୍ୟମରେ ଫରାସୀ ସମାଜର ଦୋଷଦୁର୍ବଳତାକୁ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିଥିଲେ । ରେବେଲାଙ୍କର ଗାର୍ଗାଣ୍ଟୁଆ ପେଣ୍ଟାଗୁଏଲ୍ (Gargantua Pantaguel) ଅନ୍ୟ ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ କୃତି । ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ସାହିତ୍ୟରେ କାମୋୟେନ୍ସ (Camoens) ଲୁସିଆଦ୍ (Lusiad) ନାମକ

ଇଉରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା

ମହାକାବ୍ୟରେ ଭାସ୍କୋଡାଗାମାଙ୍କର ଜଳଯାତ୍ରା ସମ୍ପର୍କରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ସ୍ପେନୀୟ ସାହିତ୍ୟରେ ସରଭେଷ୍ଟସ୍, ଲୋପେ ଡେ ଭେଗା ଓ କାଲଡାରୋଙ୍କ ନାମ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସରଭେଷ୍ଟସ୍ ରଚିତ ଡନକୁଇ ହୋତେ (Don Quixote) ଅତ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରସିଦ୍ଧ । ଜର୍ମାନ ଧର୍ମ ସଂସ୍କାରକ ମାର୍ଟିନ ଲୁଥର ଏହି ସମୟର ବାଇବେଲକୁ ଜର୍ମାନ ଭାଷାରେ ଅନୁବାଦ କରିଥିଲେ ।

କଳା - ପ୍ରାଚୀନ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକର ପୁନରାଗମନ ସହିତ ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମୀୟ କଳା ସ୍ଥାପତ୍ୟ ତଥା ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ପୁନରାବିର୍ଭାବ ହେଲା । ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରା ମଧ୍ୟ କଳାକ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତିଫଳିତ ହୋଇଥିଲା ।

ସ୍ଥାପତ୍ୟ - ସାଂସ୍କୃତିକ ନବଜାଗରଣ କାଳରେ ଗୋଥିକ୍ ସ୍ଥାପତ୍ୟ ଶୈଳୀ ପରିତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ଗ୍ରୀସର ଡୋରିକ୍, ଆଇଓନିଆନ୍ ଓ କରିନ୍ଥୀଆନ୍ ଶୈଳୀର ବିଶେଷ ପ୍ରଚଳନ ହେଲା । ଫ୍ରାନସର ରାଜା ପ୍ରଥମ ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଓ ସ୍ପେନର ରାଜା ଦ୍ଵିତୀୟ ଫିଲିପ୍ ଏହି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ରୋମୀୟ ଶୈଳୀର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ । ଏହି ଯୁଗର ପ୍ରସିଦ୍ଧ ସ୍ଥାପତିମାନେ ହେଲେ ମାଇକେଲ ଏଞ୍ଜେଲୋ, ରାଫେଲ, ଆଲବେର୍ଟି, ମାନେଟି, ସାଙ୍ଗଲୋ ଇତ୍ୟାଦି । ରୋମର ସେଣ୍ଟପିଟର ଗାର୍ଡା ଏହି ସମୟର ସ୍ଥାପତ୍ୟର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ । ଏହାଛଡ଼ା ପ୍ୟାରିସର ଲୁବ୍ରେ ରାଜପ୍ରାସାଦ, ଲଣ୍ଡନର ସେଣ୍ଟପଲ କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ, ସ୍ପେନର ଏସ୍କୋରିଆଲ ରାଜପ୍ରାସାଦ, ମିଲନ ନଗରୀର କ୍ୟାଥେଡ୍ରାଲ ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ - ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଧର୍ମକୈନ୍ଦ୍ରିକ ବିଷୟବସ୍ତୁ ଉପରେ ଆଧାରିତ ଥିଲା । ଏହାଦ୍ଵାରା ଅବାସ୍ତବ, ଜୀବନହୀନ, ଅପ୍ରାକୃତିକ ମୂର୍ତ୍ତିସବୁ ନିର୍ମିତ ହେଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ସମୟରେ ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମୀୟ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ଅନୁକରଣରେ ଜୀବନ୍ତ ବା ବାସ୍ତବ ମୂର୍ତ୍ତି ଗଠିତ ହେଲା । ଶରୀର ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରତି ଶିଳ୍ପୀମାନେ ବିଶେଷ ଆକୃଷ୍ଟ ହେଲେ । ଧର୍ମଗତ ବିଷୟ ଚିତ୍ରଣ କରାଗଲେ ମଧ୍ୟ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀମାନେ ଅଧିକ ବାସ୍ତବ ହେଲେ । ସେମାନେ ଅନ୍ଧବିଶ୍ଵାସକୁ ଅପସାରଣ କରି ନୂତନ ଚେତନା ଆଣିଲେ ।

ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଇଟାଲୀରେ ପ୍ରତ୍ନତାତ୍ତ୍ଵିକ ଖନନଦ୍ଵାରା ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗର ବହୁ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟର ଧ୍ଵଂସାବଶେଷ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲା । ଫ୍ଲୋରେନ୍ସର ମେଡିକ ପରିବାର ତାହା ସଂଗ୍ରହ କରି ସେଗୁଡ଼ିକର ଅନୁକରଣରେ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପର ଗଠନ ପାଇଁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ ହେଲେ । ଗିବର୍ଟି ଏହି ଯୁଗର ଇଟାଲୀର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀ ଥିଲେ । ଫ୍ଲୋରେନ୍ସର ଗାର୍ଡାଦୁରର କବାଟରେ ଖୋଦିତ ଚିତ୍ର ତାଙ୍କର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତି । ଏହି ପିତ୍ତଳ ଦୁଆରର ପାଞ୍ଚୋଟି ପ୍ୟାନେଲରେ ବାଇବେଲର ଉପାଖ୍ୟାନ ଖୋଦିତ ହୋଇଥିଲା । ତୋନାଟେଲୋ ଥିଲେ ଇଟାଲୀର ଅନ୍ୟତମ ଖ୍ୟାତନାମା ଶିଳ୍ପୀ । ଭେନିସର ସେଣ୍ଟମାର୍କଙ୍କର ପ୍ରତିମୂର୍ତ୍ତି ଓ ପାଦୁଆର ବିରାଟ ଅଶ୍ଵାରୋହୀମୂର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କର ଅନବଦ୍ୟ ଅବଦାନ । ମାଇକେଲ ଏଞ୍ଜେଲୋ ମଧ୍ୟ ଶିଳ୍ପୀ ଭାବରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲେ । ଲୁକା ଡେଲା ରୋବିଆ ମାର୍ଟିନିର୍ମିତ ଚକ୍ରଚକ୍ ମୂର୍ତ୍ତି ସବୁ ନିର୍ମାଣ କରି ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଥିଲେ । କ୍ରମେ ସମଗ୍ର ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପରେ ପ୍ରାଚୀନ ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଶୈଳୀର ପ୍ରଚଳନ ବ୍ୟାପିଗଲା । ଫ୍ରାନସ୍ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ମଧ୍ୟ ଏହି ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଆଦୃତ ହେଲା ।

ଚିତ୍ରକଳା - ନୂତନ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରଭାବ ଚିତ୍ରକଳାରେ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଗାର୍ଡା ଓ ବାସଗୁହର କାନ୍ଥରେ କେବଳ ଚିତ୍ର ଅଙ୍କିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାକୁ ଭିତ୍ତିଚିତ୍ର କୁହାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ଏସବୁ ଉକ୍ତ

ନଥିଲା । ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ସମୟରେ କାଠ ଓ କାନ୍ଥାସରେ ଯେଉଁ ଚିତ୍ରକଳାର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ତାହା ଥିଲା କାଳେଲ ପେଣ୍ଟି (Easel Painting) । ଇଟାଲୀୟ କଳାର ତ୍ରିଶକ୍ତି ଭାବେ ଆର୍ବିଭୁଟି ହୋଇଥିଲେ ମାଲେକଲ ଏଞ୍ଜୋଲୋ, ରାଫେଲ ଓ ଲିଓନାରଡୋ ଡା ଭିନ୍ନସି । ଏମାନେ ଚିତ୍ରକଳା କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଣିଥିଲେ ଅପୂର୍ବ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ଲିଓନାରଡୋ ଡା ଭିନ୍ନସି (ଖ୍ରୀ. ୧୪୫୨-୧୫୧୯) ଇଟାଲୀର ଫ୍ଲୋରେନ୍ସରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଛାତ୍ରା, ଆଲୋକ ଓ ରଙ୍ଗର ଅପୂର୍ବ ସମନ୍ୱୟ ସହିତ ମନୁଷ୍ୟ ଅଙ୍ଗପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗର ନିଖୁଣ ଚିତ୍ର ଓ ଭାବଭଙ୍ଗୀର ପରିପ୍ରକାଶରେ ଲିଓନାରଡୋଙ୍କର ପାରଦର୍ଶିତା ଅନନ୍ୟ । ତାଙ୍କର ଅନବଦ୍ୟ କୃତି ‘ମୋନାଲିସା’ର ସ୍ଥିତିହାସ୍ୟ ଏବେ ମଧ୍ୟ ରହସ୍ୟମୟ । ତାଙ୍କର ଅନ୍ୟ ଚିତ୍ରକଳା ମଧ୍ୟରେ ଦି ଲାଷ୍ଟ ସପର (The Last supper), ଭରଜିନ ଅଫ ଦ ରିଙ୍କସ୍ (Virgin of the Rocks) ଆଦି ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ । ସେ ଚିତ୍ରକଳା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ପୁସ୍ତକ ତ୍ରିଟାଲକ୍ ଅନ୍ ଟ୍ରେଟିସ୍ (Treatise on Painting) ରଚନା କରିଥିଲେ ।

ମୋନାଲିସା

ମାଲେକଲ ଏଞ୍ଜୋଲୋ (ଖ୍ରୀ. ୧୪୭୫ - ୧୫୬୪) ଫ୍ଲୋରେନ୍ସ ନଗରୀରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ଏକ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ହୋଇପାରିଥିଲେ । ସେ ଏକାଧାରରେ ଥିଲେ ସ୍ଥପତି, ଭାସ୍କର ଓ ଚିତ୍ରକର । ସେ ଥିଲେ ରୋମାନଗରୀର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ସେଣ୍ଟପିଟର ଗାର୍ଡାର ନିର୍ମାତା । ତାଙ୍କର ଖୋଦିତ ଡେଭିଡ୍ ଓ ମୋଲେସ୍ ମୂର୍ତ୍ତି ତାଙ୍କର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ କଳାର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ନିଦର୍ଶନ । ଚିତ୍ରକଳାରେ ତାଙ୍କର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ କୃତିତ୍ୱ ହେଲା ରୋମରେ ଥିବା ଶିଷାଭାନ, ଚାପେଲ ଗାର୍ଡାର ଭିତର ଛାତର ଚିତ୍ର, ଏଥିରେ ରହିଛି ୧୪୫୫ ଚିତ୍ର ଯାହା ମଧ୍ୟରୁ ‘ଲାଷ୍ଟ ଜଜ୍ମେଣ୍ଟ’ (Last Judgement) ଓ ଦି ଫଲ ଅଫ ମ୍ୟାନ (The fall of Man) ଅତ୍ୟନ୍ତ ଆକର୍ଷଣୀୟ ।

ରାଫେଲ (ଖ୍ରୀ. ୧୪୮୩ - ୧୫୨୦) କି ଚିତ୍ରକଳାରେ ପ୍ରକୃତିର ରୂପ ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଜୀବନ୍ତ । ସେ ରୋମରେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଅତିବାହିତ କରିଥିଲେ । ଭିତିକାନ୍, ପ୍ରାସାଦରେ ତାଙ୍କର ଚିତ୍ର ଶିଳ୍ପ ଆବିର୍ଭାବଣୀୟ । ତାଙ୍କ ଅଙ୍କିତ ଚିତ୍ର ‘ମାଡୋନା’ (Madonna) ଏକ ଅନବଦ୍ୟ କୃତି ।

ଇଟାଲୀରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିବା ଏହି ନୂତନ ଧାରା କ୍ରମଶଃ ଅନ୍ୟ ଦେଶକୁ ବ୍ୟାପି ଯାଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀର ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପୀ ଡୁରର୍ ଏହି ପ୍ରେରଣା ପାଇ ଜର୍ମାନୀରେ ଚିତ୍ରଶିଳ୍ପର ବିକାଶ କରାଇଥିଲେ ।

ଲିନିଓକଳା - ଲିନିଓକଳାରେ ମଧ୍ୟ ଦେଖାଦେଇଥିଲା ନୂତନତା ରୋମାନ୍, ସଂଜ୍ଞାତ କଳା ବିଭାଗର ଜିଓଭାନୀ ପାଲେଷ୍ଟିନା ଓ ଏଡ୍ରିଆନ୍, ଉଇଲର୍ଟ ପୁରାତନ ଚର୍ଚ୍ଚ ସଙ୍ଗୀତ ପରିବର୍ତ୍ତେ ନୂତନ ସଙ୍ଗୀତ ଧାରାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ଏହା ଇଟାଲୀରୁ ଅନ୍ୟଦେଶକୁ ବ୍ୟାପିଯାଇଥିଲା ।

ଲଭରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା

୮୭

ଏହିପରି ଭାବରେ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା ଶତାବ୍ଦୀ ଓ ସପ୍ତଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ମଧ୍ୟରେ ଲଭରୋପରେ ବିଜ୍ଞାନ ତଥା ସଂସ୍କୃତି କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଧାରା ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏକ ସାଂସ୍କୃତିକ କାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଆସିଥିଲା ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ।

ସାରାଂଶ

ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଚତୁର୍ଦ୍ଧା, ପଞ୍ଚଦଶ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପଶ୍ଚିମ ଲଭରୋପରେ ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ଓ ରୋମୀୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶାସ୍ତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି କନ ସମୀକ୍ଷର ଏକ ଅସାଧାରଣ ଅନୁରକ୍ତି ଜନ୍ମ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଅନୁରକ୍ତି ପ୍ରାଚୀନ ଗ୍ରୀକ୍ ତଥା ରୋମୀୟ ସଂସ୍କୃତି, ସାହିତ୍ୟ, ସ୍ଥାପତ୍ୟ, ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ଓ ଚିତ୍ରକଳାରେ ପର୍ଯ୍ୟବସିତ ହେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତିର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହେଲା । ଏହା ରେନେସାନ୍ସ ବା ସାଂସ୍କୃତିକ ପୁନର୍ଜୀବରଣ / ନବଜାଗରଣ ନାମରେ ବିଦିତ ହେଲା । ଏହା ଯୋଗୁଁ ସମଗ୍ର ପଶ୍ଚିମ ଲଭରୋପରେ ଏକ ବୌଦ୍ଧିକ ବିପ୍ଳବର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ପୃଷ୍ଠ ଭୂମିରେ ପ୍ରାଚୀନ ସଂସ୍କୃତିଗୁଡ଼ିକ ଏକ ନୂତନ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ସଂଗେ ସଂଗେ ସ୍ୱାଧୀନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିକାଶ ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କୃତିର ବିଭିନ୍ନ ଅଂଶ କଳା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ବିଜ୍ଞାନ ସଂପର୍କିତ ଭାବଧାରାକୁ ମଧ୍ୟ ଯୁଗୀୟ ଚିନ୍ତାଧାରାରୁ ମୁକ୍ତ କଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ଚାଛିଲେଖ ।

(କ) କେଉଁ ଯୁଗକୁ ଅନ୍ଧକାରଯୁଗ ଭାବରେ ନାମିତ କରାଯାଇଛି ?

(i) ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗ (ii) ମଧ୍ୟ ଯୁଗ

(iii) ଆଧୁନିକ ଯୁଗ(iv) ପ୍ରାଗ-ଆତିତ୍ୟାସିକ ଯୁଗ

(ଖ) କାନିଷ୍କାଣ୍ଡିନୋପଲର ପତନ କେବେ ଘଟିଥିଲା ?

(i) ୧୪୫୨ ଖ୍ରୀ. (ii) ୧୪୫୩ ଖ୍ରୀ.

(iii) ୧୪୭୦ ଖ୍ରୀ.

(iv) ୧୪୭୮ ଖ୍ରୀ.

(ଗ) ମୁସଲମାନର ଉଦ୍ଭାବନ କିଏ କରିଥିଲେ ?

(i) ଜନ, ଗୁଡେନବର୍ଗ(ii) ଉଇଲିୟମ କ୍ୟାକ୍ସଟନ(iii) ଗାଲିଲିଓ

(iv) ନିଉଟନ୍

(ଘ) ସାଂସ୍କୃତିକ ନବଜାଗରଣ କେଉଁ ଦେଶରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ଇଂଲଣ୍ଡ

(ii) ଇଟାଲୀ

(iii) ପ୍ରାନ୍ସ

(iv) ସ୍ପେନ୍

- (ଢ଼) ଦୁରବାକ୍ଷଣ ଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ କିଏ ?
- (i) କୋପର ନିକସ (ii) ଗାଲିଲିଓ (iii) କେପଲର (iv) ନିଉଟନ୍
- (ଟ) ନିଉଟନ୍‌ଙ୍କ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଆବିଷ୍କାର କ'ଣ ଥିଲା ?
- (i) ମାଧ୍ୟାକର୍ଷଣ ଶକ୍ତି (ii) ପେଣ୍ଡୁଲମ୍ ଚକ୍ଷୁ (iii) ଋକ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ ପ୍ରକ୍ରିୟା (iv) ଇଥର
- (ଛ) ଜିଭାଇନ୍ କମେଡ଼ି କିଏ ଲେଖିଥିଲେ ?
- (i) ଦାବେନ୍ (ii) ବୋକାସିଓ (iii) ପିଟର ଆବିଲାର୍ଡ୍ (iv) ଇରାସମସ୍
- (ଜ) ମୋନାଲିସାର ଚିତ୍ରକର କିଏ ?
- (i) ରାଫେଲ (ii) ମାଇକେଲ ଏଞ୍ଜେଲୋ (iii) ଲିଓନାର୍ଡୋଡାଭିନସି (iv) ଆଲବେର୍ଟ
- (ଝ) ମିଲଟନ କେଉଁ ମହାକାବ୍ୟ ରଚନା କରିଥିଲେ ?
- (i) ଇଉଗୋପିଆ (ii) ପାରାଡାଇଜ୍ ଲଷ୍ଟ (iii) ମାକବେଥ (iv) ଜୁଲିୟସ୍ ସିଜର
- (ଞ) 'ଦ ପ୍ରିନ୍ସ' ପୁସ୍ତକ କିଏ ଲେଖିଥିଲେ ?
- (i) ସେକସ୍‌ପିଅର (ii) ମାକିଆଭେଲି (iii) ଆରିଷ୍ଟୋଟଲ (iv) ଦାବେନ୍

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) ୧୪୫୩ ଖ୍ରୀ ଚରେ ତୁର୍କୀର ସୁଲତାନ ——— କନ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ।
- (ଖ) ପିଟର ଆବେଲାର୍ଡ୍ ——— ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।
- (ଗ) ମାନବଶରୀରରେ ଋକ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଚର୍ଯ୍ୟ ——— ଉପସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।
- (ଘ) ——— ଅଙ୍ଗାରକାମ୍ଳ ଗ୍ୟାସ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ।
- (ଙ) ଡେକାର୍ଟେସନ୍ ———ଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗଠିତ ।
- (ଚ) ପ୍ରେଜ ଅଫ୍ ଫର୍ଲି ——— ରଚନା କରିଥିଲେ ।
- (ଛ) ଲାଷ୍ଟ ଜକ୍‌ମେଣ୍ଟର ଚିତ୍ରକର ——— ଥିଲେ ।
- (ଜ) ——— ଚିତ୍ରକଳା ସମ୍ବନ୍ଧରେ ଏକ ପୁସ୍ତକ ରଚନା କରିଥିଲେ ।
- (ଝ) ଗାଲିଲିଓ ——— ଦେଶରେ ଜନ୍ମ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।
- (ଞ) ସୂର୍ଯ୍ୟଚାରିତ୍ରରେ ଗ୍ରହମାନଙ୍କ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ ——— ପ୍ରମାଣ କରିଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) କନଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପଲକୁ କିଏ ଓ କେବେ ଅଧିକାର କରିଥିଲେ ?
- (ଖ) ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର ଉଦ୍ଧାର ନିମନ୍ତେ ସକ୍ରିୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିବା ବିଦ୍ୱାନମାନଙ୍କ ନାମ ଲେଖ ।
- (ଗ) କେଉଁମାନେ ଲଉରୋପରେ ନୃତ୍ୟ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରବନ୍ଧା ଥିଲେ ? ସେମାନଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକର ନାମ ଲେଖ ।

(ଘ) କେଉଁ ଶାସକମାନେ ନବଜାଗରଣର ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କରିଥିଲେ ?

(ଙ) କୋପରନିକସ କିଏ ? ସେ କାହିଁକି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

(ଚ) ନିଉଟନ୍‌ଙ୍କର ଅବଦାନ କ’ଣ ଥିଲା ?

(ଛ) ଉଇଲିୟମ ହାର୍ଭେ କିଏ ? ସେ କେଉଁ ବୈଜ୍ଞାନିକ ତଥ୍ୟ ଉପସ୍ଥାପନା କରିଥିଲେ ?

(ଜ) ଲରାସମସ୍ତ କିଏ ? ତାଙ୍କର କୃତି ଗୁଡ଼ିକ ଲେଖ ।

(ଝ) ଲଜେଲ ପେଣ୍ଟି କ’ଣ ?

(ଞ) ନବଜାଗରଣ ସମୟରେ ସଙ୍ଗୀତରେ କେଉଁମାନେ ନୃତ୍ୟ ଧାରାର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

(କ) ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟର କିପରି ପୁନରୁଦ୍ଧାର ହେଲା ?

(ଖ) ପୋପ୍ ଓ ରାଜାଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା କିପରି ନବଜାଗରଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ?

(ଗ) ଲଟାଲୀରେ କାହିଁକି ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ?

(ଘ) ନବଜାଗରଣର ପ୍ରଭାବ ଇଂରାଜୀ ସାହିତ୍ୟ ଉପରେ କିପରି ପଡ଼ିଲା ?

(ଙ) ନବଜାଗରଣ ସମୟରେ ଜ୍ୟୋତିର୍ବିଜ୍ଞାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।

(ଚ) ନବଜାଗରଣ ସମୟର ଭାସ୍କର୍ଯ୍ୟ ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦିଅ ।

(ଛ) ନବଜାଗରଣ ସମୟର ଚିତ୍ରକଳାରେ କି ପ୍ରକାର ନୃତ୍ୟନୃ ଆସିଥିଲା ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

୫ । ଲଉରୋପରେ ନବଜାଗରଣ କିପରି ହେଲା ତାହା ଆଲୋଚନା କର ।

୬ । ସାଂସ୍କୃତିକ ଜାଗରଣ ସମୟରେ ବିଜ୍ଞାନ ଓ କଳା କ୍ଷେତ୍ରରେ କିପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଥିଲା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

୭ । ଲଉରୋପରେ ଆସିଥିବା ପରିବର୍ତ୍ତିତ ସାଂସ୍କୃତିକ ପରମ୍ପରା ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।

ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର

ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ମାନବ ଇତିହାସରେ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ ଉନ୍ମୋଚିତ ହେଲା । ଏହା ଥିଲା ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର, ଯାହାକି ମାନବ ସମାଜକୁ ଉନ୍ନତର ପଥରେ ଅଗ୍ରସର କରାଇଥିଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ଇଉରୋପୀୟମାନଙ୍କର ଭୌଗୋଳିକ ଜ୍ଞାନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସୀମିତ ଥିଲା । ସେମାନେ ପୃଥିବୀର ଆକାର ତଥା ପୃଥିବୀ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ପ୍ରକୃତ ତଥ୍ୟ ଜାଣି ନଥିଲେ । ପୃଥିବୀର ବିଭିନ୍ନ ମହାଦେଶ ତଥା ମହାସାଗରମାନଙ୍କ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ସଠିକ୍ ଧାରଣା ନଥିଲା । ସେମାନେ ସମୁଦ୍ର ବିଷୟରେ ନାନା ପ୍ରକାର କିମ୍ବଦନ୍ତିମାକାର ଧାରଣା ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ଉଦାହରଣ ସ୍ୱରୂପ, ସମୁଦ୍ରରେ କଳରାକ୍ଷସ ତଥା ଭୟାବହ ଜୀବଜନ୍ତୁମାନ ବାସ କରନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଥିଲା । ସେହିପରି ଆତୀତ୍ୱାତ୍ମକ ମହାସାଗର ମଧ୍ୟରେ ନରକକୁ ଯିବା ପାଇଁ ଭୟଙ୍କର ପଥ ଖୋଲାଥିଲା ବୋଲି ସେମାନେ ଭାବୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଭାବୁଥିଲେ ପୃଥିବୀ ସମତଳ ଓ ତାହାର ସୀମା କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ନିଶ୍ଚୟ ଶେଷ ହୋଇ ଯାଇଥିବ । ତେଣୁ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଦୂର ଜାଗାକୁ ଗତି କଲେ ଯେଉଁଠାରେ ପୃଥିବୀ ଶେଷ ହେଇଥିବ, ସେଠାରେ ଅତଳ ଗର୍ଭରେ ଖସି ପଡ଼ିବାର ଭୟ ସେମାନଙ୍କର ଥିଲା । ଅଜଣା ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବସବାସ କରୁଥିବା ମନୁଷ୍ୟ ତଥା ପଶୁପକ୍ଷୀମାନଙ୍କ ସମ୍ବନ୍ଧରେ ମଧ୍ୟ ବିକୃତ ଧାରଣା ରହିଥିଲା । ଏହିସବୁ କାରଣରୁ ସେମାନେ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟକୁ ପ୍ରବେଶ କରି ଦୂରଯାତ୍ରା କରିବା କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତ ଥିଲେ ।

ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାରର କାରଣ

କେତେଗୁଡ଼ିଏ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଲୋକମାନେ ସମୁଦ୍ର ଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାର ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ହୋଇପାରିଥିଲା ।

ନବଜାଗରଣ ଓ ଦୃଢ଼ସାହସିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ

ନବ ଜାଗରଣ ତଥା ସାଂସ୍କୃତିକ ପୁନର୍ଜାଗରଣ ଫଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ନାନା ପ୍ରକାର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ଥିବା ସମସ୍ତ କୁସଂସ୍କାର ଧାରେ ଧାରେ ଦୂରୀଭୂତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ପୃଥିବୀ ବିଷୟରେ ଅଧିକରୁ ଅଧିକ ଜାଣିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଆଗ୍ରହ ଜାତ ହେଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ଦୃଢ଼ସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ ହେଲେ ।

କ୍ରିଷେଡ଼ ମୁକ୍ତ

ଦ୍ଵାଦଶ ଓ ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମୁସଲମାନ ଓ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କ୍ରିଷେଡ଼ ମୁକ୍ତ ଲାଗି ଗଢ଼ିଥିଲା ବେଳେ ଇଉରୋପାୟମାନେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଭୂମଧ୍ୟସାଗରରେ ଦୀର୍ଘକାଳ ଧରି ଯାତାଯାତ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ । ସେତେବେଳେ ସେମାନେ ଅନୁଭବ କଲେ ଯେ ସମୁଦ୍ର ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କର ପୂର୍ବ ଧାରଣା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ଭ୍ରାନ୍ତିମୂଳକ । ତେଣୁ ସମୁଦ୍ର ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର ଭୟ କମି ଆସିଲା । ଇଉରୋପର ଯେଉଁ ସବୁ ଉପକୂଳବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନରୁ କ୍ରୈଶିଡ଼ ଯୋଦ୍ଧାମାନେ ନିଜର ସାମଗ୍ରୀ ଧରି ବାହାରୁଥିଲେ, ସେସବୁ ସ୍ଥାନରେ କାଳକ୍ରମେ ସହର, ବନ୍ଦର ଓ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ସ୍ଥାପିତ ହେବାରେ ଲାଗିଲା । ସେହି ସ୍ଥାନରୁ ଲୋକମାନେ ସମୁଦ୍ରରେ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର କଲେ । ଏଣୁ ସମୁଦ୍ର ପ୍ରତି ଲୋକଙ୍କର ଅସନ୍ନି ବଢ଼ିଲା ।

ନୌଯାତ୍ରାରେ ଉନ୍ନତି

ମଧ୍ୟଯୁଗର ଶେଷଭାଗକୁ ନୌଯାତ୍ରାରେ ଉନ୍ନତି ଘଟିଲା । ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଯନ୍ତ୍ର (Mariners' Compass) ର ବ୍ୟବହାର ଇଉରୋପାୟମାନେ ଜାଣିବାକୁ ପାଇଲେ । ଏହି ଯନ୍ତ୍ର ଯୋଗୁଁ ନୌଯାତ୍ରା ସହଜସାଧ୍ୟ ହେଲା । ଏହା ପୂର୍ବରୁ ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରବେଶ କରିବା ପରେ ନାବିକମାନେ କେଉଁ ଦିଗକୁ ଯାଉଛନ୍ତି ଜାଣି ପାରୁନଥିଲେ । ଅତି କଷ୍ଟରେ ସେମାନେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ଓ ନକ୍ଷତ୍ରମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ଦିଗ ବିଷୟରେ ଧାରଣା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ମେରାଇନର୍ ଆକାଶରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରିବା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବପର ନଥିଲା । ତେଣୁ ନାବିକମାନେ ବହୁତ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ ଯନ୍ତ୍ର ଦ୍ଵାରା ସେମାନେ ଅବେଶରେ ସମୁଦ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଦିଗ ନିର୍ଣ୍ଣୟ କରି ନୌଯାତ୍ରା କରିପାରିଲେ । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ କାଳକ୍ରମେ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଜାହାଜମାନ ମଧ୍ୟ ନିର୍ମିତ ହେଲା । ତେଣୁ ନାବିକମାନେ ଜଳଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ପ୍ରେରଣା ପାଇଲେ ।

ଭୌଗୋଳିକ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ

କ୍ରମେ ମନୁଷ୍ୟର ଭୌଗୋଳିକ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ ଘଟିଲା । ତ୍ରୟୋଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ସୁପ୍ରସିଦ୍ଧ ଭେନିସୀୟ ଭ୍ରମଣକାରୀ ମାର୍କୋପୋଲୋ (Marco Polo) ଭେନିସୁଠାରୁ ଚୀନ ଦେଶ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ପାଲେଷ୍ଟାଇନ୍, ଆର୍ଜେଣ୍ଟିନା, ମେକ୍ସିକୋ, ପାରାଗୁଏ, ବଲିଜ, ପ୍ୟାମା, କାସଗାର ଓ ଖୋଟାନ୍, ଅତିକ୍ରମ କରି ସେ ଚୀନ ଦେଶର ପେକିଂ ନଗରରେ କୁଇଙ୍ଗ୍‌ଜିଙ୍ଗ୍ ଗାଜଦଳଦଳରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ସେଠାରୁ ସେ ବୁଲ୍‌ଦେଶ ଓ ଜାପାନ୍ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଦୀର୍ଘ ଷୋହଳ ବର୍ଷ ପରେ ସୁମାତ୍ରା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତ ଦେଇ ସେ ପାରାଗୁଏ ଓ କନ୍‌ସାଣ୍ଟିନୋପଲ ପଥ ଦେଇ ଖ୍ରୀ: ୧୨୯୫ ରେ ପୁଣି ଭେନିସ୍ ଫେରି ଆସିଥିଲେ । ସେତେବେଳେ ଭେନିସ୍ ଓ ଜୋନେଆ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ମୁକ୍ତ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ମାର୍କୋପୋଲୋ ସେ ମୁକ୍ତରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି ଜୋନେଆ ଗଙ୍ଗ୍ୟ ଦ୍ଵାରା ବନ୍ଦୀ ହେଲେ ଓ ମୁକ୍ତବନ୍ଦୀ ରୂପେ ଏକ ବର୍ଷ କାରାବରଣ କରିଥିଲେ । ସେ କାରାଗାରରେ ଥିବା ସମୟରେ ତାଙ୍କର ଦୂର ପ୍ରାଚ୍ୟର ଅଭିଜ୍ଞତା ବର୍ଣ୍ଣନା କରି ଏକ ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ (Travels of Marco Polo) ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମାର୍କୋପୋଲୋଙ୍କ ଦ୍ଵାରା

ଲିଖିତ ଏହି ଭ୍ରମଣ ବୃତ୍ତାନ୍ତ ଇଉରୋପୀୟ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଭବିଷ୍ୟତରେ ନୂତନ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ବିଶେଷ ଉତ୍ସାହିତ ଓ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା ।

ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଫ୍ଲୋରେନ୍ସର ଜନୈକ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ ମରଚାଣ୍ଟସ୍ ହେଣ୍ଡବୁକ୍ (Merchant's hand book), ଭେନିସର ଜଣେ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ 'ସିକ୍ରେଟ୍ସ ଅଫ ଦି ଫେଥ୍‌ଫୁଲ କ୍ରୁସେଡର' (Secrets of the Faithful Crusader) ପୁସ୍ତକ ଦୁଇଟିରେ ଏସିଆର ନଗର ଓ ସହର ଗୁଡ଼ିକ ବିଷୟରେ ଅନେକ ତଥ୍ୟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା । ଉକ୍ତ ପୁସ୍ତକଗୁଡ଼ିକ ଅଧ୍ୟୟନ କରି ଇଉରୋପୀୟମାନଙ୍କର ଏସିଆ ତଥା ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ କିଛି ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ସେହି ନୂତନ ସ୍ଥାନଗୁଡ଼ିକୁ ଭ୍ରମଣ କରିବା ପାଇଁ ଜଳଯାତ୍ରା କରିବାକୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଲେ ।

ଇଉରୋପରେ ଏସିଆର ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦା

ମଧ୍ୟ ଯୁଗର ଶେଷ ଭାଗରେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡରୁ ଆସୁଥିବା ହାତୀଦାନ୍ତ, ହୀରା, ମୁକ୍ତା, ମୂଲ୍ୟବାନ କାର୍ଯ୍ୟସ, ରେଶମ ଦ୍ରବ୍ୟ ଓ ମସଲା ଇଉରୋପୀୟ ବଜାରରେ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଆଦୃତ ହେଉଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଇଉରୋପରେ ଏହି ସମସ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆସି ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ଚିନୋଟି ମାତ୍ର ମୁଖ୍ୟପଥ ଥିଲା । ମଧ୍ୟ ଏସିଆରୁ ଆସୁଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ପ୍ରଥମେ କୃଷ୍ଣସାଗର ଉପକୂଳରେ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ କନ୍‌ଷ୍ଟାଣ୍ଟିନୋପୋଲରେ ବାସ କରୁଥିବା ଜେନୋଆର ବଣିକମାନେ କ୍ରୟ କରୁଥିଲେ । ତାପରେ ସେମାନେ ଇଉରୋପୀୟ ବଜାରରେ ବିକ୍ରି କରୁଥିଲେ । ଭାରତ ଓ ଦୂରପ୍ରାଚ୍ୟରୁ ଆସୁଥିବା ସାମଗ୍ରୀମାନ ପ୍ରଥମେ ଭାରତ ମହାସାଗର ଦେଇ ପାରସ୍ୟ ଉପସାଗରରେ ପହଞ୍ଚୁଥିଲା । ସେଠାରୁ ସେଗୁଡ଼ିକ ସିରିଆ ମରୁଭୂମି ଦେଇ ଲେଉଣ୍ଟ ଉପକୂଳକୁ ନିଆଯାଉଥିଲା । ତତ୍ପରେ ଲୋହିତସାଗର ଏବଂ ମିଶର ମଧ୍ୟ ଦେଇ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ଅଞ୍ଚଳକୁ ଉକ୍ତ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ପଠାଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଏହି ସମସ୍ତ ପଥରେ ମାଲ ସରବରାହ କରିବା ଫଳରେ ଇଉରୋପୀୟ ବଣିକମାନଙ୍କୁ ବିଶେଷ ଭାବରେ ଖର୍ଚ୍ଚାନ୍ତ ହେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ଏତଦ୍‌ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ସମୟରେ ଜଳଦସ୍ୟୁ ଓ ଡକାୟତମାନେ ବଣିକମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପଦ ସବୁ ଲୁଣ୍ଠନ କରୁଥିଲେ । ତୁର୍କୀମାନେ ଇଉରୋପ ଓ ଭାରତ ମଧ୍ୟରେ ଅବସ୍ଥିତ ବିଶାଳ ଅଞ୍ଚଳମାନ ନିଜ ଅଧୀନକୁ ଆଣିଲେ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ପଥଗୁଡ଼ିକୁ ନିଜ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରେ ରଖିଲେ । ଭାରତରୁ ଆସୁଥିବା ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ସେମାନେ ସହଜରେ ଛାଡ଼ିଲେ ନାହିଁ କିମ୍ବା ତାହା ଉପରେ ପ୍ରଚୁର ଲାଭ ଉଠାଇ ଉକ୍ତ ମୂଲ୍ୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଇଉରୋପୀୟ ବଜାରକୁ ଛାଡ଼ିଲେ । ଏ ସମସ୍ତ ଅସୁବିଧା ଦୂର କରିବାକୁ ସ୍ପେନ, ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ପ୍ରଭୃତି ଇଉରୋପର ବାଣିଜ୍ୟପ୍ରେମୀ ଦେଶ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ସାହାଯ୍ୟ ଦେଇ ଉତ୍ସାହିତ କରିଥିଲେ ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ

ଏସିଆରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ବହୁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକ ଆଗ୍ରହୀ ହୋଇଥିଲେ । ସେମାନେ ବ୍ୟବସାୟୀମାନଙ୍କ ସହିତ ଏକତ୍ର ପୃଥ୍ବୀର ବିଭିନ୍ନ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ଗମନ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର

ସମ୍ଭବପର ହୋଇଥିଲା । ଏହିସବୁ ବିଭିନ୍ନ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ଇଉରୋପୀୟମାନେ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଲେ । ପଞ୍ଚଦଶ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ହୋଇଥିବା ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର କ୍ଷେତ୍ରରେ କ୍ରିଷ୍ଟୋଫର କଲମ୍ବସ, ଭାସ୍କୋଡାଗାମା, ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ମ୍ୟାଗେଲାନ ଓ ସାର୍ ପ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଡ୍ରକ ସକ୍ରିୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ

ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଦେଶର ନାବିକମାନେ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଲେ । ଅବଶ୍ୟ ଏଥିପାଇଁ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ରାଜା ହେନେରୀଙ୍କ ପୃଷ୍ଠପୋଷକତା ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ । ଜଳଯାତ୍ରା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ଅପାର ଉଦ୍ୟମ ଦେଖି ତାହାଙ୍କୁ ନାବିକ ହେନେରୀ (Henry, the Navigator) ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଥିଲା । ସେ ନାବିକମାନଙ୍କର ତାଲିମ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସ୍କୁଲ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ବାର୍ଥୋଲୋମିଉସ୍ ଡାୟାଜ୍ (Bartholomew Diaz) ନାମକ ଜଣେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ନାବିକ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ଦକ୍ଷିଣ ସୀମାରେ ଉପସ୍ଥିତ ହେଲେ । ସେଠାରେ ସମୁଦ୍ରରେ ପ୍ରବଳ ଝଡ଼ ତୋଫାନ ଲାଗି ରହିଥିବାର ଦେଖି ସେ ସେହି ସ୍ଥାନର ନାମ ରଖିଲେ ‘ଝଡ଼ଝଞ୍ଜାର ଅନ୍ତରୀପ’ (Cape of Storms) କିନ୍ତୁ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜା ଅନୁମାନ କରିପାରିଲେ ଯେ ସେଠାରୁ ଭାରତକୁ ସମୁଦ୍ର ପଥରେ ଯାଇ ହେବ । ତେଣୁ ସେ ଏହାର ନାମ ଦେଇଥିଲେ ଉତ୍ତମାଶା ଅନ୍ତରୀପ (Cape of Good Hope) ।

କ୍ରିଷ୍ଟୋଫର କଲମ୍ବସ (ଖ୍ରୀ: ୧୪୫୧-୧୫୦୬)

କଲମ୍ବସ ୧୪୫୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଟାଲୀର ଜେନୋଆ ସହରରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଜଣେ ନାବିକ ଭାବେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିଥିଲେ । ସେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ସରକାରଙ୍କ ଜାହାଜରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଗିନି ଉପକୂଳକୁ ନୌଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଏହି ନୌଯାତ୍ରା ଫଳରେ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ ମହାସାଗର ବିଷୟରେ ତାଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ହୋଇଥିଲା । ସେ ମାର୍କୋପୋଲୋଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଲିଖିତ ନୌଯାତ୍ରାର ବିବରଣୀ ପଢ଼ି ବିଶେଷ ପ୍ରଭାବିତ ଓ ଉତ୍ସାହିତ ହୋଇଥିଲେ । ସେ ପୋର୍ଟୁଗେଜ ନଗରର ତୋସକାନେଲ୍ଲି ନାମକ ଜଣେ ଭୌଗୋଳିକଙ୍କ ପୁସ୍ତକ ପଢ଼ି ଜାଣିଲେ ଯେ, ପୃଥିବୀ ଗୋଲାକାର ହୋଇଥିବାରୁ ଯେ କୌଣସି ସ୍ଥାନରୁ ସିଧା ଚାଲିଲେ ଶେଷରେ ଦିନେ ସେହି ସ୍ଥାନରେ ହିଁ ଆସି ପହଞ୍ଚିବାକୁ ହେବ । ତେଣୁ ସେ ଚିନ୍ତା କଲେ ଯେ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ ମହାସାଗରରେ ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ସିଧା ନୌକା ଚଳାଇ ନିଶ୍ଚୟ ଦିନେ ପ୍ରାଚ୍ୟାଞ୍ଚଳରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିବେ ।

କଲମ୍ବସ ନୌଯାତ୍ରା ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ରାଜାଙ୍କୁ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ରାଜା ସେତେବେଳେ ଆଫ୍ରିକା ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରି ଭାରତ ଅଭିମୁଖେ ଯିବା କଥା ଚିନ୍ତା କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ କଲମ୍ବସଙ୍କର ଅନୁରୋଧ ରକ୍ଷା କଲେ ନାହିଁ । ତତ୍ପରେ ସେ ଜେନୋଆ ଓ ଭେନିସର ସରକାରଙ୍କୁ ଏ ବିଷୟରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଏଥିରେ ମଧ୍ୟ ସେ ବିଫଳ ହେଲେ । ଶେଷରେ ସେ ଇଉରୋପର ପଶ୍ଚିମ ଉପକୂଳରେ ଥିବା ଇଂଲଣ୍ଡ, ସ୍ପେନ୍, ପ୍ରଭୃତି ରାଜାମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୌଯାତ୍ରା ଆୟୋଜନରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ । ସେ ନିଜ ଭ୍ରାତାଙ୍କୁ ଇଂଲଣ୍ଡ ପଠାଇ ନିଜେ ସ୍ପେନ୍ ଗଲେ ।

ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ଓ ଇସାବେଲା ତତ୍କାଳୀନ ସ୍ପେନ୍‌ର ରାଜା ଓ ରାଣୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ପ୍ରଥମେ କଲମ୍ବସଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହେଲେ ନାହିଁ, କିନ୍ତୁ କଲମ୍ବସ ପରିଶେଷରେ ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ଏବଂ ଇସାବେଲାଙ୍କୁ ବୁଝାଇଲେ ଯେ ଯଦି ପଶ୍ଚିମ ଦିଗକୁ ନୌଯାତ୍ରା କରି ପୂର୍ବ ଭୂଖଣ୍ଡ ଆବିଷ୍କାର କରାଯାଇପାରେ ତା'ହେଲେ ସେ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପ୍ରଚୁର ସମ୍ପଦ ମିଳିବ । ଶେଷରେ ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ଓ ଇସାବେଲା କଲମ୍ବସଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜି ହେଲେ ।

୧୪୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଅଗଷ୍ଟ ୩ ତାରିଖରେ କଲମ୍ବସ ଶାନ୍ତାମେରିଆ, ପିଣ୍ଡା ଏବଂ ନିନା ନାମକ ତିନିଗୋଟି ଛୋଟ ଜାହାଜରେ କାର୍ଡିଜ୍ ବନ୍ଦରରୁ ୮୮ ଜଣ ନାବିକଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ଐତିହାସିକ ନୌଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଦକ୍ଷିଣାଭିମୁଖୀ ହୋଇ କାନାରୀ ଦ୍ୱୀପରେ ଯାଇ ସେଠାରେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ଅବସ୍ଥାନ କରି ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୬ ତାରିଖରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକୃତ ନୌଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାପରେ ପାଞ୍ଚ ସପ୍ତାହ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୌଣସି ଭୂଭାଗ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହେଲା ନାହିଁ । ସେ ସମୟତକ କଲମ୍ବସ ଓ ତାଙ୍କ ସାଥୀ ନାବିକମାନେ ନାନା ପ୍ରକାର ଆଶଙ୍କା ଓ ଅସ୍ଥିରତା ମଧ୍ୟରେ କଟାଇଲେ । ତାଙ୍କ ସାଥୀ ନାବିକମାନେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇ ଉଠିଲେ । ସେମାନେ ଭାବିଲେ ଯେ ସେମାନେ ଆଉ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରିପାରିବେ ନାହିଁ । କଲମ୍ବସ ସେମାନଙ୍କୁ ମୃତ୍ୟୁମୁଖକୁ ନେଇ ଯାଉଛନ୍ତି ବୋଲି ସେମାନେ ଶଙ୍କିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏହିପରି ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ କଲମ୍ବସ ଧୀର ସ୍ଥିର ଭାବରେ ନିଜର ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବୁଦ୍ଧି, କୌଶଳ ଓ ବାକ୍ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଶାନ୍ତ ରଖିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କରୁଥିଲେ । ସବୁ ପ୍ରକାର ପ୍ରରୋଚନା, ପ୍ରଲୋଭନ ଓ ଧମକ ଦେଖାଇ ସେ ନାବିକମାନଙ୍କୁ ଆୟତ୍ତରେ ରଖିଲେ । ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ୭ ତାରିଖ ଦିନ ଆକାଶରେ ଉଡ଼ୁଆ ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କୁ ଦେଖି ନିକଟରେ ସୁଲଭାଗ ଅବସ୍ଥିତ ବୋଲି ସେମାନେ ଜାଣିପାରିଲେ । ପକ୍ଷୀମାନଙ୍କର ଉଡ଼ିଯାଉଥିବା ଦିଗକୁ ଗତି ପରିବର୍ତ୍ତନ କରି ଶେଷରେ ଅକ୍ଟୋବର ୧୨ ତାରିଖ ଦିନ କଲମ୍ବସ ଓ ତାଙ୍କ ନାବିକମାନେ ସୁଲଭାଗରେ ପହଞ୍ଚିବା କରି ସେଠାରେ ସ୍ପେନ୍‌ର ପତାକା ଉଡ଼ାଇଲେ । ଏହା ଥିଲା ବାହାମା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜର ଏକ ଦ୍ୱୀପ । ପରବର୍ତ୍ତୀ କେତେ ମାସ ମଧ୍ୟରେ ସେମାନେ କ୍ୟୁବା, ହାଇତି ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇଥିଲେ । ଉତ୍ତର ଆମେରିକାର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱୀପ ଗୁଡ଼ିକରେ ପହଞ୍ଚିଲେ ମଧ୍ୟ ସେ ଭାବିଥିଲେ ଯେ ସେ ଭାରତର ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜରେ ପହଞ୍ଚିଛନ୍ତି । ତେଣୁ କଲମ୍ବସ ସେହି ଦ୍ୱୀପଗୁଡ଼ିକୁ ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ (Indies) ବୋଲି କହିଥିଲେ । ସେଠାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଦେହର ରଙ୍ଗ ଉଷ୍ମ ଲାଲ ହୋଇଥିବା ଦେଖି ସେମାନଙ୍କୁ ସେ 'ଲୋହିତ ଭାରତୀୟ' (Red Indians) ବୋଲି ନାମ ଦେଇଥିଲେ ।

କଲମ୍ବସଙ୍କ ଶାନ୍ତାମେରିଆ ଜାହାଜ ସମୁଦ୍ରରେ ଜଳମଗ୍ନ ହେଲା । ସେ ନିନା ଓ ପିଣ୍ଡା ଜାହାଜ ସହିତ ୧୪୯୩ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ନୂତନ ଦେଶର କେତେଜଣ ମନୁଷ୍ୟ, ବିଚିତ୍ର ପଶୁପକ୍ଷୀ ଓ ବୃକ୍ଷ ଚତ୍ୟାଦି ସେ ସାଙ୍ଗରେ ଆଣିଥିଲେ । ରାଜା ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ଓ ରାଣୀ ଇସାବେଲା ଓ ସ୍ପେନ୍‌ର ଦେଶର ଅସଂଖ୍ୟ ନଗନାରା କଲମ୍ବସଙ୍କୁ ଉଚ୍ଚସ୍ଥିତ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ସହ ସ୍ୱାଗତ କଲେ । ତାପରେ ସମବେତ ଜନତା ଅତି ଆଗ୍ରହରେ ତାଙ୍କର ଦୁଃସାହସିକ ନୌଯାତ୍ରାର ବିବରଣୀ ଶୁଣିଲେ । କଲମ୍ବସଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ମହାନ କୃତିତ୍ୱ ପାଇଁ ସମ୍ମାନିତ ଓ ପୁରସ୍କୃତ କରାଗଲା ।

୧୪୯୩ ମସିହାର ଶେଷଭାଗକୁ କଲମ୍ବସ ପୁଣି ଥରେ ଜଳଯାତ୍ରା କରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହାନ୍ୱିତ ହେଲେ । ଏଥର ସ୍ପେନ୍‌ର ରାଜା ସ୍ୱେଚ୍ଛାକୃତ ଭାବେ ୧୭ଟି ଜାହାଜ ଦେଇ ୧୫୦୦ ଲୋକଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ସହିତ ପଠାଇଥିଲେ । ସେ

ଜାମାଜକା ସମେତ କେତୋଟି ଦ୍ଵୀପ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ୧୪୯୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତୃତୀୟ ଥର ଜଳଯାତ୍ରା କରି ସେ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା ଉପକୂଳରେ ଥିବା ଟ୍ରିନିଦାଦ୍ ସମେତ ଅନ୍ୟ କେତୋଟି ଅଞ୍ଚଳ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ସେ ୧୫୦୩ରେ ଚତୁର୍ଥ ଓ ଶେଷ ଜଳଯାତ୍ରାରେ ହଣ୍ଡୁରାସ ଆଦି ସ୍ଥାନ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ୧୫୦୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଥିଲା ।

କଲମ୍ବସଙ୍କ ଆବିଷ୍କାର ପଳରେ ପୃଥିବୀର ମାନଚିତ୍ରର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗତୀୟ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ, ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ଅଞ୍ଚଳ, ହଣ୍ଡୁରା ଓ ପାନମାର ଉପକୂଳ ଆଦି ସ୍ଥାନ ପାଇଲା । ମାତ୍ର ଦୁଃଖର ବିଷୟ ଯେ ଜୀବନର ଶେଷ ମୁହୂର୍ତ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସେ ତାଙ୍କର ଆବିଷ୍କୃତ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରକୃତ ନାମ ଓ ସ୍ଥିତି ବିଷୟରେ ଜାଣିପାରି ନଥିଲେ । ସେ ବିଶ୍ଵାସ କରିଥିଲେ ଯେ ତାଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିବା ଅଞ୍ଚଳଗୁଡ଼ିକ ଏସିଆର ଅଂଶ ବିଶେଷ । ମାତ୍ର ପ୍ରକୃତରେ ସେ ଏକ ନୂତନ ମହାଦେଶ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । କିଛି କାଳ ପରେ ଆମେରିଗୋ ଭେସପୁସି ନାମକ ଜଣେ ଇଟାଲୀୟ ନାବିକ କଲମ୍ବସଙ୍କ ଆବିଷ୍କୃତ ଅଞ୍ଚଳମାନଙ୍କୁ ଭ୍ରମଣ କରି ଦୁଇଟି ନୂତନ ମହାଦେଶ ଅବସ୍ଥିତି ସମ୍ପର୍କରେ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନାମ ଅନୁସାରେ ନୂତନ ମହାଦେଶ ଦୁଇଟିର ନାମ ରଖାଗଲା ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ଓ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକା । ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ କଲମ୍ବସ ଜଣେ ଦୁଃସାହସିକ ତଥା ବିଜ୍ଞାତ ଆବିଷ୍କାରକ ରୂପେ ନିଜର ସ୍ଵତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥାନ ବଜାୟ ରଖିଛନ୍ତି ।

ଭାସ୍କୋଡାଗାମା (ଖ୍ରୀ: ୧୪୬୦-୧୫୨୪)

ଭାସ୍କୋଡାଗାମା ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଦେଶରେ ୧୪୬୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏକ ସମ୍ରାଟ ବଂଶରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେ ଶୈଶବରୁ ସମୁଦ୍ର ପ୍ରତି ଆକୃଷ୍ଟ ହୋଇ ନାବିକ ହେବା ପାଇଁ ଇଚ୍ଛୁକ ଥିଲେ । କ୍ରମେ ଜଣେ ସୁଦକ୍ଷ ନାବିକ ରୂପେ ସେ ଖ୍ୟାତ ହେଲେ । ସେ ସମୟରେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ରାଜା ଜାଣିଥିଲେ ଯେ ଆଫ୍ରିକାର ଉତ୍ତରାଂଶ ଅନ୍ତରାପଠାରୁ ଗତି କଲେ ଭାରତକୁ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କାର ହୋଇପାରିବ । ତେଣୁ ସେ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟ ଭାସ୍କୋଡାଗାମାଙ୍କୁ ସମର୍ପଣ କଲେ । ୧୪୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ତାଗୋଟି ଜାହାଜ ସହିତ ଲିସ୍ବନ ବନ୍ଦରରୁ ତାଙ୍କର ନୌଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ ଉତ୍ତରାଂଶ ଅନ୍ତରାପର ଚାରିପାଖରେ ନୌଭ୍ରମଣ କରି ଆଫ୍ରିକାର ପୂର୍ବ ଉପକୂଳରେ ଆସି ମାଲିନ୍ଦିଠାରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ସେଠାରେ ଜଣେ ଆରବ ନାବିକଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହେଲା । ସେ ଭାସ୍କୋଡାଗାମାଙ୍କୁ ଭାରତ ମହାସାଗର ବାଟଦେଇ ଭାରତକୁ ଜଳପଥର ସନ୍ଧାନ ଦେଲେ । ଶେଷରେ ଦୀର୍ଘ ଦଶମାସ ଚଉଦ ଦିନର ଜଳଯାତ୍ରା କରିବା ପରେ ୧୪୯୮ ମସିହା ମେ ମାସ ୨୦ ତାରିଖରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ମାଲାବାର ଉପକୂଳରେ କାଲିକଟ୍ଟ୍ କରିବା ପରେ ୧୪୯୮ ମସିହା ମେ ମାସ ୨୦ ତାରିଖରେ ଦକ୍ଷିଣ ଭାରତର ମାଲାବାର ଉପକୂଳରେ କାଲିକଟ୍ଟ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅବତରଣ କଲେ । ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଭାରତ ଏବଂ ଇଉରୋପ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କୃତ ହେଲା । ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ ଏହା ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା ।

କାଲିକଟ୍ଟ୍‌ରେ ସେତେବେଳେ ଜାମୋରାନ ଉପାଧିଧାରୀ ଜଣେ ହିନ୍ଦୁ ରାଜା ଶାସନ କରୁଥିଲେ । ସେ ବିଦେଶୀ ବଣିକମାନଙ୍କୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟରେ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ଅନୁମତି ଦେଲେ । ଭାସ୍କୋଡାଗାମା ୧୪୯୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ଵଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ ସମୟରେ ଭାରତରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଧନରତ୍ନ ନେଇ ଯାଇଥିଲେ । ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ରାଜା ତାଙ୍କର ଏହି ନୂତନ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଭାରତର ଆଡ୍ମିରାଲ (Admiral of India) ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ।

ଦଶଟି ଜାହାଜ ଧରି ପୁନଶ୍ଚ ସେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବାର ଭାରତ ଆସିଥିଲେ । ତୃତୀୟ ଥର ପାଇଁ ସେ ୧୫୨୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତ ଆସିଥିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନେ ଭାରତରେ କେତୋଟି ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରି ସାରିଥିଲେ । ଭାସ୍କୋଡାଗାମା ୧୫୨୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତରେ ହିଁ ତାଙ୍କ ଶେଷ ନିଶ୍ଵାସ ତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ଭାସ୍କୋଡାଗାମାଙ୍କର ଏହି ନୂତନ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କାର ଫଳରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଜାହାଜମାନ ନିୟମିତ ଭାବରେ ଭାରତକୁ ଯାତାୟାତ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ସ୍ଵଦେଶକୁ ଫେରିବା ସମୟରେ ସେଗୁଡ଼ିକ ଯଥେଷ୍ଟ ପରିମାଣରେ ଭାରତୀୟ ମସଲା, ରେଶମ ଓ ମଣିମୁକ୍ତା ନେଇ ଯାଉଥିଲେ । ଉକ୍ତ ଜାହାଜମାନଙ୍କରେ ବଣିକମାନଙ୍କ ସହିତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମ ପ୍ରଚାରକମାନେ ମଧ୍ୟ ଭାରତକୁ ଆସି ତାଙ୍କର ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ମ୍ୟାଗେଲାନ (ଖ୍ରୀ: ୧୪୮୦-୧୫୨୧)

ଭାସ୍କୋଡାଗାମା ଓ କଲମ୍ବସଙ୍କ ଜଳଯାତ୍ରା ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ କୌତୁହଳପ୍ରଦ ଓ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଜଳଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ମ୍ୟାଗେଲାନ, ପୃଥ୍ବୀ ଚତୁଃପାର୍ଶ୍ଵରେ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିବାରେ ସେ ଥିଲେ ମାନବ ଇତିହାସରେ ପ୍ରଥମ ବ୍ୟକ୍ତି । ୧୪୮୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମ୍ୟାଗେଲାନ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଦେଶରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଭାରତକୁ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କାର ହେଲାପରେ ସେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ବଣିକମାନଙ୍କ ସହିତ ଭାରତ ଆସିଥିଲେ ଓ ସେଠାରୁ ସେ ଜାଭା ପ୍ରଭୃତି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଯାଇଥିଲେ । ସେଠାରୁ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଫେରି ଆସି ୧୫୧୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପୁଣି ଆଫ୍ରିକାର ମରୋକ୍କୋଠାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ସେଠାକାର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ସଂଘର୍ଷରେ ସେ ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଡ଼ ହରାଇଲେ । କିନ୍ତୁ ଏସବୁ ସତ୍ତ୍ୱେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ରାଜା ତାଙ୍କୁ କୌଣସି ସମ୍ମାନ ନ ଦେଖାଇବାରୁ ସେ ସ୍ପେନର ରାଜା ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲସଙ୍କ ଅଧୀନରେ ନାବିକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ୧୫୧୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସେ ସ୍ପେନର କାର୍ଡିଜ ବନ୍ଦରରୁ ୫ଟି ଜାହାଜ ସହ ତାଙ୍କର ନୌଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଯେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ସେ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ଅତିକ୍ରମ କରି ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ ସେ ସ୍ଥାନଟି ତାଙ୍କ ନାମାନୁସାରେ ମ୍ୟାଗେଲାନ ପ୍ରଶାନ୍ତ ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇଛି । ସେ ସର୍ବପ୍ରଥମ ଇଉରୋପୀୟ ରୂପେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ଏହି ମହାସାଗରର ଧାର ଶାନ୍ତ ରୂପ ଦେଖି ମ୍ୟାଗେଲାନ ତାର ନାମ ରଖିଲେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗର ।

ଦୀର୍ଘ ଅଶାନବେ ଦିନ ଧରି ସେ ଅସୀମ ଓ ଅଜଣା ସମୁଦ୍ରରେ ପୃଥ୍ବୀ ପରିକ୍ରମା କରିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କର ନୌଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଉକ୍ତ ସମୟରେ କେବଳ ଦୁଇଟି ମରୁଦ୍ଵୀପ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଥିଲା । ନୌଯାତ୍ରା ସମୟରେ ଜାହାଜରେ ଥିବା ନାବିକମାନେ ସେମାନଙ୍କର କ୍ଷୁଧା ନିବାରଣ ପାଇଁ ମୂଷା ଓ କାଠଗୁଣ୍ଡ ପ୍ରଭୃତି ଖାଇବାକୁ କୁଣ୍ଡାବୋଧ କରି ନଥିଲେ । ଅଖାଦ୍ୟ ଖାଇବା ଦ୍ଵାରା କୂର ଓ ଚର୍ମରୋଗରେ ସେମାନେ ପୀଡ଼ିତ ହେଲେ । ଶେଷରେ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ସେମାନେ ଲାତ୍ରୋନ୍ ବା ମେରିଆନା ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ତାପରେ ସେମାନେ ଫିଲିପାଇନ୍ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜକୁ ନୌଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ସେଠାରେ ମାଗେଲାନଙ୍କର ଅନୁଚରମାନେ ସ୍ଥାନୀୟ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ କଳହ କରିବାରୁ ସେମାନେ ଉତ୍ତ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ବିଦେଶୀମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କଲେ । ସେହି ଆକ୍ରମଣରେ ମ୍ୟାଗେଲାନ

ନିଜେ ୧୫୨୧ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସ ୨୭ ତାରିଖ ଦିନ ନିହତ ହେଲେ । ସେ ୧୫୧୯ ମସିହାରେ ସାନ୍ ଆଣ୍ଟୋନିଓ, ଟ୍ରିନିଡାଡ୍, କନ୍ସେପସନ୍, ଭିଟୋରିଆ ଓ ସାଣ୍ଟିଆଗୋ ନାମକ ପାଞ୍ଚଟି ଜାହାଜରେ ଦୁଇଶହ ଅଣା ନାବିକଙ୍କ ସହିତ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ୧୫୨୨ ମସିହାରେ ମାତ୍ର ଗୋଟିଏ ଜାହାଜ ଭିଟୋରିଆ ଅଠର ଜଣ ଇଉରୋପୀୟ ଓ ଚାରିଜଣ କୃଷ୍ଣାଙ୍ଗ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ନେଇ ସ୍ୱଦେଶ ଫେରିଲା । ଏହି ଭିଟୋରିଆ ଜାହାଜଟି ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ପୃଥିବୀ ପ୍ରଦକ୍ଷିଣ କରିଥିଲା ।

ସାର୍ ପ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଡ୍ରେକ୍

ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ସ୍ପେନ ଇଉରୋପ ମହାଦେଶରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ବଡ଼ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜ ନାବିକମାନେ ପ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଡ୍ରେକଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ଅଧିକାଂଶ ସମୟରେ ସ୍ପେନର ଧନରହସ୍ୟ ଜାହାଜକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଲୁଣ୍ଠନ କରୁଥିଲେ । ଡ୍ରେକ ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ଇଂରେଜ ନାବିକ ଭାବରେ ଇତିହାସରେ ପରିଚିତ । ରାଣୀ ଏଲିଜାବେଥ୍ ଡ୍ରେକଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରେ ମୁଗ୍ଧ ହୋଇ ତାଙ୍କୁ ନାଭି ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ । ଇଂରେଜ ନାବିକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଡ୍ରେକ୍ ପ୍ରଥମେ ୧୫୭୭ରୁ ୧୫୮୦ ମସିହା ଭିତରେ ତାଙ୍କର ବିଖ୍ୟାତ ଜାହାଜ ଗୋଲଡେନ୍ ହିନ୍ଦ୍ (Golden Hind) ସାହାଯ୍ୟରେ ପୃଥିବୀ ପରିକ୍ରମା କରିବାରେ କୃତକାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ । ରାଣୀ ଏଲିଜାବେଥ୍ଙ୍କ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ସ୍ପେନ ମଧ୍ୟରେ ୧୫୮୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଏକ ବିରାଟ ନୌଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଡ୍ରେକ ଓ ତାଙ୍କର ସାଥୀ ନାବିକମାନେ ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି ସ୍ପେନର ବିଖ୍ୟାତ ନୌଦଳା ଆର୍ମଡାକୁ ଧ୍ୱଂସ କରି ଦେବା ଫଳରେ ସ୍ପେନ ପରାଜୟ ସ୍ୱୀକାର କରିଥିଲା । ଡ୍ରେକ୍ ଏବଂ ଅନ୍ୟତମ ବିଖ୍ୟାତ ଇଂରେଜ ନାବିକ ରାଲେଙ୍କ ଦୁଃସାହସିକ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଯୋଗୁଁ ଇଂରେଜମାନେ ଏଲିଜାବେଥ୍ଙ୍କ ସମୟରେ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିପାରିଥିଲେ । ତେଣୁ ସାର୍ ପ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଡ୍ରେକଙ୍କ ନାମ ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ ଏକାନ୍ତ ସ୍ମରଣୀୟ ।

ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟ

ପଞ୍ଚଦଶ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ଫଳରେ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ମଧ୍ୟଯୁଗରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ କେବଳ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର, ପୂର୍ବରେ ବଲ୍ଟିକ୍ ସାଗର, ପଶ୍ଚିମରେ ଇଂଲିଶ ପ୍ରଶାଳୀ ଓ ଭାରତ ମହାସାଗର ମଧ୍ୟରେ ଆବଦ୍ଧ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ପ୍ରାଚୀନ ଓ ମଧ୍ୟଯୁଗର ପ୍ରଧାନ ପ୍ରଧାନ ସହରଗୁଡ଼ିକ ଭୂମଧ୍ୟ ସାଗର ଉପକୂଳରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡକୁ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କୃତ ହେବା ଯୋଗୁଁ ଭୂମଧ୍ୟସାଗର ପରିବର୍ତ୍ତେ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ମୁଖ୍ୟ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ପଥ ହେଲା । ତେଣୁ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ଉପକୂଳରେ ଲଣ୍ଡନ, ଲିସବନ୍, କାର୍ଡିଫ୍, ସେଭାଲ୍ଲ ପ୍ରଭୃତି ସାମୁଦ୍ରିକ ବନ୍ଦର ମୁଖ୍ୟ ବାଣିଜ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କଲା । ଏଥି ସହିତ ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର କୂଳେ କୂଳେ ଅବସ୍ଥିତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କଲେ । ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସ୍ପେନ, ପ୍ରାନ୍ସ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଭାବ ବୃଦ୍ଧି ପାଇବା ସ୍ଥଳେ ଇଟାଲୀର ପ୍ରଭାବ ହ୍ରାସ ପାଇଲା ।

ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାରକମାନେ ଭାରତକୁ ଏକ ନୂତନ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ । ସୁଏଜ କେନାଲ ଉନ୍ନତ ହେବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଉରୋପରୁ ଏସିଆକୁ ଏହି ଆବିଷ୍କୃତ ପଥଟି ଏକମାତ୍ର ଜଳପଥ ହୋଇ ରହିଥିଲା । ଏହା ଦେଇ ଭାରତ ସମେତ ଏସିଆ ମହାଦେଶରୁ ରଘୁନୀ ଦ୍ରବ୍ୟ ଭେନିସର ବ୍ୟବସାୟୀଙ୍କ ମାଧ୍ୟମରେ ଦୁର୍ଜୀ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଆଉ ନଯାଇ ସିଧାସଳଖ ଯୁରୋପରେ ପହଞ୍ଚି ପାରିଲା । ଫଳରେ ଇଉରୋପୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭେନିସର କୃତିତ୍ୱ ଲୋପ ପାଇଲା । ପ୍ରାଥମିକ ଅବସ୍ଥାରେ ଇଉରୋପ ଏସୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପର୍ଯ୍ୟୁଷାଜମାନେ ଅଧିକ ପ୍ରଭାବଶାଳୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପରେ ପରେ ଇଂରେଜ, ଡଚ୍ଚ ଓ ଫରାସୀମାନଙ୍କର ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ।

ଇଉରୋପୀୟ ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଆମେରିକାରୁ ବହୁ କଞ୍ଚାମାଲ ଜାହାଜରେ ନିଜ ଦେଶକୁ ଆଣି ବିକ୍ରୀ କରିବାରେ ଲାଗିଲେ, ଇଉରୋପୀୟମାନେ ଏକଚାଟିଆ ବାଣିଜ୍ୟ ଚଳାଇ ନିଜ ନିଜ ଦେଶର ବାଣିଜ୍ୟର ଦ୍ରୁତ ପ୍ରସାର କରାଇପାରିଲେ । ଜିନିଷ ପତ୍ରର ବ୍ୟବସାୟ ସହ ସେମାନେ ଘୃଣ୍ୟ ଦାସ ବ୍ୟବସାୟ ଚଳାଇ ପ୍ରଚୁର ଧନ ଅର୍ଜନ କଲେ । ଫଳରେ ଇଉରୋପ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହେଲା । ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଆଦି ମହାଦେଶର ଅଧୋଗତି ହେବାରେ ଲାଗିଲା ।

ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ

ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାରର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଣାମ ଥିଲା ଉପନିବେଶବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ । ଇଉରୋପୀୟ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ନବ ଆବିଷ୍କୃତ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିଜର ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଚପୁର ହୋଇ ଉଠିଲେ । କ୍ରମେ ସେମାନେ ଉପନିବେଶର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଶୋଷଣ କରି ସେମାନଙ୍କର ଧନରେ ଧନୀ ହେଲେ । ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଓ ଆମେରିକାର ଅଧିବାସୀମାନେ ଶୋଷଣର ଶିକାର ହେଲେ ଓ ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅଧୋଗତି ଦେଖାଗଲା । ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ଦୁର୍ବଳତାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଇଉରୋପୀୟମାନେ ଏହି ମହାଦେଶମାନଙ୍କରେ ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିପାରିଲେ । ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଲାଗି ରହିଲା । ଶେଷରେ ଏହି ଉପନିବେଶିକ ପ୍ରତିଯୋଗୀତା ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ ହେଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟିଆନ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ଏସିଆ, ଆଫ୍ରିକା ଆଦିକୁ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାର କରିବା ପାଇଁ ଯାଇ ସେହି ମହାଦେଶଗୁଡ଼ିକରେ ରହିଗଲେ । ଇଉରୋପର କେତେ ଲୋକ ସ୍ୱାଧୀନ ଭାବେ ଧର୍ମାଚରଣ କରିବା ପାଇଁ ଆମେରିକାକୁ ପଳାଇଯାଇ ସେଠାରେ ବସବାସ କଲେ ।

ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ ଓ ବାଣିଜ୍ୟିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ପୁଣିବାଦକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିଥିଲା । ଇଉରୋପୀୟମାନେ ଯେଉଁଠାରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କଲେ ସେଠାକାର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେମାନେ ଶ୍ରମିକ ଭାବରେ କାମ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲେ । ଯେଉଁମାନେ ଏହାର ବିରୋଧ କଲେ ସେମାନଙ୍କୁ ନୃଶଂସ ଭାବରେ ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ଯେଉଁମାନେ କ୍ରୀତଦାସ ହୋଇ ଶ୍ରମିକ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କଲେ, ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଓ ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଶୋଚନୀୟ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା ।

ଏହି ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ଫଳରେ ସଭ୍ୟତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ପୃଥିବୀର ରାଜନୈତିକ ଇତିହାସରେ ଏହାର ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ମଧ୍ୟ ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ମାନବ ଜାତିର ଦୃଷ୍ଟିଭଙ୍ଗୀ ମଧ୍ୟ ବଦଳିବାକୁ ଲାଗିଲା । ତେଣୁ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ଓ ଜଳପଥ ସନ୍ଧାନକୁ ମାନବ ପ୍ରଗତିର ନୂତନ ପଦକ୍ଷେପ ବୋଲି କୁହାଯାଇପାରେ ।

ସାରାଂଶ

ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ଫଳରେ ପଞ୍ଚଦଶ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ମାନବ ଇତିହାସରେ ଏକ ନୂତନ ଅଧ୍ୟାୟ ଉନ୍ମୋଚିତ ହୋଇଥିଲା । ନବଜାଗରଣ ଓ ଦୁଃସାହସିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ, କୁଶେଡ଼ ଯୁଦ୍ଧ, ନୌଯାତ୍ରାର ଉନ୍ନତି, ଭୌଗୋଳିକ ଜ୍ଞାନର ବିକାଶ, ଇଉରୋପରେ ଏସିଆର ଉପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଚାହିଦା, ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ଆଗ୍ରହ ପ୍ରଭୃତି କାରଣ ପାଇଁ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ସଫଳ ହୋଇଥିଲା । ସର୍ବପ୍ରଥମେ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ ଦେଶର ନାବିକମାନେ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଚଳାଇଲେ । ଏଥିପାଇଁ ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ରାଜା ହେନେରୀଙ୍କର ସହଯୋଗ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ । କ୍ରିଷ୍ଟୋଫର କଲମ୍ବସ, ଭାସ୍କୋଡାଗାମା, ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ମ୍ୟାଗେଲାନ ଏବଂ ସାର୍ ପ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଡେକ୍ ଏହି ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ । ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ଫଳରେ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା । ଉପନିବେଶବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଏହାର ଅନ୍ୟତମ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଣାମ । ସଭ୍ୟତାର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସଂଗେ ସଂଗେ ପୃଥିବୀର ରାଜନୈତିକ ଇତିହାସରେ ଏହାର ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ପ୍ରଭାବ ଅନୁଭୂତ ହେଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

- ୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।
 - (କ) ମାର୍କୋପୋଲୋ କିଏ ?
 - (i) ଭେନିସୀୟ ଭ୍ରମଣକାରୀ (ii) ଫରାସୀ ସଙ୍ଗୀତଜ୍ଞ (iii) ପର୍ତ୍ତୁଗାଲର ନାବିକ (iv) ଇଂଲଣ୍ଡର ନାବିକ
 - (ଖ) ନାବିକ ହେନେରୀ କେଉଁ ଦେଶର ରାଜା ଥିଲେ ?
 - (i) ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ (ii) ସ୍ପେନ (iii) ଇଂଲଣ୍ଡ (iv) ଫ୍ରାନ୍ସ
 - (ଗ) ଉତ୍ତମାଶା ଅନ୍ତରୀପ (Cape of Good hope) କିଏ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ?
 - (i) ହେନେରୀ (ii) ହକ୍ଲିନ୍ସ (iii) କଲମ୍ବସ (iv) ବାଥୋଲୋମିଉ ଡାୟାଜ୍

- (ଘ) କଲମ୍ବସ କେଉଁ ମହାଦେଶ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ?
 (i) ଏସିଆ (ii) ଇଉରୋପ (iii) ଆଫ୍ରିକା (iv) ଆମେରିକା
- (ଙ) ଭାରତକୁ ଜଳପଥ କିଏ ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ?
 (i) କଲମ୍ବସ (ii) ମ୍ୟାଗେଲାନ (iii) ଭାସ୍କୋଡାଗାମା (iv) ଡ୍ରେକ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଲମ୍ବସ ଆମେରିକା ଆବିଷ୍କାର କରିଥିଲେ ।
- (ଖ) _____ କୁ ଭାରତର ଆଡ଼ମିରାଲ ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରାଯାଇଥିଲା ।
- (ଗ) _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଭାରତକୁ ଜଳପଥ ଆବିଷ୍କୃତ ହୋଇଥିଲା ।
- (ଘ) _____ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ନାମକରଣ କରିଥିଲେ ।
- (ଙ) ସମଗ୍ର ପୃଥ୍ବୀ ପରିକ୍ରମା କରିଥିବା ଜାହାଜର ନାମ _____ ଥିଲା ।
- (ଚ) _____ କ ନାମ ଅନୁସାରେ ଆମେରିକାର ନାମକରଣ କରାଯାଇଛି ।
- (ଛ) ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ଓ ଇସାବେଲା _____ ଦେଶର ରାଜା ଓ ରାଣୀ ଥିଲେ ।
- (ଜ) ପ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଡ୍ରେକଙ୍କୁ _____ ନାଭି ଉପାଧିରେ ଭୂଷିତ କରିଥିଲେ ।
- (ଝ) ଡ୍ରେକ _____ ଜାହାଜରେ ପୃଥ୍ବୀ ପରିକ୍ରମା କରିଥିଲେ ।
- (ଞ) କାଲିକଟର ରାଜା _____ ଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଦିଗନ୍ତର୍ଣ୍ଣୟ ଯନ୍ତ୍ର କିପରି ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କଲା ?
- (ଖ) ମାର୍କୋପୋଲୋ କିଏ ? ତାଙ୍କ ରଚିତ ପୁସ୍ତକର ନାମ ଲେଖ ।
- (ଗ) ନାବିକ ହେନେରୀ କିଏ ?
- (ଘ) ଝଡ଼ଝଞ୍ଜାର ଅନ୍ତରାପ କ’ଣ ?
- (ଙ) ଲୋହିତ ଭାରତୀୟମାନେ କିଏ ? ସେମାନେ କେଉଁ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକ ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର କେଉଁ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ?

- (ଖ) ନୌଯାତ୍ରାର ଉନ୍ନତିରେ ଦିଗନ୍ତର୍ଦ୍ଧୟତ୍ତ କିପରି ସହାୟକ ହେଲା ?
- (ଗ) ଏସିଆର ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଉତ୍ପାଦନରେ ଚାହିଦା ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ କିପରି ଦାୟୀ ହେଲା ?
- (ଘ) ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ପ୍ରଥମେ କିପରି ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ?
- (ଙ) କଲମ୍ବସ ପ୍ରଥମେ କିପରି ନୌଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କଲେ ?
- (ଚ) ଭାଷୋଦ୍‌ଗାମୀ କର ନୌଯାତ୍ରା ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ।
- (ଛ) ମ୍ୟାଗେଲାନଙ୍କର ନୌଯାତ୍ରା ସଂକ୍ଷେପରେ ଲେଖ ।
- (ଜ) ଡ୍ରାକଙ୍କର ନୌଯାତ୍ରା ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଝ) ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାରର ଫଳାଫଳ ଆଲୋଚନା କର ।

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ପଞ୍ଚଦଶ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଧାନ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ଗୁଡ଼ିକର ବିବରଣୀ ପ୍ରଦାନ କର ।
- ୬ । କେଉଁ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଏବଂ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଉତ୍ପାଦନାମାନେ ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇଥିଲେ ?
- ୭ । ଭୌଗୋଳିକ ଆବିଷ୍କାରର କାରଣ ଓ ଫଳାଫଳ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।

ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ଵିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ ଓ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଯେଉଁ ଶିକ୍ଷା ପରିବର୍ତ୍ତନ ଉପାଦାନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ବାଷ୍ପଶକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର ଫଳରେ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଘଟିଥିବା ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ କୁହାଯାଏ । ଏହି ବିପ୍ଳବ ପୂର୍ବରୁ କୁଶଳୀ ଶ୍ରମିକମାନେ ନିଜ ହାତରେ ଓ ନିଜ ଘରେ କୁଟୀର ଶିକ୍ଷା ମାଧ୍ୟମରେ ଆବଶ୍ୟକ ଦ୍ରବ୍ୟମାନ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ଉପାଦାନର ଗତି ମନ୍ଦୁର ଥିଲା ଓ ଉପାଦିତ ଜିନିଷର ପରିମାଣ କମ୍ ଥିଲା । କ୍ରମଶଃ ଜିନିଷ ପତ୍ରର ଚାହିଦା ବଢ଼ିବା ଫଳରେ ନୂଆ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭବ ହେଲା । କ୍ଷୁଦ୍ର ଓ ଘରୋଇ ଶିକ୍ଷା ସଂସ୍ଥାର ସଂପ୍ରସାରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା । ବଡ଼ ବଡ଼ କଳା କାରଖାନାମାନ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । ୧୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବହୁ ପ୍ରକାର ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ଉତ୍ପାଦନ ହେବା ଫଳରେ ଶହ ଶହ ଶ୍ରମିକ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ହାତରେ ଉପାଦାନ କରୁଥିବା ଜିନିଷକୁ କଳାକାରଖାନା ମାନଙ୍କରେ ବହୁତ କମ୍ ସମୟରେ ଏବଂ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଉପାଦାନ କରାଯାଇ ପାରିଲା । ଶିକ୍ଷା କ୍ଷେତ୍ରର ଏହି ଦ୍ରୁତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଇଉରୋପରେ ଆର୍ଥିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନଧାରାରେ ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଲା । ଏହି ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ବିପ୍ଳବ ଆଖ୍ୟା ଦିଆଯାଇଛି । ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ଜୀବନରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଏବଂ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିବାରୁ ବିଶ୍ଵ ଇତିହାସର ଏହା ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ରୂପେ ଐତିହାସିକମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗୃହୀତ ହୋଇଛି । ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦେଇ ଗତି କରି ମାନବ ଜୀବନ ଧାରାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଛି ।

ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ପ୍ରଥମେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ହୋଇଥିଲା । ପରେ ତାହା ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଭୌଗୋଳିକ ପରିସ୍ଥିତି ଓ ଅନୁକୂଳ ପରିବେଶ ଏହି ବିବର୍ତ୍ତନରେ ସହଯୋଗ କରିଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଜତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ଦେଶରେ ରାଜନୈତିକ ସ୍ଥିରତା, ଶାନ୍ତି ଓ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରିବା ଦ୍ଵାରା ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ଲୋକଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ସରକାରୀ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନଥିବାରୁ ସ୍ଵାଧୀନ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପରୀକ୍ଷାମାନ ହୋଇ ପାରୁଥିଲା । ସମୁଦ୍ର ପାରି ବାଣିଜ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ପୂର୍ଣ୍ଣ ବଢ଼ିଯାଇଥିଲା ଏବଂ ଲୁହା ଓ କୋଇଲା ପରି ଖଣିଜ ସଂପଦରେ ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା । କଳାକାରଖାନା ପାଇଁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଅଭାବ ନଥିଲା । ଅନ୍ୟ ଇଉରୋପୀୟ ଦେଶ ତୁଳନାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଏକ ଔପନିବେଶିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଓ ବହୁ ବାଣିଜ୍ୟିକ କେନ୍ଦ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିପାରିଥିଲା । ଶିକ୍ଷା ଉପାଦାନ ପାଇଁ ସେହି ଔପନିବେଶିକ ମାନଙ୍କରୁ କଞ୍ଚାମାଲ ସଂଗ୍ରହ କରି ତହିଁରୁ ଉପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ଚଢ଼ା ଦାମରେ ବିକ୍ରୟ କରୁଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ନୌବାହିନୀ ଥିଲା । ଜଳପଥରେ ମାଲ

ପରିବହନର ଅସୁବିଧା ନଥିଲା କାରଣ ଜାହାଜ ଶିକ୍ଷର ଉନ୍ନତି ସେତେବେଳେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଏ ପ୍ରକାର ଦୁର୍ବିଧା ଅନ୍ୟ କୌଣସି ଦେଶରେ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଦ୍ରବ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ନୂଆ ନୂଆ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ଉଦ୍ଭାବନ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ହୋଇ ପାରୁଥିବାରୁ ତାହା ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ପଥ ପରିଷ୍କାର କରିଦେଇଥିଲା ।

ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ବିକାଶ

ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ସଂପ୍ରସାରଣ ଏବଂ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ବିକାଶ ଏହି କାଳରେ ସମଗତିରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଶିକ୍ଷର ବିକାଶ ଓ ଅଗ୍ରଗତି ମୂଳରେ ଥିଲା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ବୟନ ଶିକ୍ଷରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସୂତା କାଟିବା ଓ ଲୁଗା ବୁଣିବା ପାଇଁ ହସ୍ତଚାଳିତ ଚରଖା ଓ ତନ୍ତ ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲେ ମଧ୍ୟ ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ କମ୍ ହେଉଥିଲା । ଅଳ୍ପ ସମୟରେ ଅଧିକ ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ବସ୍ତ୍ର ବ୍ୟବସାୟୀ ଓ କାରିଗରମାନେ ନୂତନ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଅଧିକ ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ ପାଇଁ ନୂତନ ଯନ୍ତ୍ରର ଆବଶ୍ୟକତା ଉପଲବ୍ଧ କରି ଜନ୍ମ ନେଇ ନାମକ ଲାଙ୍କାସାୟାରର ଜଣେ ବୁଣାକାର “ସ୍ପିନ୍ନିଂ ସଟଲ” ପରି ଲୁଗାବୁଣା ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ଲୁଗା ବୁଣାଯାଇ ପାରିଲା । ଅଧିକ ସୂତାର ଆବଶ୍ୟକତା ହେବାରୁ ୧୭୬୫ ଖ୍ରୀ:ରେ ଜେମ୍ସ୍ ହାରଗ୍ରୀଭସ୍ “ସ୍ପିନ୍ନିଂ ଜେନ୍ନି” ନାମକ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଏହି ଯନ୍ତ୍ର ଆବିଷ୍କାର ପାଇଁ ହାରଗ୍ରୀଭସ୍ ନିଜ ସ୍ତ୍ରୀ ଜେନ୍ନିଙ୍କ ଠାରୁ ପ୍ରେରଣା ପାଇଥିବାରୁ ଏହାର ନାମକରଣ ଏପରି ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଏକାଧରକେ ଅଧିକ ସୂତା କଟାଯାଇ ପାରିଲା । ୧୭୬୯ ଖ୍ରୀ:ରେ ରିଚାର୍ଡ ଆର୍ଚ୍ ରାଇଟ୍ ଡ୍ୱାର୍ଟର ଫ୍ରେମ୍ ନାମକ ଜଳଶକ୍ତି ଚାଳିତ ଅନ୍ୟ ଏକ ସୂତାକଟା ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସୂକ୍ଷ୍ମ ଓ ଶକ୍ତ ସୂତା ଶିଅ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଯାଇ ପାରିଲା । ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ସାମୁଏଲ୍ କ୍ରୀଟନ୍ ଅନ୍ୟ ଜଣେ ଇଂରେଜ ଶିଳ୍ପୀ ସ୍ପିନ୍ନିଂ ଜେନ୍ନି ଓ ଡ୍ୱାର୍ଟର ଫ୍ରେମ୍‌ର ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ଏକତ୍ରିତ କରି ସ୍ପିନ୍ନିଂ ମ୍ୟୁଲ ନାମକ ଅନ୍ୟ ଏକ ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଜଳଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବହୁ ପରିମାଣରେ ଉତ୍କୃଷ୍ଟ ଧରଣର ସୂତା ତିଆରି ହୋଇ ପାରିଥିଲା । ମାତ୍ର ତହିଁରେ ଲୁଗାବୁଣା ପ୍ରଣାଳୀର ସଦୃଶଯୋଗ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଏଥିପାଇଁ ୧୭୮୫ ଖ୍ରୀ:ରେ ଏଡ୍‌ମଣ୍ଡ କାର୍ଟରାଇଟ୍ “ପାଞ୍ଜାର ଲୁମ୍” ନାମକ ଏକ ଶକ୍ତିଚାଳିତ ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ବୟନ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହା ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅଧିକ ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ପାଦନ ହେଲା, ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଗଲା ଏବଂ ଇଂଲଣ୍ଡର ଲୋକମାନେ ଯଥେଷ୍ଟ ଲାଭ ପାଇଲେ । ଏହା ସତ୍ତ୍ୱେ ବସ୍ତ୍ର ଉତ୍ପାଦନର ଉନ୍ନତି ଦିଗରେ ଭିଣା ତୁଳାର ଅଭାବ ବାଧା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ତେଣୁ ୧୭୯୩ ଖ୍ରୀ:ରେ ଏଲି ହିର୍ଟଲେ ନାମରେ ଜଣେ ଆମେରିକୀୟ ଶିଳ୍ପୀ “କଟନ୍ ଜିନ୍” ନାମକ ଏକ ତୁଳାଭିଣା ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ବସ୍ତ୍ର ଧୁଲେଇ, ରଙ୍ଗ କରିବା ଓ ଛାପା କରିବା କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ରାସାୟନିକ ଦ୍ରବ୍ୟ ବ୍ୟବହୃତ ହୋଇଥିଲା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ଛାପା ଲୁଗା ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ପାଇଁ ସିଲିଣ୍ଡର ପ୍ରିଣ୍ଟିଂ ଉଦ୍ଭାବିତ ହେଲା । ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ପ୍ରସାରଣ ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡର ବୟନ ଶିଳ୍ପର ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ସମଗ୍ର ଇଉରୋପ ଏହାଦ୍ୱାରା ଉପକୃତ ହୋଇପାରିଲା ।

ବାସ୍ତବ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ପ୍ରୟୋଗ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଥମେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିପ୍ଳବକର ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଥିଲା । ବୟନ ଶିଳ୍ପ ସହିତ ସଂପୃକ୍ତ ଯନ୍ତ୍ରମାନ ମଣିଷ, ପଶୁ କିମ୍ବା ଜଳଶକ୍ତି ଦ୍ୱାରା ଚାଳିତ ହେଉଥିଲା ।

କିନ୍ତୁ ବାଷ୍ପୀୟ ଶକ୍ତି ଦ୍ଵାରା ଏହାର ବିଶେଷ ଅଗ୍ରଗତି ଘଟିଲା । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଆରମ୍ଭରେ ଟମାସ୍ ନିଉକୋମେନ୍ ଏକ ବାଷ୍ପୀୟ ଯନ୍ତ୍ର ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଖଣି ଗର୍ଭରୁ ଜଳ ନିଷ୍କାସନ ସମ୍ଭବ ହେଲା । ତାହା ବିଶେଷ ଫଳ ନ ଦେବାରୁ ଜେମସ୍ ଓର୍ଚ୍ ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଏକ ବାଷ୍ପଚାଳିତ ଇଞ୍ଜିନ୍ ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ସେ ଗ୍ଲୁସ୍ଟୋ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟର ଜଣେ ମେକାନିକ୍ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଯାତାୟତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ମଧ୍ୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । କଳକାରଖାନାରେ ଏହା ଉପାଦାନ ପ୍ରଣାଳୀକୁ ଅଧିକ ବେଗଗାମୀ କରାଇଲା ।

ଲୁହା ଓ କୋଇଲା ଶିଳ୍ପର ବିକାଶ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ୟତମ ଅଙ୍ଗ । ଲୁହା ପଥରକୁ ତରଳାଇବାକୁ ବହୁ ଦିନ ଧରି କାଠ କୋଇଲାର ବ୍ୟବହାର କରାଯାଉଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଯଥେଷ୍ଟ ବଣ ଜଙ୍ଗଲ ନଥିବାରୁ କାଠ ଜାଳିବା ସମ୍ଭବପର ହେଉନଥିଲା । ଫଳରେ ଅଧିକ ଲୌହ ଉପାଦାନ ହୋଇପାରୁ ନଥିଲା । ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବାଷ୍ପର ପ୍ରୟୋଗ ଫଳରେ ଲୁହା ଓ ଇସ୍ପାତରେ ନିର୍ମିତ ବଡ଼ ବଡ଼ ଯନ୍ତ୍ରର ବ୍ୟବହାର ବହୁ ଗୁଣରେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଲୁହାପଥର ତରଳାଇବା ପାଇଁ କାଠ ପରିବର୍ତ୍ତେ କୋଇଲାକୁ ଜାଳେଣି ରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରିବା ସୁବିଧା ଜନକ ଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ କୋଇଲା ଖଣି ଖୋଳିବା ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଖଣିରେ କାମ କରୁଥିବା ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ ଖଣି ଖୋଳା କାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ଅନେକ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ଉଦ୍ଭାବିତ ହେଲା । ୧୭୫୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆବ୍ରାହାମ ତାରବୀ ନାମରେ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତି କାଠ କୋଇଲା ପରିବର୍ତ୍ତେ ପୋଡ଼ା କୋଇଲା ଦ୍ଵାରା ଲୁହା ତରଳାଇବା ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଲୌହ ଶିଳ୍ପ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟଜନକ ଉନ୍ନତି ପରିଲକ୍ଷିତ ହେଲା । କୋଇଲା ଖଣି ନିକଟବର୍ତ୍ତୀ ସ୍ଥାନ ମାନଙ୍କରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ଲୁହାକାରଖାନା ସ୍ଥାପିତ ହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ନାନା ପ୍ରକାର ଲୁହା ଜିନିଷ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଉପାଦାନ କରାଗଲା । ୧୮୧୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହମ୍ପେରି ଡେଭି ତାଙ୍କର “ନିରାପଦ ବତୀ” ଉଦ୍ଭାବନ କଲେ । ଏହା ଖଣିକୁ ଆଲୋକିତ କରିଥିଲା । ଏହା ଖଣିରେ ନିଆଁ ଲାଗିବା ସମ୍ଭାବନାକୁ ଦୂର କଲା । ୧୮୫୬ ମସିହାରେ ହେନେରୀ ବିସ୍ମାର୍କ ଲୁହାରୁ ମଇଲା ବାହାର କରି ତାକୁ ଶକ୍ତ ଓ କଠିନ କରିବାର ଉପାୟ ବାହାର କଲେ । ହଷ୍ଟସ୍ମ୍ୟାନ କଠିନ ଲୁହା ପ୍ରସ୍ତୁତି ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ପୁଣି ନୂତନ ପଦ୍ଧତି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ହେନେରୀ କୋର୍ଟ ଲୌହ ପିଣ୍ଡ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଓ ଲୁହା ଚାଦର ଗୁଡ଼ାଇବା ନିମିତ୍ତ ନୂତନ ପଦ୍ଧତି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହି ଲୁହା ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ଇସ୍ପାତ ନାମରେ ନାମିତ ହେଲା । ଏହା ଉନ୍ନତ ଧରଣର ଶକ୍ତ ଓ ଦୀର୍ଘସ୍ଥାୟୀ ଯନ୍ତ୍ରପାତି ତିଆରିରେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଲା । ବାଷ୍ପୀୟ ଯନ୍ତ୍ରର ଉଦ୍ଭାବନ ଓ କୋଇଲାର ସଦୁପଯୋଗ ଫଳରେ ଲୁହା କାରଖାନା ମାନଙ୍କରେ ଅତ୍ୟୁତପୂର୍ବ ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହେଲା ।

ବାଷ୍ପୀୟ ଶକ୍ତିର ବହୁଳ ପ୍ରସାର ଫଳରେ ପରିବହନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ଉତ୍ତମ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କରି ଦ୍ରୁତ ପରିବହନ ପାଇଁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ସ୍କଟ୍‌ଲାଣ୍ଡର ମାକ୍‌ଆଡାମ ନାମକ ଜଣେ ଇଞ୍ଜିନିୟର ଛୋଟ ଛୋଟ ପଥର ଖଣ୍ଡମାନ ବିଛାଇ ପକ୍କା ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣର ପରିକଳ୍ପନା କଲେ । ପରେ ପରେ ବହୁ ସଡ଼କ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇ ଗମନାଗମନ ଓ ଯାତାୟତର କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରଶସ୍ତ କରାଗଲା । ଜଳପଥର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ମଧ୍ୟ ପଦକ୍ଷେପ ନିଆଗଲା । ଏ ଦିଗରେ ବ୍ରିଟିଶ ଟାଉନର ଡ୍ୟୁକ୍ ବିଶେଷ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୭୬୧ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜେମ୍ସ୍ ବ୍ରିଷ୍ଟଲେ ନାମକ ଜଣେ ଇଞ୍ଜିନିୟର ମାଷ୍ଟେଷ୍ଟରଠାରୁ ଓର୍ସଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଗୋଟିଏ କେନାଲ ଖୋଳାଇଲେ । ଏହି କେନାଲ ପଥରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ଜାହାଜ

ଦ୍ୱାରା କାରଖାନାକୁ କୋଇଲା ପ୍ରେରଣ କରିବାର ସୁବିଧା ହେଲା । ପରେ ବାଷ୍ପାୟତନୀ ଚଳାଇବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ହେଲା ।

ବାଷ୍ପାୟ ଶକ୍ତି ବା ଇଂଜିନ୍ ସାହାଯ୍ୟରେ ଖଣି ଅଞ୍ଚଳରୁ କାରଖାନା ଓ ବନ୍ଦର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କୋଇଲା ପରିବହନ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ବାଷ୍ପଚାଳିତ ଗାଡ଼ିର ଆବଶ୍ୟକତା ଅନୁଭୂତ ହେଲା । ୧୮୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଜର୍ଜ ଷ୍ଟିଫେନ୍ସନ୍ ନାମକ ଜଣେ ଖଣି ଶ୍ରମିକ ଏକ ଉନ୍ନତ ସ୍ୱୟଂଚାଳିତ ଯାନ ନିର୍ମାଣ କରିବାରେ ସଫଳ ହେଲେ । ୧୮୩୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଲିଭରପୁରଠାରୁ ମାଣ୍ଚେଷ୍ଟର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନିର୍ମିତ ରାସ୍ତାରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ପରିବହନ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଫୃଥବାର ଏହି ଶ୍ୱେତପ୍ରଥମ ରେଳଗାଡ଼ି ଷ୍ଟିଫେନ୍ସନ୍ଙ୍କର ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଅବଦାନ ଥିଲା । ସେହି ଇଞ୍ଜିନର ନାମ ଥିଲା ରକେଟ୍ । ମାଲ୍ ପରିବହନ ଓ ଯାତ୍ରୀ ଯାତାୟତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରେଳ ଚଳାଚଳ ଅଧିକ ସୁବିଧା କରାଇଲା ।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ବିଜୁଳି ଶକ୍ତିର ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ପ୍ରସାର ଫଳରେ ଦୂର ସଞ୍ଚାର ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ସାଧିତ ହେଲା । ୧୮୩୭ ରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ଚାର୍ଲ୍ସ ହିର୍ଲେ ଏବଂ ଆମେରିକାର ସାମୁଏଲ୍ ମୋର୍ସ ନିଜ ନିଜ ଦେଶରେ ବିଦ୍ୟୁତ ଶକ୍ତି ସଂପନ୍ନ ଟେଲିଫୋନ୍ ଓ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହା ମଧ୍ୟ ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସଂପର୍କ ବଢ଼ାଇବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା ।

ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣର ସଂପ୍ରସାରଣ ଫଳରେ କୃଷି ଜଗତ ମଧ୍ୟ ଉପକୃତ ହେଲା । ଜମିର ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ କାଠ ଲଙ୍ଗଳ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଲୁହା ଲଙ୍ଗଳ ଓ ମଇ ପ୍ରଭୃତି କୃଷି ସରଞ୍ଜାମ ସହିତ ଜମିର ଉର୍ବରତା ବଢ଼ାଇବା ପାଇଁ ସାର ପ୍ରୟୋଗ, ଫସଲ କାଟିବା ଓ ବୁଣିବା ପାଇଁ ନୂତନ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ପ୍ରୟୋଗ କରାଗଲା । ଗଭର୍ ସେଣ୍ଟ ନାମକ ଜଣେ କୃଷିବିତ୍ ପର୍ଯ୍ୟାୟ କ୍ରମେ ବିଭିନ୍ନ ଫସଲ ଉତ୍ପାଦନ ପଦ୍ଧତି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଫଳରେ ଗଣଜମିକୁ ଆଉ ପଡ଼ିଆ ରଖିବାର ଆବଶ୍ୟକତା ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ । ଜମିରେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ କୃଷି ପଦ୍ଧତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କୃଷି ସଂପ୍ରସାରଣରେ ସାହାଯ୍ୟ କଲା । ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଏହିପରି ଭାବରେ କୃଷିକୁ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଭାବିତ କଲା ।

ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ପ୍ରଥମେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଅଳ୍ପ କାଳ ମଧ୍ୟରେ ଏହା ଇଉରୋପ ତଥା ଫୃଥବାର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ଥିଲା ଏକ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଅର୍ଥନୈତିକ ବିପ୍ଳବ । ଏହା ଇଂଲଣ୍ଡ ତଥା ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲା । ଏହାର ଅନେକ ସୁଫଳ ଥିଲା । କେତେକ କୁଫଳ ମଧ୍ୟ ଥିଲା ।

ସୁଫଳ

୧. ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଦ୍ୱାରା ଇଂଲଣ୍ଡ ସମେତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶରେ ଅଗଣିତ କଳକାରଖାନା ଗଢ଼ି ଉଠି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ବହୁ ପରିମାଣରେ ଶସ୍ତା, ସୁନ୍ଦର ଓ ଉଚ୍ଚକୋଟୀର ବ୍ୟବହାରିକ ବସ୍ତୁ ଉତ୍ପାଦିତ ହୋଇପାରିଲା ।
୨. ପରିବହନ ଓ ଗମନାଗମନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସୁବିଧା ଆସିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବର ଆଦାନ ପ୍ରଦାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ।

୩. କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ଶକ୍ତିଚାଳିତ ନୂତନ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ବ୍ୟବହାର ଓ ରାସାୟନିକ ସାରର ପ୍ରୟୋଗ ଫଳରେ ଖାଦ୍ୟ ଉତ୍ପାଦନ ବଢ଼ି ଚାଲିଲା ।
୪. ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଗ୍ରାମ୍ୟ ଜୀବନରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଲା ।
୫. ଦେଶୀୟ ପୁଞ୍ଜିର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଲା । କୃଷି, ଶିଳ୍ପ ଓ କଳକାରଖାନାମାନଙ୍କରେ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ଉତ୍ପାଦନ ଫଳରେ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ଉପାର୍ଜନର ମାର୍ଗ ସୁଗମ ହୋଇଗଲା ।
୬. ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରସାର ଫଳରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ତଥା ଅନ୍ୟଦେଶ ମାନଙ୍କରେ ଲୋକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସୁସଂପର୍କ ଗଢ଼ି ଉଠିଲା । ଜାତୀୟ ଏକତା ଅଧିକ ଭାବେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ।
୭. ନୂତନ ସହରମାନ ଶିଳ୍ପକୁ କେନ୍ଦ୍ର କରି ଗଢ଼ି ଉଠିଲେ ।

କୁଫଳ

୧. ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ଉନ୍ନତ ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ବ୍ୟବହାର ଏବଂ ବୈଜ୍ଞାନିକ ପ୍ରଣାଳୀରେ ଚାଷ କରାଯିବାରୁ କ୍ଷୁଦ୍ର ଏବଂ ନାମମାତ୍ର ଚାଷୀମାନେ ଧନୀ ଓ ବୃହତ୍ତର ଚାଷୀମାନଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିଯୋଗିତା କରି ନପାରି କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଲେ ।
୨. କୁଟୀର ଓ କ୍ଷୁଦ୍ର ଶିଳ୍ପ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ହେଲା । ହସ୍ତଶିଳ୍ପୀ ଓ ଗୃହ କାରିଗରମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ସେମାନଙ୍କର ବଂଶାନୁକ୍ରମିକ କାମ ହରାଇ ବେକାର ହୋଇଗଲେ । ଦାରିଦ୍ର୍ୟ ମଧ୍ୟରେ ଜୀବନ ବିତାଇବାକୁ ସେମାନେ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ ।
୩. ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରସାର ଯୋଗୁଁ କ୍ରମଶଃ ଗ୍ରାମାଞ୍ଚଳମାନ ଜନଶୂନ୍ୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।
୪. ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ ଫଳରେ କଳକାରଖାନାରୁ ନିର୍ଗତ ଧୂଆଁ ଓ ମଇଳା ପରିବେଶକୁ ଦୂଷିତ କରି ପକାଇଥିଲା ।
୫. ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ମାନବ ସମାଜରେ ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ନାମରେ ଦୁଇଟି ବିପରୀତ ମୁଖୀ ମନୁଷ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସୁଖସୁବିଧା ଭୋଗ କରୁଥିବା ବେଳେ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ଏଥିରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସାମାଜିକ ଏକତା ନଷ୍ଟ ହେଲା । ଶ୍ରମିକମାନେ କଳକାରଖାନାରେ ଅଳ୍ପ ମଜୁରୀରେ କାମ କରୁଥିଲେ । ଏଥିରୁ ମହିଳା ଓ ଶିଶୁମାନେ ମଧ୍ୟ ବାଦ ପଡ଼ିନଥିଲେ । ଅଭାବ ଓ ଅନାଟନ ଯୋଗୁଁ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ସ୍ତ୍ରୀ ଓ ସନ୍ତାନମାନେ କଳକାରଖାନା ତଥା ଖଣିମାନଙ୍କରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟକର ପରିବେଶରେ ଦୀର୍ଘକାଳ ପରିଶ୍ରମ କରୁଥିଲେ । ପୁଞ୍ଜିପତିଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶ୍ରମିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଶୋଷିତ ହେଉଥିଲେ । ଶ୍ରମିକ ବଞ୍ଚିଗୁଡ଼ିକୁ ଲେଖକ ବ୍ଲେକ୍‌ଙ୍କ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ସଭତାନଙ୍କର କାରଖାନା (Dark Satanic Mills) ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଥିଲେ । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଏହି ସମସ୍ୟାକୁ ବିଖ୍ୟାତ ବିପ୍ଳବୀ ତଥା ଦାର୍ଶନିକ କାର୍ଲ ମାର୍କ୍ସ ଲୋକଲୋଚନକୁ ଆଣିଥିଲେ ।

ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ସଂଘ ଭାବରେ ଶ୍ରମିକ ସଂଘ ତଥା ଟ୍ରେଡ୍ ଇଉନିୟନ ଆଦି ଗଠିତ ହେଲା । ଏହି ସଂଘଗୁଡ଼ିକ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ସ୍ୱାର୍ଥରକ୍ଷା ପାଇଁ ସେମାନଙ୍କୁ ନ୍ୟାୟ୍ୟ ଦାବୀ ପୁଞ୍ଜିପତି ତଥା ଶିକ୍ଷପତିମାନଙ୍କଠାରେ ଉପସ୍ଥାପନା କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀ ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହେବାଦ୍ୱାରା କଳକାରଖାନାରେ ଶ୍ରମିକ ବିକ୍ଷୋଭ, ଧର୍ମଘଟ ଆଦି ଆନ୍ଦୋଳନ ହେଲା । ଏହାର କୁ ପ୍ରଭାବ ଉତ୍ପାଦନ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଉଭୟ ଶିକ୍ଷପତି ଓ ଶ୍ରମିକଗୋଷ୍ଠୀ ଏହାଦ୍ୱାରା ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲେ ।

ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ କାର୍ଲମାର୍କସ୍ ଏହି ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷ ପ୍ରତି ବିଶ୍ୱର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ- “ ବିଶ୍ୱର ଶ୍ରମିକମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅ । ବିପ୍ଳବ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ବନ୍ଦନ-ଶିକୁଳି ଛଡ଼ା ତୁମର ଆଉ କିଛି ହରାଇବାର ନାହିଁ । ”

ସାରାଂଶ

ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସର ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଅଧ୍ୟାୟ । ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ୱିତୀୟାର୍ଦ୍ଧ ଓ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ହସ୍ତଶିକ୍ଷା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଉତ୍ପାଦନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଯନ୍ତ୍ର ଓ ବାସ୍ତୁଶକ୍ତିର ବ୍ୟବହାର ଫଳରେ ଶିକ୍ଷା ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ଘଟିଥିବା ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନକୁ ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ କୁହାଯାଏ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଥମେ ଏହା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ପ୍ରଥମେ ବୟନ ଶିକ୍ଷାରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । କ୍ରମେ ବାସ୍ତାବ୍ୟ ଶକ୍ତିର ଉଦ୍ଭାବନ ଓ ପ୍ରୟୋଗ, କୋଇଲା ଓ ଲୁହା ଶିକ୍ଷର ବିକାଶ, ପରିବହନ ଓ ଯାତାୟତ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ, କୃଷି କ୍ଷେତ୍ରରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଏହି ପର୍ଯ୍ୟାୟର ଅବଦାନ । କ୍ରମେ ସମଗ୍ର ଇଉରୋପକୁ ତଥା ପୃଥିବୀର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ଅନେକ ସୁଫଳ ଥିଲା; କେତେକ କୁପରିମାଣ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ ହୋଇଥିଲା । ଶିକ୍ଷାଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟର ଅତ୍ୟୁତପୂର୍ବ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଯୋଗୁଁ ଅର୍ଥନୀତିକ ସଂହତି ସଂପାଦିତ ହେଲା ଏବଂ ଜୀବନ ଧାରଣାର ମାନଦଣ୍ଡ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ବିଶ୍ୱରେ ମାନବ ଜାତିର ଅଶେଷ ହିତ ସାଧନ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ମନୁଷ୍ୟ ସମାଜରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, ଶୋଷଣ ଓ ଭେଦଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ଶିକ୍ଷାବିପ୍ଳବ ପ୍ରଥମେ କେଉଁ ଦେଶରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ପ୍ରାନ୍ତସ୍ (ii) ଇଂଲଣ୍ଡ (iii) ଜର୍ମାନୀ (iv) ଜାପାନ

- (ଖ) ଫୁଲଙ୍ଗ ସତଲ କିଏ ଉଭାବନ କରିଥିଲେ ?
 (i) ଜେମସ୍ ହାର ଗ୍ରୀଭସ୍ (ii) ଜନ କେ (iii) ସାମୁଏଲ କ୍ରୀଟନ (iv) ଏଲି ହିଟ୍‌ନେ
- (ଗ) ଜେମସ୍ ହାରଗ୍ରୀଭସ୍ କ'ଣ ଉଭାବନ କରିଥିଲେ ?
 (i) ସ୍ୱିନିଂ ଜେନି (ii) ଫୁଲଙ୍ଗ ସତଲ (iii) ପାଞ୍ଜାର ଲୁମ୍ପ (iv) କଟନ ଜିନ୍
- (ଘ) ବାଷ୍ପୀୟ ଇଞ୍ଜିନର ଉଭାବକ କିଏ ?
 (i) ଜେମସ୍‌ସ୍‌ଡାଟ୍ (ii) ଜଜ୍ ସ୍ଟିଫେନସନ୍
 (iii) ହମ୍ପ୍ରେ ଡେଭି (iv) ଟମାସ ନିଉକୋମେନ
- (ଙ) ପ୍ରଥମ ରେଳପଥ କେଉଁଠାରୁ କେତେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଥିଲା ?
 (i) ଲିଭରପୁଲରୁ ମାଣ୍ଚେଷ୍ଟର (ii) ମାଣ୍ଚେଷ୍ଟରରୁ ଲାଙ୍କାସାୟାର
 (iii) ଲଣ୍ଡନରୁ ଲିଭରପୁର (iv) ଲାଙ୍କାସାୟାରରୁ ଲିଭରପୁଲ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) ରିଚାର୍ଡ୍ ଆର୍କରାଇଟ୍ _____ ଉଭାବନ କରିଥିଲେ ।
- (ଖ) କଟନ ଜିନ୍ _____ ଉଭାବନ କରିଥିଲେ ।
- (ଗ) ହମ୍ପ୍ରେଡେଭି _____ ଉଭାବନ କରିଥିଲେ ।
- (ଘ) ପୃଥ୍ବୀର ସର୍ବପ୍ରଥମ ରେଳଗାଡ଼ି _____ କ ଅବଦାନ ।
- (ଙ) ମାଣ୍ଚେଷ୍ଟରଠାରୁ ଓର୍ସଲେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ _____ ପ୍ରଥମେ ଗୋଟିଏ କେନାଲ ଖୋଳାଇଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଶିଳ୍ପବିପ୍ଳବ କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝ ? ଏହା ପ୍ରଥମେ କେଉଁଠି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଖ) ସ୍ୱିନିଂ ଜେନି କ'ଣ ? ଏହା କେବେ ଓ କାହାଦ୍ୱାରା ଉଭାବିତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଗ) ସ୍ୱିନିଂ ମ୍ୟୁଲ କ'ଣ ? ଏହା କିଏ ଉଭାବନ କରିଥିଲେ ?
- (ଘ) ନିରାପଦ ବତୀ କ'ଣ ? ଏହାକୁ କିଏ ଉଭାବନ କରିଥିଲେ ?
- (ଙ) କେଉଁ ମସିହାରେ ଓ କାହାର ପରିକଳ୍ପନାରେ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ପ୍ରଥମ କେନାଲ ଖୋଳାଯାଇଥିଲା ? ଏହାର ବିସ୍ତୃତି କେଉଁଠାରୁ କେତେ ଯାଏ ଥିଲା ?

ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ

୧୦୯

- (ଚ) ପ୍ରଥମ ରେଳ ଇଞ୍ଜିନ କିଏ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ? ଏହାର ନାମ କ'ଣ ଥିଲା ?
- (ଛ) କିଏ କାହାକୁ 'ଅନ୍ଧକାରାଞ୍ଛୁ ସଫାକାର କାରଖାନା' ବୋଲି ଅଭିହିତ କରିଥିଲେ ?
- ୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।
- (କ) ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଥମେ ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ କାହିଁକି ଆରମ୍ଭ ହେଲା ?
- (ଖ) ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ବୟନ ଶିକ୍ଷାରେ କେଉଁ କେଉଁ ଉଦ୍ଭାବନ ହୋଇଥିଲା ଲେଖ ।
- (ଗ) ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ଲୁହା ଓ କୋଇଲା ଶିକ୍ଷାର ବିକାଶ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।
- (ଘ) ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ଦ୍ଵାରା ପରିବହନ କ୍ଷେତ୍ରରେ କିପରି ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆସିଲା ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ଶିକ୍ଷାବିପ୍ଳବ କହିଲେ କ'ଣ ବୁଝାଯାଏ ? ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଏହି ବିପ୍ଳବର ଅଭ୍ୟୁଦୟ କିପରି ହେଲା ?
- ୬ । ଶିକ୍ଷାବିପ୍ଳବର କାରଣ ଓ ଫଳାଫଳ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୭ । ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ଘଟିଥିବା ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ଯାନ୍ତ୍ରିକ ବିକାଶ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।
- ୮ । ଶିକ୍ଷା ବିପ୍ଳବ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।

ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ

ପୃଥିବୀ ଇତିହାସରେ ୧୭୭୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ବର୍ଷ ରୂପେ ପରିଗଣିତ । ସେହି ବର୍ଷ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଶାସିତ ଉପନିବେଶ ଗୁଡ଼ିକ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଘୋଷଣା କରି ସେମାନଙ୍କୁ ବିଚାଡ଼ିତ କରିଥିଲେ । ଏହା ଇତିହାସରେ ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଭାବରେ ଖ୍ୟାତ ।

ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ

୧୪୯୨ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଲମ୍ବସ ବାହାମା ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ ଆବିଷ୍କାର କଲେ । ଫଳରେ ଆମେରିକାକୁ ଇଉରୋପର ଦ୍ୱାର ଉନ୍ମୋଚିତ ହେଲା । ୧୪୯୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସପ୍ତମ ହେନେରୀଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ଜନ୍ କେବର୍ ଓ ସେବାଷ୍ଟିଏନ୍ କେବର୍ ନାମକ ଦୁଇଜଣ ଇଟାଲୀୟ ବଣିକ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ବାହାରି ଆମେରିକାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ । ଷୋଡ଼ଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଭାଗରେ ସାର୍ ଉଆଲଟେର ରାଲେ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଡ୍ରେକ ନାମଧେୟ ଦୁଇଜଣ ଇଂରେଜ ନିଉଫାଉଣ୍ଡଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ପର୍ଟୁଗାଲ ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପୁଞ୍ଜ, ଫ୍ଲୋରିଡ଼ା, ଭିର୍ଜିନିଆ, ତ୍ରିନିଦାଦ ଓ ଭେନିଜୁଏଲାରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ ।

ସେ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ରାଣୀ ଏଲିଜାବେଥଙ୍କ ପରେ ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କରିଥିଲେ । ସେ କ୍ୟାଥଲିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ଖ୍ରୀଷ୍ଟଧର୍ମାବଲମ୍ବୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରଦର୍ଶନ କରି ପ୍ରୋଟେଷ୍ଟାଣ୍ଟ ମତବାଦୀମାନଙ୍କୁ ହୀନ ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଧର୍ମନୀତିରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଚରମ ଧର୍ମନିଷ୍ଠ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ (Puritans) ଇଂଲଣ୍ଡ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ଯିବା ପାଇଁ ମନସ୍ଥ କଲେ । ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ନିଜର ଧର୍ମମତ ପାଳନ କରିବା ସମ୍ଭବ ନ ହେବାରୁ ସେମାନେ ଦେଶାନ୍ତର ଯିବା ପାଇଁ ବାହାରିଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ପିଲିଗ୍ରିମ୍ ବା ଯାତ୍ରୀ (Pilgrims) ବୋଲି କୁହାଗଲା । ପିଲିଗ୍ରିମ୍ ଫାଦର (Pilgrim Father) ନାମରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ନାମିତ । ୧୬୨୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ମେ ଫ୍ଲୋର (May Flower) ନାମକ ଖଣ୍ଡିଏ ଜାହାଜରେ ୧୦୦ ଜଣ ପିଲିଗ୍ରିମ୍ ଫାଦର ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ଲୁଇମାଉଥ ନାମକ ବନ୍ଦରରୁ ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେମାନେ ଆମେରିକାରେ ପହଞ୍ଚି ନିଉପ୍ଲାଇମାଉଥ ଉପନିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମ ଜେମ୍ସ୍ ପରେ ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲ୍ସଙ୍କ ରାଜତ୍ୱ କାଳରେ ମଧ୍ୟ ଅଧିକ ସଂଖ୍ୟାରେ ପିଉରିଟାନମାନେ ତଥା ବ୍ୟବସାୟୀମାନେ ଆମେରିକା ଯାତ୍ରା କଲେ । ବିଭିନ୍ନ କାରଣରୁ ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଛାଡ଼ି ନୂତନ ମହାଦେଶରେ ସ୍ଥାୟୀ ବାସିନ୍ଦା ହେବା ପାଇଁ ଯାତ୍ରା କଲେ । ଜର୍ମାନୀ, ଆର୍ମେନିଆ, ହଲାଣ୍ଡ ଆଦି ଦେଶରୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ଉତ୍ତର ଆମେରିକା

ଯାଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ସଂଖ୍ୟା ଅଧିକ ଥିଲା । ନୂତନ ଦେଶର ଜଳବାୟୁ, ଉର୍ବର ଭୂମି ଓ ପ୍ରାକୃତିକ ସମ୍ପଦ ସେମାନଙ୍କୁ ଆକୃଷ୍ଟ କରିଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ଉପନିବେଶ ଗୁଡ଼ିକର ଅବସ୍ଥା

ଅଷ୍ଟାଦଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାର ୧୩ଟି ଉପନିବେଶରେ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲା । ସେହି ୧୩ଟି ଉପନିବେଶ ହେଲା - ନିଉ ଇଂଲଣ୍ଡ, ନିଉ ହାମ୍ପସାୟର, କନେକଟିକଟ୍, ରୋଡ୍ ଦ୍ଵୀପପୁଞ୍ଜ, ମାସାଚୁସେଟ୍ସ, ନ୍ୟୁୟର୍କ, ନିଉଜର୍ସି, ଡିଲାୱେର, ମେରିଲାଣ୍ଡ, ଭର୍ଜିନିଆ, ଉତ୍ତର କାରୋଲିନା, ଦକ୍ଷିଣ କାରୋଲିନା ଏବଂ ଜର୍ଜିଆ । ତେରଟି ଉପନିବେଶରେ ଇଂରେଜମାନେ ହିଁ ସଂଖ୍ୟା ବହୁଳ ଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଚଳିତ ବିଚାର-ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଆଇନ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପନିବେଶରେ ପ୍ରଚଳିତ ହେଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ବିଶେଷତଃ ହାଉସ୍ ଅଫ୍ କମନ୍ସ (House of Commons) ର ଅନୁକରଣରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପନିବେଶରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ବିଧାନସଭା ଗଠନ କରାଗଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଉପନିବେଶରେ ଜଣେ ଗଭର୍ଣ୍ଣର ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ରୂପେ ଶାସନ କଲେ । କ୍ରମେ ସେହି ଉପନିବେଶ ଗୁଡ଼ିକ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ହେଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ସରକାର ମଧ୍ୟ ସେଥିରୁ ଲାଭ ଉଠାଉଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ସେମାନଙ୍କର ମାତୃଦେଶ (Mother Country) ଓ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ତାର କନ୍ୟା ରୂପେ ଗଣ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବେ ବର୍ଷ ବର୍ଷ ଧରି ଉପନିବେଶର ଅଧିବାସୀମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡର କର୍ତ୍ତୃତ୍ଵ ତଳେ ରହିଥିଲେ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ମହାଦେଶର ଉତ୍ତର ଭାଗରେ ସମଗ୍ର କାନାଡା ଥିଲା ଫରାସୀମାନଙ୍କର ଅଧିକୃତ । ତେଣୁ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ଫରାସୀ ଆକ୍ରମଣର ସମ୍ଭାବନା ରହିଥିଲା । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡର ସୁରକ୍ଷାରେ ରହିବା ପାଇଁ ମନ ବଳାଇଥିଲେ । କାଳକ୍ରମେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ ସେମାନଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ତିକ୍ତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଉପନିବେଶବାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନୂତନ ଚିନ୍ତାଧାରାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ମାତୃଦେଶ ସହିତ ସମ୍ପର୍କ ଛିନ୍ନ କରି ଗୋଟିଏ ସ୍ବାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ନିଜକୁ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କରିବା ପାଇଁ ଚାହୁଁଲେ ।

୧୭୫୬ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୭୬୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଇଉରୋପରେ ସପ୍ତବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧ (Seven Years' War) ସଂଗଠିତ ହେଲା । ସେହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜ ଓ ଫରାସୀମାନେ ବିପକ୍ଷ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଇ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଇଂରେଜମାନେ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କରି କାନାଡା ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଉପନିବେଶ ପ୍ରତି ଫରାସୀ ଆକ୍ରମଣର ଭୟ ଆଉ ରହିଲା ନାହିଁ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଐକ୍ୟବନ୍ଧ ହୋଇ ସ୍ବାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର କାରଣ

ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାରଣ ଥିଲା । ପ୍ରକୃତ ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହେବାର ବହୁ ପୂର୍ବରୁ ଉପନିବେଶର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ମନରେ ଏକ ବିଦ୍ରୋହର ନିଆଁ ଜଳୁଥିଲା । ତେଣୁ ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପରୋକ୍ଷ ଓ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାରଣ ଥିଲା ।

ପରୋକ୍ଷ କାରଣ

ପ୍ରଥମେ, ଯେଉଁ ସ୍ଥାପନାମାନଙ୍କ ପ୍ରଥମେ ଇଂଲଣ୍ଡ ପରିଦୃଶ୍ୟ କରି ଆମେରିକା ଚାଲି ଆସିଥିଲେ, ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଗାର୍ଜାର ବିରୋଧ କରି ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ନିଜ ଧର୍ମ ପାଳନ କରିବା ପାଇଁ ଆସିଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଥିଲେ ସଂସ୍କାରବାଦୀ । ସେମାନଙ୍କର ବଂଶଧରମାନେ ମଧ୍ୟ ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଓ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ଥିଲେ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ବିଶ୍ୱାସ ପ୍ରତି ଶୁଦ୍ଧାବାନ ନଥିଲେ । ସେମାନେ ସ୍ବାଧୀନ ଭାବରେ ନିଜର ଧର୍ମଗତ ଜୀବନ ଯାପନ କରିବାକୁ ଚାହଁଲେ । ଏହି ସାଂପ୍ରଦାୟିକ ବିଚେଦରୁ ଉଦ୍ଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତିକ୍ତତା ଦେଖାଗଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟେ, ଆମେରିକା ସମାଜରେ ସାମ୍ୟ ରହିଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଯେପରି ବଂଶାନୁକ୍ରମେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନେ ରହିଥିଲେ, ଆମେରିକା ସମାଜରେ ସେପରି ଗୋଷ୍ଠୀ ନଥିଲେ । ସାଧାରଣ ଲୋକମାନେ ଆସି ବସତି ସ୍ଥାପନ କରି ସମାନ ଭାବରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ସମାଜ ଓ ଆମେରିକାର ସମାଜ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲା । ଆମେରିକାର ବାସିନ୍ଦାମାନେ ସମସ୍ତେ ପ୍ରାୟ ଏକ ଶ୍ରେଣୀଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଯଦିଓ ସେମାନେ ନିଗ୍ରୋମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବାସରୂପେ ବ୍ୟବହାର କରୁଥିଲେ, ଶ୍ୱେତାଙ୍ଗ ଆମେରିକାବାସୀ ମାନେ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ସମାନ ଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡର ରକ୍ଷଣଶୀଳ ସମାଜ ପ୍ରତି ସେମାନଙ୍କର କୌଣସି ସମ୍ମାନ ନଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନେ ସେହି ପୁରୁଣା ସମାଜଠାରୁ ସମ୍ପର୍କ ଛିନ୍ନ କରିବା ପାଇଁ ଚାହଁଲେ ।

ତୃତୀୟେ, ଭୌଗୋଳିକ ଦୂରତ୍ୱ ମଧ୍ୟ କିଛି ପରିମାଣରେ ଏହି ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ଯା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଆମେରିକା ମଧ୍ୟରେ ଥିଲା ବିଶାଳ ଆବଲମ୍ବିକ ମହାସାଗର । ଯେଉଁ ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ପ୍ରଥମେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଛାଡ଼ି ଆମେରିକା ଆସିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କର ସ୍ବଦେଶ ପ୍ରତି କିଛିଟା ଆକର୍ଷଣ ରହିଥିଲା । କାଳକ୍ରମେ ନୂତନ ବଂଶଧର ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସେହି ଆକର୍ଷଣ ରହିଲା ନାହିଁ । ନୂତନ ପାଣ୍ଡିର ଲୋକମାନଙ୍କର ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ସମୟରେ ଯାତାଯାତ ଓ ଯୋଗାଯୋଗର ବିଶେଷ ସୁବିଧା ନଥିଲା । ତେଣୁ ଉଦ୍ଭୟ ଦେଶର ବାସିନ୍ଦାଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଭାବ ବିନିମୟର ସମ୍ଭାବନା ମଧ୍ୟ ନଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ସରକାର ମଧ୍ୟ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକର ସୁବିଧା ଅସୁବିଧା ପ୍ରତି ବିଶେଷ ଭାବରେ ଧ୍ୟାନ ଦେଇପାରୁ ନଥିଲେ । ଏହି ସବୁ କାରଣରୁ ମାତୃଦେଶ ଓ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପର୍କ କମି କମି ଆସିଲା ।

ଚତୁର୍ଥେ, ଇଂଲଣ୍ଡ ଯେଉଁ ବାଣିଜ୍ୟ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲା, ତାହା ଆମେରିକାର ସ୍ୱାର୍ଥରେ ବ୍ୟାଘାତ ଜନ୍ମାଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡର ଚତୁର୍ଦ୍ଦିଗମାନ ପରମ୍ପରା ଅନୁସାରେ ଯେଉଁ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ସେଠାରେ ସୁଲଭ ନୁହେଁ ସେଗୁଡ଼ିକ ଉପନିବେଶମାନେ ଯୋଗାଇଦେ । ମାତୃଭୂମି ସହିତ ସେମାନେ ବାଣିଜ୍ୟଗତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା କରିବେ ନାହିଁ ଓ ସେମାନେ ମାତୃଭୂମିର ଶାସନ ବ୍ୟୟର ଭାର ବହନ କରିବେ । ସେମାନେ କେବଳ ଇଂଲଣ୍ଡର ଜାହାଜରେ ବ୍ୟବସାୟ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଉଥିଲେ । ବାଣିଜ୍ୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତ କରି ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ଶୋଷିତ ତଥା ନିଷ୍ପ୍ରସ୍ଥିତ ହେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖର ପ୍ରଧାନ କାରଣ ଥିଲା, ଯେ ଯେଉଁ ଆଇନ ଦ୍ୱାରା ସେମାନଙ୍କୁ ଶୁଳ୍କ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା, ସେଗୁଡ଼ିକ ଆମେରିକାର ବିଧାନସଭା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଣାତ ବା ଅନୁମୋଦିତ ହେଉ ନଥିଲା ।

ଉପରୋକ୍ତ କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଯୋଗୁଁ ଉପନିବେଶର ବାସ୍ତବିକତା ଆମେରିକାରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅଧୀନରେ ରହିବା ପାଇଁ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ସେମାନଙ୍କ ମନରେ ବିଦ୍ରୋହର ସୁଦ୍ରପାତ ହେଲା । ତଥାପି ଇଂଲଣ୍ଡର ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ସେମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ତେଣୁ ଫରାସୀମାନଙ୍କର ଆକ୍ରମଣ ଭୟରେ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ଇଂଲଣ୍ଡର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ସ୍ୱୀକାର କରି ରହିଥିଲେ ।

କିନ୍ତୁ ସମୟର ପ୍ରବାହ କ୍ରମେ ପରିସ୍ଥିତିରେ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ଆମେରିକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାରଣ

ପ୍ରଥମେ, ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଆମେରିକାରେ ଯେଉଁ ସପ୍ତବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗି ରହିଥିଲା, ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧୩, ୧୭୬୩ରେ ତାର ଅବସାନ ହେଲା । ଫ୍ରାନ୍ସ ପରାଜିତ ହେଲା ଓ ଫରାସୀ ଅଧୀନରେ ଥିବା କାନାଡ଼ାକୁ ସେମାନେ ଆଉ ଅଧିକ କାଳ ପରାଧୀନତାର ରଜ୍ଜୁରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇ ରହିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ସପ୍ତବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଅର୍ଥନୈତିକ ସଙ୍କଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଲା । ଉକ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ

ସମୟରେ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଫ୍ରାନ୍ସ ହସ୍ତରୁ ରକ୍ଷା କରିବା ପାଇଁ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର ବିପୁଳ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ରାଜା ତୃତୀୟ ଚାର୍ଲ୍ସ ଓ ତାଙ୍କର ମନ୍ତ୍ରୀ ଗ୍ରେନ୍ଭିଲ ସ୍ଥିର କଲେ ଯେ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ଇଂଲଣ୍ଡର ବ୍ୟୟଭାର ବହନ କରିବେ । ଗ୍ରେନ୍ଭିଲ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ଯେ ଆମେରିକାର ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକ ସମୁଦାୟ ବାର୍ଷିକ ଦେବଲକ୍ଷ ପାଞ୍ଚଟି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଭାରତୀୟ ଦ୍ୱୀପପ୍ରଜ୍ଞାରୁ ଯେଉଁ ଚିନି ଉତ୍ତର ଆମେରିକାକୁ ଆମଦାନୀ ହେଉଥିଲା ତହିଁରୁ ଶୁଳ୍କ ଆଦାୟ କରାଯିବ । ଏହା ଚିନି ଆଇନ (Sugar Act) ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଉପନିବେଶବାସୀ ଉଦ୍ୟକ୍ତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଗ୍ରେନ୍ଭିଲ ପୁଣି ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ ଯେ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକର ରକ୍ଷା ସକାଶେ ଆମେରିକାରେ ଯେଉଁ ସ୍ଥାୟୀ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ରହିବ, ତାର ବ୍ୟୟଭାର ଉପନିବେଶ ବାସୀମାନେ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ରୂପେ ବହନ କରିବେ । ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରିବା ନିମିତ୍ତ ୧୭୬୫ରେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଷ୍ଟାମ୍ପ ଆଇନ (Stamp Act) ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଉପନିବେଶବାସୀ ମାନେ ଆଇନ ଓ ବିଚାରାଳୟ ସଂକ୍ରାନ୍ତ ସମସ୍ତ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ଷେତ୍ରରେ ଟିକଟ ବ୍ୟବହାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏପରିକି ସମ୍ବତ୍ତ ପତ୍ର ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଷ୍ଟାମ୍ପ ଆଇନ ଲାଗୁ ହେଲା । ଏହି ଆଇନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଯୋଗୁଁ ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ଭୀଷଣ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି ଉପନିବେଶର ପ୍ରତିନିଧିଗଣ ବୁକ୍ସର୍ଟଠାରେ ଏକ କଂଗ୍ରେସରେ ତାହା ପ୍ରତିବାଦ କଲେ । ସେପ୍ଟିକ୍ ହେନେରୀ ଓ ସାମୁଏଲ ଆଡ଼ାମସ୍ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରେ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ନଥିଲେ । ତେଣୁ ଉପନିବେଶବାସୀ ତତ୍ପ୍ରଣାତ ଆଇନ ମାନ୍ୟତାକୁ ବାଧ୍ୟ ନୁହେଁ ବୋଲି ଘୋଷଣା କଲେ । ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ବିନା କର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ଅନ୍ୟାୟ ବୋଲି ସେମାନେ ଘୋଷଣା କଲେ ।

ଉପନିବେଶ ଗୁଡ଼ିକରେ ତାହୁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ଦେଖି ଉତ୍କଳାଳୀମାନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଚିକିତ୍ସାହୀନ ୧୭୬୬ ରେ ଉକ୍ତ ଆଇନ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ପ୍ରସ୍ତାବ ଯୋଗୁଁ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଘୋଷଣାମୂଳକ ଆଇନ (Declaratory Act) ପ୍ରଣୟନ କଲେ । ଏତଦ୍ୱାରା ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟର ଆଇନ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ଓ କରଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବାର କ୍ଷମତା ଘୋଷିତ ହେଲା । ଏଥିଯୋଗୁଁ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ଅସନ୍ତୋଷର ବହୁ ଜଳି ଉଠିଲା ।

ଇଂଲଣ୍ଡର ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ରୀ ଟାଉନସେଣ୍ଡ ୧୭୬୭ ଖ୍ରୀ:ରେ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କରେ ବିକ୍ରୀ ହେଉଥିବା ତା, କାଚ, କାରକ ଓ ରଙ୍ଗ ଉପରେ ଆମଦାନୀ ଶୁଳ୍କକ ଧାର୍ଯ୍ୟ କଲେ । ଯେନସିଲଭାନିଆର ନେତା ଜନ୍, ଡିକିନସନ୍, ‘ଏକ କୃଷକର ପତ୍ର’ (Letter from a farmer) ନାମକ କ୍ଷୁଦ୍ର ପୁସ୍ତିକାରେ ଟାଉନସେଣ୍ଡ ଆଇନର ତୀବ୍ର ନିନ୍ଦା କରିଥିଲେ । ମାସାଚୁସେଟ୍, ଅଧିବାସୀମାନେ ଏହି ଶୁଳ୍କକ ନ ଦେବା ଲାଗି ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରି ବିପ୍ଳବର ବୀଜ ବଫଳ କଲେ । ଏହା ଦେଖି ଇଂରେଜ ସରକାର ଦମନ ନୀତି ପ୍ରୟୋଗ କଲେ । ୧୭୭୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବୋଷ୍ଟନ (Boston) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଆମେରିକୀୟ ଓ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଲାଗି କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ହତାହତ ହେଲେ । ଏହାକୁ ‘ବୋଷ୍ଟନ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ’ କୁହାଯାଏ ।

ଚତୁର୍ଥତଃ, ଏହିପରି ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ଫୃତାୟ ଜର୍ଜ ପ୍ରତିଭାଶାଳୀ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ନ କରି ନିଜର ଅନୁଗତ ହେବାଭଳି ଦୁର୍ବଳ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀଙ୍କଠାରୁ ଉପଯୁକ୍ତ ଉପଦେଶ ଲାଭ କରିପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେ ନିଜେ ଜଣେ କ୍ଷମତା ଲିପସ୍ତୁ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଆମେରିକୀୟ ଉପନିବେଶଗୁଡ଼ିକୁ ଇଂଲଣ୍ଡର ଚିରସ୍ଥାୟୀ ସମ୍ପତ୍ତି ବୋଲି ଭାବି ନେଇ ବଳପୂର୍ବକ ସେଗୁଡ଼ିକୁ ଅଧୀନରେ ରଖିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଲର୍ଡ୍ ନର୍ଥ ୧୭୭୦ ଖ୍ରୀ:ରେ ପ୍ରଧାନ ମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରଶମିତ କରିବା ସକାଶେ ତା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ପଦାର୍ଥଗୁଡ଼ିକରୁ ଆମଦାନୀ ଶୁଳ୍କକ ପ୍ରତ୍ୟାହାର କଲେ । କିନ୍ତୁ ଆମେରିକୀୟା ମାନେ ବ୍ରିଟିଶ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ ଦ୍ୱାରା ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହୋଇଥିବା କୌଣସି କର ଦେବେ ନାହିଁ ବୋଲି ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ହେଲେ ।

୧୭୭୩ ଖ୍ରୀ:ରେ ଇଷ୍ଟ ଇଣ୍ଡିଆ କମ୍ପାନୀର କେତେକ ଜାହାଜ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ତା ଯେତି ଧରି ଥରେ ବୋଷ୍ଟନ୍, ବୟରରେ ପ୍ରବେଶ କଲା । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କୁ ଉଚିତ ଶିକ୍ଷା ଦେବାପାଇଁ ମାସାଚୁସେଟ୍ସର କେତେକ ବ୍ୟକ୍ତି ଲୋହିତ ଭାରତୀୟଙ୍କ ବେଶରେ ଉକ୍ତ ଜାହାଜ ଗୁଡ଼ିକରେ ପ୍ରବେଶ କରି ଶହ ଶହ ତା ଯେତି ସମୁଦ୍ରରେ ନିକ୍ଷେପ କଲେ । ଏହି ଘଟଣା ‘ବୋଷ୍ଟନ ତା ଡେଞ୍ଜି’ (Boston Tea Party) ନାମରେ କଥିତ । ଏହି ଘଟଣାପୂର୍ବ ‘ତା ଡେଞ୍ଜି’ ଫଳରେ ବ୍ରିଟିଶ ସରକାର କୁହ ହୋଇ କେତେକ ଦମନମୂଳକ ଆଇନ ବଳରେ ୧୭୭୪ ଖ୍ରୀ:ରେ ବୋଷ୍ଟନ ବନ୍ଦର ବନ୍ଦ କରି ଦେଲେ । ମାସାଚୁସେଟ୍ସ ବିଧାନ ସଭା ବେଆଇନ ବୋଲି ଘୋଷିତ ହେଲା । ଉକ୍ତ ଉପନିବେଶର ସ୍ୱାଧୀନତାସନ ଅଧିକାର ଲୋପ କରାଗଲା ଓ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ଗେଜେଟ୍ ଅଧୀନରେ ଏକ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ସେଠାରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେଲା ।

ପଞ୍ଚମତଃ, ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ସମାଧାନ ବା ମିଳାନିଶା ପାଇଁ କେହି ମଧ୍ୟ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ନାହିଁ । ରାଜା ଫୃତାୟ ଜର୍ଜ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ବସିଷ୍ଟ ନେତା ଉଇଲିୟମ ପିଟ୍, ତଥା ଏଡ଼ମଣ୍ଡ ବର୍କ୍ ଆଦିଙ୍କ ଉପଦେଶକୁ

ଆମେରିକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ

୧୧୫

ଶ୍ରବଣ ନ କରି ଶକ୍ତି ପ୍ରୟୋଗ କରି ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ସରକାରଙ୍କର ଏହି ଦମନମୂଳକ ନୀତି ଯୋଗୁଁ ଉପନିବେଶବାସୀ ସଂଗ୍ରାମ କରି ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ବୃହତ୍ ପ୍ରତିଜ୍ଞ ଦେଲେ । ଥୋମାସ ପେନ୍, (Thomas Paine) ନାମକ ଜଣେ ଚରମପନ୍ଥୀ ନେତା ନିଜ ଲେଖାଦ୍ୱାରା ଆମେରିକାବାସୀଙ୍କୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହିତ କଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ରାଜାମାନେ ଥିଲେ ‘ମୁକୁଟ ମଣ୍ଡିତ ଆତତାୟୀ’ । ତେଣୁ ବୃତ୍ତମାନଙ୍କର ଶାସନର ବିରୋଧ ପାଇଁ ସେ ଆମେରିକାବାସୀଙ୍କୁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲେ ।

୧୭୭୬ ଖ୍ରୀ:ରେ ରାଜା ବୃତ୍ତମାନଙ୍କ ଆମେରିକାର ବିଦ୍ରୋହ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କରିବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ୧୩ଟି ଉପନିବେଶର ପ୍ରତିନିଧିଗଣ ଫିଲାଡେଲଫିଆରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ସହିତ ଘୋଷଣା (Declaration of Independence) ସର୍ବସମ୍ମତି କ୍ରମେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ସରକାର ଏହି ଘୋଷଣାକୁ ରାଜଦ୍ରୋହ କହି ଆମେରିକାବାସୀଙ୍କୁ ବିଦ୍ରୋହୀ ଘୋଷଣା କଲେ ।

ଆମେରିକା ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଘଟଣା ପ୍ରବାହ

ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ବହୁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ମାସାଚୁସେଟ୍ସରେ ପ୍ରକୃଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରାଥମିକ ଅବସ୍ଥାରେ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟମାନେ ଶତ୍ରୁପକ୍ଷର ଏକ ଅସ୍ତ୍ରାଗାର ଧ୍ୱଂସ କଲେ । ତତ୍ପରେ ସେମାନେ ଲେକ୍ସିଙ୍ଗଟନ୍, ଅଭିମୁଖେ ଅଗ୍ରସର ଆମେରିକୀୟ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ତୁମ୍ଭିଳ ସଂଗ୍ରାମ ହେଲା । ଏହିଠାରେ ଆମେରିକୀୟ ସୈନ୍ୟମାନେ ଇଂରେଜ ସେନାଙ୍କୁ ପରାସ୍ତ କଲେ । ଲେକ୍ସିଙ୍ଗଟନ୍, ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟ ଲାଭ କରି ଆମେରିକୀୟ ସୈନ୍ୟମାନେ ଦୃଗୁଣିତ ଉତ୍ସାହରେ ବଙ୍କରହିଲେ ଗଣକ୍ଷେତ୍ରରେ ବ୍ରିଟିଶ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ଜୁଲାଇ ୧୭, ୧୭୭୫ ଖ୍ରୀ:ରେ ଏହିଠାରେ ଯେଉଁ ଭୀଷଣ ସଂଘର୍ଷ ହେଲା ସେଥିରେ ଏକ ହଜାରରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟ ନିହତ ହେଲେ । ଆମେରିକୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ୫୦୦ ସୈନ୍ୟ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ।

ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଆମେରିକୀୟମାନେ ହୃଦୟଙ୍ଗମ କଲେ ଯେ ବ୍ରିଟିଶ ଶକ୍ତି ଯେତେ ପରାକ୍ରମଶାଳୀ ହେଲେ ସୁଦ୍ଧା, ସେମାନେ ଯଦି ସଂଗଠିତ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ ତେବେ ସେମାନଙ୍କର ବିଜୟ ସୁନିଶ୍ଚିତ । ତେଣୁ ସେମାନେ ଦ୍ୱିତୀୟ ଫିଲାଡେଲଫିଆ କଂଗ୍ରେସରେ ସମ୍ମିଳିତ ହୋଇ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଏହି ସମୟରେ କଂଗ୍ରେସ ଜର୍ଜ୍ ଥାସିଙ୍ଗଟନ୍‌ଙ୍କୁ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତ କଲେ ।

ଜର୍ଜ୍ ଥାସିଙ୍ଗଟନ୍, ୧୭୮୧ ଖ୍ରୀ:ରେ ଭର୍ଜିନିଆର ଏକ ଦରିଦ୍ର ଚାଷୀ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । ନିଃସ୍ୱ ଅବସ୍ଥାରୁ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ କରି ନିଜର ଦକ୍ଷତା ବଳରେ ସେ ଆମେରିକାର ପ୍ରଥମ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ପଦକୁ ଉଠି ପାରିଥିଲେ । ସପ୍ତବର୍ଷ ବ୍ୟାପୀ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ପରେ ତାଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଜୀବନ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ସେ ଷାସ ଆଇନ, ବିଭିନ୍ନରେ ହୋଇଥିବା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର ବହୁବିଧ ଗୁଣ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ବିଦ୍ୟାର

ଦକ୍ଷିଣ ପାଇଁ ଆମେରିକାବାସୀ ତାଙ୍କୁ ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ମନୋନୀତ କରିଥିଲେ । ଡ୍ରାସିଙ୍ଗଟନଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଆମେରିକାବାସୀମାନେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ସଂଗ୍ରାମ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ଅନେକ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେଉଥିଲେ । ନିଜ ଦେଶଠାରୁ ଦୂରରେ ଶତ୍ରୁଦେଶରେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କ ନୈତିକ ସାହସ ଭାଙ୍ଗି ପଡୁଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ଯୁଦ୍ଧ ସାମଗ୍ରୀ, ଖାଦ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଯଥା ସମୟରେ ପହଞ୍ଚିପାରୁ ନଥିଲା । ଆମେରିକାର ବିଶାଳତା ଯୋଗୁଁ ସେମାନେ ଦୂରଦୂରାନ୍ତ ସ୍ଥାନକୁ ଯାଇପାରୁ ନଥିଲେ । ଅପରପକ୍ଷରେ ଆମେରିକା ବାସୀ ସ୍ବଦେଶରେ ପ୍ରବଳ ଉତ୍ସାହର ସହ ସ୍ବାଧୀନତା ପାଇଁ ସଂଗ୍ରାମ ଚଳାଇଲେ । ନିଜ ଦେଶର ସର୍ବଶେଷ ତଥ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲ ରୂପେ ଜଣାଥିଲା । ତେଣୁ ସେମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି କ୍ରମଶଃ ସୁଦୃଢ଼ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା ।

୧୭୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରଥମ ଦାରୁଣ ପରାଜୟ ଲାଭ କଲେ । ଇଂରେଜ ସେନାପତି ବୁରଗୋଏନ୍ (General Burgoyne) ଛଅ ହଜାର ସୈନ୍ୟ ସହ ସାରାଟୋଗା (Saratoga) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଆମେରିକୀୟମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କଲେ । ଏହି ସମୟରେ ବେଞ୍ଜାମିନ୍ ଫ୍ରାଙ୍କଲିନ୍ ନାମକ ଜଣେ ଆମେରିକୀୟ ନେତା ଫ୍ରାନ୍ସ ଦେଶର ସରକାରଙ୍କୁ ଆମେରିକାର ସପକ୍ଷରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିପକ୍ଷରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ପାଇଁ ଅନୁରୋଧ କରୁଥାଆନ୍ତି । ଫ୍ରାନ୍ସ ପୂର୍ବ ପରାଜୟ ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାକୁ ସୁଯୋଗ ଖୋଜୁଥିଲା । ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଇଂଲଣ୍ଡ ଉପରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ଅପୂର୍ବ ସୁଯୋଗ ଥିଲା । ତେଣୁ ୧୭୭୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା । ତାପରେ ପରେ ସ୍ପେନ୍ ଓ ହଲାଣ୍ଡ ମଧ୍ୟ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୋଧରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଲେ ।

ଏହାଦ୍ବାରା ସଂଗ୍ରାମ ଏକ ନୂତନ ରୂପରେଖ ଧାରଣ କଲା । ରଷ୍ଟ୍ର, ଡେନମାର୍କ ଓ ସ୍ବିଡେନ ଆମେରିକୀୟମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ ସାମଗ୍ରୀ ଯୋଗାଇଦେଲେ । ଏହି ସାମୟିକ ବୈଦେଶିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦ୍ବାରା ଆମେରିକାର ଶକ୍ତି ବର୍ଦ୍ଧିତ ହେଲା । ୧୭୭୮ ଖ୍ରୀ:ରେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ଡ୍ରାସିଙ୍ଗଟନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଶୋଚନୀୟ ଭାବେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ବ୍ରିଟିଶ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍ ୧୭୮୦ ଖ୍ରୀ:ରେ ବହୁ ସୈନ୍ୟ ସହ ଯକ୍‌ଟାଉନ୍ ଅବରୋଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଡ୍ରାସିଙ୍ଗଟନଙ୍କ ନେତୃତ୍ବରେ ଏକ ଆମେରିକୀୟ ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଏବଂ ଏକ ଫରାସୀ ନୌଭେଳା କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସଙ୍କ ପଥ ଏପରି ବିଚକ୍ଷଣ ଭାବରେ ଅବରୋଧ କଲେ ଯେ ସେ ଅନନ୍ୟୋପାୟ ହୋଇ ୧୦୦୦ ସୈନ୍ୟଙ୍କ ସହ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କଲେ । ଯକ୍‌ଟାଉନ୍‌ଠାରେ କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସଙ୍କର ଆତ୍ମସମର୍ପଣ ଦ୍ବାରା ସଂଗ୍ରାମର ଶେଷ ଯବନିକାପାତ ହେଲା । ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପୂର୍ଣ୍ଣାହୁତି ପଡ଼ିଲା ।

ସଂଗ୍ରାମର ଫଳାଫଳ

ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଫଳାଫଳ ମହତ୍ତ୍ବପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଯେ କେବଳ ଆମେରିକାରେ ସୀମାବଦ୍ଧ ଥିଲା ତାହା ନୁହେଁ; ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କ ଉପରେ ମଧ୍ୟ ଏହାର ପ୍ରଭାବ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ପ୍ରଥମତଃ, ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ଅବସାନ ପରେ ୧୭୮୩ ଖ୍ରୀ: ଶେଷ ପ୍ୟାରିସ୍ ସନ୍ଧି ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେଲା । ସନ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାର ତେର ଗୋଟିଏ ଉପନିବେଶକୁ 'ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର' ନାମରେ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ସ୍ୱାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସରକାର ସ୍ୱୀକାର କଲେ । ମାତ୍ର ଉକ୍ତ ସଂଗ୍ରାମରେ ଅଂଶଗ୍ରହଣ କରି ନଥିବା କାନାଡ଼ା, ନୋଭାସ୍କୋଟିଆ ଓ ନିଉଫାଉଣ୍ଡଲାଣ୍ଡ ଇଂରେଜ କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱାଧୀନ ରହିଲା । ମିନାର୍କା ଓ ପ୍ଲେରିଡ଼ା ସ୍ଥାନର ହସ୍ତଗତ ହେଲା ଏବଂ ଫ୍ରାନ୍ସ ଇଂଲଣ୍ଡଠାରୁ ଟବାଗୋ ଓ ସେନିଗାଲ ଅଧିକାର କଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟତଃ, ୧୭୮୭ ଖ୍ରୀ: ଶେଷ ଉପନିବେଶର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଫିଲାଡେଲଫିଆଠାରେ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଏକ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରସଂଘର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କଲେ । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରୀତିନୀତି ସେହି ସମ୍ବିଧାନର ମୂଳଭିତ୍ତି ହେଲା । ୧୭୮୯ ଖ୍ରୀ: ଶେଷ ସମ୍ବିଧାନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା ଓ ଜର୍ଜ ୱାସିଙ୍ଗଟନ୍ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ପ୍ରଥମ ସଭାପତି (President) ରୂପେ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଆଧୁନିକ ପୃଥିବୀର ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ସ୍ୱୀକୃତ । ଏହାର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସମ୍ବିଧାନକୁ ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନେ ମଧ୍ୟ ଅନୁସରଣ କଲେ ।

ତୃତୀୟତଃ, ଆମେରିକାର ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତିରେ ନାଟକୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିଦେଲା । ଫ୍ରାନ୍ସର ସମ୍ରାଟ ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବାଲାଗି ଆମେରିକାର ପକ୍ଷ ନେଇଥିଲେ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେବା ଦ୍ୱାରା ଫ୍ରାନ୍ସର ଆର୍ଥିକ ସଙ୍କଟ ଘନୀଭୂତ ହେଲା । ଆମେରିକାର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଫରାସୀ ସୈନ୍ୟମାନେ କେବଳ ଯେ ରାଜନୈତିକ ବିଜୟ ଲାଭ କଲେ ତାହା ନୁହେଁ, ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ବିଧାନିକ ଅଧିକାର ଲାଭ କରିବା ପାଇଁ ଆମେରିକାଠାରୁ ଯଥେଷ୍ଟ ପ୍ରେରଣା ମଧ୍ୟ ପାଇଥିଲେ । ସେମାନେ ସ୍ୱଦେଶକୁ ଫେରି ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଫରାସୀ ସାମନ୍ତଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସକଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରାଇଥିଲେ ।

ଜର୍ଜ ୱାସିଙ୍ଗଟନ୍

ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପରାଜୟର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଆୟରଲାଣ୍ଡର ଦେଶବାସୀ ୧୭୮୨ ଖ୍ରୀ: ଶେଷ ଇଂଲଣ୍ଡ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟରୁ ଅନ୍ତର ହୋଇ ନିଜର ସାମ୍ବିଧାନିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ହାସଲ କରିଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲର୍ଡ୍ ନର୍ଥଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ପତନ ହେଲା ଏବଂ ତତ୍ପରେ ରାଜା ତୃତୀୟ ଜର୍ଜଙ୍କର ନିରଙ୍କୁଶ ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟିଲା ।

ଚତୁର୍ଥତଃ, ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ମହାଦେଶରେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିବା ଦିଗରେ ସହାୟକ ହୋଇଥିଲା । ଦୀର୍ଘ ଦିନଧରି ଆମେରିକାର ଭର୍ଜିନିଆ ଉପନିବେଶଟି ଇଂଲଣ୍ଡର ଅପରାଧୀଙ୍କ ପାଇଁ ନିର୍ବାସନ ଅଞ୍ଚଳ ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିଲା । ଏଠାରୁ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର କର୍ତ୍ତୃତ୍ୱ ଲୋପ ପାଇବା ପରେ ନିର୍ବାସିତ ଅପରାଧୀଙ୍କ ପାଇଁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟ ଏକ ନୂତନ ଅଞ୍ଚଳ ଆବିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ ଓ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟିପାତ କଲେ । ୧୭୮୭ ଖ୍ରୀ:ରେ କ୍ୟାପଟେନ ଫିଲିପ୍‌ଙ୍କ ଅଧକ୍ଷତାରେ ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରେ ବୋଟାନୀବେ ନାମକ ଏକ ଅଞ୍ଚଳକୁ କେତେଜଣ ଇଂରେଜ ଅପରାଧୀଙ୍କୁ ପ୍ରେରଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହିଠାରେ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପ୍ରଥମ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପିତ ହେବା ପରେ ସମଗ୍ର ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆରେ ଏକ ବ୍ରିଟିଶ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିଲା ।

ପରିଶେଷରେ ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଉପନିବେଶବାଦ ମୂଳରେ କୁଠାରଘାତ କରିଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ନିଜର ଉପନିବେଶ ଗୁଡ଼ିକ ପ୍ରତି କୋହଳ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କଲା । ଏହି ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମେରିକାବାସୀଙ୍କର ବିଜୟ ହେଉଛି ମାନବିକ ଅଧିକାରର ବିଜୟ । ତେଣୁ ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସର ଏକ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଘଟଣା ।

ସାରାଂଶ

ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପୃଥ୍ବୀ ଇତିହାସର ଏକ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା । ଏଥିପାଇଁ ଅନେକ କାରଣ ଦାୟୀ । କେତେକ ପରୋକ୍ଷ କାରଣ ଏବଂ କେତେକ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ କାରଣ । ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ବହୁ ସର୍ବ ପ୍ରଥମେ ମାସାଚୁସେଟ୍‌ରେ ପ୍ରକୃଳିତ ହୋଇଥିଲା । ଜର୍ଜ ଓପାସିଙ୍ଗଟନ୍ ସେନାଧ୍ୟକ୍ଷ ରୂପେ ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଭାଗ ନେଇଥିଲେ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମରେ ଇଂରେଜ ସୈନ୍ୟମାନେ ଅନେକ ଅସୁବିଧାର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲେ । ୧୭୭୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂରେଜମାନେ ପ୍ରଥମ ଦାରୁଣ ପରାଜୟ ଲାଭ କଲେ । ଇଂରେଜ ସେନାପତି ବୁର୍ଗୋଏନ୍ ଛଅ ହଜାର ସୈନ୍ୟ ସହ ସାରାଟୋଗା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଆମେରିକୀୟମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମ ସମର୍ପଣ କଲେ । ଏହି ସଂଗ୍ରାମର ଅବସାନ ପରେ ୧୭୮୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ପ୍ୟାରିସ୍ ସନ୍ଧି ସ୍ବାକ୍ଷରିତ ହେଲା । ସନ୍ଧି ଅନୁସାରେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକାର ୧୩ ଗୋଟି ଉପନିବେଶକୁ ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ନାମରେ ଏକ ସାର୍ବଭୌମ ସ୍ବାଧୀନ ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ଇଂଲଣ୍ଡ ସରକାର ସ୍ବାକାର କଲେ । ୧୭୮୭ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଉପନିବେଶର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଫିଲାଡେଲଫିଆଠାରେ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଏକ ସଂଯୁକ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ର ସଂଘର ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କଲେ । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ରୀତିନୀତି ସେହି ସମ୍ବିଧାନର ମୂଳଭିତ୍ତି ହେଲା । ୧୭୮୯ ଖ୍ରୀ:ରେ ସମ୍ବିଧାନକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା । ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଉପନିବେଶବାଦ ଉପରେ ପ୍ରଥମ କୁଠାରଘାତ କରିଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

- ୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।
 - (କ) କେଉଁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଇଂଲଣ୍ଡରୁ ପିଲଗ୍ରିମ ପାଦରମାନେ ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ଅଭିଯୁକ୍ତେ ଯାତ୍ରା କଲେ ?
 (i) ୧୬୦୦ (ii) ୧୬୦୭ (iii) ୧୬୨୦ (iv) ୧୬୨୨
 - (ଖ) ପିଲଗ୍ରିମ୍ ପାଦରମାନେ କେଉଁ ସ୍ଥାନରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କଲେ ?
 (i) ପ୍ଲୁରିଡ଼ା (ii) ନିଉପ୍ଲାଙ୍ଗମାଉଥ (iii) ଭର୍ଜିନିଆ (iv) ତ୍ରିନିଦାଦ
 - (ଗ) ସପ୍ତବର୍ଷୀ ଯୁଦ୍ଧର କେବେ ଅବସାନ ଘଟିଲା ?
 (i) ୧୬୫୭ (ii) ୧୬୬୦ (iii) ୧୬୬୩ (iv) ୧୬୬୪
 - (ଘ) ଷ୍ଟାମ୍ ଆଇନ କେବେ ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ?
 (i) ୧୬୬୦ (ii) ୧୬୬୩ (iii) ୧୬୬୪ (iv) ୧୬୬୫
 - (ଙ) ଘୋଷଣାତ୍ମକ ଆଇନ କେଉଁ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଣୀତ ହେଲା ?
 (i) ଗ୍ରେନଭିଲେ (ii) ରକିଙ୍ଗହମ୍ (iii) ଟାଉନସେଣ୍ଟ (iv) ନର୍ଥ
 - (ଚ) ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ସମୟରେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା କିଏ ଥିଲେ ?
 (i) ପ୍ରଥମ ଜେମସ୍ (ii) ପ୍ରଥମ ଚାର୍ଲସ୍ (iii) ଜର୍ଜ ଦ୍ଵିତୀୟ (iv) ଜର୍ଜ ତୃତୀୟ
 - (ଛ) ବୋଷ୍ଟନ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ କେବେ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ୧୬୬୭ (ii) ୧୬୭୦ (iii) ୧୬୭୩ (iv) ୧୬୭୫
 - (ଜ) ସ୍ବାଧୀନତାର ଘୋଷଣାପତ୍ର କିଏ ଲେଖିଥିଲେ ?
 (i) ଜର୍ଜ ୱାଶିଂଟନ (ii) ଟମାସ ଜେଫରସନ (iii) ଟମାସ ପେନ (iv) କର୍ଣ୍ଣୱାଲିସ୍
 - (ଝ) ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଆମେରିକୀୟମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵ କିଏ ନେଇଥିଲେ ?
 (i) ଟମାସ ଜେଫରସନ୍ (ii) ଜର୍ଜୱାଶିଂଟନ (iii) ପେଟ୍ରିକ ହେନେରୀ (iv) ଟମାସ ପେନ

(୫) ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ପ୍ରଥମ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି କିଏ

(i) ଜର୍ଜ୍‌ଫ୍ରାଣ୍ଟିନ୍ (ii) ବେଞ୍ଜାମିନ୍ ଫ୍ରାଙ୍କଲିନ୍ (iii) ଜେଫରସନ୍ (iv) ଡୂତୀୟ ଜର୍ଜ୍

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ _____ ଟି ଉପନିବେଶ ଥିଲା ।

(ଖ) ବୋଷ୍ଟନ ଟା ଭୋଜି _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିଲା ।

(ଗ) _____ ସ୍ଥାନରେ ସ୍ବାଧୀନତାର ଘୋଷଣାପତ୍ର ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ।

(ଘ) ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପ୍ରଥମେ _____ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

(ଙ) _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା ।

(ଚ) ଇଂରେଜମାନଙ୍କ ସେନାପତି _____ ଫ୍ରାଣ୍ଟିନ୍‌ଙ୍କ ନିକଟରେ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିଲେ ।

(ଛ) ୧୭୮୩ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ _____ ସନ୍ଧି ସ୍ବାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) କେବେ ଓ କେଉଁ ବୟସରୁ ମେ ଫ୍ଲୁଝାର ନାମକ ଜାହାଜ ଆମେରିକା ଅଭିଯୁକ୍ତ ଯାତ୍ରା ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ? ଏହାର ଯାତ୍ରାମାନେ କ’ଣ ଭାବେ ପରିଚିତ ?

(ଖ) ପିଲିଗ୍ରିମ ଫାଦର ମାନେ କିଏ ?

(ଗ) ମାଡୁଦେଶ କାହାକୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ଓ କାହିଁକି ?

(ଘ) ସର୍ପବର୍ଷା ଯୁଦ୍ଧ କେବେଠାରୁ କେବେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇଥିଲା ?

ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ଫଳାଫଳ କ’ଣ ହେଲା ?

(ଙ) ‘ଏକ କୃଷକର ପତ୍ର’ କ’ଣ ? ଏହା କିଏ ଲେଖିଥିଲେ ?

(ଚ) ବୋଷ୍ଟନ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ କ’ଣ ?

(ଛ) ସ୍ବାଧୀନତାର ଘୋଷଣାପତ୍ର କେବେ ଓ କେଉଁଠାରେ ଗୃହୀତ ହୋଇଥିଲା ? ଏହା କିଏ ଲେଖିଥିଲେ ?

- (କ) ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଅବସାନ କିପରି ଘଟିଲା ?
(ଝ) ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ସମ୍ବିଧାନ କେବେ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା ? କିଏ ଏହାର ପ୍ରଥମ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ହେଲେ ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ଉତ୍ତର ଆମେରିକାରେ ଇଂରେଜ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କିପରି ହେଲା ?
(ଖ) ଭୌଗୋଳିକ ଦୂରତ୍ବ ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ କିପରି ବାଧା ?
(ଗ) ଗ୍ରେନ୍‌ଭିଲ୍‌ଙ୍କ ଟିକଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା କିପରି ଥିଲା ?
(ଘ) ବୋଷ୍ଟନ ଚା ଭୋଜି କ'ଣ ? ଏହା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଉପରେ କି ପ୍ରଭାବ ପକାଇଲା ?
(ଙ) ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଫଳାଫଳ ଲେଖ ।

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର କାରଣମାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
୬ । ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ଘଟଣା ପ୍ରବାହ ଓ ଫଳାଫଳ ଆଲୋଚନା କର ।
୭ । ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।
୮ । ଇଂରେଜମାନେ ଆମେରିକାରେ କିପରି ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କଲେ ? ଆମେରିକା ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ କାହିଁକି ହେଲା ?

ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ

ପୃଥିବୀ ଇତିହାସର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ ୧୭୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦର ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ । ରାଜତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଅଭିଜାତ ଗୋଷ୍ଠୀର ପ୍ରତିପତ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଫରାସୀମାନେ ଏହି କାଳରେ ବିଦ୍ରୋହ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ଏହାର ପରିଣତିରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ସାମନ୍ତବାଦର ବିଲୋପ ଘଟିଥିଲା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ, ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଓ ଅଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ରାଜତନ୍ତ୍ରର କବର ଉପରେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଥିଲା । ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ (୧୭୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ) ଆଧୁନିକ ଯୁଗର ପ୍ରାଥମିକ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇପାରେ । ପୃଥିବୀରେ ସ୍ୱାଧୀନତା, ସାମ୍ୟ ଓ ଭ୍ରାତୃତ୍ୱର ଆହ୍ୱାନ କରି ୧୭୮୯ର ଏହି ବିପ୍ଳବ ମାନବ ଜାତିକୁ ବିଭିନ୍ନ ଦିଗରୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା ।

କାରଣ

ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବର ଅନେକ କାରଣ ଅଛି । ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣକୁ ବାଦ ଦେଲା ପରେ ଏକ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପରିବେଶ ଏହି ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ମାର୍ଗ ନିର୍ମାଣ କରିଥିବାର ଜଣାଯାଏ ।

ସାମାଜିକ କାରଣ

ବିପ୍ଳବ ପୂର୍ବରୁ ଫରାସୀ ସମାଜ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଭାଗଟି ଥିଲା ସୁବିଧାଭୋଗୀ ଗୋଷ୍ଠୀ (Privileged Class) । ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଥିଲା ସୁବିଧା ବଞ୍ଚିତ ଗୋଷ୍ଠୀ (Unprivileged Class) । ସମାଜରେ ଏହି ପ୍ରଥମ ଭାଗରେ ଧର୍ମଯାଜକ ସଂପ୍ରଦାୟ (Clergy) ଓ ସାମନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ (Nobles) ଥିଲେ । ଦ୍ୱିତୀୟ ଭାଗରେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଗୋଷ୍ଠୀ ଥିଲେ । ଏହି ସମାଜରେ ବୈଷମ୍ୟ ରହିଥିଲା ।

ସାମନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ଧର୍ମଯାଜକ ସଂପ୍ରଦାୟ ସମାଜରେ ସର୍ବୋଚ୍ଚ ଆସନର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଅଭିଜାତ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକ ଥିଲେ । ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସୁଖ ସୁବିଧା ସେମାନେ ଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଚଳିତ ପ୍ରବାଦ ଅନୁସାରେ Nobles fight, the clergy pray and the people pay ଅର୍ଥାତ୍ ସାମନ୍ତମାନେ ଯୁଦ୍ଧ କରନ୍ତି, ଧର୍ମଯାଜକ ଉପାସନା କରନ୍ତି ଏବଂ ଜନସାଧାରଣ କର ଦିଅନ୍ତି । ସାମନ୍ତବାଦୀ ଫରାସୀ ସମାଜରେ ସାମନ୍ତମାନେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଶତ୍ରୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ରକ୍ଷା କରୁଥିଲେ ଏବଂ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ଧର୍ମ କାର୍ଯ୍ୟରେ ନିଯୁକ୍ତ ଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଅଧିକ ଥିଲା ଏବଂ ବହୁ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଏମାନେ ନିଜ

ନିଜ କର୍ତ୍ତବ୍ୟରେ ଅବହେଳା କରି ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ସମୟ ବିତାଇଥିଲେ । ସାମନ୍ତମାନେ ପ୍ରଭୃତ ଭୂସଂପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ ଏବଂ କୃଷକମାନଙ୍କଠାରୁ ସାମନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ରାଜକୋଷକୁ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ କର ଆକାରରେ ଦେଇ ସେମାନେ ଆମୋଦ ପ୍ରମୋଦରେ ସମୟ ବିତାଇଥିଲେ । ଫଳରେ ଏହି ପରୋପଜୀବୀ ସାମନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତି ସାଧାରଣ ଶ୍ରେଣୀ ଦ୍ଵାରା ସୁଦୃଷ୍ଟି ନଥିଲା ।

ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ପରି ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ସମାଜରେ ପ୍ରତିପତ୍ତିଶାଳୀ ଥିଲେ । ରୋମାୟ କ୍ୟାଥୋଲିକ୍ ଚର୍ଚ୍ଚ (ପ୍ରାନ୍ତର ଧର୍ମସଂସ୍ଥା) ରାଷ୍ଟ୍ରର ଏକ ପଞ୍ଚମାଂଶ ଭୂସଂପତ୍ତିର ଅଧିକାରୀ ଥିଲା । ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ସାମନ୍ତ ଭାବରେ ସାମନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ୟ ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଏହା ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବ୍ୟକ୍ତିର ଆୟର ଏକ ଦଶମାଂଶ ଚର୍ଚ୍ଚ ଟିଥ୍ (Tithes) ଆକାରରେ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା । ଏହିପରି ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ବିପୁଳ ଅର୍ଥର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ପ୍ରଥମ ଅବସ୍ଥାରେ ଏହି ଅର୍ଥର ସବୁପଯୋଗ ହୋଇଥିଲା । ମାତ୍ର ଧର୍ମଯାଜକମାନେ କ୍ରମେ କ୍ରମେ ଦୁର୍ନୀତି ପରାୟଣ ହୋଇଗଲେ । ବିଳାସବ୍ୟସନରେ ଅର୍ଥବ୍ୟୟ କଲେ । ଚର୍ଚ୍ଚର ବିପୁଳ ଧନ ଅପବ୍ୟୟ ହେଲା । ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ରାଜକୋଷକୁ ଅତି ସାମାନ୍ୟ ଅର୍ଥ ଦେଇ ଏକ ଶୋଷକ ଶ୍ରେଣୀରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ମନରେ ଗଭୀର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ପ୍ରାନ୍ତର ଅଭିଜାତ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଉଚ୍ଚ ସଂପ୍ରଦାୟ ଏବଂ ନିଚ୍ଚ ସଂପ୍ରଦାୟ ଥିଲେ । ନୀଚ ସଂପ୍ରଦାୟର ସାମନ୍ତ, ଧର୍ମଯାଜକ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଗୋଷ୍ଠୀର କୃଷକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ତଥା ସାମାଜିକ ଅବସ୍ଥାରେ କୌଣସି ପାର୍ଥକ୍ୟ ନଥିଲା । ତେଣୁ ନୀଚ ସାମନ୍ତ ସଂପ୍ରଦାୟ ଉଚ୍ଚ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଘୃଣା ଭାବ ରଖୁଥିଲେ ଏବଂ ସାଧାରଣ ଶ୍ରେଣୀର ଭାବଧାରାକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଥିଲେ । ଏହି ପ୍ରକାର ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟ ବିପ୍ଳବର ମାର୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲା ।

ସାଧାରଣ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ବା ବୁରଜୁଆମାନେ ଏବଂ ଶ୍ରମିକ କୃଷକମାନେ ରହିଥିଲେ । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀର ସଂଖ୍ୟା ୨୪,୦୦୦,୦୦୦ ରୁ ଅଧିକ ଥିଲା । କୃଷକମାନେ ଏହି ସାଧାରଣ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ସଂଖ୍ୟାରେ ଅଧିକ ଥିଲେ । ସମଗ୍ର ପ୍ରାନ୍ତର ପ୍ରାୟ ନଅ ଦଶମାଂଶ ଲୋକ କୃଷିଜୀବୀ ଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ସଂଖ୍ୟକ କୃଷକ ଦାସ ଭାବରେ ପରାଧୀନ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିଲେ । କୃଷକମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ଥିଲା । ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କୁ “ଟିଥ୍” ଏବଂ ସାମନ୍ତମାନଙ୍କୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାରର ସାମନ୍ତ ପ୍ରାପ୍ୟ ସେମାନଙ୍କୁ ଦେବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ସାମନ୍ତ ଓ ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ପ୍ରାପ୍ୟ ଦେବା ପରେ କୃଷକମାନେ ରାଜକୋଷକୁ ପରୋକ୍ଷ ଓ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଉଭୟ ପ୍ରକାରର କର ଦେଉଥିଲେ । ଫରାସୀ କୃଷକମାନେ ଆୟର ୫୫ ଭାଗ ବିଭିନ୍ନ କର ଆକାରରେ ଦେଇ ସର୍ବସ୍ବାତ୍ତ ହେଉଥିଲେ । ଅବଶିଷ୍ଟାଂଶରେ ଜୀବନ ନିର୍ବାହ କରିବା କଷ୍ଟକର ହେଉଥିଲା । କୃଷକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟନୀୟ ଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ସମାଜରେ କୌଣସି ପ୍ରକାର ପ୍ରତିପତ୍ତି ନଥିଲା । ସେମାନେ ନିକୃଷ୍ଟତର ମଣିଷ ଭାବରେ ଗଣ୍ୟ ହେଉଥିଲେ ।

ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ବା ବୁରଜୁଆ ସାଧାରଣ ଗୋଷ୍ଠୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଚିକିତ୍ସକ, ଶିକ୍ଷକ, ଆଇନଜୀବୀ, ବ୍ୟବସାୟୀ ପ୍ରଭୃତି ଏହି ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀର ଥିଲେ । ବୁରଜୁଆମାନେ ସାମାଜିକ ବିଧି ବ୍ୟବସ୍ଥା ତଥା ଶାସନ ପଦ୍ଧତିରେ

ଅସବୁଷ୍ଟ ଥିଲେ । ପ୍ରଚଳିତ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଧ୍ବଂସ କାମନା କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ବିଭାଗୀୟ ଓ ଶିକ୍ଷିତ ଥିବାରୁ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଭାଗ ନେବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଥିଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ସାମାଜିକ ଐକ୍ୟ ନଷ୍ଟ ହୋଇଥିଲା । ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟ ବିପ୍ଳବର ଏକ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ହୋଇଥିଲା ।

ରାଜନୈତିକ କାରଣ

ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ବିପ୍ଳବ ପୂର୍ବରୁ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ବୁର୍ବନ (Bourbon) ରାଜବଂଶ ଶାସନ କରୁଥିଲା । ଏହି ବଂଶର ରାଜାମାନେ ଐଶ୍ବରିକ ଅଧିକାର ନୀତି (Principle of Divine Right) ରେ ବହୁ କ୍ଷମତା ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ । ରାଜାମାନେ ନିଜକୁ ଈଶ୍ବରଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ମନେକରି ଜନମତକୁ ଭୁଲ୍ଲେଖ କରୁ ନଥିଲେ । ସେମାନେ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଓ ନିରକ୍ଷୁଷ ଶାସକ ଥିଲେ । ବୁର୍ବନ ରାଜା ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୁଇ ସର୍ବୋଚ୍ଚ କ୍ଷମତାରେ ଅନ୍ଧ ହୋଇ କହିଥିଲେ - ମୁଁ ହେଉଛି ରାଷ୍ଟ୍ର (I am the State) । ପ୍ୟାରିସ୍ ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜଧାନୀ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ରାଜାମାନେ ଏହାଠାରୁ ୧୯ କିଲୋମିଟର ଦୂରରେ ଥିବା ଭର୍ସାଇ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ଅବସ୍ଥାନ କରୁଥିଲେ । ଏହା ଥିଲା ବୁର୍ବନ ରାଜାମାନଙ୍କର ଆମୋଦପ୍ରମୋଦର ସ୍ଥାନ । ବିଳାସ ବ୍ୟସନ ମଧ୍ୟରେ ରାଜାମାନେ ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥାନ କରି ସାଧାରଣ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସୁଖକୁ ଅବଜ୍ଞା କରୁଥିଲେ । ରାଜକୋଷରୁ ବିପୁଳ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରାଯାଇ ଏହି ରାଜପ୍ରାସାଦ ମଧ୍ୟରେ ରାଜାରାଣୀ, ସାମନ୍ତ ପରିଷଦ ଆନନ୍ଦର ସମୟ ବିତାଉଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ରାଜାମାନେ ଶାସନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅବହେଳା ପ୍ରଦର୍ଶନ କରୁଥିଲେ । ଫ୍ରାନ୍ସରେ ୪୦ଟି ପ୍ରଦେଶ ଥିଲା ଏବଂ ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଦେଶ ପାଇଁ ଶାସନକର୍ତ୍ତା ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ମାତ୍ର ପ୍ରଦେଶ ଶାସକମାନେ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଦକ୍ଷ ନଥିଲେ ଏବଂ ଏହାର ପରିଚାଳନାରେ ଅବହେଳା କରୁଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କ ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ପ୍ରତି ରାଜା ବା ପ୍ରଦେଶ ଶାସକମାନେ ବିମୁଖ ଥିଲେ ।

ଫ୍ରାନ୍ସରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଥିଲା । କିନ୍ତୁ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଐକ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସର୍ବତ୍ର ବିଶୃଙ୍ଖଳା ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ନାନା ସ୍ଥାନରେ ନାନା ପ୍ରକାରର ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ପ୍ରଚଳିତ ଥିଲା । ସର୍ବତ୍ର ଏକ ପ୍ରକାର ଆଇନ କାନୁନ୍ ମଧ୍ୟ ପ୍ରଚଳିତ ନଥିଲା ।

ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ (Liberty) ଉପଭୋଗରୁ ମଧ୍ୟ ଫରାସୀମାନେ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିଲା । ଯେ କୌଣସି ଲୋକଙ୍କୁ ବିନା ବିଚାରରେ ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ କାଳ ପାଇଁ କାରାରୁଦ୍ଧ କରାଯାଇପାରୁଥିଲା । ଯେଉଁ ରାଜାଦେଶ ବଳରେ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କାରାରୁଦ୍ଧ କରାଯାଉଥିଲା ତାହା ଲେଟରସ୍ ଡି କ୍ୟାଚେ (Letters de Cachet) ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ସଭା ସମିତି ଗଠନ କରିବା ଅଧିକାର ଲୋକମାନଙ୍କର ନଥିଲା । ଫ୍ରାନ୍ସରେ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଇଷ୍ଟେଟ୍ସ ଜେନେରାଲ (Estates General) ନାମକ ଏକ ବ୍ୟବସ୍ଥାପକ ସଭା ଥିଲା । ତାହା ଅନିୟମିତ ଆହୂତ ହେଉଥିଲା ।

ଫ୍ରାନ୍ସର ଶାସକ ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୁଇ ରାଜ ପ୍ରାସାଦର ବିଳାସବ୍ୟସନ ଏବଂ ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ରହି ସୁଶାସନ ପ୍ରତି ବିମୁଖ ଥିଲେ । ଫ୍ରାନ୍ସର ଅର୍ଥନୈତିକ ଦୁର୍ଗତି ତାଙ୍କ ସମୟରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସକ ପଞ୍ଚଦଶ ଲୁଇ ଓ ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପାରଗ ଏବଂ ଅଯୋଗ୍ୟ ଶାସକ ଥିଲେ । ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇଙ୍କ ସମୟକୁ ରାଜକୋଷ ଶୂନ୍ୟ ହେବାକୁ ବସିଥିଲା । ସେ ଅଷ୍ଟିଆର ରାଜକୁମାରୀ ମେରୀ ଆନ୍ତୋନେ (Marie Antoinette) କୁ ବିବାହ କରିଥିଲେ । ରାଣୀ ମେରୀ ଅତିଶୟ ଗର୍ବୀ ଏବଂ ଉଚ୍ଚତ ପ୍ରକୃତିର ଥିଲେ । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ସୁଖ ଦୁଃଖ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ଆଦୌ ଦୃଷ୍ଟି ନଥିଲା । ଦୁର୍ବଳମନା ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇ ଏହି ରାଣୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିଚାଳିତ ହୋଇଥିଲେ । ରାଣୀଙ୍କର ପରାମର୍ଶ କ୍ରମେ ଶାସନକାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳିତ ହେଉଥିଲା । ତାହା ଥିଲା କୁଶାସନ ।

ଏହିପରି ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଫ୍ରାନ୍ସର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ଦୟନୀୟ ପରିବେଶରେ ରଖୁଥିଲା ଏବଂ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ମାର୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲା ।

ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ

କ୍ରମାଗତ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅବନତି ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ । ଫ୍ରାନ୍ସରେ କର ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନ୍ୟାୟୋଚିତ ଭିତ୍ତିରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଲାଭ କରି ନଥିଲା । ସାଧାରଣ ଗୋଷ୍ଠୀର ଲୋକେ ସମସ୍ତ କର ଭାର ବହନ କରୁଥିଲେ । ସାମନ୍ତ ଓ ଧର୍ମଯାଜକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଆଦୌ କର ନଦେଇ ସମସ୍ତ ସୁବିଧା ଉପଭୋଗ କରୁଥିଲେ ।

ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୁଇଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରେ ଭର୍ସେଲିସ୍ ରାଜ ପ୍ରାସାଦର ବ୍ୟୟ ବହୁଳତା ସହିତ କ୍ରମାଗତ ବୈଦେଶିକ ଯୁଦ୍ଧ ଫରାସୀ ରାଜକୋଷକୁ ଶୂନ୍ୟ କରି ଦେଇଥିଲା । ପଞ୍ଚଦଶ ଲୁଇ ମଧ୍ୟ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଲିପ୍ତ ରହି ରାଜକୋଷରୁ ବିପ୍ଳବ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟ କରିଥିଲେ । ରାଜ ପ୍ରାସାଦର ଅମିତ ଖର୍ଚ୍ଚ ମଧ୍ୟ ରାଜକୋଷ ଶୂନ୍ୟ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ପଞ୍ଚଦଶ ଲୁଇଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ଶାସକ ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ମିତବ୍ୟୟିତା ଅବଲମ୍ବନ ଦିଗରେ ଯଥାଯଥ ପଦକ୍ଷେପ ନେବା ସମ୍ଭବ ହେଲା ନାହିଁ । ରାଣୀ ମେରିଙ୍କର ବିଳାସପ୍ରିୟତା ଯୋଗୁଁ ଭର୍ସାଇ ରାଜପ୍ରାସାଦରେ ବିଳାସ ବ୍ୟସନ ପାଇଁ ଅଧିକ ଅର୍ଥ ବ୍ୟୟିତ ହେଲା । ଏହା ସହିତ ଫ୍ରାନ୍ସ ତାଙ୍କ ରାଜତ୍ଵ କାଳରେ ଆମେରିକାର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗଦାନ କରିବା ଦ୍ଵାରା ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏକ ଅଚଳ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା ।

ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇ ସିଂହାସନାରୋହଣ ବେଳକୁ ଫ୍ରାନ୍ସ ଗୁରୁତର ଆର୍ଥିକ ସଂକଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହୋଇଥିଲା । ଜାତୀୟ ଆୟର ଅର୍ଦ୍ଧେକ ଭାଗ ପ୍ରତ୍ୟେକ ବର୍ଷ କେବଳ ରଣ ପରିଶୋଧ କରିବାରେ ବ୍ୟୟିତ ହେଉଥିଲା । ପ୍ରତିବର୍ଷ ଆୟ ତୁଳନାରେ ବ୍ୟୟ ମାତ୍ରା ଅତ୍ୟଧିକ ଥିବାରୁ ରଣ ସଂଗ୍ରହ କରିବାକୁ ପଡୁଥିଲା । ରଣର ପରିମାଣ କ୍ରମଶଃ ବୃଦ୍ଧି ପାଉଥିଲା । ଲୁଇ ଏହି ପରିସ୍ଥିତି ସୁଧାରିବା ପାଇଁ ରାଜତ୍ଵ ଆରମ୍ଭରୁ ପ୍ରୟାସୀ ହୋଇଥିଲେ । ଟୁର୍ଗୋ (Turgot) ନାମକ ମନ୍ତ୍ରୀ ଆର୍ଥିକ ସ୍ଫୁଲ୍ଲତା ଫେରାଇବା ଦିଗରେ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ତାଙ୍କର ମିତବ୍ୟୟିତା ପାଇଁ ପରାମର୍ଶ ରାଣୀଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଗୃହୀତ ହୋଇନଥିଲା । ତେଣୁ ଟୁର୍ଗୋ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିଦାୟ ନେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପରବର୍ତ୍ତୀ ମନ୍ତ୍ରୀ ନେକର୍ (Necker) ଆୟବ୍ୟୟର ହିସାବ ପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ରାଣୀ ଏବଂ ସ୍ଵାର୍ଥାନ୍ୱେଷୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ସେମାନଙ୍କର

ଅପବ୍ୟୟ ପ୍ରକାଶ ପାଇବା ଭୟରେ ନେକରଙ୍କର ବିରୁଦ୍ଧାଚରଣ କଲେ । ତୁରନ୍ତ ପରି ନେକର ମଧ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ବିଦାୟ ନେଲେ । ଏହା ପରେ କାଲୋନ୍ (Calonne) ଆର୍ଥିକ ଅନାଟନ ପରିପୂରଣ ଦିଗରେ ପରାମର୍ଶ ଦେବା ପାଇଁ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଲେ । ସେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରତି ଲାଗୁ ହେଲାଭଳି ଏକ କର ଧାର୍ଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ । ଏ ପ୍ରକାର ପ୍ରସ୍ତାବରେ ଉଚ୍ଚ ସାମନ୍ତବର୍ଗ କ୍ଷୁବ୍ଧ ହେଲେ । ସେମାନେ କୌଣସି ପ୍ରକାର କର ଦେବା ସପକ୍ଷରେ ନଥିଲେ । ତେଣୁ କାଲୋନ୍ ମଧ୍ୟ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବ୍ୟାହତି ନେଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଗୁରୁତର ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂକଟର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବା ଫଳରେ ବିପ୍ଳବ ସମ୍ଭବ ହୋଇଥିଲା ।

ବୌଦ୍ଧିକ କାରଣ

ଦାର୍ଶନିକ ଏବଂ ଲେଖକମାନଙ୍କର ରଚନା ଏହି ବିପ୍ଳବର ମାର୍ଗକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲା । ଫ୍ରାନ୍ସର ସାମାଜିକ, ରାଜନୈତିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଲେଖକମାନେ ସମୀକ୍ଷାକରି ଏହାର ବୈପ୍ଳବିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଚିନ୍ତା କରିଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ମତ ଓ ମତ୍ତବ୍ୟ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ବିପ୍ଳବାଭିମୁଖୀ କରିଥିଲା । ଏହି ଦାର୍ଶନିକ ଓ ଚିନ୍ତାନାୟକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିଲେ ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁ, ଭଲଟେୟାର୍ ଓ ରୁଷୋ ।

ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁ (ଖ୍ରୀ: ୧୬୮୯-୧୭୫୫) ଫ୍ରାନ୍ସର ବିଶିଷ୍ଟ ଦାର୍ଶନିକ ଥିଲେ । ସେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଯାଇ ସେଠାକାର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଶାସନକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିଥିଲେ ଏବଂ କ୍ଷମତା ବିକେନ୍ଦ୍ରୀକରଣ ନୀତିକୁ ଅଧିକ ପସନ୍ଦ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କର କ୍ଷମତା ପୃଥକୀକରଣ ନୀତି (Principle of Separation of Power) ଅତି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ଥିଲା । ଏହି ନୀତି ୧୭୪୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ତାଙ୍କର ପ୍ରକାଶିତ ପୁସ୍ତକ “ଦି ସ୍ପିରିଟ୍ ଅଫ୍ ଦି ଲଜ୍” (The Spirit of the Laws) ରେ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲା । ଫ୍ରାନ୍ସରେ ସମସ୍ତ କ୍ଷମତା ରାଜାଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଥିବାରୁ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସନ ପ୍ରଲୟିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ୱାଧୀନତା ବିପଦାପନ୍ନ ହେଉଥିଲା ବୋଲି ସେ ଦୃଢ଼ ମତ ପୋଷଣ କରିଥିଲେ । ଫ୍ରାନ୍ସରେ କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ଶାସନ ବିପକ୍ଷରେ ସ୍ୱର ଉଠାଇ ସେ ଫରାସୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ନବଚେତନା ଆଣିଥିଲେ ।

ଭଲଟେୟାର୍ (ଖ୍ରୀ: ୧୬୯୪) ଅନ୍ୟତମ ଫରାସୀ ଦାର୍ଶନିକ । ସେ “ଲେଟରସ୍ ଇନ୍ ଇଂଲିସ୍” (Letters in English) ନାମକ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ତତ୍କାଳୀନ ଫରାସୀ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ତଥା ଧର୍ମସଂସ୍ଥା ବା ଚର୍ଚ୍ଚର ବହୁ ସମୀକ୍ଷାକରି କରିଥିଲେ । କଳୁଷିତ ଚର୍ଚ୍ଚଠାରେ ତାଙ୍କର ଆଦୌ ବିଶ୍ୱାସ ନଥିଲା । ନିରଙ୍କୁଶ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ସେ ବିରୋଧୀ ନଥିଲେ । ସେ ଶାସନ ପ୍ରଜାହିତେଷୀ ହେବା ଉଚିତ ବୋଲି ମନେ କରିଥିଲେ ।

ରୁଷୋ (Rousseau) (ଖ୍ରୀ: ୧୭୧୨-୧୭୭୮) ଫରାସୀ ଦାର୍ଶନିକ ମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଖ୍ୟାତ ଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଚଳିତ ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଚାହୁଁଥିଲେ । ସେ ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଅନବଦ୍ୟ କୃତି “ସୋସିଆଲ୍ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ” (Social Contract) । ଏହି ପୁସ୍ତକର ପ୍ରଥମ ଉକ୍ତି ହେଲା - “ମନୁଷ୍ୟ ମୁକ୍ତ ଭାବରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା, କିନ୍ତୁ ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସର୍ବତ୍ର ଶୃଙ୍ଖଳରେ ଆବଦ୍ଧ ହୋଇଛି ।”

ତାଙ୍କ ମତରେ ଶାସକ ଓ ଶାସିତ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଚୁକ୍ତି ଫଳରେ ଆଧୁନିକ ରାଷ୍ଟ୍ରର ଉତ୍ତର । ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସାର୍ବଭୌମ ଅଧିକାର ଏବଂ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ରାଜନୈତିକ ସାମ୍ୟ ଏହି ଦୁଇଟି କଥା ତାଙ୍କ ରଚନାର ସାରମର୍ମ ଥିଲା । ନିରଙ୍କୁଶ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ବିଲୋପ ସାଧନ କରି ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନପଦ୍ଧତି ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିବା ପାଇଁ ସେ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲେ ।

ମଞ୍ଜେଷ୍ଟ୍ରି, ଭଲଚେୟାର୍ ଓ ରୁଷୋ ବ୍ୟତୀତ ଡିଡ୍ରୋ, କୁଇନି, ଡି ଆଲମବର୍ଗ୍ ପ୍ରଭୃତି ବହୁ ଶ୍ରେଣୀର ଦାର୍ଶନିକ ସେମାନଙ୍କର ରଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ସୁପ୍ତ ଫରାସୀମାନଙ୍କୁ ଜାଗ୍ରତ କରିଥିଲେ । ଚିନ୍ତା ଜଗତରେ ନବ ଆଲୋଡ଼ନ ଆଣିଥିଲେ । ସେହି ସମସ୍ତ ଭାବଧାରାର ପ୍ରଭାବରେ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ସୂତ୍ରପାତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ଅନେକ ଐତିହାସିକ ମତବ୍ୟକ୍ତ କରିଛନ୍ତି ।

ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର ପ୍ରଭାବ

ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଔପନିବେଶିକମାନଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଫ୍ରାନ୍ସ ସାମରିକ ସାହାଯ୍ୟ ଓ ଅର୍ଥ ଯୋଗାଇ ଦେଇଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ରାଜକୋଷ ଶୂନ୍ୟ ହୋଇଥିଲା ଏବଂ ଶାସନ ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ରାଜା ବହୁବର୍ଷ ଧରି ବନ୍ଦ ରହିଥିବା ଫ୍ରାନ୍ସର ଲୋକପ୍ରତିନିଧି ଅନୁଷ୍ଠାନ ଇଞ୍ଚେର୍ସ୍ ଜେନେରାଲକୁ ଆହ୍ୱାନ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇଥିଲେ ଓ ଏହି ଆହ୍ୱାନରୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଆମେରିକାର ସ୍ବାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମରେ ସାହାଯ୍ୟ କରି ସ୍ବାଧୀନତାର ନୂତନ ଅଭିଜ୍ଞତା ଘେନି ଫେରିଥିବା ଫରାସୀ ସ୍ୱେଚ୍ଛା ସେବକମାନେ ନିଜ ଦେଶର ଲୋକମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ଦୁରବସ୍ଥା ପ୍ରତି ସଚେତନ କରାଇଲେ । ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିପ୍ଳବ କରିବା ପାଇଁ ଉତ୍ସାହ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

ଏହିସବୁ କାରଣ ଯୋଗୁଁ ୧୭୮୯ ମସିହାରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଏକ ବିପ୍ଳବ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଅର୍ଥନୈତିକ ପରିସ୍ଥିତି ରାଜା ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ବାହାରକୁ ଚାଲିଯିବାରୁ ସେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଫ୍ରାନ୍ସର ପ୍ରାଚୀନ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧିମୂଳକ ଅନୁଷ୍ଠାନ “ଦି ଇଞ୍ଚେର୍ସ୍ ଜେନେରାଲ” କୁ ଆହ୍ୱାନ କରିଥିଲେ ମେ ୫, ୧୭୮୯ ମସିହାରେ । ଏହି ସଭାରେ ତିନୋଟି କକ୍ଷ ଥିଲା । ପ୍ରଥମଟି ସାମନ୍ତମାନଙ୍କ ପାଇଁ, ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଧର୍ମଯାଜକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଏବଂ ତୃତୀୟଟି ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଏବଂ କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଥିଲା । ଭୋଟ ଦେବା ପଦ୍ଧତି କକ୍ଷ ଅନୁସାରେ ହୋଇଥିବାରୁ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ମିଶ୍ରି କରି ଦୁଇଟି ଭୋଟ ଏବଂ ତୃତୀୟର ଗୋଟିଏ ଭୋଟ ଅଧିକାର ଥିଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ ଭୋଟ ଦ୍ୱାରା ତୃତୀୟ ଶ୍ରେଣୀ (Third Estate) କୁ ପରାସ୍ତ କରି ପାରୁଥିଲେ । ତେଣୁ ତୃତୀୟ ଇଞ୍ଚେର୍ସ୍ର ସଦସ୍ୟମାନେ ସମସ୍ତ ଇଞ୍ଚେର୍ସ୍ର ସଦସ୍ୟମାନଙ୍କର ମୁଣ୍ଡପିଛା ଭୋଟ ଦେବା ଉଚିତ ବୋଲି ଦାବୀ କଲେ । ଏହାକୁ ସାମନ୍ତ ଓ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ଆଗ୍ରହ୍ୟ କରି ଦେବାରୁ ତୃତୀୟ ଇଞ୍ଚେର୍ସ୍ ଦୁଇ ଇଞ୍ଚେର୍ସ୍‌ରୁ ବିଚ୍ଛିନ୍ନ ହୋଇ ଜାତୀୟ ସଭା ବୋଲି ପ୍ରକାଶ କଲେ । ଏହିପରି ପଦକ୍ଷେପକୁ ରାଜା ଏବଂ ପ୍ରଥମ ଓ ଦ୍ୱିତୀୟ କକ୍ଷ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ । ସେହି ସମୟରେ ଜୁଲାଇ ୧୪, ୧୭୮୯ରେ ପ୍ୟାରିସ୍ ଅଧିବାସୀମାନେ କାରାଗାର ରୂପେ ବ୍ୟବହୃତ ହେଉଥିବା ପ୍ୟାରିସ୍‌ରେ ଅବସ୍ଥିତ ଫ୍ରାନ୍ସର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୁର୍ଗ ବାଷ୍ଟେଲ ଅଧିକାର କଲେ । ଏହି ଦୁର୍ଗ ଥିଲା ଅତ୍ୟାଚାରୀ ଶାସନର ପ୍ରାଣକେନ୍ଦ୍ର । ଏହି

ଦୁର୍ଗର ପତନ ପରେ ପରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରବଳ ପ୍ଲାବନ ଘଟିଥିଲା । ଜାତୀୟ ସଭାକୁ ଶେଷରେ ସାମନ୍ତ ଓ ଧର୍ମଯାଜକମାନେ ପ୍ରବେଶ କରି ଏହାକୁ ଜାତୀୟ ସାମ୍ବିଧାନ ସଭାରେ ପରିଣତ କଲେ । ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ରାଜ ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟାଯାଇ ଏକ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ଶାସନ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ।

ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ

ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ ୧୭୮୯ ମେ ମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବହୁ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଦେଇ ଗତି କରିଥିଲା । ୧୭୮୯ରୁ ୧୭୯୫ ମଧ୍ୟରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ରାଜତନ୍ତ୍ରର ଅବସାନ ସହିତ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତିର ବହୁ ପରୀକ୍ଷା କରାଯାଇଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ ନିମ୍ନ ଭାବରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରାଯାଇପାରେ ।

୧. ଏହି ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ଦାସତ୍ବ, ସାମନ୍ତବାଦର ଅବସାନ ଘଟି ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଏକ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।
୨. ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା, ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଏହି ବିପ୍ଳବ କାଳରେ “ମନୁଷ୍ୟ ଏବଂ ନାଗରିକମାନଙ୍କର ଅଧିକାର ଶୀର୍ଷକ ଘୋଷଣା ପତ୍ର” (The Declaration of the Rights of Man and of Citizen) ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ରୂପେ ପ୍ରଣୀତ ହୋଇଥିଲା ।
୩. ମୁକ୍ତି, ସାମ୍ୟ, ଭାତୃତ୍ବ (ମୈତ୍ରୀ) ର ସ୍ବର ଫରାସୀମାନେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ବ ଆଗରେ ରଖି ଦେଇଥିଲେ ।
୪. ଫ୍ରାନ୍ସରେ ସ୍ବେଚ୍ଛାଚାରୀ ରାଜ ଶାସନର ପତନ ଓ ଗଣତନ୍ତ୍ରର ଉତ୍ଥାନ ଫଳରେ ପୃଥ୍ବୀ ଇତିହାସରେ ଏକ ନୂତନ ଯୁଗ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।

ସାରାଂଶ

୧୭୮୯ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଏକ ମହାବିପ୍ଳବ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ଦୁର୍ବଳ ରାଜ ଶାସନ, ସାମନ୍ତବାଦୀ ଭାବଧାରା, ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଧୋଗତି ଏବଂ ବୌଦ୍ଧିକ ଜାଗରଣ ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୭୮୯ ଜୁଲାଇ ୧୪ ରେ ଫ୍ରାନ୍ସର ସର୍ବଶ୍ରେଷ୍ଠ ଦୁର୍ଗ ବାସ୍ତେଲ ପ୍ୟାରିସର ଉଦ୍ଧ୍ୟକ୍ତ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ଦ୍ବାରା ଅଧିକୃତ ହେବାରୁ ବିପ୍ଳବର ବହୁ ସର୍ବତ୍ର ପ୍ରସାରିତ ହେଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ମାନବ ଜାତିର ଇତିହାସରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଅଧ୍ୟାୟ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ସାମନ୍ତବାଦ, ଦାସତ୍ବ ଏବଂ ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟକୁ ଅବସାନ କରାଇ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିର ପ୍ରବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲା । ବ୍ୟକ୍ତି ସ୍ବାଧୀନତା, ସ୍ବାତନ୍ତ୍ର୍ୟ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ ଏକ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲା । ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ଭାବଧାରା ସମଗ୍ର ଇଉରୋପରେ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇ ଏକ ନବ ଯୁଗର ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ କେବେ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ୧୭୭୯ (ii) ୧୭୮୯ (iii) ୧୭୯୯ (iv) ୧୮୦୦

(ଖ) ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ କେଉଁ ରାଜବଂଶ ଶାସନ କରୁଥିଲେ ?

(i) ଷୁଆର୍ଟ୍ (ii) ବୁର୍ବୋ (iii) ସାଭ୍ୟ (iv) ହାବସବର୍ଗ

(ଗ) କିଏ କହିଥିଲେ ‘ମୁଁ ହେଉଛି ରାଷ୍ଟ୍ର’ ।

(i) ଚତୁର୍ଦ୍ଦଶ ଲୁଇ (ii) ପଞ୍ଚଦଶ ଲୁଇ (iii) ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇ (iv) ମେରୀ ଆନ୍ତଃସନେ

(ଘ) ‘ଦି ସ୍ପିରିଟ୍ ଅଫ୍ ଦି ଲଜ୍’ ର ଲେଖକ କିଏ ?

(i) ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁ (ii) ଭୋଲଟାୟାର (iii) ରୁଷୋ (iv) ନେକର

(ଙ) ‘ସୋସିଆଲ କଣ୍ଟ୍ରାକ୍ଟ୍’ କିଏ ରଚନା କରିଥିଲେ ?

(i) ଭୋଲଟାୟାର (ii) ରୁଷୋ (iii) ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁ (iv) ନେକର

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) _____ ଟିଥି ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ।

(ଖ) _____ ଭର୍ସାଇଲରେ ରାଜପ୍ରାସାଦ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ।

(ଗ) ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ _____ ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜା ଥିଲେ ।

(ଘ) ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ _____ ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଣୀ ଥିଲେ ।

(ଙ) _____ କ୍ଷମତା ପୃଥିବୀକରଣନୀତି ର ସମର୍ଥକ ଥିଲେ ।

- (ଚ) ବାସ୍ତେଲ ଦୁର୍ଗର ପତନ ——— ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିଲା ।
 (ଛ) ମେରୀ ଆଡ଼ଏନେ ——— ଦେଶର ରାଜକୁମାରୀ ଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଫ୍ରାନ୍ସରେ ସୁବିଧାଭୋଗୀ ଓ ସୁବିଧାବଞ୍ଚିତ ଗୋଷ୍ଠୀର କେଉଁମାନେ ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲେ ?
 (ଖ) ବୁରଜୁଆମାନେ କିଏ ?
 (ଗ) ଷୋଡ଼ଶଲୁଇଙ୍କ ରାଣୀଙ୍କ ନାଁ କ’ଣ ? ସେ କେଉଁ ଦେଶର ରାଜକନ୍ୟା ଥିଲେ ?
 (ଘ) ‘ଲେଟରସ୍ ଡି କ୍ୟାଟେ’ କ’ଣ ?
 (ଙ) ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ କେଉଁ ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲା ? ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ମୂଳମନ୍ତ୍ର କ’ଣ ଥିଲା ?
 (ଚ) ଭର୍ସାଇ ରାଜପ୍ରାସାଦ କିଏ ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ ? ଏହା କାହିଁକି ବିଖ୍ୟାତ ?
 (ଛ) ‘ଲେଟରସ୍ ଇନ ଇଂଲିସ୍’ ପୁସ୍ତକର ଲେଖକ କିଏ ? ଏଥିରେ କାହାକୁ ସମାଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ଐଶ୍ଵରିକ ଅଧିକାର ନୀତି କ’ଣ ?
 (ଖ) ଇଣ୍ଡେଟସ୍ ଜେନେରାଲ କ’ଣ ? ଷୋଡ଼ଶ ଲୁଇ କାହିଁକି ଏହାକୁ ଆହ୍ଵାନ କଲେ ?
 (ଗ) ଫ୍ରାନ୍ସରେ କର ଆଦାୟ ନୀତି କିପରି ଥିଲା ?
 (ଘ) ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁ କିଏ ? ସେ କେଉଁ ନୀତିର ସମର୍ଥକ ଥିଲେ ?
 (ଙ) ରଷୋଙ୍କର ସାମାଜିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଚିନ୍ତାଧାରା କ’ଣ ଥିଲା ?
 (ଚ) କାଲୋନ କିଏ ? ସେ କାହିଁକି ତାଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟରୁ ଅବ୍ୟାହତ ନେଲେ ?
 (ଛ) ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ଉପରେ ଆମେରିକାର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମର କିପରି ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା ?
 (ଜ) ବାସ୍ତେଲ ଦୁର୍ଗର ପତନ କେବେ ଓ କିପରି ହେଲା ?

- (୫) ପ୍ରାନ୍ତରେ କୃଷକମାନେ କିପରି ଶୋଷିତ ହେଉଥିଲେ ?
(୬) ପ୍ରାନ୍ତରେ ଧର୍ମଯାଜକଗୋଷ୍ଠୀର କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଆଲୋଚନା କର ।

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଗୁଡ଼ିକ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
୬ । ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବର ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ ଆଲୋଚନା କର ।
୭ । ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବର ରାଜନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ କାରଣ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।
୮ । ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବରେ ଦାର୍ଶନିକମାନଙ୍କ ଭୂମିକା ଆଲୋଚନା କର ।

ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ : ଇଟାଲୀ ଏବଂ ଜର୍ମାନୀ

ଇଟାଲୀର ପୃଷ୍ଠଭୂମି

ଖ୍ରୀଷ୍ଟୀୟ ପଞ୍ଚମ ଶତାବ୍ଦୀରୁ ଇଟାଲୀର ରୋମୀୟ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ପତନ ଘଟିଥିଲା । ଏଥିସହ ଇଟାଲୀର ରାଜନୈତିକ ଏକତା ମଧ୍ୟ ବିଲୁପ୍ତ ହେଲା । ବିଭିନ୍ନ ରାଜ୍ୟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇ ଇଟାଲୀୟମାନେ ନିଜର ଭାବଗତ ଐକ୍ୟ ଓ ଆଞ୍ଚଳିକ ଏକତା ହରାଇ ବସିଲେ । ବିଦେଶୀ ସ୍ୱେନୀୟ ଓ ଅସ୍ତ୍ରୀୟମାନେ ଇଟାଲୀରେ ରାଜତ୍ୱ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ୧୭୮୯ ମସିହାର ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ଆଧୁନିକ ଜାତୀୟତାବାଦୀ ଉଦ୍ରେକ କରାଇଥିଲା । ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ସନ୍ତାନ ରୂପେ ପରିଚିତ ନେପୋଲିୟନ ବୋନାପାର୍ଟ ଇଟାଲୀ ଅଧିକାର କଲେ । ସେ ଇଟାଲୀକୁ ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଉଭୟ ରାଜ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ପ୍ରକାର ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା, ଆଇନ୍, କାନୁନ୍ ଆଦି ଲାଗୁ ହେଲା । ତେଣୁ ଇଟାଲୀୟମାନେ ଜାତୀୟ ଐକ୍ୟ ଓ ଆଧୁନିକତ୍ୱର ସ୍ୱାଦ ଉପଭୋଗ କଲେ ।

କିନ୍ତୁ ନେପୋଲିୟନଙ୍କର ପରାଜୟ ପରେ ଇଉରୋପର ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ନିମନ୍ତେ ଭିଏନା କଂଗ୍ରେସ ବସିଲା । ୧୮୧୫ ମସିହାରେ ଏହି କଂଗ୍ରେସ ଦ୍ୱାରା ଇଟାଲୀ ପୁନର୍ବାର ଖଣ୍ଡ-ବିଖଣ୍ଡିତ ହେଲା ଓ ପୂର୍ବତନ ରାଜାମାନେ ଶାସନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସମୟର ଇଟାଲୀର ରାଜନୈତିକ ମାନଚିତ୍ରକୁ ଚିରି ଦିଆଗଲା । କାର୍ଲୋ ମେଟର୍ନିକ୍ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ଯେ, “ଇଟାଲୀ ଏକ ଭୌଗୋଳିକ ପରିପ୍ରକାଶଠାରୁ ଅଧିକ କିଛି ନୁହେଁ ।” (Italy is nothing more than a geographical expression) ଭିଏନା ରାଜ୍ୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ଇଟାଲୀକୁ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରାଜନୈତିକ ଅଂଶରେ ବିଭକ୍ତ କରାଗଲା, ଯଥା- ପିଡ଼ମଣ୍ଟ-ସାର୍ଡିନିଆ, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଅଧୀନସ୍ଥ ଭେନେସିଆ ଓ ଲୋମ୍ବାର୍ଡି, ସ୍ୱାଧୀନ ତିନି ରାଜ୍ୟ ହେଲା ଟ୍ୟୁସ୍କାନୀ, ପାରମା ଓ ମୋଡେନା, ପୋପଙ୍କ ଅଧୀନସ୍ଥ ପାପାଲ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ନେପଲସ୍-ସିସିଲି ରାଜ୍ୟ ।

ଏହି ବିଭକ୍ତୀକରଣ ସହ ସମଗ୍ର ଇଟାଲୀ ଉପରେ ପୁଣି ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଶାସନ ସ୍ଥାପନ କରାଗଲା । କିନ୍ତୁ ଏପରି ବିଭାଜନ ଦ୍ୱାରା ଇଟାଲୀୟ ଜାତୀୟତାବାଦୀମାନେ ଇଟାଲୀର ସ୍ୱାଧୀନତା ବିଷୟରେ ଚିନ୍ତା କଲେ । ସେମାନେ ଜାତୀୟତା ମନ୍ତ୍ରରେ ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ କରାଇଲେ । ସେମାନଙ୍କୁ ଆଞ୍ଚଳିକ ମନୋଭାବ ତ୍ୟାଗ କରି ଜାତୀୟତା ଭାବରେ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ ହେବା ପାଇଁ ଶିକ୍ଷା ଦେଲେ । ୧୮୧୫ ମସିହା ବେଳକୁ ଇଟାଲୀର ନେପଲସ୍ ରାଜ୍ୟରେ କାର୍ବୋନାରୀ (Carbonari) ନାମକ ଗୋଟିଏ ସଂଗଠନର ଉତ୍ଥାନ ହେଲା । ଦେଶକୁ ବିଦେଶୀ କବଳରୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ହେଲା ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ । କ୍ରମେ ଏହାର ଶାଖା ପ୍ରଶାଖା ଇଟାଲୀର ଅନ୍ୟ ସ୍ଥାନମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଦେଖାଦେଲା ।

ଏହି ଦଳର ନେତୃତ୍ୱରେ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ପ୍ରଥମେ ୧୮୨୦ ମସିହାରେ ନେପଲସ୍ ରାଜ୍ୟରେ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଏହା ପିଡ଼ମଣ୍ଡ, ଲୋମ୍ବାର୍ଡ଼ି, ପାପାଲ ରାଜ୍ୟ ଆଦିକୁ ବ୍ୟାପିଗଲା । କିନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ବଳ ପ୍ରୟୋଗ କରି ଏହି ବିପ୍ଳବକୁ ଦମନ କଲା । ସେହି ସମୟରୁ ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ପ୍ରଭାବ ଜାତୀୟ ଜୀବନ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ଏହି ମାନସିକ ଆଲୋଡ଼ନ ଓ ମୁକ୍ତି ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ‘ଇଟାଲୀୟ ପୁନରୁତ୍ଥାନ’ ବା Italian Risorgimento ନାମରେ କଥିତ । ୧୮୩୦ ମସିହାରେ ସଂଗଠିତ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଭାବ ଇଟାଲୀ ଉପରେ ପଡ଼ିଲା । ପାରମା, ମୋଡେନା, ପାପାଲ ରାଜ୍ୟ ଓ ନେପଲସ୍ ଆଦି ସ୍ଥାନରେ ବିପ୍ଳବ ପ୍ରଖର ଆକାର ଧାରଣ କଲା । ମେଟରନିକ୍ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କରି ଏହି ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକରେ ବିପ୍ଳବକୁ ଦମନ କଲେ । ବିପ୍ଳବ ଦମନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଲୋକମାନଙ୍କ ମନରେ ରହିଥିଲା । ସେମାନେ ଉପଲବ୍ଧି କଲେ ଯେ ଇଟାଲୀର କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଜ୍ୟର ଶାସକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ବିପ୍ଳବକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ଅକ୍ଷମ । ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ସେମାନେ ଦୁର୍ବଳ । ତେଣୁ ଅନେକଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଜାତ ହେଲା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଇଟାଲୀର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ହେବ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ବିରୋଧରେ ।

ଇଟାଲୀୟ ଐକ୍ୟ କଳ୍ପନା

୧୮୩୦ ମସିହାର ବିପ୍ଳବର ବିଫଳତା ପରେ ଇଟାଲୀୟ ପୁନରୁତ୍ଥାନର ନେତାମାନେ ଇଟାଲୀର ଏକତା ପାଇଁ ବିବିଧ ଉପାୟ ଚିନ୍ତା କଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଜିଓବାର୍ଡି ପୋପଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଇଟାଲୀ ରାଜସଂଘ ଗଠନ, ଡି ଆଜେଗ୍ଲିଓ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ-ସାର୍ଡିନିୟାର ରାଜାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ଓ ସିଜାରେ ବାଲ୍ବୋ ଇଟାଲୀର ରାଷ୍ଟ୍ର ସଂଘର ଗଠନ ଆଦି ପରିକଳ୍ପନା କରିଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଟାଲୀର ଜାତୀୟ ରଙ୍ଗମଞ୍ଚରେ ମ୍ୟାଜିନୀ, କ୍ୟାଭୁର ଓ ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ନାମକ ତିନିଜଣ ମହାନ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ହେବା ଦ୍ୱାରା ଇଟାଲୀର ସ୍ୱାଧୀନତା ଓ ଏକତ୍ରୀକରଣ ସମ୍ଭବ ହେଲା ।

ଯୋଶେଫ୍ ମ୍ୟାଜିନୀ

ମ୍ୟାଜିନୀ ୧୮୦୫ ମସିହାରେ ଇଟାଲୀର ଜେନୋଆ ଠାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ଇଟାଲୀୟମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଆନ୍ତୋସ୍ତର୍ଗ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲେ । ସେ ପ୍ରଥମେ କାର୍ବେନାରୀ ସଂଗଠନରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୮୩୧ ମସିହାରେ ସେ ‘ତରୁଣ ଇଟାଲୀ’ ବା Young Italy ନାମକ ଏକ ବୈପ୍ଳବିକ ଦଳ ଗଠନ କଲେ । ଇଟାଲୀର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଏହି ଦଳର ଭୂମିକା ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ଗୋପନ ଭାବରେ ପ୍ରଚାର ଦ୍ୱାରା ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ଜାତୀୟତା ଭାବରେ ଉଦ୍ବୁଦ୍ଧ କରିବା, ଆନ୍ତୋସ୍ତର୍ଗ ପାଇଁ ଶିକ୍ଷାଦେବା ଆଦି ଥିଲା ‘ତରୁଣ ଇଟାଲୀ’ ଦଳର ଆଭିମୁଖ୍ୟ । ଯୁବଶକ୍ତି ଉପରେ ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ଅଗାଧ ବିଶ୍ୱାସ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ସେ ତାଙ୍କର ଦଳର ନାମ ‘ତରୁଣ ଇଟାଲୀ’ ରଖିଥିଲେ । ୪୦ ବର୍ଷରୁ କମ୍ ବୟସ୍କ ବ୍ୟକ୍ତି ଦଳର ସଭ୍ୟ ହୋଇପାରୁଥିଲେ ।

ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ଏତାଦୃଶ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ଦେଖି ଜେନୋଆର ଶାସକ ତାଙ୍କୁ ଦେଶରୁ ବାହାର କରିଦେଲେ । ସେ ପ୍ରାୟ ୪୦ ବର୍ଷ କାଳ ପ୍ରାନ୍ତସ, ଇଂଲଣ୍ଡ ଆଦି ଦେଶରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ବିଦେଶରେ ଥାଇ ମଧ୍ୟ ସେ ତାଙ୍କର ପ୍ରଚାର କାର୍ଯ୍ୟ ଚାଲୁ ରଖୁଥିଲେ । ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ନିମନ୍ତେ ସେ କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିଥିଲେ ।

ପ୍ରଥମତଃ, ଇଟାଲୀରୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ବିଦେଶୀ ସାହାଯ୍ୟ ବିନା ଯୁଦ୍ଧ କରି ବିତାଡ଼ିତ କରାଯିବ । ଦ୍ଵିତୀୟତଃ, ଇଟାଲୀର ସବୁ ରାଜ୍ୟର ଅଧିବାସୀମାନେ ସାହସ ସହକାରେ ସେମାନଙ୍କ ଅତ୍ୟାଚାରୀ ରାଜାମାନଙ୍କ ବିରୋଧରେ ଅସ୍ତ୍ରଧାରଣ କରିବେ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଇଟାଲୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିବ । ତୃତୀୟତଃ, ଏକତ୍ରୀକରଣ ପରେ ଇଟାଲୀ ଗୋଟିଏ ଉନ୍ନତ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ହେବ ।

ମ୍ୟାଜିନୀ ପୁନରୁତ୍ଥାନ ବା Resorgimento ଯୁଗର ଜଣେ ପୁରୋଧା ଥିଲେ । ତାଙ୍କର ଚିନ୍ତାଧାରା ନିଃସନ୍ଦେହ ଭାବରେ ଇଟାଲୀୟମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତି ଓ ଏକତ୍ର ପଥରେ ଆଗେଇ ନେଇଥିଲା ।

କାଉରୁ କ୍ୟାମିଲୋ ଡି କ୍ୟାଭୁର

୧୮୧୦ ମସିହାରେ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟର ଗୋଟିଏ ସମ୍ରାଟ ପରିବାରରେ କ୍ୟାଭୁର ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ । ସାମରିକ ଶିକ୍ଷା ଲାଭ ପରେ ସେ ସୈନ୍ୟ ବିଭାଗରେ ଜଣେ ଯନ୍ତ୍ରୀ ଭାବେ ନିଯୁକ୍ତି ପାଇଥିଲେ । ୧୮୩୧ ମସିହାରେ ସେ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରୁ ପଦତ୍ୟାଗ କରିଥିଲେ । ୧୮୪୮ ମସିହାର ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ସେ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟରେ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଚଳନ ପାଇଁ ଦାବୀ ଜଣାଇଥିଲେ । ସେହି ବର୍ଷ ହିଁ ସେଠାରେ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଚଳନ ହେଲା ଓ କ୍ୟାଭୁର ସେ ଦେଶର ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟକୁ ନିର୍ବାଚିତ ହେଲେ । ୧୮୫୦ ମସିହାରେ ସେ ସେଠାକାର ମନ୍ତ୍ରମଣ୍ଡଳରେ ସ୍ଥାନ ପାଇଲେ ଓ ୧୮୫୨ ମସିହାରେ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ-ସାର୍ଡିନିୟା ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ ।

କ୍ୟାଭୁର ଓ ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ କିଛି ନୀତିଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ଥିଲା । କ୍ୟାଭୁର ଥିଲେ ବାସ୍ତବବାଦୀ । ତେଣୁ ସେ ଜଣେ ବାସ୍ତବବାଦୀ ରାଜନୀତିଜ୍ଞ ଭାବରେ କେତେଗୋଟି ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ତାଙ୍କ ମତରେ ଇଟାଲୀର ସ୍ଵାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ-ସାର୍ଡିନିୟା ରାଜ୍ୟର ଇଟାଲୀୟ ରାଜା ନେତୃତ୍ଵ ଗ୍ରହଣ କରିବେ, ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ନିମନ୍ତେ କୌଣସି ଏକ ବୃହତ୍ ଶକ୍ତିର ସାମରିକ ସାହାଯ୍ୟ ନିତାନ୍ତ ଆବଶ୍ୟକ । ସେ ନିଜ ରାଜ୍ୟକୁ ଏକ ଆଦର୍ଶ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ସେଠାକାର ସଂବିଧାନ ଓ ପାର୍ଲିମେଣ୍ଟ

କ୍ୟାଭୁର

ବ୍ୟବସ୍ଥା ଫଳରେ ସେ ରାଜତନ୍ତ୍ରକୁ ସାମାବଦ୍ଧ କଲେ । ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟାଇଲେ । ଶାସନ ପଦ୍ଧତିରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିଲେ ଓ ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ନାଗରିକ ଅଧିକାରମାନ ପ୍ରଦାନ କଲେ । ସେ ସମୟରେ ରାଜା ଥିଲେ ଦ୍ଵିତୀୟ ଭିକ୍ଟୋର ଇମାନ୍ୟୁଏଲ୍ (Victor Emmanuel II) । ସେ ଜଣେ ଦେଶଭକ୍ତ ଓ ନିଷ୍ଠପଟ୍ଟ ରାଜା ଥିଲେ । କାଭୁରଙ୍କ ବିବିଧ ଯୋଜନା ବଳରେ ଅତି ଅଳ୍ପ ସମୟ ମଧ୍ୟରେ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ-ସାର୍ଡିନିୟା ରାଜ୍ୟ ଇଟାଲୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସର୍ବାଧିକ ଉନ୍ନତ ଓ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ରାଜ୍ୟ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଲା ।

ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସଂସ୍କାର ସହିତ କ୍ୟାଭୁର ବୈଦେଶିକ ବ୍ୟାପାର ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ଦେଲେ । ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ବିଦେଶୀ ସାମରିକ ଶକ୍ତିର ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ଇଉରୋପୀୟ ରାଜନୀତିରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ

ସମୟରେ ପ୍ରାୟ ଦେଶର ସମ୍ରାଟ ଥିଲେ ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ । ତାଙ୍କ ଧର୍ମନୀରେ ଇଟାଲୀୟ ରକ୍ତ ପ୍ରବାହିତ ଥିଲା । ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ ପରାଧୀନ ଜାତିଗୁଡ଼ିକର ହିତୈଷୀ ଓ ବିପ୍ଳବର ସମର୍ଥକ ରୂପେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । କ୍ୟାଭୁର ଆଶା କଲେ ଯେ ଫରାସୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କର ସାହାଯ୍ୟ ବଳରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିପାରିବେ । ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ବୈପ୍ଳବିକ ନୀତି ପରି କ୍ୟାଭୁରଙ୍କ କୃତନୀତି ଇଟାଲୀର ସ୍ୱାଧୀନତା ନିମନ୍ତେ ମାର୍ଗ ଉନ୍ମୁଳ୍ଲ କରିଥିଲା ।

ଯୋଶେଫ ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି

ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ଇଟାଲୀର ‘ନିସ୍’ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ୧୮୦୭ ମସିହାରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ସେ ସାଧାରଣ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରି ଉପଯୁକ୍ତ ଶିକ୍ଷା ଲାଭରୁ ବଞ୍ଚିତ ହୋଇଥିଲେ । କ୍ରମେ ସେ ଇଟାଲୀର ମୁକ୍ତି-ସଂଗ୍ରାମରେ ଯୋଗ ଦେବାପାଇଁ ଚାହିଁଲେ । ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ଗୁରୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ନୀତିରେ ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇ ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ‘ତରୁଣ ଇଟାଲୀ’ ଦଳରେ ଯୋଗ ଦେଲେ ଓ ୧୮୩୩-୩୪ ମସିହାରେ ସେହି ଦଳର ବିପ୍ଳବାତ୍ମକ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ତାପରେ ସେ ସାର୍ଡିନିୟାଠାରେ ନୌବାହିନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇ ନାବିକ ଓ ନୌ-ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ରାଜାଙ୍କ ବିରୋଧରେ ବିଦ୍ରୋହ କରିବା ଲାଗି ପ୍ରେରଣା ଦେଲେ । କିନ୍ତୁ ନୌ-ବିଦ୍ରୋହ ବିଫଳ ହେଲା ଓ ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡିଙ୍କ ପାଇଁ ମୃତ୍ୟୁଦଣ୍ଡ ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ସେ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାକୁ ପଳାୟନ କଲେ । ସେଠାରେ ସେ ୧୪ ବର୍ଷ କାଳ ନିର୍ବାସିତ ଜୀବନ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସେ ସେଠାରେ ଏକ “ଇଟାଲୀୟ ବାହିନୀ” ଗଠନ କରି ତାହାର ସେନାପତି ହେଲେ । ଗରିଲ୍ଲା ଯୁଦ୍ଧରେ ନିଜ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ତାଲିମ ଦେଇ ସେ ଅତ୍ୟୁତ ସାଫଲ୍ୟ ଓ ଅଭିଜ୍ଞତା ହାସଲ କଲେ ।

୧୮୪୮ ମସିହାରେ ଇଟାଲୀରେ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭ ହେବାରୁ ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ସ୍ୱଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ସେତେବେଳେକୁ ତାଙ୍କ ନାମ ଇଟାଲୀରେ ଜନପ୍ରିୟ ହୋଇସାରିଥାଏ । ତେଣୁ ତାଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱରେ ସହସ୍ର ସହସ୍ର ବିପ୍ଳବୀ ସମବେତ ହେଲେ ।

ମୁକ୍ତି ଓ ଐକ୍ୟ ଆନ୍ଦୋଳନ

୧୮୪୭ ମସିହାରେ ରୋମ ନଗରୀରେ ନୂତନ ପୋପ ନବମ ପାୟାସ କେତେକ ସଂସ୍କାରମୂଳକ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ । ତାହା ଦେଖି ୧୮୪୭ ମସିହା ବେଳକୁ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ଓ ରୁସ୍‌ସକନୀ ଆଦି ରାଜ୍ୟରେ ଲୋକମାନେ ସଂସ୍କାର ଦାବୀ କଲେ । ୧୮୪୮ ମସିହାରେ ସଂଘଟିତ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବ ଇଉରୋପ ଅନ୍ୟ କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ବିପ୍ଳବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ଇଟାଲୀରେ ରାଜାମାନେ ଭୟରେ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ରାଜି ହେଲେ । ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଅଧିକୃତ ଦୁଇଟି ପ୍ରଦେଶ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସବୁ ରାଜ୍ୟରେ ସମ୍ବିଧାନିକ ରାଜତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ରାଜଧାନୀ ଭିଏନା ତଥା ଭେନିସ ନଗରରେ ମଧ୍ୟ ବିପ୍ଳବ ଭୟାବହ ହେଲା । ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଭେନେସିଆକୁ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରୂପେ ଘୋଷଣା କଲେ । ମୋଡେନା ଓ ପାରମା ରାଜ୍ୟର ଅଷ୍ଟ୍ରିୟ ରାଜବଂଶର ଶାସକମାନେ ସିଂହାସନ ଛାଡ଼ି ପଳାୟନ କଲେ । ଇଟାଲୀରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ପ୍ରଭୁତ୍ୱ ଲୋପ ପାଇବାକୁ ବସିଲା । ବିପ୍ଳବୀମାନେ ସେହି ଅବକାଶରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଇଟାଲୀକୁ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ମୁକ୍ତ କରିବା ନିମନ୍ତେ ଜନମତ ସୃଷ୍ଟି କଲେ ।

ସେତେବେଳେ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ-ସାହିନିୟାର ରାଜା ଚାର୍ଲସ ଆଲବର୍ଟଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ୧୮୪୮ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୩ ତାରିଖରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ମଧ୍ୟ ଦକ୍ଷିଣ ଆମେରିକାରୁ ତାଙ୍କର ସୈନ୍ୟବଳ ସହ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ସହ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଆସିଲେ । କିନ୍ତୁ ସେହି ବର୍ଷ ଜୁଲାଇ ମାସରେ ରାଜା ଚାର୍ଲସ ଆଲବର୍ଟ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଦ୍ୱାରା କାଷୋଜା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ପରାଜିତ ହେଲେ । ଇଟାଲୀୟ ଏକତ୍ରୀକରଣ ଏହାଦ୍ୱାରା ବାଧାପ୍ରାପ୍ତ ହେଲା । ଏହି ସମୟରେ ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ପରିଚାଳିତ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ୧୮୪୯ ମସିହାରେ ପୋପଙ୍କ ରାଜ୍ୟ ଆକ୍ରମଣ କରି ରୋମ୍ ଅଧିକାର କଲେ । ସେଠାରେ ସେମାନେ ରୋମୀୟ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେବାର ଘୋଷଣା କଲେ । ରାଜା ଚାର୍ଲସ ଆଲବର୍ଟ ୧୮୪୯ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୨୩ ତାରିଖରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ବିରୁଦ୍ଧରେ ନୋଭାରା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଯୁଦ୍ଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ପିମେଣ୍ଟ-ସାହିନିୟାର ସୈନ୍ୟମାନେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ । ମର୍ମାହତ ହୋଇ ଚାର୍ଲସ ଆଲବର୍ଟ ପରଦିନ ସିଂହାସନ ତ୍ୟାଗ କଲେ ଓ ତାଙ୍କ ପୁତ୍ର ଦ୍ୱିତୀୟ ଭିକ୍ଟର ଇମାନୁଏଲ ରାଜା ହେଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଇଟାଲୀରେ ପୁନର୍ବାର ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

ପୋପଙ୍କୁ ତାଙ୍କ ରାଜ୍ୟରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ କରିବା ପାଇଁ ଫରାସୀ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ରର ନୂତନ ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଲୁଇ ନେପୋଲିୟନ ସେଠାକୁ ସୈନ୍ୟ ପ୍ରେରଣ କଲେ । ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ବିଫଳ ହେଲେ । ଫରାସୀ ସୈନ୍ୟମାନେ ପୋପ୍ ନବମ ପାୟାସ୍କୁ ସିଂହାସନରେ ବସାଇଲେ । ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ସଂସ୍କାରମାନ ବାତିଲ କରି ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚୀର ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ମ୍ୟାଜିନୀ ଇଂଲଣ୍ଡରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ବହୁ ସଂକଟ ଅତିକ୍ରମ କରି ଆମେରିକା ପଳାୟନ କଲେ । ୧୮୪୮-୪୯ ମସିହାର ଇଟାଲୀୟ ବିପ୍ଳବ ବ୍ୟର୍ଥ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏହା ଇଟାଲୀୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକତ୍ର ଭାବ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା । ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ମ୍ୟାଜିନୀ, ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ଓ 'ତରୁଣ ଇଟାଲୀ'ର ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଗାଥା ଓ ରୋମାଞ୍ଚକର କାହାଣୀମାନ ଇଟାଲୀୟମାନଙ୍କ ମନରେ ଧାରଣା ଆଣିଥିଲା ଯେ ଦେଶର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମରେ ଦେଶବାସୀମାନେ ହିଁ ସୈନିକ ହେବେ । ପିଡ଼ମଣ୍ଡର ଉଦ୍‌ୟମାନ ନେତା କ୍ୟାଭୁର ଚିନ୍ତା କଲେ ଯେ କୌଣସି ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ବୈଦେଶିକ ଶକ୍ତିର ସାହାଯ୍ୟ ନେଇ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରାଯାଇପାରିବ ।

୧୮୫୪ ମସିହାରେ କ୍ରିମିଆ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ ରୁଷିଆ ଓ ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଫ୍ରାନ୍ସ, ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ତୁରସ୍କ । କ୍ୟାଭୁର ଇଟାଲୀ ବିଷୟ ଇଉରୋପୀୟ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଉପସ୍ଥାପନ କରିବା ପାଇଁ ୧୮୫୫ ମସିହାରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ରୁଷିଆ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ୧୮୫୬ରେ ଯୁଦ୍ଧ ଶେଷ ପରେ ପ୍ୟାରିସ୍‌ରେ ଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀ ବସିଲା । ସେଠାରେ କ୍ୟାଭୁର ଯୋଗ ଦେଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିଷୟରେ ବିଷୋଦ୍‌ଗାର କଲେ । ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଲେ ଯେ ଇଟାଲୀର ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ ଉପରେ ଇଉରୋପର ଶାନ୍ତି ନିର୍ଭର କରୁଛି । ନେପୋଲିୟନ ବୋନାପାର୍ଟଙ୍କୁ ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରି ଦ୍ୱିତୀୟ ନେପୋଲିୟନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ଆକର୍ଷଣ କଲେ । ୧୮୫୮ ମସିହା ମେ ମାସରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ନେପୋଲିୟନ ଓ କ୍ୟାଭୁରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ଲେମିୟାର ରୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା । ନେପୋଲିୟନ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ କବଳରୁ ଇଟାଲୀକୁ ମୁକ୍ତ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ । କିନ୍ତୁ ଇଟାଲୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ଚାହିଁ ନଥିଲେ ।

୧୮୫୯ ମସିହାରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆକୁ ଉତ୍ତେଜିତ କରିବା ପାଇଁ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ପକ୍ଷରୁ ଚେଷ୍ଟା ଜାରି ରହିଲା । ତାହା ଦେଖି

ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଚରମ ପତ୍ର ପଠାଇଲା । କିନ୍ତୁ କ୍ୟାଭୁର ସେଥିପ୍ରତି ଭୂଷେପ କଲେ ନାହିଁ । ତେଣୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ କଲା । ପ୍ଲୋୟିୟାର ରୁକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ଦୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ମାଗେନ୍ଟା (Magenta) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ପରାସ୍ତ ହେଲା । କିନ୍ତୁ ହଠାତ୍ ଦୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ ଯୁଦ୍ଧ ବିରତି ଘୋଷଣା କରି ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସମ୍ରାଟ ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଯୋଶେଫଙ୍କ ସହିତ ଭିଲ୍ଲୁପ୍ରାଙ୍କା ସନ୍ଧି ସ୍ୱାକ୍ଷର କଲେ । ଏହି ସନ୍ଧି ଅନୁସାରେ ସ୍ଥିର କରାଗଲା ଯେ ଲୋୟାର୍ଡ୍ ପ୍ରଦେଶକୁ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟ ସହିତ ମିଶାଯିବ, କିନ୍ତୁ ଭେନେସିୟା ପୂର୍ବପରି ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଅଧୀନରେ ରହିବ । ଇଟାଲୀର ସବୁ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକୁ ନେଇ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟ ସଂଘ ଗଠନ ହେବ । ଟ୍ୟୁସକାନୀ ଓ ମୋଡେନାର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କର ରାଜ୍ୟ ଫେରାଇ ଦିଆଯିବ । ଏହାଦ୍ୱାରା କ୍ୟାଭୁର ଅତ୍ୟନ୍ତ ମର୍ମାହତ ହେଲେ ଓ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଦରୁ ଇସ୍ତଫା ଦେଲେ ।

ଲୋୟାର୍ଡ୍ ପ୍ରଦେଶର ମିଶ୍ରଣ ଫଳରେ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ରାଜ୍ୟର ଆକାର ବୃଦ୍ଧି ହେଲା । ଯୁଦ୍ଧ ପରେ ମଧ୍ୟ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ସଂଗଠିତ ଥିଲେ । ଲୋୟାର୍ଡ୍ରେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ବିପ୍ଳବୀ ଜନତା ଅନ୍ୟ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ରାଜାମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲେ । ଫଳରେ ମୋଡେନା, ପାରମା ଓ ଟ୍ୟୁସକାନୀର ଶାସକମାନେ ସିଂହାସନ ଛାଡ଼ି ପଳାଇ ଯାଇଥିଲେ । ପୋପଙ୍କ ଶାସିତ ରାଜ୍ୟରେ ମଧ୍ୟ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ କ୍ଷମତା ଦଖଲ କରି ନେଇଥିଲେ । ୧୮୬୦ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ମାସରେ ଇଟାଲୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କର ବିପ୍ଳବୀମାନେ ଗଣ ଭୋଟ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ସବୁ ରାଜ୍ୟର ପ୍ରଜାମାନେ ପିଡ଼ମଣ୍ଡ ସହିତ ମିଶିଯିବା ସପକ୍ଷରେ ମତ ଦେଲେ । ଫଳରେ ଭିକ୍ଟର ଇମାନୁଏଲ ନବ ମିଶ୍ରିତ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ରାଜା ହେଲେ । ଏହି ପୁନର୍ଗଠନ ସମୟରେ କ୍ୟାଭୁର ପୁଣିଥରେ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ହେଲେ । ଏହି ସମୟରେ ଦୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ ପ୍ଲୋୟିୟାର ରୁକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ସ୍ୱାଭାବ ଓ ନିସ୍ ଦାବୀ କଲେ । ଫରାସୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କ ଶତ୍ରୁତା ଏଡ଼ାଇବା ପାଇଁ କ୍ୟାଭୁର ତାଙ୍କ ଦାବୀ ମାନିଗଲେ ।

ସିସିଲି ଓ ନେପଲସ୍ ଅଧିକାର (୧୮୬୦)

୧୮୬୦ ମସିହାରେ ସିସିଲି ଦ୍ୱୀପର ଅଧିବାସୀମାନେ ନେପଲସ୍-ସିସିଲିର ନୂତନ ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍କ ବିରୋଧରେ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ଇଟାଲୀକୁ ଫେରି ସିସିଲି ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ କ୍ୟାଭୁରଙ୍କଠାରୁ ସାହାଯ୍ୟ ଭିକ୍ଷା କଲେ । କ୍ୟାଭୁର ମଧ୍ୟ ଗୋପନରେ ତାଙ୍କୁ ସିସିଲି ଆକ୍ରମଣ ପାଇଁ ପ୍ରରୋଚନା ଦେଲେ । ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି ତାଙ୍କର ତଥାକଥିତ ଏକ ସହସ୍ର ଲାଲକୁର୍ତ୍ତା ବାହିନୀ ସହ ସିସିଲି ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କଲେ । ସେଠାରେ ସେ ଯୁଦ୍ଧପରେ ଯୁଦ୍ଧ ଜୟକରି ୧୮୬୦ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୫ ତାରିଖରେ ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ଭିକ୍ଟର ଇମାନୁଏଲଙ୍କ ନାମରେ ନିଜକୁ ସିସିଲିର ସ୍ୱେଚ୍ଛା ଶାସକ ବା Dictator ଭାବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ କଲେ । ତାପରେ ସେ ଅକ୍ଟୋବରରେ ନେପଲସ୍ ଅଧିକାର କଲେ । ରାଜା ଦ୍ୱିତୀୟ ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍କ ପଳାୟନ କଲେ । ସେଠାରେ ଜନସାଧାରଣ ତାଙ୍କର ସ୍ୱାଗତ କଲେ । ସେ ନେପଲସ୍-ସିସିଲିର ଇଟାଲୀୟମାନଙ୍କୁ ବିଦେଶୀ ଶାସନରୁ ମୁକ୍ତ କରି ସେମାନଙ୍କର ଦ୍ରାଣକର୍ତ୍ତା ହୋଇ ସାରିଥିଲେ ।

ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ପୁଣିଆ ଥିଲା ବୃହତ୍ତମ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ। ତେଣୁ ଜର୍ମାନୀ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିବା ନିମନ୍ତେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ପୁଣିଆ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ଲାଗି ରହିଥିଲା।

ନେପୋଲିୟନ ବୋନାପାର୍ଟ ତାଙ୍କର ଦିଗ୍‌ବିଜୟ ସମୟରେ ଜର୍ମାନ ଅଞ୍ଚଳର ୩୦୦ଟି ରାଜ୍ୟକୁ ବିଲୋପ କରି ମାତ୍ର ୩୯ଟି ରାଜ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଇଥିଲେ। ଏହାଦ୍ୱାରା ଜର୍ମାନୀର ରାଜନୈତିକ ମାନଚିତ୍ର ସରଳ ହେଲା। ତେଣୁ କୁହାଯାଇପାରେ ଯେ ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ନେପୋଲିୟନ। ସେ ସମୟରେ ଜର୍ମାନ ଜାତୀୟତାବାଦର ବିକାଶ ଲାଗି ଲେଖକ, କବି, ସାହିତ୍ୟିକ ଓ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ନିଜ ନିଜ ଲେଖନୀ ଧାରଣା କରିଥିଲେ। ଗେଟେ, ହାର୍ଡ୍‌ର, ଇମ୍ମାନୁଏଲ କାଣ୍ଟ, ଫିର୍କଟେ ଓ ହିଗେଲ ଆଦି ମନାସିମାନେ ଜର୍ମାନ ଜାତିକୁ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେଇଥିଲେ। ଜର୍ମାନୀର ପୁଣିଆ ରାଜ୍ୟରେ ପ୍ରଥମେ ଜର୍ମାନ ଜାତୀୟତାର ବିକାଶ ଘଟିଲା।

ଭିଏନା କଂଗ୍ରେସ ପରେ ଜର୍ମାନୀର ଅବସ୍ଥା

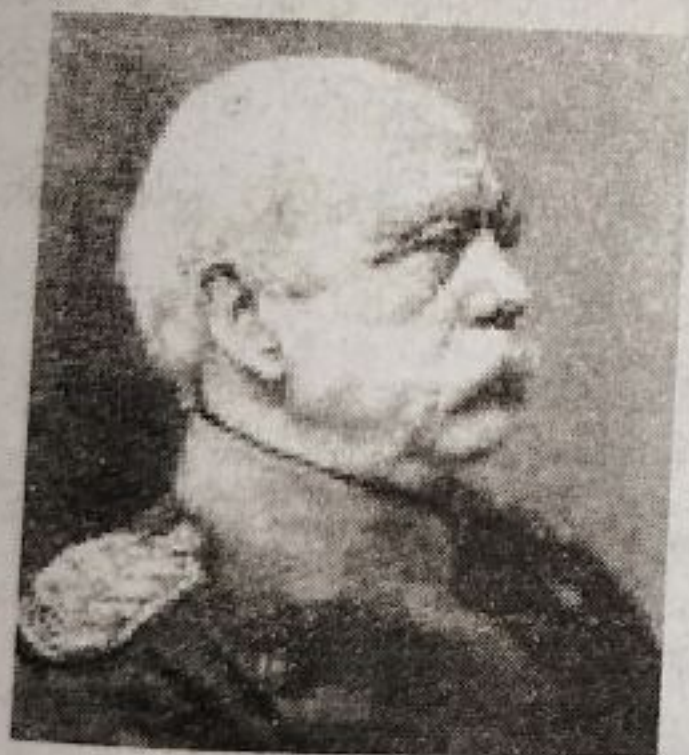
୧୮୧୫ ମସିହାରେ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ପତନ ପରେ ଭିଏନା ଠାରେ ଏକ କଂଗ୍ରେସ ବସି ଇଉରୋପ ବିଷୟରେ କିଛି ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲା। ପ୍ରିନ୍ସ ମେଟରନିକ୍ ସେହି କଂଗ୍ରେସର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ। ଏହି କଂଗ୍ରେସରେ ପୁଣିଆର ରାଷ୍ଟ୍ରନୀତିଜ୍ଞ ଉନ୍‌ଷ୍ଟେନ ମିଳିତ ଜର୍ମାନ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତାବ ଦେଲେ। କିନ୍ତୁ ମେଟରନିକ୍ ଏହି ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଗ୍ରହଣ କଲେ ନାହିଁ। ତାଙ୍କ ମତରେ ଇଟାଲୀ ପରି ଜର୍ମାନୀ ମଧ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଭୌଗୋଳିକ ସଂଜ୍ଞା, ରାଜନୈତିକ ଦେଶ ନୁହେଁ। ତେଣୁ ଭିଏନା କଂଗ୍ରେସ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଗଠିତ ୩୯ଟି ରାଜ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକୃତି ଦେଲେ। କିନ୍ତୁ ଜର୍ମାନୀ ଉପରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର କବ୍ଜା ରହିଲା। ଜର୍ମାନ ଜାତିୟତାବାଦୀମାନେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ପ୍ରତିପତ୍ତି ଦେଖି ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ ଯେପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବଜାୟ ରହିବ, ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଜର୍ମାନୀର ଏକତା ସମ୍ଭବପର ନୁହେଁ।

୧୮୧୫ ମସିହା ପରେ ଜର୍ମାନୀରେ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଶାସନ ଯୋଗୁଁ ଛାତ୍ର ଅଶାନ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା। ଏହା ଦେଖି ମେଟରନିକ୍ ଛାତ୍ର ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରିବା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଲେ। କାର୍ଲସ୍‌ବାଡ୍, ହୁକୁମନାମା ଦ୍ୱାରା ଛାତ୍ର ସଂଘଗୁଡ଼ିକୁ ବେଆଇନ୍ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ଓ ସମ୍ବାଦପତ୍ରର ସ୍ୱାଧୀନତା କାଢ଼ି ନିଆଗଲା। ୧୮୩୦ ମସିହାରେ ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଭାବରେ ଜର୍ମାନୀର କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ବିପ୍ଳବର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା। କିନ୍ତୁ ତାହା ସବୁ ମେଟରନିକ୍ ଦୃଢ଼ ହସ୍ତରେ ଦମନ କଲେ। ୧୮୩୪ ମସିହାରେ ଶୁଲ୍‌କ୍ ଏକ୍ୟ ବା Zollverein କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା। ଏହାଦ୍ୱାରା ପୁଣିଆର ନେତୃତ୍ୱରେ ରାଜ୍ୟମଣ୍ଡଳୀର ପ୍ରାୟ ସବୁ ରାଜାମାନେ ଦେଶରେ ଅବାଧ ବାଣିଜ୍ୟ-ବ୍ୟବସାୟ ପ୍ରଚଳନ କଲେ। ଏହା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଜାତୀୟ ଏକତାକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କଲା। କୁହାଯାଏ ଯେ, ପ୍ରଥମେ ‘କୋଇଲା ଓ ଲୁହା’ ଦ୍ୱାରା ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ନିମନ୍ତେ ମାର୍ଗ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲା ଓ ପରେ ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କ ‘ଲହୁ ଓ ଲୌହ ନୀତି’ (Blood and Iron Policy) ଦ୍ୱାରା ଏହା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହୋଇଥିଲା।

୧୮୪୮ ମସିହାରେ ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଫେବୃୟାରୀ ବିପ୍ଳବ ସଂଗଠିତ ହେଲା। ଏହାର ପ୍ରଭାବ ସାରା ଇଉରୋପରେ ଦେଖାଗଲା ଓ ଏଥିସହିତ ମେଟରନିକ୍ଙ୍କ ପତନ ହେଲା। ସେହି ସମୟରେ ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ଲାଗି ଜାତୀୟତାବାଦୀ ନେତାମାନେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ। ୧୮୪୮ ମସିହା ମେ ମାସରେ ଫ୍ରାଙ୍କଫର୍ଟ ସହରରେ ପ୍ରାୟ ୬୦୦ ଲୋକ ନିର୍ବାଚିତ

ପ୍ରତିନିଧି ସମବେତ ହେଲେ । ସେହି ପ୍ରାକ୍‌ଫର୍ଟ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ଥିଲା ସମଗ୍ର ଜର୍ମାନ ଜାତିର ସର୍ବ ପ୍ରଥମ ଲୋକ ନିର୍ବାଚିତ ଜାତୀୟ ସଭା । ଏହି ସଭାରେ ପୁଣିଆର ରାଜାଙ୍କୁ ମିଳିତ ଜର୍ମାନୀର ସମ୍ରାଟ ପଦବୀ ପ୍ରଦାନ କରାଯିବାର ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଗଲା । ସେ ଇଂଲଣ୍ଡର ରାଜା ପରି ସାମ୍ବିଧାନିକ ରାଜା ହେବେ ଓ ପ୍ରକୃତ ଶାସନ କ୍ଷମତା ଲୋକ-ନିର୍ବାଚିତ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ହସ୍ତରେ ନ୍ୟସ୍ତ କରାଗଲା । ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ପକ୍ଷରୁ ଗୋଟିଏ ପ୍ରତିନିଧି ଦଳ ପୁଣିଆର ରାଜା ଚତୁର୍ଥ ଫେଡ଼େରିକ ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ମିଳିତ ଜର୍ମାନ ସମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜ ମୁକୁଟ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । କିନ୍ତୁ ୧୮୪୯ ବେଳକୁ ଇଉରୋପରେ ବିପ୍ଳବର ଅବସାନ ଘଟିଥିଲା । ସେତେବେଳକୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସରକାର ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ବିରୋଧରେ ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିବାଦ ଜଣାଇବା ସହ ପୁଣିଆର ରାଜାଙ୍କୁ ଜର୍ମାନ ସମ୍ରାଟ ଭାବେ ସ୍ୱୀକାର କଲାନାହିଁ । ଏହି ପରିସ୍ଥିତିରେ ରାଜା ଫେଡ଼େରିକ ଉଇଲିୟମ୍ ମିଳିତ ଜର୍ମାନୀର ସମ୍ରାଟ ହେବାକୁ ମନା କରିଦେଲେ । ଏହା ଜାତୀୟତାବାଦୀମାନଙ୍କୁ ଏକ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଆଘାତ ଥିଲା । ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ ଦୃଢ଼ ହସ୍ତରେ ଦମନ କରାଗଲା । ପୁଣି ଥରେ ପୁରାତନ ରାଜ୍ୟମଣ୍ଡଳକୁ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ କରାଗଲା । ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ରାଜାମାନେ ଜର୍ମାନୀର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଶାସନ କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ । ଏହି ଘଡ଼ି ସନ୍ଧି ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ଅଟୋ ଭନ୍ ବିସମାର୍କ ନାମକ ଜଣେ ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କର ଆବିର୍ଭାବ ଫଳରେ ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଥିଲା ।

ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣରେ ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କ ଭୂମିକା

ବିସ୍‌ମାର୍କ

୧୮୧୫ ମସିହାରେ ବିସ୍‌ମାର୍କ ପୁଣିଆ ରାଜ୍ୟର ବ୍ରାଣ୍ଡେନ୍‌ ବର୍ଗ (Brandenburg) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଏକ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ୧୮୪୭ ମସିହାରେ ପୁଣିଆର ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟ ବା Diet ରେ ସ୍ଥାନ ଲାଭ କରି ସେ ସକ୍ରିୟ ରାଜନୀତିରେ ପ୍ରବେଶ କଲେ । ସେ ଜଣେ ରାଜତନ୍ତ୍ରବାଦୀ ଥିଲେ । ୧୮୪୮ ମସିହାର ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ସେ ରାଜାଙ୍କୁ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ସେ ପୁଣିଆର ରାଜାଙ୍କ ପ୍ରତିନିଧି ଭାବରେ ପ୍ରାକ୍‌ଫର୍ଟର ରାଜାମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ସଭାରେ ୧୮୫୧ରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ଜର୍ମାନୀର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପର୍କରେ ସେ ଭାବିଲେ ଯେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲୋପ ବିନା ଦେଶର ଏକତ୍ରୀକରଣ ଅସମ୍ଭବ । ତେଣୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ଜର୍ମାନୀରୁ ବିତାଡ଼ିତ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ୧୮୫୯ ମସିହାରେ ବିସ୍‌ମାର୍କ ପୁଣିଆର ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ଭାବରେ ରୁଷିଆରେ ଅବସ୍ଥାପିତ ହେଲେ । ସେ ଜାର୍‌ଙ୍କ ସହିତ ସୁସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କଲେ । ସେ କିଛି ସମୟ ପାଇଁ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତ ଭାବରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ମଧ୍ୟ ଯାଇଥିଲେ । ୧୮୬୧ ମସିହାରେ ରାଜା ଚତୁର୍ଥ ଫେଡ଼େରିକ ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ତାଙ୍କ ଭାଇ ‘ରାଜା ପ୍ରଥମ ଉଇଲିୟମ୍’ ନାମରେ ପୁଣିଆ ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ କଲେ । ସେ ପୂର୍ବରୁ ସୈନିକ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ତାଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ଥିଲା ଯେ ପୁଣିଆର ସୈନ୍ୟବଳ ଉପରେ ଜର୍ମାନୀର ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଭର କରେ ।

୧୮୬୨ ମସିହାରେ ଏପରି ପରିସ୍ଥିତିରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ପାଇଁ ରାଜା ପ୍ରଥମ ଉଇଲିୟମ୍ ନିଜର ଯୁଦ୍ଧମନ୍ତ୍ରୀ ରୁନ୍‌ଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କୁ ଫ୍ରାନ୍ସରୁ ଡକାଇ ପ୍ରାଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ରୂପେ ନିଯୁକ୍ତି ଦେଲେ । ସେ ଜନମତ ଅପେକ୍ଷା

ସାମରିକ ଶକ୍ତି ଉପରେ ପ୍ରଗାଢ଼ ବିଶ୍ୱାସ ରଖୁଥିଲେ । ସୈନ୍ୟବାହିନୀ, ଯୁଦ୍ଧାସ୍ତ୍ର, ରଣନୀତି ଓ ରକ୍ତପାତ ବଳରେ ଜର୍ମାନୀର ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଦ୍ଧାରିତ ହେବ ବୋଲି ସେ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦେଇଥିଲେ । ତାଙ୍କର ନୀତି 'ରକ୍ତ ଓ ଲୌହ' ବା 'Blood and Iron' ନାମରେ କଥିତ ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ବିରୋଧର ସମ୍ମୁଖୀନ ହେବାକୁ ପଡ଼ିଲା । କିନ୍ତୁ ସେ ପାର୍ଲିଆମେଣ୍ଟର ସମାଲୋଚନା ପ୍ରତି ଭୂଷେପ ନକରି ଜର୍ମାନୀର ଭବିଷ୍ୟତ ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ ପାଇଁ ଚିନ୍ତିତ ଥିଲେ । ଇଟାଲୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ତାଙ୍କ ମନରେ ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ଆଶା ସୂଚାର କଲା । 'ରକ୍ତ ଓ ଲୌହ' ନୀତିରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ବିସ୍‌ମାର୍କ ପ୍ରଥମେ ପୁଣିଆର ସୈନ୍ୟଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି କଲେ । ୧୮୬୩ ମସିହାରେ ପୋଲାଣ୍ଡବାସୀମାନେ ରୁଷିଆ ବିରୋଧରେ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ବିସ୍‌ମାର୍କ ରୁଷିଆର ଜାରଙ୍କ ବନ୍ଧୁତା ହାସଲ କରିବା ପାଇଁ ଏହି ବିପ୍ଳବର ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସହିତ ପୁଣିଆର ଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ରୁଷିଆ ଅନ୍ତତଃ ନିରପେକ୍ଷ ରହିବ । ବିସ୍‌ମାର୍କ ଜାର ଦ୍ୱିତୀୟ ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡରଙ୍କ ସହିତ ଏକ ରୁଦ୍ଧି ସ୍ୱାକ୍ଷର କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିପ୍ଳବୀ ପୋଲମାନଙ୍କୁ ପୁଣିଆ ଆଶ୍ରୟ ଦେଲା ନାହିଁ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଜାର ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞ ରହିଲେ । ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କୁ ତିନିଗୋଟି ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ଡେନମାର୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ, ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ।

ଡେନମାର୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ (୧୮୬୪) (ସ୍କେଜିଭର୍ଗ-ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ ସମସ୍ୟା)

ସ୍କେଜିଭର୍ଗ ଓ ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ ନାମକ ଦୁଇଟି ଅଞ୍ଚଳ ଡେନମାର୍କ ରାଜାଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ଏହି ଦୁଇଟି ରାଜ୍ୟରେ ଜର୍ମାନୀମାନେ ଥିଲେ ସଂଖ୍ୟାଗରିଷ୍ଠ । କିନ୍ତୁ ଏହି ଦୁଇଟି ଡଚିର ଏକ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ସ୍ଥିତି ସ୍ୱୀକାର କରାଯାଇଥିଲା । ୧୮୬୩ ମସିହାରେ ଡେନମାର୍କର ରାଜା ନବମ ଖ୍ରୀଷ୍ଟିୟାନ ଜନମତ ଚାପରେ ସ୍କେଜିଭର୍ଗ ଅଞ୍ଚଳଟିକୁ ନିଜ ରାଜ୍ୟ ସହିତ ମିଶାଇ ଦେଲେ । ତାଙ୍କର ଏତାଦୃଶ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସ୍କେଜିଭର୍ଗର ଜର୍ମାନମାନେ ଉତ୍ତେଜିତ ହେଲେ । ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କୁ ଏହା ଏକ ସୁବର୍ଣ୍ଣ ସୁଯୋଗ ଦେଲା । ସେ ଡେନମାର୍କ ପାଖରୁ ଦୁଇଟି ଯାକ ଜର୍ମାନ ଅଞ୍ଚଳ ନେଇ ଆସିବା ପାଇଁ ଚାହିଁଲେ ଓ ଏହି କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ଜଡ଼ିତ କଲେ ଯେପରିକି ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସହିତ କଲହ ଓ ଯୁଦ୍ଧ ମଧ୍ୟ କରିପାରିବେ । ତେଣୁ ତାଙ୍କ ପ୍ରରୋଚନାରେ ଉଭୟ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଓ ପୁଣିଆ ଡେନମାର୍କ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ଏଥିରେ ଡେନମାର୍କମାନେ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ଓ ଦୁଇଟି ଯାକ ଡଚି ଶତ୍ରୁପକ୍ଷକୁ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଏହି ଦୁଇଟିର ଭବିଷ୍ୟତ ସମ୍ପର୍କରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କଲା ଯେ ତାହାକୁ ଗୋଟିଏ ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରି ଜଣେ ଜର୍ମାନ ରାଜପୁତ୍ରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମର୍ପିତ ହେବ । ସେହି ରାଜା ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ମଣ୍ଡଳୀର ସଦସ୍ୟ ହେବେ । କିନ୍ତୁ ବିସ୍‌ମାର୍କ କହିଲେ ଯେ ସେ ଦୁଇଟି ଅଞ୍ଚଳକୁ ଦୁଇ ଶକ୍ତି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ବାଣ୍ଟିନେବା ଉଚିତ । ୧୮୬୪ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ 'ଗ୍ୟାଷ୍ଟିନ୍ ରୁଦ୍ଧି' ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେଲା । ଏହି ରୁଦ୍ଧି ଅନୁସାରେ ସ୍କେଜିଭର୍ଗ ପୁଣିଆକୁ ଓ ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ୍ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ସମର୍ପଣ କରାଗଲା ।

ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା-ପୁଣିଆ ଯୁଦ୍ଧ (୧୮୬୬)

୧୪୩

ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସହିତ କଳହ ପାଇଁ ବିସ୍‌ମାର୍କ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଉଥିବା ବେଳେ ଇଉରୋପୀୟ ରାଜନୀତିର ଅବସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ଅନୁଧ୍ୟାନ କରୁଥିଲେ । ଇଉରୋପ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଇଂଲଣ୍ଡ, ରୁଷିଆ, ପ୍ରାନ୍ସ ଓ ନବଗଠିତ ଇଟାଲୀ ଉପରେ ତାଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ପଡ଼ିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ପୁଣିଆରୁ ବାଣିଜ୍ୟ ସୁବିଧା ଲାଭ କରୁଥିଲା ଯାହାକି ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ପାଖରୁ ମିଳୁନଥିଲା । ରୁଷିଆର ଜାର ପୂର୍ବରୁ ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କ ପ୍ରତି କୃତଜ୍ଞ ଥିଲେ । ଇଟାଲୀର ଭେନେସିୟା ଅଞ୍ଚଳ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଅଧୀନରେ ଥିଲା । ତେଣୁ ପୁଣିଆ ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇ ଇଟାଲୀ ଯଦି ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିବ ତେବେ ଯୁଦ୍ଧରେ ବିଜୟ ଲାଭ ପରେ ଭେନେସିୟା ଅଞ୍ଚଳ ପାଇବ ବୋଲି ବିସ୍‌ମାର୍କ ଗୋପନରେ ଇଟାଲୀକୁ ଜଣାଇଲେ । ପ୍ରାନ୍ସର ନିରପକ୍ଷତା ପାଇଁ ସେ ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସହିତ ବାୟାରିଜ୍ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ସାକ୍ଷାତ କରି ତାଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ ପରେ କିଛି ଅଞ୍ଚଳ ଦେବାର ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଲେ ।

ଏହାପରେ କାଳ ବିଳମ୍ବ ନକରି ବିସ୍‌ମାର୍କ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ସେ ତାଙ୍କ ଅନୁଚରମାନଙ୍କୁ ପଠାଇ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଅଧୀନରେ ଥିବା ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ୍ ଅଞ୍ଚଳ ଜର୍ମାନ ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କୁ ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରବର୍ତ୍ତାଇଲେ । ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସରକାର ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କୁ ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟରୁ ନିବୃତ୍ତ ହେବା ପାଇଁ କହିଲେ । ବିସ୍‌ମାର୍କ ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ୍‌ରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର କୁଶାସନ ଚାଲିଥିବା କଥା ଉଠାଇଲେ । ଏଥିରେ କୁଦ୍ଧ ହୋଇ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ପ୍ରାକ୍‌ଫର୍ଟ ସଭାରେ ପୁଣିଆ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଭିଯୋଗ କଲା । ଏହା ଦେଖି ବିସ୍‌ମାର୍କ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ ଯେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଗ୍ୟାଷ୍ଟିନ୍ ରୁକ୍ତି ଭଙ୍ଗ କରିଛି । କାରଣ ସେହି ରୁକ୍ତି ଅନୁଯାୟୀ ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ୍ ପ୍ରଶ୍ନ ଥିଲା ଏକ ଦ୍ଵିପାର୍ଶ୍ଵିକ ବିଷୟ ଓ ସେଥି ସହିତ ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ମଣ୍ଡଳୀର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନଥିଲା । ଏହାପରେ ବିସ୍‌ମାର୍କ ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ୍ ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟ ପଠାଇଲେ । ସେମାନେ ହୋଲ୍‌ଷ୍ଟେନ୍‌ରୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାର ଶାସନକର୍ତ୍ତାଙ୍କୁ ବିତାଡ଼ିତ କଲେ । ଏହା ସହିତ ବିସ୍‌ମାର୍କ ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ମଣ୍ଡଳୀରୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ବହିଷ୍କାର କରିବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରସ୍ତାବ ପ୍ରାକ୍‌ଫର୍ଟ ସଭାରେ ରଖିଲେ । କିନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ଏହାର ବିରୋଧରେ ଦାବୀ ଉଠାଇଲା ଓ ପ୍ରାକ୍‌ଫର୍ଟ ସଭାର ଅଧିକାଂଶ ସଦସ୍ୟ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟାକୁ ସମର୍ଥନ କଲେ । ପ୍ରାକ୍‌ଫର୍ଟ ସଭାର ଏହି କାର୍ଯ୍ୟକୁ ବିସ୍‌ମାର୍କ ତାଙ୍କ ଦେଶ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ବୋଲି ବର୍ଣ୍ଣନା କଲେ । ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ ଆଗରେ ସେ ପ୍ରମାଣ କରିବାକୁ ଚାହିଁଲେ ଯେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ହେଉଛି ଆକ୍ରମଣକାରୀ । ତେଣୁ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ପାଇଁ ପୁଣିଆକୁ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ତାଙ୍କର ଏପରି କୃତନୀତି ସଫଳ ହେଲା ଓ ଇଉରୋପୀୟ ଜନମତ ତାଙ୍କ ସପକ୍ଷରେ ଗଲା ।

ସପ୍ତ ସପ୍ତାହର ଯୁଦ୍ଧ (୧୮୬୬)

୧୮୬୬ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ପୁଣିଆ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ପୁଣିଆ ସପକ୍ଷରେ ଇଟାଲୀ ଯୋଗ ଦେଲା । କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଜର୍ମାନୀ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ସପକ୍ଷରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ବିସ୍‌ମାର୍କ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପୂର୍ବରୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲେ କିନ୍ତୁ ଅଷ୍ଟ୍ରିୟା ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧକୁ ଇଉରୋପ ଇତିହାସର ଏକ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ବୋଲି କୁହାଯାଇଛି । କାରଣ ଏହା ସାତ ସପ୍ତାହରେ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ୧୮୬୬ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୩ ତାରିଖରେ ସାଡ଼ୋୱା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଉଭୟପକ୍ଷ

ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବଳ ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଏଥିରେ ଅଷ୍ଟିୟା ପରାଜିତ ହେଲା । ୧୮୬୬ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ପ୍ରେଗ୍‌ଠାରେ ଦୁଇ ପକ୍ଷରୁ ସନ୍ଧି ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହେଲା । ସନ୍ଧି ଅନୁଯାୟୀ ଅଷ୍ଟିୟା ଇଟାଲୀକୁ ଭେନେସିୟା ଓ ପୁଣିଆକୁ ହୋଲଷ୍ଟେନ୍ ପ୍ରଦାନ କଲା । ଏହା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧର କ୍ଷତିପୂରଣ ଦେବା ପାଇଁ ଓ ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ମଣ୍ଡଳୀ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ମଧ୍ୟ ସମ୍ମତ ହେଲା । ପୁଣିଆର ନେତୃତ୍ୱରେ ଉତ୍ତର ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ଗୋଷ୍ଠୀ ସ୍ଥାପିତ ହେବ ଓ ସେଥିରେ ଅଷ୍ଟିୟାର ସ୍ଥାନ ରହିବ ନାହିଁ ବୋଲି ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ହେଲା ।

ବିସ୍‌ମାର୍କ ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । କେତେଗୁଡ଼ିଏ ରାଜ୍ୟକୁ ସେ ପୁଣିଆ ସହିତ ମିଶାଇ ଦେଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ପୁଣିଆର ଆକାର ଓ ଆର୍ଥିକ ସମ୍ବଳ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଉତ୍ତରାଞ୍ଚଳର ଯେଉଁ ୨୦ଟି ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ପୁଣିଆ ସହିତ ମିଶି ନଥିଲା ସେହି ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କୁ ନେଇ ବିସ୍‌ମାର୍କ ୧୮୬୭ ମସିହାରେ ପୁଣିଆର ସଭାପତିତ୍ୱରେ ଉତ୍ତର ଜର୍ମାନ ରାଜ୍ୟ ମଣ୍ଡଳୀ ଗଠନ କଲେ । ଏଥିରେ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ ନହୋଇ ସେ ସମଗ୍ର ଜର୍ମାନୀକୁ ଗୋଟିଏ ଦୃଢ଼ ସାମ୍ରାଜ୍ୟରେ ପରିଣତ କରିବା ପାଇଁ ଚାହିଁଲେ । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ ଅବଶ୍ୟକୀୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା ।

ଫ୍ରାନ୍ସ-ପୁଣିଆ ଯୁଦ୍ଧ (୧୮୭୦)

ଜର୍ମାନ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ମଧ୍ୟରେ ନେପୋଲିୟନଙ୍କ ସମୟରୁ ହିଁ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ବିଦ୍ୱେଷ ଭାବ ରହିଥିଲା । ତେଣୁ ପୁଣିଆର କ୍ଷମତା ଓ ଆକାର ବୃଦ୍ଧିରେ ଫରାସୀମାନେ ଉତ୍ତୁକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ସେମାନେ ସାଡ଼ୋଫ୍‌ରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଦେଶକୁ ପରାସ୍ତ କରାଯାଇଛି ଓ ତାହାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ଆବଶ୍ୟକ ଆଦି ଧ୍ୱନିମାନ ଦେଲେ । ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ୍ ବାୟାରିନ୍ ‘ସାକ୍ଷାତ’ କଥା ମନେପକାଇ ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କଠାରୁ କିଛି କ୍ଷତି ପୂରଣ ଚାହିଁଲେ । କିନ୍ତୁ ବିସ୍‌ମାର୍କ ତାଙ୍କ ଦାବା ପ୍ରତି ଖାତିର କଲେ ନାହିଁ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ପୁଣିଆ ମଧ୍ୟରେ ଶତ୍ରୁତା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଉଭୟ ଜାତି ପରସ୍ପରକୁ ଉଦ୍ୟକ୍ତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ଉଭୟ ଦେଶର ସମ୍ବାଦ ପତ୍ରଗୁଡ଼ିକ ବିଦ୍ୱେଷମୂଳକ ସମ୍ବାଦମାନ ପ୍ରକାଶ କରି ଉଭୟ ଜାତିକୁ ଉଦ୍ୟକ୍ତ କରାଇଲେ । ବିସ୍‌ମାର୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତାରିତ ହୋଇ ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ୍ ପ୍ରତିଶୋଧ ଲାଗି ଚିନ୍ତା କଲାବେଳକୁ ବିସ୍‌ମାର୍କ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ କାରଣ ଖୋଜିଲେ ।

ଏହିପରି ସମୟରେ ସ୍ପେନ ଦେଶର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ପ୍ରଶ୍ନକୁ ନେଇ ଦୁଇଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ୧୮୭୦ ମସିହାରେ ସ୍ପେନର ସିଂହାସନ ଆରୋହଣ ପାଇଁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ କରାଗଲା ପୁଣିଆ ରାଜବଂଶର ପ୍ରିନ୍ସ ଲିଓପୋଲଡ୍‌ଙ୍କୁ । ଜଣେ ଜର୍ମାନ ଯୁବରାଜ ସ୍ପେନ ଦେଶର ରାଜା ହେଲେ ଫ୍ରାନ୍ସର ସ୍ୱାର୍ଥ ଓ ମର୍ଯ୍ୟାଦା ହାନି ଘଟିବ ବୋଲି ଫରାସୀମାନେ ଚିନ୍ତା କଲେ । ପୂର୍ବକାଳରେ ଫରାସୀ ରାଜବଂଶର ରାଜପୁତ୍ରମାନେ ହିଁ ସ୍ପେନ ସିଂହାସନରେ ବସୁଥିଲେ । ପୁଣିଆର ରାଜା ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କଠାରୁ ଫ୍ରାନ୍ସ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଚାହିଁଲା ଯେ ପ୍ରିନ୍ସ ଲିଓପୋଲଡ୍ ବା ଭବିଷ୍ୟତରେ ଅନ୍ୟ କେହି ଏହି ନିମନ୍ତ୍ରଣ ଗ୍ରହଣ କରିବେ ନାହିଁ । ରାଜା ଉଇଲିୟମ୍‌ଙ୍କୁ ଏମ୍‌ସ୍ (Ems) ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଫରାସୀ ରାଜଦୂତ ବେନେଡେଟ୍‌ ସାକ୍ଷାତ କରି ଏହି ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଚାହିଁଥିଲେ । ରାଜା ଏଥିରେ ବିରକ୍ତ ହୋଇ ସାକ୍ଷାତକାର ବନ୍ଦ କରି ଦେଇଥିଲେ ଓ ଏକ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍ ବିସ୍‌ମାର୍କଙ୍କ ପାଖକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ବିସ୍‌ମାର୍କ ସେ ଟେଲିଗ୍ରାଫ୍‌ର କେତେକ ଅଂଶ ବାଦ

ଦେଇ ତାହାକୁ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ କରି ସମ୍ଭାବପତ୍ରରେ ପ୍ରକାଶ କରିଦେଲେ । ଏହି ଏମସ୍ ଟେଲିଗ୍ରାଫରୁ ଜଣା ପଡ଼ିଲା ଯେ ରାଜା ଉଇଲିୟମ୍ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଦୂତଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ନକରି ଫରାସୀ ସମ୍ରାଟଙ୍କୁ ଅପମାନିତ କରିଛନ୍ତି ।

ଏହି ଘଟଣାକୁ ଫରାସୀ ସମ୍ଭାବପତ୍ରମାନେ ଅତିରଞ୍ଜିତ କରି ବାହାର କଲେ । ସମଗ୍ର ଫରାସୀ ଜାତି ଜର୍ମାନମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ପାଇଁ ଦାବୀ କଲେ । ଏହା ଫଳରେ ୧୮୭୦ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୧୫ ତାରିଖରେ ପୁଣିଆ ବିରୋଧରେ ପ୍ରାନ୍ତ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା । ଇଉରୋପ ସମ୍ମୁଖରେ ପ୍ରାନ୍ତ ଥିଲା ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଓ ପୁଣିଆ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ନିମନ୍ତେ ଯୁଦ୍ଧ କରୁଛି ବୋଲି ପ୍ରତୀକ୍ଷାମାନ ହେଲା । ପ୍ରକୃତରେ ପୁଣିଆ ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ଥିଲା ଓ ପ୍ରାନ୍ତ ପ୍ରସ୍ତୁତ ନଥିଲା । ୧୮୭୦ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୧ ତାରିଖ ଦିନ ସେଡାନ ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ଫରାସୀ ଓ ଜର୍ମାନ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଉଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ହେଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ ପରାସ୍ତ ହେଲେ ।

କିନ୍ତୁ ଏହା ସହିତ ଯୁଦ୍ଧର ସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ନାହିଁ । ୧୮୭୦ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ୪ ତାରିଖରେ ପ୍ରାନ୍ତ ଦେଶକୁ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ଓ ଫରାସୀ ନେତାମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲୁ ରଖିଲେ । ବିସ୍ଫମାର୍କ ଘୋଷଣା କଲେ ଜର୍ମାନୀର ସ୍ଵାର୍ଥ ରକ୍ଷା ଲାଗି ଆଲସେସ୍-ଲୋରେନ୍ ଓ ରାଇନ୍ ନଦୀ କୁଳବର୍ତ୍ତୀ ଅଞ୍ଚଳ ଉପରେ ଅଧିକାର ବିସ୍ତାର ନକଲା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପ୍ରାନ୍ତ ସହିତ ସେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବେ । ଦୁଇ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରବଳ ଯୁଦ୍ଧ ଲାଗିବା ସହ ବିସ୍ଫମାର୍କ ପ୍ୟାରିସ୍ ନଗରୀକୁ ମାସ ମାସ ଧରି ଅବରୋଧ କରି ରଖିଲେ । ୧୮୭୧ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୧୮ ତାରିଖ ଦିନ ଭାର୍ସାଇ ରାଜପ୍ରାସାଦର ‘ଦର୍ପଣ ଦରବାର କକ୍ଷ’ରେ ରାଜା ପ୍ରଥମ ଉଇଲିୟମ୍ ଓ ଜର୍ମାନୀର ଅନ୍ୟ ରାଜାମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଜର୍ମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଠିତ ହେଲା ଏବଂ ରାଜା ଉଇଲିୟମ୍ ଜର୍ମାନ ସମ୍ରାଟ ପଦରେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେଲେ । ଜାନୁୟାରୀ ୨୮ ତାରିଖ ଦିନ ପ୍ୟାରିସ୍ ନଗରୀର ପତନ ଘଟିଲା । ଏହା ସହିତ ପ୍ରାଙ୍କୋ-ପୁଣିଆ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ୧୮୭୧ ମସିହା ମେ ମାସ ୧୦ ତାରିଖରେ ପ୍ରାଙ୍କଫର୍ଟ ସନ୍ଧି ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହେଲା ।

ପ୍ରାଙ୍କଫର୍ଟ ସନ୍ଧି ଅନୁଯାୟୀ ପ୍ରାନ୍ତ ଆଲସେସ୍ ଓ ଲୋରେନ୍, ମେଜଦୁର୍ଗ ଓ ଷ୍ଟ୍ରାସବର୍ଗ ସହର ଜର୍ମାନୀକୁ ଅର୍ପଣ କଲା । ଫଳରେ ୫ ସହସ୍ର ବର୍ଗ ମାଇଲ ଅଞ୍ଚଳ ଓ ସେଠାରେ ଥିବା ଲୌହ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଖଣିଜ ସମ୍ପଦ ଜର୍ମାନୀର ହସ୍ତଗତ ହେଲା । ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ ପ୍ରାନ୍ତ ଉପରେ ୫ ସହସ୍ର ନିୟୁତ ପ୍ରାଙ୍କ ଯୁଦ୍ଧର କ୍ଷତିପୂରଣ ଭାବେ ଲଦି ଦିଆଗଲା । ୩ ବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ଏହି ଅର୍ଥ ପରିଶୋଧ କରିବା ଲାଗି ସର୍ଭ ରହିଲା । ସେ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଏକ ଜର୍ମାନ ସୈନ୍ୟଦଳ ପ୍ରାନ୍ତ ଦେଶର ଖର୍ଚ୍ଚରେ ସେଠାରେ ରହିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରାଗଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ଫରାସୀ ଜାତି ପକ୍ଷରେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଅପମାନଜନକ ହୋଇଥିଲା । ଭବିଷ୍ୟତରେ ଏହାର ପ୍ରତିଶୋଧ ନେବା ପାଇଁ ସେମାନେ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ ।

ଜର୍ମାନୀ ଏକତ୍ରୀକରଣ ପରିସମାପ୍ତି

ପ୍ରାଙ୍କୋ-ପୁଣିଆ ଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ ସହିତ ଜର୍ମାନୀର ଏକତ୍ରୀକରଣ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ହେଲା । ପୁଣିଆର ରାଜଧାନୀ ବର୍ଲିନ ଏହି ନବଗଠିତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ରାଜଧାନୀ ହେଲା । ଜର୍ମାନୀ ଇଉରୋପର ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବରେ ପରିଣତ ହେଲା ଓ ବିସ୍ଫମାର୍କ ଏହାର ସର୍ବମୟ କର୍ତ୍ତା ହେଲେ । ଆଧୁନିକ ଜର୍ମାନୀର ନିର୍ମାତା ରୂପେ ବିସ୍ଫମାର୍କ ଇତିହାସରେ ପ୍ରସିଦ୍ଧି ଲାଭ କରିଛନ୍ତି । ସେ ଚାନ୍ସେଲର (Chancellor) ଭାବରେ ଦୀର୍ଘ ୨୦ ବର୍ଷକାଳ ନିରଞ୍ଜିତ ଶାସନ ଚଳାଇଥିଲେ ।

ସାରାଂଶ

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଦ୍ଵିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଇଟାଲୀ ଓ ଜର୍ମାନୀର ଦୁଇଟି ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ ଜାତୀୟତାବାଦ ଇତିହାସର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ । ଇଟାଲୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଗଠନ ପଛରେ ମ୍ୟାଜିନୀ, କ୍ୟାଭୁର ଏବଂ ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡିଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ଇଟାଲୀ ରାଜ୍ୟ ଗଠନ ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ସମ୍ପର୍କ ହୋଇଥିଲା । ଇଟାଲୀର ବୃହତ୍ ରାଜ୍ୟ ସାର୍ଡିନିଆ ପିଡ୍ମଣ୍ଟ ଏଥିରେ ପ୍ରମୁଖ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଏଥିପାଇଁ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ସହିତ ସାର୍ଡିନିଆର ଯୁଦ୍ଧ ସମ୍ପର୍କିତ ଥିଲା । ୧୮୬୧ ବେଳକୁ ଇଟାଲୀ ରାଜ୍ୟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ୧୮୭୦ ମସିହାରେ ରୋମ ଅଧିକାର କରିବା ପରେ ଇଟାଲୀ ଏକତ୍ରିକରଣ ସଫଳ ରୂପ ନେଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀ ଏକତ୍ରିକରଣ ମଧ୍ୟ ପୁଣିଆ ରାଜ୍ୟ ଏବଂ ଏହାର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ବିଟ୍ଟୋର୍କ କୁଟନୀତିର ବିସ୍ତାରକ ଯୋଗୁଁ ସମ୍ପର୍କ ହୋଇଥିଲା । ୧୮୧୫ ଠାରୁ ୧୮୭୦ ମଧ୍ୟରେ ଏ ଦିଗରେ ବହୁବିଧ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପୁଣିଆର ମନ୍ତ୍ରୀ ବିସ୍ତାରକର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ଥିଲା । ତାଙ୍କର କୁଟନୀତି ବଳରେ ପୁଣିଆ ଡେନମାର୍କ, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଏବଂ ପ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରି ଛୋଟ ବଡ଼ ଜର୍ମାନୀ ରାଜ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ଏକତ୍ରିକରଣ ସଫଳ ରୂପ ନେଇଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ‘ଇଟାଲୀ ଏକ ଭୌଗୋଳିକ ପରିପ୍ରକାଶପାତ୍ର ଅଧିକ କିଛି ନୁହେଁ’ ଏହି ଉକ୍ତି କାହାର ?

(i) ନେପୋଲିୟନ (ii) ମେଟର୍ନିକ (iii) ମ୍ୟାଜିନୀ (iv) ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି

(ଖ) ମ୍ୟାଜିନୀ କେଉଁ ସଂଗଠନ ତିଆରି କରିଥିଲେ ?

(i) କାର୍ବୋନାରୀ (ii) ତରୁଣ ଇଟାଲୀ (iii) ଲାଲକୁର୍ତ୍ତାବାହିନୀ (iv) ଶ୍ରମିକ ସଂଘ

(ଗ) ପ୍ଲେମ୍ବିୟାର ଚୁକ୍ତି କେବେ ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ୧୮୫୦ (ii) ୧୮୫୩ (iii) ୧୮୫୮ (iv) ୧୮୬୦

(ଘ) ଲାଲକୁର୍ତ୍ତା ବାହିନୀ କିଏ ଗଠନ କରିଥିଲେ ?

(i) ମ୍ୟାଜିନି (ii) ନେପୋଲିୟନ (iii) କ୍ୟାଭୁର (iv) ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡି

- (ଡ) ଇଟାଲୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରଥମ ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟ କେଉଁଠାରେ ବସିଥିଲା ?
 (i) ପାରମା (ii) ସିସିଲି (iii) ଟ୍ୟୁରିନ (iv) ରୋମ
- (ଚ) ଭିଏନା କଂଗ୍ରେସ କେବେ ବସିଥିଲା ?
 (i) ୧୮୦୦ (ii) ୧୮୧୫ (iii) ୧୮୫୩ (iv) ୧୮୬୦
- (ଛ) ଶୁଲ୍‌କ୍ ଏକ୍ୟ ବା ଜୋଲିଭେରିନ୍ କେବେ ସ୍ଥାପିତ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ୧୮୦୮ (ii) ୧୮୧୫ (iii) ୧୮୧୮ (iv) ୧୮୨୦
- (ଜ) ଡାଏର୍ କେଉଁ ଦେଶର ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟ ଥିଲା ?
 (i) ସାର୍ଡିନିଆ (ii) ନେପଲସ (iii) ପୁଗିଆ (iv) ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ
- (ଝ) ଲହୁ ଓ ଲୌହନୀତି କାହାର ଥିଲା ?
 (i) ବିସମାର୍କ (ii) ନେପୋଲିୟନ (iii) ମ୍ୟାଜିନି (iv) କ୍ୟାଭୁର
- (ଞ) କେଉଁ ଯୁଦ୍ଧକୁ ସପ୍ତ ସପ୍ତାହର ଯୁଦ୍ଧ କୁହାଯାଏ ?
 (i) କ୍ରିମିଆ ଯୁଦ୍ଧ (ii) ଫ୍ରାନ୍ସିପୁଗିଆୟୁଦ୍ଧ (iii) ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ-ପୁଗିଆ ଯୁଦ୍ଧ (iv) ଡାଚରଲ୍ଲ ଯୁଦ୍ଧ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) କାର୍ବୋନାରୀ ସଂଗଠନ _____ ରାଜ୍ୟରେ ହୋଇଥିଲା ।
- (ଖ) ମ୍ୟାଜିନି _____ ମସିହାରେ ଜନ୍ମଲାଭ କରିଥିଲେ ।
- (ଗ) ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ _____ ର ସମ୍ରାଟ ଥିଲେ ।
- (ଘ) ତୃତୀୟ ନେପୋଲିୟନ ଓ କ୍ୟାଭୁରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ୧୮୫୮ ରେ _____ ରୁକ୍ତି ହୋଇଥିଲା ।
- (ଙ) ରୋମ ଇଟାଲୀରେ ମିଶିବା ପରେ ପୋପ _____ ସ୍ଥାନରେ ଅବସ୍ଥାନ କଲେ ।
- (ଚ) ଫ୍ରାନ୍ସରେ ଫେବୃୟାରୀ ବିପ୍ଳବ _____ ମସିହାରେ ହୋଇଥିଲା ।
- (ଛ) ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ - ପୁଗିଆ ଯୁଦ୍ଧ _____ ମସିହାରେ ହୋଇଥିଲା ।
- (ଜ) ଫରାସୀ ସୈନ୍ୟମାନେ _____ ଠାରେ ପୁଗିଆ ଦ୍ଵାରା ପରାସ୍ତ ହେଲେ ?
- (ଝ) ଖ୍ରୀ. ୧୮୭୧ରେ _____ ସନ୍ଧି ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହେଲା ।
- (ଞ) ବିସମାର୍କ ଜର୍ମାନୀ ଏକତ୍ରୀକରଣ ପରେ ଜର୍ମାନୀର _____ ହେଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ‘ଇଟାଲୀୟ ପୁନରୁତ୍ଥାନ କ’ଣ ?
- (ଖ) କାର୍ବୋନାରୀ କ’ଣ ? ଏହାର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ କ’ଣ ଥିଲା ?
- (ଗ) ‘ତରୁଣ ଇଟାଲୀ’ ଦଳ କିଏ ଗଠନ କରିଥିଲେ ? ଏହାର ଲକ୍ଷ୍ୟ କ’ଣ ଥିଲା ?
- (ଘ) ଭିଲ୍‌ମୁଫ୍ରାଙ୍କା ସନ୍ଧି କାହା କାହା ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ସର୍ତ୍ତ କ’ଣ ଥିଲା ?
- (ଙ) ଇଟାଲୀ ରାଜ୍ୟର ଗଠନର ଘୋଷଣା କେବେ ହେଲା ?
- (ଚ) କାର୍ଲସବାଡ଼ ହୁକୁମନାମା କ’ଣ ? କିଏ ଏହା ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ?
- (ଛ) କେଉଁ ଦୁଇଟି ଅଞ୍ଚଳ ପାଇଁ ବିସମାର୍କ ଡେନମାର୍କ ସହିତ ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲେ ? ସେ ସମୟରେ ଡେନମାର୍କର ରାଜା କିଏ ଥିଲେ ?
- (ଜ) ପ୍ରେଗ ସନ୍ଧି କେବେ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ସର୍ତ୍ତ କ’ଣ ଥିଲା ?
- (ଝ) ଏମସ ଟେଲିଗ୍ରାଫ କ’ଣ ?
- (ଞ) କେବେ ଓ କେଉଁଠାରେ ଜର୍ମାନୀକୁ ଏକ ଜାତୀୟରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ ଘୋଷଣା କରାଗଲା ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ଭିଏନା କଂଗ୍ରେସର ଇଟାଲୀ ଉପରେ କ’ଣ ପ୍ରଭାବ ପଡ଼ିଲା ?
- (ଖ) ‘ଇଟାଲୀୟ ପୁନରୁତ୍ଥାନ’ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- (ଗ) ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ତରୁଣ ଇଟାଲୀ ସଂଗଠନ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।
- (ଘ) କ୍ରିମିୟା ଯୁଦ୍ଧରେ କାଭୁର କାହିଁକି ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ?
- (ଙ) ଗ୍ୟାରିବଲ୍‌ଡ଼ିଙ୍କ ନେତୃତ୍ବ ଓ ସିସିଲି ଅଭିଯାନ ବିଷୟରେ ଉଲ୍ଲେଖ କର ।
- (ଚ) ଭିଏନା କଂଗ୍ରେସ ପରେ ଜର୍ମାନୀର ଅବସ୍ଥା କପରି ଥିଲା ?
- (ଛ) ବିସମାର୍କଙ୍କ ଲହୁ ଓ ଲୌହ ନୀତି ବ୍ୟାଖ୍ୟା କର ।

ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ : ଇଟାଲୀ ଏବଂ ଜର୍ମାନୀ

୧୪୯

- (କ) ଡେମୋକ୍ରେଟି ସହିତ ପୁଣିଆ କାହିଁକି ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲା ?
- (ଝ) ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ସହିତ ପୁଣିଆ କାହିଁକି ଯୁଦ୍ଧ କରିଥିଲା ?
- (ଞ) ପ୍ରାନ୍ତ-ପୁଣିଆ ଯୁଦ୍ଧର ଫଳାଫଳ ଦର୍ଶାଅ ।

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ଇଟାଲୀ ରାଜ୍ୟ ଗଠନରେ ମ୍ୟାଜିନୀ ଏବଂ ଗ୍ୟାରିବଲ୍ଡିଙ୍କର କି ଭୂମିକା ଥିଲା ?
- ୬ । ଇଟାଲୀ ରାଜ୍ୟ ଗଠନରେ କ୍ୟାଭୁର ଓ ମ୍ୟାଜିନୀଙ୍କ ଭୂମିକା ଆଲୋଚନା କର ।
- ୭ । ଇଟାଲୀ ରାଜ୍ୟ ଗଠନର ବିଭିନ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୮ । ଜର୍ମାନୀ ଏକ ଜାତୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ରୂପେ କିପରି ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ୯ । ଜର୍ମାନୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନରେ ବିସମାର୍କ କି ଭୂମିକା ଆଲୋଚନା କର ।
- ୧୦ । ଜର୍ମାନୀ ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ପୁଣିଆର ଭୂମିକା ଆଲୋଚନା କର ।

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ

୧୯୧୪ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରୁ ୧୯୧୮ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସଂଘଟିତ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ବିଶ୍ଵ ଇତିହାସର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଅଧ୍ୟାୟ । ଇତିହାସରେ ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜଡ଼ିତ ହୋଇଥିଲେ । ଯୁଦ୍ଧର ପରିସର ବ୍ୟାପକ ଥିଲା । ଏଥିରେ ହୋଇଥିବା ଧ୍ଂସ ଓ କ୍ଷୟକ୍ଷତିର ପରିମାଣ ଅବର୍ଣ୍ଣନୀୟ ଥିଲା । ଏକ ପକ୍ଷରେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଏବଂ ରଷିଆ; ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ, ଜର୍ମାନୀ ଏବଂ ଇଟାଲୀ - ଏହିପରି ଭାବରେ ଦୁଇ ବିପରୀତ ଗୋଷ୍ଠୀ ବା ମେଣ୍ଟର ସଂଗ୍ରାମ ଏକ ଭୟଙ୍କର ମହାସମର ରୂପ ନେଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ଅନେକ ଗୁଡ଼ିଏ କାରଣ ଥିଲା ।

୧. ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା ବିଭିନ୍ନ ଇଉରୋପୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ । ସେମାନେ ଉଚ୍ଚ ଆକାଂକ୍ଷା ସହିତ ପରସ୍ପର ପ୍ରତି ଭୟ ଓ ଆଶଙ୍କା ପ୍ରକାଶ କରି ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସନ୍ଧି ଓ ପ୍ରତିସନ୍ଧି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଫଳରେ ସମଗ୍ର ଇଉରୋପ ଦୁଇଟି ସାମରିକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ ହେଲେ । ପ୍ରଥମେ ଜର୍ମାନୀର ଚାନ୍ସେଲର ବିସ୍ମାର୍କ ଏହି ସାମରିକ ଚୁକ୍ତି ଆରମ୍ଭ କଲେ । ସେ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ଇଉରୋପୀୟ ରାଜନୀତିଠାରୁ ଦୂରେଇ ରଖି ଜର୍ମାନୀକୁ ସୁଦୃଢ଼ କରିବା ପାଇଁ ରଷିଆ, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ, ଇଟାଲୀ, ରୁମାନିଆ ଆଦି ଦେଶ ସହିତ କୃତନୈତିକ ଚୁକ୍ତିରେ ଆବଦ୍ଧ ହେଲେ । ୧୮୭୯ ମସିହାରେ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ବନ୍ଧୁହୀନ କରିବା ପାଇଁ ଜର୍ମାନୀ, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ସହିତ ପ୍ରଥମେ ଏକ ଦ୍ଵିପକ୍ଷୀୟ ଚୁକ୍ତି (Dual Alliance) ସ୍ଵାକ୍ଷର କଲେ । ୧୮୮୨ ମସିହାରେ ଏହି ଚୁକ୍ତିରେ ଇଟାଲୀ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିବାରୁ ତାହା ତ୍ରିଶକ୍ତି ମେଣ୍ଟ (Triple Alliance) ରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଜର୍ମାନୀ ଓ ରଷିଆ ମଧ୍ୟରେ ତିକ୍ତତା ବୃଦ୍ଧି ଫଳରେ ୧୮୯୪ ମସିହାରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ରଷିଆ ମଧ୍ୟରେ ଅନ୍ୟ ଏକ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ ହେଲା । ଏହି ଅବସରରେ ଜର୍ମାନୀର ନୌଶକ୍ତି ବୃଦ୍ଧି ଓ ତାହାର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ମନୋଭାବରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ଇଂଲଣ୍ଡ ତାର ଚିରାଚରିତ ବିଚ୍ଛିନ୍ନତାବାଦୀ ନୀତି ପରିତ୍ୟାଗ କରି ୧୯୦୨ ମସିହାରେ ଜାପାନ ସହିତ, ୧୯୦୪ରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ଓ ୧୯୦୭ ରେ ରଷିଆ ସହିତ ଏକ ଚୁକ୍ତି ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିବାରୁ ସେଥିରୁ ତ୍ରିଶକ୍ତି ମୈତ୍ରୀ (Triple Entente) ଆରମ୍ଭ ହେଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଇଉରୋପ ଦୁଇଟି ସାମରିକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ପରିଣତ ହେଲା । ଏହି ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ ବିଶ୍ଵଶାନ୍ତିକୁ ନଷ୍ଟ କରିଦେଲା । ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଇର୍ଷା, ସନ୍ଦେହ ଓ ଆଶଙ୍କା ଜନ୍ମ ନେଲା । ୧୯୦୭ରୁ ୧୯୧୪ ମଧ୍ୟରେ ଘଟିଥିବା ସମସ୍ତ ବିବାଦ ଓ ସଂଘର୍ଷରେ ଦୁଇ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ନିଜ ନିଜର ପକ୍ଷମାନଙ୍କ ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ ଏବଂ ଏହା ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଘଟିବାର ପ୍ରାକ୍ ସୂଚନା ଦେଇଥିଲା ।

୨. ଉଗ୍ର ଜାତୀୟତା

ଉଗ୍ର ଜାତୀୟତାବାଦ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଏକ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଥିଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ଜାତୀୟ ଗୌରବ ନେଇ ଗର୍ବିତ ହୋଇ ନିଜ ନିଜର ସଭ୍ୟତା, ଆଚାର ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଅନ୍ୟଦେଶ ଠାରୁ ମହାନ ଓ ଶ୍ରେଷ୍ଠତର ବୋଲି ବିବେଚନା କରିବା ସହିତ ନିଜ ଦେଶକୁ ଅନ୍ୟ ଦେଶଠାରୁ ଉଚ୍ଚତର ବୋଲି ବିଚାର କଲେ । ଉଗ୍ର ଜାତୀୟତାବାଦ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଜର୍ମାନୀ, ଫ୍ରାନ୍ସ ପ୍ରଭୃତି ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ଆକ୍ରାନ୍ତ କରିଥିଲା । ଏପରିକି ବଲକାନ ଅଞ୍ଚଳର କ୍ଷୁଦ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ମଧ୍ୟ ଦେଲେ ନାହିଁ । ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଇର୍ଷା, ଘୃଣା ଅଧିକ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କଲା । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ନିଜର ଶକ୍ତି, ସମୃଦ୍ଧି ଓ ବ୍ୟବସାୟକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହନ ଦେଲେ । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଔପନିବେଶିକ ମନୋବୃତ୍ତି ଦେଖାଦେଲା । ଇଉରୋପରେ ରାଜନୈତିକ ବାତାବରଣ ବିଷାକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ୱାର୍ଥର ସଂଘର୍ଷ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହା ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତିକୁ ନଷ୍ଟ କରି ସଂଘର୍ଷମୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ପାଇଁ ବାଟ ସଫା କରିଦେଲା ।

୩. ସାମରିକ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗିତା

ଇଉରୋପରେ ସାମରିକ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଏକ ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ବଡ଼ ବଡ଼ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ ସାମରିକ ଶିକ୍ଷାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଥିଲେ । ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ପ୍ରତିଯୋଗିତା ହୋଇଥିଲା । ଇଉରୋପର ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ରାଜ୍ୟ ନିଜକୁ ଯୁଦ୍ଧପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖୁଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀ ନିଜର ସ୍ଥଳ ଓ ନୌବାହିନୀକୁ ବୃଦ୍ଧି କରିଚାଲିଲା । ୧୮୯୫ ମସିହାରେ ଜର୍ମାନୀ ସମ୍ରାଟ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଲ୍ରିୟମ ଜର୍ମାନୀକୁ ବିଶ୍ୱଶକ୍ତି ରୂପେ ଚିତ୍ରଣ କରିଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀର ନୌଶକ୍ତିର ଦୃଢ଼ରୂପ ପାଇଁ ସେ ବେଶ୍ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲେ । ଏଥିରେ ଇଂଲଣ୍ଡ ଆତଙ୍କିତ ହୋଇ ତାହାର ସାମରିକ କ୍ଷମତାକୁ ଅଧିକ ଉନ୍ନତ କଲା । ଫଳରେ ଇଉରୋପୀୟ ରାଜ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଯୁଦ୍ଧ ମନୋଭାବ ଓ ସାମରିକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ବାଟ ସଫା କରିଦେଲା ।

୪. ଉପନିବେଶବାଦ

ଉପନିବେଶବାଦ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟ ଭାଗରେ ଇଉରୋପର ବୃହତ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରୁଥିଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ରଷିଆ ଏହି ଦିଗରେ ଅଗ୍ରଣୀ ଥିବାର ଦେଖି ଜର୍ମାନୀର ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଇର୍ଷା ଜନ୍ମ ନେଲା । ଜର୍ମାନୀର ଶକ୍ତି ଓ କ୍ଷମତା ତୁଳନାରେ ତାହାର ଉପନିବେଶ ସଂଖ୍ୟା ଅତ୍ୟନ୍ତ ନଗଣ୍ୟ ଥିଲା । ଜର୍ମାନୀ ଉପନିବେଶ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଇଉରୋପୀୟ ବୃହତ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ଶତ୍ରୁ ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା । ପାରସ୍ପରିକ ଇର୍ଷା ଓ ଶତ୍ରୁତା ଏକ ଭୟଙ୍କର ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଲା ।

୫. ଆର୍ଥିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ

ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଏହି ସମୟରେ ବୃହତ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଅନ୍ୟ ଏକ କାରଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ଇଂଲଣ୍ଡର ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବ ଏବଂ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ଶିଳ୍ପ ବିକାଶ

ଫଳରେ ଏହି ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ଅଧିକ ତୀବ୍ର ହେଲା । ଦ୍ରୁତଶିକ୍ଷା ବିକାଶ ଫଳରେ କଞ୍ଚାମାଲର ଆବଶ୍ୟକତା, ଶିଳ୍ପଜାତ ଦ୍ରବ୍ୟଗୁଡ଼ିକର ବହୁଳ ଉତ୍ପାଦନ ତଥା ସେଗୁଡ଼ିକର ବିକ୍ରୟ ପାଇଁ ଉନ୍ନତ ବଜାରର ଆବଶ୍ୟକତା ହେଲା । ଏଥିପାଇଁ ଶିଳ୍ପୋନ୍ନତ ଦେଶ ମାନଙ୍କରେ ପ୍ରବଳ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା ଦେଖାଗଲା । ଇଉରୋପ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦେଶ ଶିଳ୍ପ ତଥା ବ୍ୟାବହାରିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅଧିକ ଅନୁନ୍ନତ ଥିବାରୁ ସେମାନେ ଏ ଦିଗରେ ଯଥେଷ୍ଟ ପଛରେ ରହିଲେ । ସେମାନେ ଇଉରୋପୀୟ ସମୃଦ୍ଧ ଦେଶମାନଙ୍କର ଆଧିପତ୍ୟକୁ ସ୍ୱୀକାର କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଏହିପରି ଭାବରେ ଆର୍ଥିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିସ୍ତାରିତ ହେଲା । ବାଣିଜ୍ୟିକ ଶତ୍ରୁତା ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ବିଦ୍ୱେଷ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଏହା ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ କ୍ଷେତ୍ର ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲା ।

୬. ଜର୍ମାନୀ ସମ୍ରାଟ କାଇଜର ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଲ୍ଲିୟମ୍ଙ୍କ ଚରିତ୍ର

୧୮୯୦ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ବିସ୍ମାର୍କଙ୍କ ପତନ ପରେ ଜର୍ମାନୀ ସମ୍ରାଟ କାଇଜର ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଲ୍ଲିୟମ୍ଙ୍କ ପରିବର୍ତ୍ତିତ ଆତ୍ମସ୍ୱଭାବ ଓ ବୈଦେଶିକ ନୀତି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ମାର୍ଗ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲା । ସେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଉଦ୍ଧତ ଓ ଉଚ୍ଛାଳିଲାଣୀ ଥିଲେ । ଜର୍ମାନୀ ଜାତିକୁ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ଜାତି ରୂପେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ସେ ପ୍ରତିଜ୍ଞାବଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଏହା ଏକ ବିପଦପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶ ଆଣିଥିଲା । ସେ ଇଂରେଜ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଖଣ୍ଡ ଖଣ୍ଡ କରି ଜର୍ମାନ ସାମ୍ରାଜ୍ୟକୁ ଶକ୍ତିଶାଳୀ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ସେ ଜର୍ମାନୀର ନୌଶକ୍ତିର ସୁଦୃଢ଼ୀକରଣ ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ନେଇଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱର ବୃହତ୍ ରାଷ୍ଟ୍ର-ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ରଷିଆ ଭୟଭୀତ ହୋଇ ଜର୍ମାନୀକୁ ଶତ୍ରୁ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଦେଖିଲେ । କାଇଜରଙ୍କର ଉଗ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଭାବଧାରା, ତାଙ୍କର ସାମରିକ ନୀତି ଇଉରୋପରେ ଏକ ଭୟଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇଥିଲା ।

୭. କେତେକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଘଟଣାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା

ଉନବିଂଶ ଶତକର ଶେଷଭାଗ ଓ ବିଂଶ ଶତକର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଇଉରୋପର କେତେକ ସ୍ଥାନୀୟ ଏବଂ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ଘଟଣା ସେ ସମୟରେ ଉତ୍ତେଜନାପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଏବଂ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ପୃଷ୍ଠଭୂମି ରୂପରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ପ୍ରଥମତଃ ଆଲ୍‌ସେସ୍ ଲୋରେନ୍ ଦୁଇ ପ୍ରଦେଶକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଜର୍ମାନୀ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ଓ ଶତ୍ରୁତା ଲାଗି ରହିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟତଃ ପଶ୍ଚିମ ଆଫ୍ରିକାର ମରକ୍କୋ ଜର୍ମାନୀ, ଇଂଲଣ୍ଡ-ଫ୍ରାନ୍ସ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଭୂମି ହିସାବରେ ୧୯୦୪-୧୯୧୧ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଠିଆ ହୋଇ ରହିଲା । ତୃତୀୟତଃ ପୂର୍ବ ଇଉରୋପର ରୁମାନିଆ, ବୁଲଗେରିଆ, ସାର୍ବିୟା ଓ ଆଲବାନିଆ ପ୍ରଭୃତି ବଲ୍‌କାନ ଅଞ୍ଚଳ ସଂଘର୍ଷର ପୀଠ ହିସାବରେ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ । ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ରଷିଆ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଏହି ଅଞ୍ଚଳକୁ ନେଇ ପ୍ରଥମେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀ ମଧ୍ୟ ରଷିଆର ପ୍ରଭାବକୁ ସଂକୁଚିତ କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ମିତ୍ରତା ସ୍ଥାପନ କରି ରଷିଆ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ନିଜର ଶକ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଲାଗିଲା । ବଲ୍‌କାନ ଅଞ୍ଚଳ କ୍ରମେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ, ରଷିଆ ଓ ଜର୍ମାନୀର ରାଜନୈତିକ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତାକୁ କେନ୍ଦ୍ରକରି ଏକ ବିପଦଶଙ୍କୁଳ ଅଞ୍ଚଳରେ ପରିଣତ ହେଲା । ବୋସନିଆ ଓ ହର୍ଜେଗୋଭିନା ପ୍ରଶ୍ନ ମଧ୍ୟ ବଲ୍‌କାନ ରାଜନୀତିକୁ ଜଟିଳ କରିଦେଇଥିଲା । ଏହା ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ରଷିଆ ମଧ୍ୟରେ ବିବାଦ ଆଣିଥିଲା ।

୮. ଆତରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନର ଅଭାବ

୧୫୩

ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସୁସଂପର୍କ ନଥିବାରୁ ଉତ୍ତମ ବୁଝାମଣାର ଅଭାବ ଥିଲା । ସୁସଂପର୍କ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଅନୁଷ୍ଠାନ ସେତେବେଳେ ଗଠିତ ହୋଇ ନଥିଲା । ହେଉ ସମ୍ମିଳନୀ ଏ ଦିଗରେ କିଛି ଅଗ୍ରଗତି କରିଥିଲେ ମଧ୍ୟ ତାହା ସଫଳ ଅନୁଷ୍ଠାନର ରୂପ ନେଇପାରି ନଥିଲା । ସମଗ୍ର ଇଉରୋପରେ ଅବିଶ୍ୱାସ ଓ ବିଦ୍ୱେଷର ପ୍ରସାରଣକୁ ଏଡାଯାଇ ନପାରିବାରୁ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ପଥ ପରିଷ୍କାର ହୋଇ ଯାଇଥିଲା ।

୯. ଆଶୁ କାରଣ

ଇଉରୋପର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଦୁଇଟି ସାମରିକ ମେଣ୍ଟରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଯାଇ ଏକ ଯୁଦ୍ଧପ୍ରିୟ ମନୋଭାବ ନେଇ ଆଗେଇ ଯିବା କାଳରେ ଏକ ଘଟଣା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଯଥେଷ୍ଟ ଥିଲା । ୧୯୧୪ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସ ୨୮ ତାରିଖ ଦିନ ଯୁବରାଣୀ ସୋଫିଆ ବୋସ୍ନିଆ ସହିତ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ସଂପର୍କକୁ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିବା ପାଇଁ ବୋସ୍ନିଆର ରାଜଧାନୀ ସାରାଗ୍ରେଭୋ ସହରରେ ଅଗ୍ରସର ହେବାବେଳେ ଗ୍ରାଭିଲୋ ପ୍ରିନ୍ସିପ ନାମକ ବ୍ଲୁକ୍-ହାଣ୍ଡ-ସୋସାଲିଷ୍ଟ ଜଣେ ଆତତାୟୀଙ୍କ ଗୁଳିମାଡ଼ରେ ସତ୍ତାକ ନିହତ ହେଲେ । ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ସର୍ବିଆ ଶତ୍ରୁତାର ଏହା ଥିଲା ଅନ୍ତିମ ପରିଣତି । ଉକ୍ତ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ ପାଇଁ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ସର୍ବିଆକୁ ଦାୟୀ କରି ଜୁଲାଇ ମାସ ୨୩ ତାରିଖ ଦିନ ଏକ ଧମକପୂର୍ଣ୍ଣ ଚରମପତ୍ର ପ୍ରଦାନ କଲା । ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ସରକାର ସର୍ବିଆର ଉତ୍ତର ଅସନ୍ତୋଷଜନକ ବୋଲି ସୂଚାଇ ୧୯୧୪ ଜୁଲାଇ ୨୮ ତାରିଖରେ ସର୍ବିଆ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା । ସର୍ବିଆର ପରିସ୍ଥିତିରେ ରକ୍ଷିଆ ସମ୍ରାଟ ଦ୍ୱିତୀୟ ନିକୋଲାସ ସହାନୁଭୂତି ପ୍ରକାଶ କରି ଅଷ୍ଟ୍ରିଆକୁ ଯୁଦ୍ଧରୁ ଓହ୍ଲାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ନିଜର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ଜର୍ମାନୀର ସାମାନ୍ତରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ରଖିବା ପାଇଁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ରକ୍ଷିଆର ଏହି ସାମରିକ ପ୍ରସ୍ତୁତି ବାସ୍ତବ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା ମନେ କରି ରକ୍ଷିଆର ଜାରଙ୍କୁ ଏଥିରୁ ବିରତ ହେବାକୁ ଜର୍ମାନୀ ଏକ ଚରମ ପତ୍ର ଦେଲେ । ଜାର ଏଥିପ୍ରତି ଗୁରୁତ୍ୱ ନ ଦେବାରୁ କାଇଜର୍ (ଜର୍ମାନୀ ମୁଖ୍ୟ) ତ୍ରିଶକ୍ତି ମେଣ୍ଟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅନୁଯାୟୀ ରକ୍ଷିଆ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଗଷ୍ଟ ୧ ତାରିଖରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଫ୍ରାନ୍ସ ତ୍ରିଶକ୍ତି ମୈତ୍ରୀ ସର୍ତ୍ତାନୁସାରେ ରକ୍ଷିଆର ମିତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ହୋଇଥିବାରୁ ଜର୍ମାନୀକୁ ଏକ ଚେତାବନୀ ଦେଲା । ଏଥିରେ ଉତ୍ତେଜିତ ହୋଇ ଜର୍ମାନୀ ଫ୍ରାନ୍ସ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଅଗଷ୍ଟ ୩ ତାରିଖ ଦିନ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ।

ସାରାଂଶ

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ୧୯୧୪ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ଦୀର୍ଘ ଚାରିବର୍ଷ ଅର୍ଥାତ୍ ୧୯୧୮ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଥିଲା । ପୃଥିବୀର ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତ ଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବା ପରୋକ୍ଷ ଭାବରେ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜଡ଼ିତ ଥିଲେ । ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ନିର୍ମାଣ, ଉଗ୍ର ଜାତୀୟତା, ସାମରିକ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗିତା, ଉପନିବେଶବାଦ, ଆର୍ଥିକ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ, କାଇଜର୍ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଇଲିୟମଙ୍କ ଚରିତ୍ର ଓ କାର୍ଯ୍ୟମାଳା ଏବଂ କେତେକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଘଟଣାର ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର

ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ରୂପେ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଛି । ୧୯୧୪ ମସିହା ଜୁନ ୨୮ ତାରିଖ ଦିନ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ଭାବୀ ସମ୍ରାଟ ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ ବୋସ୍ନିଆ ରାଜଧାନୀ ସାରାଜେଭୋ ଠାରେ ଆତତାୟୀର ଗୁଳିମାଡ଼ରେ ସମ୍ରାଟ ନିହତ ହେବା ପରେ ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ସର୍ବିୟାର ଚରମ ଶତ୍ରୁତା ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧକୁ ଦରାନ୍ୱିତ କରିଥିଲା । ଗୋଟିଏ ପକ୍ଷରେ ଜର୍ମାନୀ, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ଇଟାଲୀ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ରଷିଆ ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ମୁଖ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାବରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ କେଉଁ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ୧୯୦୪ (ii) ୧୯୧୪ (iii) ୧୯୧୮ (iv) ୧୯୩୯

(ଖ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ଜର୍ମାନୀର ସମ୍ରାଟ କିଏ ଥିଲେ ?

(i) ପ୍ରଥମ ଉଇଲିୟମ

(ii) ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଇଲିୟମ

(iii) ବିସ୍ମାର୍କ

(iv) ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡ

(ଗ) ଦ୍ୱିପକ୍ଷୀୟ ଚୁକ୍ତି କେବେ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ୧୭୮୯

(ii) ୧୮୭୯

(iii) ୧୯୦୪ (iv) ୧୯୧୪

(ଘ) ଦ୍ୱିପକ୍ଷୀୟ ଚୁକ୍ତି କେବେ ତ୍ରିଶକ୍ତି ମେଣ୍ଟରେ ପରିଣତ ହେଲା ?

(i) ୧୭୮୯

(ii) ୧୮୭୮

(iii) ୧୮୮୨

(iv) ୧୯୦୪

(ଙ) ଅଷ୍ଟ୍ରିଆର ଯୁବରାଜ ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍ ଫର୍ଡିନାଣ୍ଡଙ୍କୁ କେଉଁଠାରେ ହତ୍ୟା କରାଯାଇଥିଲା ?

(i) ଭିଏନା

(ii) ବର୍ଲିନ୍

(iii) ସେରାଜେଭୋ

(iv) ରୁମାନିଆ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) _____ ଓ _____ ମଧ୍ୟରେ ଦ୍ୱିପକ୍ଷୀୟ ଚୁକ୍ତି ସ୍ୱାକ୍ଷର ହୋଇଥିଲା ।

(ଖ) _____ ଦ୍ୱିପକ୍ଷୀୟ ଚୁକ୍ତିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିବା ଦ୍ୱାରା ଏହା ତ୍ରିଶକ୍ତି ମେଣ୍ଟରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

- (ଗ) ତ୍ରିଶକ୍ତି ମୈତ୍ରୀ _____, _____ ଓ _____ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିଲା ।
 (ଘ) ବଲକାନ ଅଞ୍ଚଳ _____ ମହାଦେଶରେ ଅବସ୍ଥିତ ।
 (ଙ) ପ୍ରାନସିସ୍ ପର୍ଡିନାଣ୍ଡ _____ ଦେଶର ଯୁବରାଜ ଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

- ୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।
 (କ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ କେଉଁ କେଉଁ ଇଉରୋପୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଯୋଗଦାନ କରିଥିଲେ ?
 (ଖ) ତ୍ରିଶକ୍ତି ମେଣ୍ଟ ଓ ତ୍ରିଶକ୍ତି ମୈତ୍ରୀ କେଉଁ କେଉଁ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ହୋଇଥିଲା ?
 (ଗ) ବଲକାନ ଅଞ୍ଚଳ କାହାକୁ କୁହାଯାଏ ? କେଉଁ କେଉଁ ରାଜା ଏଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?
 (ଘ) ପ୍ରାନସିସ୍ ପର୍ଡିନାଣ୍ଡଙ୍କର ହତ୍ୟା କେବେ ଓ କେଉଁଠାରେ ହୋଇଥିଲା ?
 (ଙ) ଗ୍ରାଭିଲୋ ପ୍ରିନ୍ସିପ୍ କିଏ ? ସେ କେଉଁ ସଂଗଠନର ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ ?
- ୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।
 (କ) ତ୍ରିଶକ୍ତି ମେଣ୍ଟ ଓ ତ୍ରିଶକ୍ତି ମୈତ୍ରୀ କ’ଣ ?
 (ଖ) ଉଗ୍ରଜାତୀୟତାବାଦ କିପରି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ହେଲା ?
 (ଗ) ସାମରିକ ଅସ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଯୋଗିତା କିପରି ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧକୁ ପଥ ଉନ୍ମୋଚନ କଲା ?
 (ଘ) ଜର୍ମାନୀ ସମ୍ରାଟ ଦ୍ୱିତୀୟ ଉଲ୍ରିୟମ୍ବର୍ଗ କାର୍ଯ୍ୟକଳାପ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ କିପରି ଦାୟୀ ?
 (ଙ) ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଆଶୁକାରଣ କ’ଣ ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ମୁଖ୍ୟ କାରଣମାନ ଆଲୋଚନା କର ।
 ୬ । କେଉଁ କେଉଁ କାରଣରୁ ଇଉରୋପୀୟ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ହେଲେ ତାହା ଆଲୋଚନା କର ।
 ୭ । ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ସମୂହ ଉପରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖ ।

୧୯୧୭ ମସିହାର ରକ୍ଷ ବିପ୍ଳବ

୧୭୮୯ ମସିହାର ଐତିହାସିକ ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ ପରେ ୧୯୧୭ ମସିହାର ମହାନ ରକ୍ଷ ବିପ୍ଳବ ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସର ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣା ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହୋଇଛି । ଫରାସୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ବିପ୍ଳବ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ମୁକ୍ତି, ସାମ୍ୟ ଓ ମୈତ୍ରୀର ବାର୍ତ୍ତା ପ୍ରଚାର କରିଥିବା ବେଳେ ରକ୍ଷ ବିପ୍ଳବ ମାନବ ଜୀବନର ସାମାଜିକ ଆର୍ଥିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସାମ୍ୟ ଭାବର ପ୍ରସାର ପାଇଁ ପଥ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ରକ୍ଷିଆରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ସହିତ ବିଶ୍ୱରେ ଏପରି ଏକ ନୂତନ ମତବାଦ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନର ଆୟମାରମ୍ଭ କଲା, ଯାହାର ପଣିଶତି ହୋଇଛି ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ । ଏହି ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା - ସାମ୍ୟବାଦ, ଶ୍ରମିକ ସମ୍ପ୍ରଦାୟର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ସମାଜରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମତା ସ୍ଥାପନ । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ଶୋଷକ ଶ୍ରେଣୀ ପ୍ରତି ଏହି ବିପ୍ଳବ ଏକ ସତର୍କ ଘଣ୍ଟି ଭଳି କାମ କରିଥିଲା । ଏହା ସମାଜର ଦଳିତ ତଥା ନିଃସ୍ୱ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ମନରେ ଅପୂର୍ବ ଆଶାର ସଞ୍ଚାର କରିଥିଲା । ବିଶ୍ୱର ଶ୍ରମିକ ସଂପ୍ରଦାୟ ଓ ଦୁର୍ବଳ ଶ୍ରେଣୀର ଲୋକଙ୍କ ପ୍ରତି ଏହି ବିପ୍ଳବ ଏକ ଅଭିନବ ସଙ୍କେତ ବହନ କରିଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ରକ୍ଷିଆର ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ବା ପ୍ରୋଲେଟେରିଏଟ୍ (Proletariat)ଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିବାରୁ, ଏହାକୁ ପ୍ରୋଲେଟେରିଏଟ୍ ବିପ୍ଳବ (Proletariat Revolution) ବୋଲି ମଧ୍ୟ କୁହାଯାଏ । ଫରାସୀ ବିପ୍ଳବୀମାନେ ମଣ୍ଟେସ୍କ୍ୟୁ, ଭୋଲଟେୟାର ଓ ରୁଷୋ ପ୍ରଭୃତି ଉଦାରପନ୍ଥୀ ଦାର୍ଶନିକମାନେ ଦର୍ଶନ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ରକ୍ଷିଆର ବିପ୍ଳବୀମାନେ ମାର୍କସ୍ (Karl Marx) ଓ ଫ୍ରେଡ୍ରେରିକ୍ ଏଞ୍ଜେଲସ୍ (Frederick Engels) ଙ୍କ ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ଦ୍ୱାରା ଅନୁପ୍ରାଣିତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହି ବିପ୍ଳବ ରକ୍ଷିଆର ସମାଜ, ରାଜନୀତି ଓ ଅର୍ଥନୀତିକୁ ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଭାବରେ ବଦଳାଇ ଦେବା ସହିତ, ପୃଥିବୀର ଇତିହାସକୁ ଏକ ନୂତନ ଦିଗ୍‌ଦର୍ଶନ ଦେବାରେ ସଫଳ ହୋଇଥିଲା ।

କୌଣସି ବିପ୍ଳବ ହଠାତ୍ ସଂଗଠିତ ହୁଏ ନାହିଁ । ବିଭିନ୍ନ କାରଣର ସମ୍ମିଶ୍ରଣରେ ଏକ ବିସ୍ଫୋରକ ପରିସ୍ଥିତି ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥାଏ । ରକ୍ଷିଆର ତତ୍କାଳୀନ ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ହିଁ ୧୯୧୭ର ଏହି ବିପ୍ଳବ ପାଇଁ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦାୟୀ । ବିଶିଷ୍ଟ ଐତିହାସିକ ଲିପ୍ସନଙ୍କ ମତରେ, “ରକ୍ଷ ବିପ୍ଳବର ଉତ୍ପତ୍ତି ଗଭୀର ଭାବରେ ରକ୍ଷର ଇତିହାସ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ହୋଇ ରହିଛି ।” ବାସ୍ତବରେ ଏହାଥିଲା ବହୁ ଦିନରୁ ପୁଞ୍ଜୀଭୂତ ଜନ ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ଅଶାନ୍ତିର ଚରମ ପରିପ୍ରକାଶ । ଅତ୍ୟାଚାର ଓ ନିଷ୍ଠେଷଣ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହା ଏକ ମହାନ ବିସ୍ଫୋରଣ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଚିନ୍ତା ଓ ଚେତନାର ଏକ ଅଗ୍ନିମୟୀ ରୂପାନ୍ତର । ରୁଷ ବିପ୍ଳବର କାରଣ ଗୁଡ଼ିକ ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା ।

୧. ସାମାଜିକ ଅସମତା ଓ ଅସନ୍ତୋଷ

୧୯୧୭ ବିପ୍ଳବ ପୂର୍ବରୁ ରୁଷିଆ ସମାଜ ମୁଖ୍ୟତଃ ଦୁଇଟି ଶ୍ରେଣୀରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଯଥା - ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ବା ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀ ଓ ସର୍ବହରା ବା ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀ । ବିଭବଶାଳୀ ଓ ସାମନ୍ତଗୋଷ୍ଠୀ ଉଚ୍ଚଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ହୋଇଥିବା ସ୍ଥଳେ ଦରିଦ୍ର, ଶ୍ରମିକ ଓ କୃଷିଭୃତ୍ୟ ବା ସାର୍ବମାନେ ନିମ୍ନଶ୍ରେଣୀର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ଥିଲେ । ଏହି ମୁଖ୍ୟମେୟ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଶ୍ରେଣୀ ଜାରକ ଦେଶର ଶାସନର ଦୃଢ଼ ସମର୍ଥକ ଥିଲେ ଓ ଦେଶର ସମସ୍ତ ଉଚ୍ଚ ପଦ ପଦବୀର ଅଧିକାରୀ ଥିଲେ । ସେମାନେ ଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ଜମିର ମାଲିକ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ, କୃଷିଭୃତ୍ୟ ଆର୍ଥିକ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ଥିଲେ । ସେମାନେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କ ଜମି ଚାଷ କରି ଓ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ସେବା କରି ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରୁଥିଲେ । ସେମାନେ ଥିଲେ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତମାନଙ୍କର କ୍ରୀତଦାସ । କାଳକ୍ରମେ ଏହି ଘୃଣ୍ୟ କ୍ରୀତଦାସ ପ୍ରଥାକୁ ଲୋପ କରାଯାଇଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶାର ଅବସାନ ହୋଇ ନଥିଲା । ସେଥିପାଇଁ ଗରିବ ଓ ନିମ୍ନବର୍ଗର ଲୋକମାନେ ବିପ୍ଳବ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ସାମାଜିକ ସ୍ଥିତିକୁ ପରିବର୍ତ୍ତନ କରିବାକୁ ଚାହୁଁଥିଲେ । ଏହି ସାମାଜିକ ବୈଷମ୍ୟ କ୍ରମଶଃ ଶ୍ରେଣୀ ସଂଘର୍ଷର ରୂପ ନେଇ, ଅବଶେଷରେ ଏକ ମହାନ ବିପ୍ଳବରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

୨. ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ

ଜନସଂଖ୍ୟାର ଦ୍ରୁତ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଫଳରେ ରୁଷିଆରେ ଚାଷଜମି ଗୁଡ଼ିକ କ୍ଷୁଦ୍ର କ୍ଷୁଦ୍ର ଖଣ୍ଡରେ ବିଭକ୍ତ ହେବାରୁ ତାହା କ୍ରମଶଃ ଚାଷ ପାଇଁ ଅନୁପଯୁକ୍ତ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରାଚୀନ କୃଷି ପ୍ରଣାଳୀର ପ୍ରଚଳନ ହେତୁ, କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ପରିମାଣ କମି ଯିବାରୁ, ଦେଶ ବାରମ୍ବାର ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ଓ ମହାମାରୀର ଶିକାର ହେଲା । ଫଳରେ ସମଗ୍ର ରୁଷିଆରେ ଦାରିଦ୍ର୍ୟ, କ୍ଷୁଧା ଓ ବ୍ୟାଧିର ନଗ୍ନରୂପ ପରିଦୃଷ୍ଟ ହେଲା । ୧୮୬୧ ଖ୍ରୀ: ପରେ ରକ୍ଷରେ ଶିଳ୍ପ ବିପ୍ଳବର ଦ୍ରୁତ ପ୍ରସାର ହୋଇଥିଲା । କଳ କାରଖାନାର ପ୍ରସାର ଯୋଗୁଁ ସମାଜରେ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ମାତ୍ର କଳାକାରଖାନା ମାନଙ୍କରେ ନୂଆ ନୂଆ ମେସିନର ପ୍ରଚଳନ ଫଳରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟାରେ ବେକାର ହୋଇଗଲେ । ସେମାନେ ଅଧିକ ସମୟ କାମ କରି ସ୍ୱଳ୍ପ ବେତନ ପାଇବା ସହିତ, ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୟନୀୟ ଅବସ୍ଥାରେ ଜୀବିକା ନିର୍ବାହ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ କଳକାରଖାନାର ମାଲିକମାନେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ଉନ୍ନତି ପ୍ରତି ଦୃଷ୍ଟି ନ ଦେଇ ନିଜ ସ୍ୱାର୍ଥ ପ୍ରତି ଅଧିକ ନଜର ଦେଲେ । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର କୌଣସି ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ନଥିଲା । ତେଣୁ କାଳକ୍ରମେ ସେମାନେ ଟ୍ରେଡ଼ ୟୁନିୟନ (Trade Union) ଗଠନ କରି ସେମାନଙ୍କର ବିଭିନ୍ନ ସମସ୍ୟା ନେଇ ବିଚାର ଆଲୋଚନା ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । ସେମାନେ କାର୍ଲ ମାର୍କସଙ୍କ ପ୍ରଣୀତ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ରକ୍ଷର ସମସ୍ତ କଳକାରଖାନାର ପରିଚାଳନାରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ସାବ୍ୟସ୍ତ କରିବା ପାଇଁ ଅଧିକ ଯତ୍ନବାନ ହେଲେ । ଫଳରେ ରକ୍ଷରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ଔଦ୍ୟୋଗିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବୈପ୍ଳବାତ୍ୱକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ ।

୩. ରାଜନୈତିକ କାରଣ

(କ) ଜାରମାନଙ୍କ ନିରଙ୍କୁଶ ଶାସନ

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରୁ ୧୯୧୭ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରଷିଆ ରୋମାନୋଭ ରାଜବଂଶର ସମ୍ରାଟ ବା ଜାରଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ଶାସିତ ହୋଇ ଆସୁଥିଲା । ସେମାନଙ୍କ ହାତରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଶକ୍ତି କେନ୍ଦ୍ରୀଭୂତ ହୋଇଥିବାରୁ, ସେମାନେ ଥିଲେ ଅତ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାରୀ, କୁଶାସନର ମୂର୍ତ୍ତିମନ୍ତ ପ୍ରତୀକ ଓ ଦୈବଦତ୍ତ ଅଧିକାର ମତବାଦ (Theory of Divine Right) ର ଦୃଢ଼ ସମର୍ଥକ । ସେମାନଙ୍କ ଦୃଷ୍ଟିରେ ରଷିଆର ଡ୍ୟୁମା (Duma) ବା ସଂସଦର କୌଣସି ମହତ୍ତ୍ଵ ନଥିଲା ଓ ତାହା କେବଳ ନାମକୁ ମାତ୍ର ଚିହ୍ନି ରହିଥିଲା । ଜାରମାନେ ରାଜ୍ୟର ସମସ୍ତ ଗୁରୁତ୍ଵପୂର୍ଣ୍ଣ ନିୟୁକ୍ତି କରିବା ସହିତ ବିନା କାରଣରେ ସେମାନଙ୍କୁ ବରଖାସ୍ତ ମଧ୍ୟ କରିପାରୁଥିଲେ । ଜାରଙ୍କ ସରକାର ଯେକୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିକୁ କାରାଦଣ୍ଡ ଦେଉଥିଲେ କିମ୍ବା ସୁଦୂର ସାଇବେରିଆରେ ବରଫାବୃତ ଅଞ୍ଚଳରେ ନିର୍ବାସିତ କରିପାରୁଥିଲେ ।

ଶାସକ ଜାରମାନଙ୍କର ଅତ୍ୟଧିକ ସ୍ଵେଚ୍ଛାଚାର ଓ ଦମନମୂଳକ ନୀତି ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ପଥକୁ ସୁଗମ କରିଥିଲା । ଜାର ପ୍ରଥମ ଆଲେକ୍ସାଣ୍ଡର ଉଦାରବାଦୀ ଥିଲେ ହେଁ, ବିପ୍ଳବ ଓ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଚିନ୍ତାଧାରାର ସେ ଶତ୍ରୁ ଥିଲେ । ୧୮୫୬ରେ କ୍ରିମିଆ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜାର ପ୍ରଥମ ନିକୋଲସଙ୍କର ଯେଉଁ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ହେଲା, ତାର ମୂଳ କାରଣ ଥିଲା ଜାରଙ୍କର କୁଶାସନ ଓ ସେଥିପ୍ରତି ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର ଗଭୀର ବିତୃଷ୍ଣା, ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ଅସହଯୋଗ । ତାଙ୍କ ପରେ ମୁକ୍ତିଦାତା ଜାର ଦ୍ଵିତୀୟ ଆଲେକ୍ସାଣ୍ଡର ଦେଶବାସୀଙ୍କୁ ସନ୍ତୁଷ୍ଟ କରିବା ପାଇଁ ଦାସତ୍ଵ ଓ କୃଷିଭୂତ୍ୟ ପ୍ରଥା ୧୮୬୧ ମସିହାରେ ଉଠାଇ ଦେଇ, ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ବିଭିନ୍ନ ସଂସ୍କାରମୂଳକ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ରାଜତ୍ଵର ଶେଷ ବେଳକୁ ଏହି ସଂସ୍କାରବାଦୀ ଜାର ଦମନମୂଳକ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କରିବାରୁ ଅବଶେଷରେ ସେ ତିନିଲକ୍ଷ ବିଦ୍ରୋହୀ ମାନଙ୍କ ହାତରେ ନିହତ ହେଲେ । ତାଙ୍କ ପରେ ଜାର ଦ୍ଵିତୀୟ ଆଲେକ୍ସାଣ୍ଡର ଓ ଦ୍ଵିତୀୟ ନିକୋଲାସ ମଧ୍ୟ ଏକଚକ୍ରବାଦ ଓ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ନୀତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ଜାର ଦ୍ଵିତୀୟ ନିକୋଲାସଙ୍କ ସମୟରେ ହିଁ ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ଘଟିଥିଲା । ସେ ଜଣେ ଅଯୋଗ୍ୟ, ଦୁର୍ବଳମନା ଓ ଜିଦ୍‌ଖୋର ଶାସକ ଥିଲେ । ତାଙ୍କ ପତ୍ନୀ ଜାରିନା ତାଙ୍କ ଉପରେ ଗଭୀର ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରି ନିରଙ୍କୁଶ ରାଜତନ୍ତ୍ର ବିନା ସୁବିଶାଳ ରୁଷ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ସ୍ଵାମୀଙ୍କୁ ବୁଝାଇଥିଲେ । ସମୟ କ୍ରମେ ରାଜା ଓ ରାଣୀଙ୍କର ଅନ୍ଧବିଶ୍ଵାସର ସୁଯୋଗ ନେଇ ରାସପୁଟିନ ନାମକ ବ୍ୟକ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ନିର୍ଦ୍ଦେଶରେ ଜାର ସୁଯୋଗ୍ୟ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ବହିଷ୍କାର କରି ଅଯୋଗ୍ୟ ଓ ନିର୍ବୋଧ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ନିୟୁକ୍ତି ଦେଲେ । ରୁଷର ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରାସପୁଟିନଙ୍କର ଏତାଦୃଶ ନଗ୍ନ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ଫଳରେ ଶାସନ କଳରେ ଦୁର୍ନୀତି ଓ ବିଶୃଙ୍ଖଳା ବ୍ୟାପିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଜନ ଅସନ୍ତୋଷ ଓ ଉତ୍ତେଜନା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା ।

(ଖ) ଜାରଙ୍କର ରୁଷୀୟକରଣ ନୀତି

ଜାରମାନଙ୍କର ରୁଷୀୟକରଣ ନୀତି ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ଅନ୍ୟତମ କାରଣ । ଜାରମାନେ ଇଉରୋପ ଓ ଏସିଆର ଅନେକ ଦେଶ ଜୟ କରି ଏକ ବିଶାଳ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ବିଜିତ ଦେଶର ଅଧିବାସୀମାନଙ୍କ ସହିତ ରୁଷର

ପୋଲ୍ (Polo), ଫିନ୍ (Fin) ପ୍ରଭୃତି ସଂଖ୍ୟାଲଘୁ ଗୋଷ୍ଠୀମାନଙ୍କୁ ସେମାନଙ୍କ ନିଜସ୍ୱ ଭାଷା, ସାହିତ୍ୟ ଓ ଚଳଣି ଛାଡ଼ି ରୁଷର ଭାଷା ଓ ସଂସ୍କୃତିକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ କଲେ । ଜାର୍ମାନଙ୍କର ଏହି ରୁଷୀୟକରଣ ନୀତିର ଯେଉଁମାନେ ପ୍ରତିବାଦ କଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଅକଥନୀୟ ଅତ୍ୟାଚାର କରାଗଲା । ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଅନେକ ଦେଶଛାଡ଼ି ଅନ୍ୟତ୍ର ପଳାୟନ କଲେ ଏବଂ ଯେଉଁମାନେ ରହିଗଲେ ସେମାନେ ବିଦ୍ରୋହୀ ହୋଇଗଲେ । ସମୟକ୍ରମେ ଯେତେବେଳେ ଜାର୍ମାନଙ୍କର ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଶାସନ ବିରୋଧରେ ବିପ୍ଳବର ଉଦ୍‌ଯୋଗ ଆରମ୍ଭ ହେଲା, ସେମାନେ ସେତେବେଳେ ନିଜର ଅସ୍ତିତ୍ୱ ବଜାୟ ରଖିବା ପାଇଁ ସେହି ବିଦ୍ରୋହକୁ ସକ୍ରିୟ ସହଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କଲେ ।

(ଗ) ରୁଷର ଅମଳା ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କ ଅପାରଗତା

ରାଷ୍ଟ୍ର ଶାସନର ଉଚ୍ଚ ପଦ ପଦବୀରେ କେବଳ ଧନୀ ପରିବାରର ଲୋକେ ଅଧିଷ୍ଠିତ ହେଉଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ସାଧାରଣ ଲୋକଙ୍କର କୌଣସି ପ୍ରକାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନଥିଲା । ସେମାନେ କେବଳ ଜାର୍ମାନଙ୍କ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବା ବ୍ୟତୀତ, ଜନସାଧାରଣଙ୍କର କୌଣସି ସମସ୍ୟା ସମାଧାନ କରିବା ପାଇଁ ଆଗ୍ରହୀ ନଥିଲେ । ସମଗ୍ର ରୁଷରେ ଦୁର୍ନୀତି ଓ ପ୍ରିୟାପ୍ରୀତି ତୋଷଣ ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ତେଣୁ ସାଧାରଣ ଲୋକ ଏଥିରେ ଅତିଷ୍ଟ ହୋଇ ଏହାର ଆତ୍ମଳ ଚୁଲ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ ।

ରୁଷ ସୈନ୍ୟବାହିନୀରେ ମଧ୍ୟ ଅନୁରୂପ ଭାବରେ ଯୋଗ୍ୟତାର ଯଥେଷ୍ଟ ଅଭାବ ଥିଲା । ବିଭିନ୍ନ ଯୁଦ୍ଧ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୁଷ ସୈନ୍ୟମାନେ ଯୁଦ୍ଧ ସାମଗ୍ରୀ ତଥା ଖାଦ୍ୟାଭାବ ହେତୁ ଦୟନୀୟ ଭାବରେ ପରାଜୟ ଓ ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଜାର୍ମାନେ ସେମାନଙ୍କୁ ଆବଶ୍ୟକୀୟ ଅସ୍ତ୍ରଶସ୍ତ୍ର ଓ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ପ୍ରଦାନ କରିବା ପାଇଁ କୌଣସି ଚିନ୍ତା କରୁ ନଥିଲେ । ଫଳରେ ରୁଷ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର ଦୁର୍ବଳତା ପରିସ୍ପଷ୍ଟ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କର କ୍ରମଶଃ ହୃଦ୍‌ବୋଧ ହେଲା ଯେ ଶାସନତନ୍ତ୍ରର ସଂସ୍କାର ବିନା ରୁଷିଆର ଭବିଷ୍ୟତ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବରେ ଅନ୍ଧକାରାଚ୍ଛନ୍ନ ।

(ଘ) ରୁଷ-ଜାପାନ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରଭାବ

୧୯୦୪-୦୫ ରେ ସଂଘଟିତ ରୁଷ-ଜାପାନ ଯୁଦ୍ଧରେ ଜାପାନ ପରି କ୍ଷୁଦ୍ର ଦେଶ ବିଶାଳ ଓ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରୁଷିଆକୁ ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ଜଳ ଓ ସ୍ଥଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ପରାଜିତ କଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ରୁଷର ସମ୍ମାନ ହ୍ରାସ ପାଇଲା । ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ଯୁଦ୍ଧ ଖର୍ଚ୍ଚ ବହନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବାରୁ ସେମାନଙ୍କର ଆର୍ଥିକ ଅବସ୍ଥା ଶୋଚନୀୟ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥାର ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ସଂସ୍କାରବାଦୀ ବିପ୍ଳବୀ, କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକ ୧୯୦୫ ମସିହା ଜାନୁୟାରୀ ୨୨ ତାରିଖ ରବିବାର ଦିନ ଜାରଙ୍କୁ ଆପତ୍ତି ଜଣାଇବା ପାଇଁ ରାଜପ୍ରାସାଦକୁ ଏକ ଶୋଭାଯାତ୍ରାରେ ଯାଇଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଜୀର ଦୃତୀୟ ନିକୋଲାସ ଜନତାର ଆବେଦନ ଶୁଣିବା ପରିବର୍ତ୍ତେ, ସେମାନଙ୍କ ଉପରେ ଗୁଳି ଚଳାଇବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ଫଳରେ ଅନେକ ସୈନିକ ଓ ନିରସ୍ତ ନରନାରା ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ ଲୋକ ଆହତ ହେଲେ । ରୁଷ ଇତିହାସରେ ଏହି ଘଟଣା ରକ୍ତାକ୍ତ ରବିବାସରୀୟ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ (Slaughter at Bloody Sunday) ନାମରେ ଅଭିହିତ । ଏହି ସମ୍ଭାଦ ସମଗ୍ର ରୁଷିଆରେ ଉତ୍ତେଜନା

ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଜାର ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂସ୍କାର ଆଣିବା ପାଇଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେବା ଫଳରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନଙ୍କର କ୍ରୋଧ ଶାନ୍ତି ହେଲା । କିନ୍ତୁ ଏହା ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ସଂଗ୍ରାମ ପାଇଁ ପ୍ରେରଣା ଦେଇଥିଲା ।

(ଡ) ଅକ୍ଟୋବର ଇସ୍ତାହାର

୧୯୦୫ର ବିଦ୍ରୋହର ଗତିଶୀଳ କରିବା ପାଇଁ ଦ୍ଵିତୀୟ ନିକୋଲାୟ ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେତେକ ଅଧିକାର ପ୍ରଦାନ କରିବାକୁ ସ୍ଥିର କଲେ ଓ ଏଥିପାଇଁ ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ଏକ ଘୋଷଣାମାମା ପ୍ରକାଶ ପାଇଲା । ଏହା ଅକ୍ଟୋବର ଇସ୍ତାହାର (The October Manifesto) ନାମରେ ଖ୍ୟାତ । ଏହାଦ୍ଵାରା ଲୋକମାନଙ୍କୁ କେତେକ ସୁବିଧା ଦେବା ସହିତ ସେ ୧୯୦୬ ମସିହା ମେ ୬ ତାରିଖ ଦିନ ପ୍ରଥମ ଡୁମା (Duma) ବା ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟ ଆହ୍ୱାନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଏହା ଜାରଙ୍କ କ୍ରାନ୍ତନକ ହିସାବରେ କାମ କରିବାରୁ, ରୁଷିଆରେ ସଂସଦୀୟ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏକ ପ୍ରହସନରେ ପରିଣତ ହେଲା । ପ୍ରଜାମାନଙ୍କୁ ରାଜନୈତିକ ଅଧିକାର ଦେବା ପରିବର୍ତ୍ତେ ଅନେକଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ କରାଗଲା । ସନ୍ଦେହରେ ହତ୍ୟା କରାଗଲା କିମ୍ବା ସାଇବେରିଆକୁ ନିର୍ବାସନରେ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା । ଏସବୁ ଦ୍ଵାରା ଜନ ଅସନ୍ତୋଷ ଦିଗୁଣିତ ହେଲା ।

୪. ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା : ତାତ୍ତ୍ଵିକ କାରଣ

ରୁଷିଆର ଜାରମାନେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଜଗତର ଉଦାରବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାରୁ ରୁଷିଆର ଜନସାଧାରଣଙ୍କୁ ବଞ୍ଚିତ କରିବା ପାଇଁ ଆପ୍ରାଣ ଉଦ୍ୟମ ଅବ୍ୟାହତ ରଖୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସେହି ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ରୁଷିଆରେ ଧୀରେ ଧୀରେ ପ୍ରବେଶ କରି ସେମାନଙ୍କୁ ଅନେକାଂଶରେ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଟଲଷ୍ଟୟ, ଟରଗେନେଭ, ଦାନ୍ତୋଭସ୍କି, ମାସ୍କିନ୍ ଗର୍ଜି ପ୍ରଭୃତି ମହାନ ଲେଖକମାନେ ନୂତନ ଦର୍ଶନ ଓ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରସାରଣ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଦାର୍ଶନିକ କାର୍ଲମାର୍କସ୍ ତାଙ୍କର ସାମ୍ୟବାଦ ତତ୍ତ୍ଵ ପ୍ରଚାର କରି ରୁଷବାସୀଙ୍କୁ ଅନୁପ୍ରାଣିତ କରିଥିଲେ । ୧୮୪୮ ମସିହାରେ ଏଞ୍ଜେଲସ୍ଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ସେ ଯେଉଁ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପୁସ୍ତକ “କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଘୋଷଣାପତ୍ର” (Communist Manifesto) ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ତାହା ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମାଜରେ ଶୋଷକ ଓ ଶୋଷିତ ଶ୍ରେଣୀ ମଧ୍ୟରେ ଶ୍ରେଣୀ-ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ କଲା । ଏହା ରୁଷବାସୀଙ୍କ ହୃଦୟରେ ଏପରି ଗଭୀର ରେଖାପାତ କଲା ଯେ ସେମାନେ ଗୋଟିଏ ବିପ୍ଳବ ଘୋଷଣା କରିବା ପାଇଁ ମାନସିକ ସ୍ତରରେ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହୋଇଗଲେ ।

ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଶେଷ ଦୁଇ ଦଶକ ମଧ୍ୟରେ ରୁଷିଆରେ ଶିକ୍ଷା ପ୍ରସାର ସେ ଦେଶରେ ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀକୁ ଜନ୍ମ ଦେଲା । ଏଥି ସହିତ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ମାଲିକ ଶ୍ରମିକ ସଂଘର୍ଷ, ଶ୍ରମିକ ସମସ୍ୟା, ସହରାଞ୍ଚଳ ସୃଷ୍ଟି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସମସ୍ୟା, କାର୍ଲ ମାର୍କସ୍ଙ୍କର ସମାଜବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ମାସ୍କିନ୍ ଗର୍ଜି, ଦାନ୍ତୋଭସ୍କି ପ୍ରଭୃତି ମହାନ ଲେଖକଙ୍କ ଜରିଆରେ ପ୍ରସାର ଲାଭ କଲା । ସେହିପରି ରୁଷରେ ପୁରାତନ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ ଧ୍ଵଂସ କରି ନୂତନ ସମାଜର ଗଠନ ପାଇଁ ବାକୁନିନ୍ (Bakunin) କି ଆହ୍ୱାନ ଏକ ଜାଗରଣ ସୃଷ୍ଟି କଲା । ଫଳରେ ରୁଷିଆରେ ନେତିବାଦ (Nihilism) ନାମକ ଏକ ନୂତନ ଦର୍ଶନର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା । ନିହିଲିଷ୍ଟମାନେ ପ୍ରଚଳିତ ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଧର୍ମଗତ

ଅନୁଷ୍ଠାନର ଧ୍ବଂସ କରି ଏକ ନୂତନ ପୃଥ୍ବୀ ଗଠନ ପାଇଁ ବନ୍ଧ ପରିକର ହୋଇ, ହିଂସାତ୍ମକ ପଦ୍ଧା ଓ ଆତଙ୍କରାଜର ଆଶ୍ରୟ ନେଲେ । ଜାର ଆଲେକ୍ଜାଣ୍ଡର ଦ୍ଵିତୀୟ ୧୮୮୯ ରେ ନିହିଲିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ନିହତ ହେଲେ ।

୫. ଲେନିନ୍ଙ୍କ ପ୍ରଭାବ

ରୁଷର ଜଣେ ମହାନ ବିପ୍ଳବୀ ଲେନିନ୍ କାର୍ଲମାର୍କସଙ୍କ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରା ଦ୍ଵାରା ଗଭୀର ଭାବରେ ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇଥିଲେ । ୧୮୭୦ ମସିହାରେ ସେ ଏକ ମଧ୍ୟବିତ୍ତ ପରିବାରରେ ଜନ୍ମଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । କାଜନ୍ ବିଶ୍ଵବିଦ୍ୟାଳୟରେ ସେ ଆଇନ୍ ଛାତ୍ର ରୂପେ ଅଧ୍ୟୟନ କଲାବେଳେ ମାର୍କସବାଦ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଭାବିତ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ବୈପ୍ଳବିକ ସଂଗଠନ ସହିତ ଗୋପନ ସମ୍ପର୍କ ରଖୁଥିଲେ । ତାଙ୍କ ବଡ଼ଭାଇଙ୍କ ଅନ୍ୟାୟ ମୃତ୍ୟୁବଶ୍ଚ ପାଇଁ ସେ ତୀବ୍ର

ପ୍ରତିକ୍ରିୟା ପ୍ରକାଶ କରିବା ସହିତ ଜାରତନ୍ତ୍ରର ଦୃଢ଼ ବିରୋଧୀ ଥିବାରୁ, ତାଙ୍କୁ ଜାର ଦ୍ଵିତୀୟ ନିକୋଲାସ ବନ୍ଦୀ କରି ସାଇବେରିଆରେ ନିର୍ବାସନ ଦଣ୍ଡ ଦେଇଥିଲେ । ସେଠାରୁ ଫେରି ସେ ୧୯୦୦ ମସିହାରୁ ଦୀର୍ଘ ୧୭ ବର୍ଷ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସୁଇଜରଲ୍ୟାଣ୍ଡରେ ଅବସ୍ଥାନ କରିଥିଲେ । ସେଠାରୁ ସେ ରୁଷ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କୁ ଜାରତନ୍ତ୍ର ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରେରଣା ଦେବାକୁ ଲାଗିଲେ । ୧୯୦୫ ମସିହାରେ ଜାରଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆନ୍ଦୋଳନ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ସେ ଅଳ୍ପ ସମୟ ପାଇଁ ରୁଷିଆକୁ ଆସି ମସ୍କୋ, ପେଟ୍ରୋଗ୍ରାଡ଼ ଆଦି ମୁଖ୍ୟ ସହରଗୁଡ଼ିକରେ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ସୋଭିଏତ୍

ଲେନିନ୍

(Soviet) ବା ଗୁପ୍ତ ସମିତି ଗଠନ କରି ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । ଜାର ଏହି ସଂଗଠନକୁ ବେଆଇନ୍ ଘୋଷଣା କରି ବିଦ୍ରୋହକୁ ଦୃଢ଼ ହସ୍ତରେ ଦମନ କରିବାରୁ ଲେନିନ୍ ଦେଶଛାଡ଼ି ବିଦେଶକୁ ପଳାଇବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ ।

ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିବା ବେଳେ ରୁଷିଆରେ ଦାରୁଣ ସାମରିକ ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଘଟିଲା । ଏହାର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଲେନିନ୍ ଜର୍ମାନୀ ସାହାଯ୍ୟରେ ସ୍ଵଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲେ । ଲେନିନ୍ଙ୍କ ଅନୁଗତ ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଲିଓନ୍ ତ୍ରୋଟ୍ସ୍କି (Leon Trotsky) ଓ ଜୋସେଫ ଷ୍ଟାଲିନ୍ (Joseph Stalin) ଥିଲେ ଅନ୍ୟତମ । ସେମାନେ ଲେନିନ୍ଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ପୂରଣ କରିବାରେ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ସହଯୋଗ ଓ ସମର୍ଥନ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲେ ।

୧୯୦୩ ମସିହାରେ ରୁଷର ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବିଭାଜନ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା । ଯେଉଁ ଅଧିକ ଉଗ୍ରବାଦୀ ସଭ୍ୟମାନେ ଲେନିନ୍ଙ୍କ ନେତୃତ୍ଵରେ ପୃଥକ୍ ହୋଇଗଲେ, ସେମାନେ ବଲ୍‌ସେଭିକ୍ (Bolshevik) ନାମରେ ଏବଂ ମଧ୍ୟମପନ୍ଥୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ମନ୍‌ସେଭିକ୍ (Monshevik) ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ ।

୬. ଆଶୁ କାରଣ

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵ ଯୁଦ୍ଧରେ ବ୍ରିଟେନ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ସହିତ ରୁଷିଆ ଯୋଗ ଦେଇ ଜର୍ମାନୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କଲା । ମାତ୍ର ରୁଷରେ ଜନମତ ଯୁଦ୍ଧ ବିରୋଧୀ ଥିଲା ଏବଂ ତାର ସୈନ୍ୟବାହିନୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ଦୁର୍ବଳ ଥିବାରୁ, ଜର୍ମାନୀର

ସଂଗଠିତ ସାମରିକ ଶକ୍ତି ସମ୍ମୁଖରେ ଅପ୍ରସ୍ତୁତ ରୁଷ ବାହିନୀ ଶୋଚନୀୟ ଭାବରେ ହାର ମାନିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲା । ହଠାତ୍ ଦେଶରେ ଉତ୍କଟ ଖାଦ୍ୟାଭାବ ଦେଖା ଦେଇ ପରିସ୍ଥିତିକୁ ଅଧିକ ସଙ୍କଟମୟ କରିଦେଲା । ଫଳରେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ରୁଷ ସୈନ୍ୟ ଜର୍ମାନମାନଙ୍କ ହାତରେ ପରାଜୟ ବରଣ କରି ଜୀବନ ହରାଇଲେ ବା ବନ୍ଦୀ ହେଲେ । ହତୋତ୍ସାହ ଓ ଦୁର୍ବଳ ରୁଷ ସୈନ୍ୟମାନେ ଆଉ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାକୁ ସମ୍ମତ ନହୋଇ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସହ ମିଶି ବିଦ୍ରୋହ କରିବାକୁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ । କର ଭାରରେ ପ୍ରଜାମାନେ ଅତିଷ୍ଠ ହେଲେ । କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକମାନେ ଧର୍ମଘଟ ଆରମ୍ଭ କରିଦେଲେ । କ୍ରମଶଃ ରୁଷିଆର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅବସ୍ଥା ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇ ଉଠିଲା । ଅବଶେଷରେ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ରୁଷର ଏହି ଦୁର୍ଗତି ପାଇଁ ଜାରିନାଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରଭାବ ବିସ୍ତାର କରିଥିବା ଶଠ ରାସପୁଟିନ୍କୁ ଦାୟୀକରି ତାଙ୍କୁ ୧୯୧୬ ମସିହାରେ ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର କରି ହତ୍ୟା କଲେ ।

ଏହିପରି ଭାବରେ ରୁଷିଆ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ଅସନ୍ତୋଷ; ଅତ୍ୟାଚାର, ବିଶୃଙ୍ଖଳା, ଷଡ଼ଯନ୍ତ୍ର ଓ ବିଦ୍ରୋହର ଏକ ବାରୁଦ ସ୍ତୁପରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଓ ରୁଷିଆର ପରବର୍ତ୍ତୀ ଘଟଣାବଳୀ ଉକ୍ତ ବାରୁଦ ସ୍ତୁପରେ ଅଗ୍ନି ସଂଯୋଗ କରି ପ୍ରବଳ ବିସ୍ଫୋରଣ ଘଟାଇବାରେ ସମର୍ଥ ହୋଇଥିଲା ।

ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ

୧୯୧୭ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୮ ତାରିଖ ଦିନ ରୁଷିଆର ରାଜଧାନୀ ପେଟ୍ରୋଗ୍ରାଡ଼ (ପିଟସବର୍ଗ) ଠାରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ଧର୍ମଘଟ ଘୋଷଣା କଲେ । ବିପ୍ଳବୀମାନଙ୍କର ସ୍ଲୋଗାନ ଥିଲା “ରୋଟି ଓ ସ୍ୱାଧିନତା” । ସାଧାରଣ ଜନତା ସେମାନଙ୍କ ସହିତ ଯୋଗଦେଲେ । ବିକ୍ଷୋଭ ପ୍ରବଳ ହେଲା । ବିପ୍ଳବୀମାନେ ସରକାରୀ କୋଠାବାଡ଼ି ଦଖଲ କରିନେବା ସହିତ, କାରାଗାର ଭାଙ୍ଗି ରାଜନୈତିକ ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କୁ ବନ୍ଦୀ ମୁକ୍ତ କଲେ । ବିକ୍ଷୋଭକୁ ଦମନ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଜାର ସୈନ୍ୟବାହିନୀକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ; ମାତ୍ର ସେମାନେ ବିପ୍ଳବୀ ମାନଙ୍କ ସହିତ ହାତ ମିଳାଇବାରୁ ଅବସ୍ଥା ଅଧିକ ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇପଡ଼ିଲା । ୧୯୧୭ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୨ ତାରିଖ ଦିନ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ପେଟ୍ରୋଗ୍ରାଡ଼ ସହର ଦଖଲ ପରେ ମସ୍କୋ ସହର ମଧ୍ୟ ଦଖଲ କରିନେଲେ । ବିପ୍ଳବର ପରିଚାଳନା ପାଇଁ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୪ ତାରିଖରେ ଶ୍ରମିକ ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଏକ ବିପ୍ଳବୀ ପରିଷଦ ବା ସୋଭିଏଟ୍ (Revolutionary commune or Soviet) ଗଠିତ ହେଲା । ଏପରି କାର୍ଯ୍ୟ ପଦ୍ଧତିରେ ରୁଷିଆର ପାର୍ଲିାମେଣ୍ଟ ବା ଡୁମା (Duma) ର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ସମର୍ଥନ ରହିଥିବାର ସନ୍ଦେହ କରି ଜାର ଦ୍ୱିତୀୟ ନିକୋଲାସ୍ ଡୁମାକୁ ଭାଙ୍ଗି ଦେବାକୁ ଆଦେଶ ଦେଲେ । ମାତ୍ର ଡୁମାର ସଂଖ୍ୟାଧିକ ପ୍ରଗତିଶୀଳ ସଦସ୍ୟ ଏହି ଆଦେଶକୁ ଅମାନ୍ୟ କରି ବିପ୍ଳବକୁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସମର୍ଥନ କରିବା ସହିତ ଜାରଙ୍କୁ ଅବିଳମ୍ବେ ସିଂହାସନ ତ୍ୟାଗ କରିବାକୁ ନିର୍ଦ୍ଦେଶ ଦେଲେ । ଅବସ୍ଥା କ୍ରମଶଃ ଗୁରୁତର ଆକାର ଧାରଣ କରିବାରୁ ଏବଂ ସିଂହାସନ ରକ୍ଷା ପାଇଁ ଜାରଙ୍କ ସମସ୍ତ ଉଦ୍ୟମ ବିଫଳ ହେବାରୁ, ଅବଶେଷରେ ୧୯୧୭ ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୫ ରେ ଜାର ସିଂହାସନ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ରୁଷିଆରୁ ପଳାୟନ କଲେ । ରୁଷିଆରେ ଦୀର୍ଘ ୩୦୦ ବର୍ଷରୁ ଉର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ରୋମାନୋଭ ରାଜବଂଶର ଏକଚ୍ଛତ୍ର ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟିଲା । ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଥମ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଶେଷ ହେଲା । ରୁଷ ଦେଶର ତତ୍କାଳୀନ ବର୍ଷପଞ୍ଜୀ ଅନୁସାରେ ଫେବୃୟାରୀ ୨୭ ତାରିଖ ଦିନ ଜାରଙ୍କର ପତନ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହି ବିପ୍ଳବକୁ ଫେବୃୟାରୀ ବିପ୍ଳବ କୁହାଯାଏ ।

ମନଶେଷିକ ଆନ୍ଦୋଳନ : ଅସ୍ଥାୟୀ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା

୧୯୧୭ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୫ ତାରିଖରେ ରୁଷିଆରେ ଜାରତନ୍ତ୍ରର ପତନ ପରେ ପେଟ୍ରୋଗ୍ରାଡ଼ରେ ପ୍ରନ୍ସ ଲୋଭ (Prince Lovov) କି ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ ଅସ୍ଥାୟୀ ବା ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତୀକାଳୀନ ସରକାର ଗଠିତ ହେଲା । ଏହି ସରକାରର ଅଧିକାଂଶ ସଦସ୍ୟ ମୁଖ୍ୟତଃ ପ୍ରଗତିପନ୍ଥୀ ଗଣତନ୍ତ୍ରବାଦୀ ଥିଲେ । ଏହି ସରକାର ଅନେକ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କାର ଗ୍ରହଣ କରିବା ସହିତ ଅନ୍ତିମ ବିଜୟ ହାସଲ କରିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ତାଲୁ ରଖିବା ପାଇଁ ନିଷ୍ପତ୍ତି ଗ୍ରହଣ କଲେ । କିନ୍ତୁ ଅନଗ୍ରସର ତଥା ବିପ୍ଳବ ଅଧୁଷିତ ରୁଷିଆରେ ସେତେବେଳେ ରାଜନୈତିକ ସଂସ୍କାର ଅପେକ୍ଷା ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂସ୍କାରର ଅଧିକ ଆବଶ୍ୟକତା ଥିଲା । ସୁତରାଂ ନୂତନ ସରକାରଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟ କଳାପରେ ଅସନ୍ତୋଷ ପ୍ରକାଶ କରି ମଧ୍ୟମପନ୍ଥୀ ସମାଜବାଦୀ ବା ମନଶେଷିକମାନେ ଏହି ସରକାରର ପତନ ଘଟାଇ ସେମାନଙ୍କର ନେତା ଆଲେକ୍ସାଣ୍ଡର କେରେନେସ୍କି (Alexander Kerensky) କି ନେତୃତ୍ୱରେ ଏକ ଅସ୍ଥାୟୀ ସରକାର ଗଠନ କଲେ । କିନ୍ତୁ ନୂତନ ସରକାର ରୁଷ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ଚାରୋଟି ମୁଖ୍ୟ ଦାବୀ ଅର୍ଥାତ୍ ଦେଶରେ ଶାନ୍ତିରକ୍ଷା, ଜମି ଉପରେ କୃଷକର ଅଧିକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା, ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା କାରଖାନା ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ଓ ଅଣ-ରୁଷବାସୀଙ୍କୁ ସମାନ ସୁବିଧା ସୁଯୋଗ ବାନ୍ତି କରିବାରେ ଅସମର୍ଥ ହେବାରୁ ଏହି ସରକାର ବିରୋଧରେ ଜନ ଅସନ୍ତୋଷ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ମାର୍ଚ୍ଚସ୍ୱାଦୀ ବିପ୍ଳବୀମାନେ କେରେନେସ୍କିଙ୍କ ମନଶେଷିକ ସରକାରକୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ କୁଣ୍ଠା ପ୍ରକାଶ କଲେ । ସେମାନେ ଏକ ପ୍ରକୃତ ସମାଜବାଦୀ ସରକାର ଗଠନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତ ହେଲେ ।

ବିପ୍ଳବ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ : ବଲଶେଷିକ ଆନ୍ଦୋଳନ

ରୁଷିଆର ଏହି ଘଡ଼ିସନ୍ଧି ସମୟରେ ସୁଇଜରଲାଣ୍ଡରେ ନିର୍ବାସିତ ଜୀବନଯାପନ କରୁଥିବା ଲେନିନ୍ ରୁଷକୁ ଫେରିଆସି ବିଦ୍ରୋହୀ ସୋଭିଏତ୍ ଓ ବଲଶେଷିକମାନଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କଲେ । କଳକାରଖାନାର ଶ୍ରମିକ ସଂପ୍ରଦାୟ, କୃଷକ ଶ୍ରେଣୀ ଓ ସୈନିକମାନେ ମିଳିତ ଭାବରେ ସାମ୍ୟବାଦ ରାଷ୍ଟ୍ର ଗଠନ କରି ସାମ୍ୟବାଦର ସୁଫଳ ଭୋଗ କରିବା ଥିଲା ଲେନିନ୍ଙ୍କର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ୧୯୧୭ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୭-୭ ତାରିଖ ମଧ୍ୟ ରାତ୍ରିରେ ବଲଶେଷିକ ବିଦ୍ରୋହୀମାନେ ପେଟ୍ରୋଗ୍ରାଡ଼ ସହରର ସାମରିକ ଦୁର୍ଗ, ସୈନ୍ୟ ଛାଉଣି, ରେଲୱେସ୍ଟେସନ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତ ମୁଖ୍ୟସ୍ଥାନ ଅଧିକାର କରିନେଲେ । ଫଳରେ କେରେନେସ୍କି ସରକାରର ପତନ ହେଲା । କେରେନେସ୍କି ଦେଶଛାଡ଼ି ପଳାୟନ କଲେ । ୧୯୧୭ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ୭ ତାରିଖ ଦିନ ରୁଷିଆରେ ଲେନିନ୍ଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ବଲଶେଷିକ ଦଳ କ୍ଷମତା ଗ୍ରହଣ କରି ସୋଭିଏତ୍ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର (Soviet Republic) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ରୁଷିଆରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅବସାନ ହେଲା । ରୁଷ ଦେଶର ବର୍ଷପଞ୍ଜୀ ଅନୁସାରେ ଏହି ବିପ୍ଳବ ଅକ୍ଟୋବର ୨୫ ତାରିଖରେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିବାରୁ ଏହାକୁ ଅକ୍ଟୋବର ବିପ୍ଳବ ଭାବରେ ନାମିତ କରାଯାଇଛି ।

୧୯୧୭ର ଫେବୃଆରୀ ବିପ୍ଳବ ଥିଲା ଏକ ରାଜନୈତିକ ବିପ୍ଳବ । ଏଥିରେ ଜାରମାନଙ୍କର ନିରାକୃଷ୍ଟ ସ୍ୱେଚ୍ଛାଚାରୀ ଅବସାନ ଘଟି ଏକ ବୈଧାନିକ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଅପର ପକ୍ଷରେ ଅକ୍ଟୋବର ବିପ୍ଳବ ଥିଲା

ଏକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ବିପ୍ଳବ, ଯେଉଁଥିରେ ବୁର୍ଜୁଆ ସରକାରର ପତନ ଘଟି କୃଷକ ଓ ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଫେବୃୟାରୀ ବିପ୍ଳବରେ ମନଶେଷିକମାନେ କ୍ଷମତା ଦଖଲ କରିଥିବା ସ୍ଥଳେ ଅକ୍ଟୋବର ବିପ୍ଳବରେ ବଳଶେଷିକମାନଙ୍କର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଫେବୃୟାରୀ ବିପ୍ଳବରେ କେବଳ ଶାସନ ପଦ୍ଧତି, ସାମାଜିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଓ ଆର୍ଥିକ ସଂଗଠନରେ କିଛି ମୌଳିକ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା । ମାତ୍ର ଅକ୍ଟୋବର ବିପ୍ଳବ ଥିଲା ଅତ୍ୟନ୍ତ ମହତ୍ତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ଓ ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ । ଏହି ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଭାବ ପୃଥ୍ବୀର ସମସ୍ତ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ତେଣୁ ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ଇତିହାସରେ ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା ରୂପେ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଲାଭ କରିଛି ।

ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ଫଳାଫଳ

ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ଆଶୁ ତଥା ସୁଦୂର ପ୍ରସାରୀ ଫଳାଫଳ ମାନ ଦେଖିବାକୁ ମିଳେ ।

ଆଶୁ ଫଳାଫଳ

୧. ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ଜାର ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟି ଏକ ନୂଆ ସରକାର ଗଠିତ ହେଲା ଓ ଲେନିନ୍ ତାହାର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲେ । ସମୟକ୍ରମେ ଲେନିନ୍ ସରକାର ଜାର ପରିବାରକୁ ହତ୍ୟା କରି ଦେଶରେ ଶ୍ରମିକ, କୃଷକ ଓ ସୈନିକମାନଙ୍କୁ ନେଇ “ସର୍ବହରାର ନିରକ୍ଷୁଣ ଶାସନ” (Dictatorship of the Proletariate) ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ୧୯୧୮ ଜୁଲାଇ ୧୦ ତାରିଖରେ ରୁଷିଆରେ ମାର୍କ୍ସବାଦୀ ଆଦର୍ଶରେ ଏକ ସମ୍ବିଧାନ ପ୍ରଣୟନ କରାଯାଇ ଏହାର ନିର୍ଦ୍ଦେଶାନୁଯାୟୀ ଏକ ଗଣତନ୍ତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରର ଉଦ୍ଭବ ହେଲା । ୧୯୨୩ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସରେ ଏହି ରାଷ୍ଟ୍ର “ସୋଭିଏତ୍ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ସଂଘ” (Union of Soviet Socialist Republic, USSR) ନାମରେ ନାମିତ ହୋଇ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅନ୍ୟତମ ଶକ୍ତି ରୂପେ ପରିଗଣିତ ହେଲା ।

୨. ରୁଷରେ ସାମ୍ୟବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଉପଯୁକ୍ତ ପରିବେଶ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଲେନିନ୍ ସରକାର ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରୁ ଓହରି ଆସି ଜର୍ମାନୀ ସହିତ ୧୯୧୮ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୩ ତାରିଖ ଦିନ ବ୍ରେଷ୍ଟ-ଲିଟୋଭସ୍କ (Treaty of Brest-Litovsk) ରୁକ୍ତି ସ୍ୱାକ୍ଷର କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ରୁଷିଆକୁ ପଶ୍ଚିମ ପ୍ରଦେଶର ଏକ ବିରାଟ ଅଞ୍ଚଳ ଜର୍ମାନୀକୁ ହସ୍ତାନ୍ତର କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା ।

୩. ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ରୁଷିଆରେ ସମସ୍ତ ପ୍ରକାର ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ସମ୍ପତ୍ତିର ଉଚ୍ଛେଦ ତଥା ଜାତୀୟକରଣ କରାଯାଇ, କୃଷକମାନଙ୍କୁ ଚାଷ କରିବା ପାଇଁ ଜମି ପ୍ରଦାନ କରାଗଲା । କୃଷି ଉତ୍ପାଦନ ଓ କୃଷି ବଣ୍ଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ତଦାରଖ କରିବା ପାଇଁ କୃଷକ ସମିତିମାନ ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । ପରେ ପରେ ସହଯୋଗ ସମିତି ମାଧ୍ୟମରେ ସମବାୟ ଚାଷ, ସାର ଓ ଉନ୍ନତ କୃଷି ଯନ୍ତ୍ରପାତିର ବ୍ୟବହାର ଦ୍ୱାରା କୃଷିକ୍ଷେତ୍ରରେ ଅଭୂତପୂର୍ବ ସାଫଲ୍ୟ ହାସଲ କରାଗଲା । ସମସ୍ତ ଘରୋଇ ସମ୍ପତ୍ତିର ଉଚ୍ଛେଦ କରାଯିବା ପରେ ରୁଷିଆରେ ଏକ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ (Classless Society) ର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା ।

୪. ପୁଞ୍ଜିପତିମାନଙ୍କ ଅଧୀନରେ ଥିବା ଶିଳ୍ପ କାରଖାନାଗୁଡ଼ିକୁ ବିନା କ୍ଷତି ପୂରଣରେ ଜାତୀୟକରଣ କରି, ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପରିଚାଳନାଧୀନ କରାଗଲା । ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଶ୍ରମକୁ ବାଧ୍ୟତାମୂଳକ କରିବା ସହିତ, ଉତ୍ପାଦନ ଓ ବଣ୍ଟନ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ପାଇଁ ଶ୍ରମିକ ସମିତିମାନ ଗଠନ କରାଗଲା । ଦେଶରୁ ପୁଞ୍ଜିପତିମାନେ ବିଦାୟ ନେଲେ । ଦେଶରେ ଥିବା ଜୀବନବାମା କମ୍ପାନୀ, ରେଳପଥ ଓ ବୃହତ୍ ଶିଳ୍ପାନୁଷ୍ଠାନଗୁଡ଼ିକୁ ବ୍ୟକ୍ତି ବିଶେଷଙ୍କ ନିୟନ୍ତ୍ରଣରୁ ମୁକ୍ତ କରାଯାଇ ଜାତୀୟ ସମ୍ପତ୍ତି ରୂପେ ଗଣ୍ୟ କରାଗଲା ।

୫. ପଞ୍ଚବାର୍ଷିକ ଯୋଜନା ଓ ୧୯୨୧ର ନୂତନ ଅର୍ଥନୈତିକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ମାଧ୍ୟମରେ ଦେଶରେ ରହିଥିବା ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ଅସମାନତାକୁ ଦୂର କରିବା ପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା କରାଗଲା । ଯାହା ଫଳରେ ବୃହତ୍ ଶିଳ୍ପାନୁଷ୍ଠାନମାନ ରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ନିୟନ୍ତ୍ରଣାଧୀନରେ ରଖାଯାଇ, କ୍ଷୁଦ୍ର କଳକାରଖାନାଗୁଡ଼ିକୁ ୧୫ରୁ ୨୦ ଜଣ ଶ୍ରମିକଙ୍କ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ପରିଚାଳନାଧୀନ କରାଗଲା । ଏଥିପାଇଁ ବିଦେଶୀ ପୁଞ୍ଜି ବିନିଯୋଗ ପାଇଁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରାଗଲା । ଫଳରେ ରୁଷିଆରେ କଠୋର ସାମ୍ୟବାଦ ବଦଳରେ କୋମଳ ସାମ୍ୟବାଦ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଗଲା ।

୬. ଲେନିନ୍ଙ୍କ ଉଗ୍ର ସଂସ୍କାର ବିରୁଦ୍ଧରେ କ୍ଷତିଗ୍ରସ୍ତ ପୁଞ୍ଜିପତି ସଂପ୍ରଦାୟ, ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ, ପୁରାତନପନ୍ଥୀ ଧର୍ମଯାଜକ ଏପରିକି ମନଶେଉଜିମାନେ ମଧ୍ୟ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ କଲେ । ତେଣୁ ନୂତନ ସରକାର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଶତ୍ରୁମାନଙ୍କୁ କଠୋର ହସ୍ତରେ ଦମନ କଲେ । ବନ୍ଦୀ ଜାର ଦ୍ୱିତୀୟ ନିକୋଲାସଙ୍କ ପ୍ରତି କେତେକ ରୁଷ ସେନାପତି ଓ ସମ୍ଭ୍ରାନ୍ତ ଗଭୀର ଅନୁରକ୍ତ ଥିବା ଜାଣି ଓ ସେମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଅଶାନ୍ତି ସୃଷ୍ଟି ହେବାର ଆଶଙ୍କା କରି ୧୯୧୮ ମସିହା ଜୁଲାଇ ୧୮ ତାରିଖରେ ଜାର ଏବଂ ତାଙ୍କ ପରିବାରବର୍ଗକୁ ଗୁଳି କରି ହତ୍ୟା କରାଗଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଆଦି ମିତ୍ରଶକ୍ତିମାନେ ଲେନିନ୍ଙ୍କ ବିରୋଧରେ ରୁଷିଆର ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ ଗୋଷ୍ଠୀଗୁଡ଼ିକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ ସୈନ୍ୟବଳ ପଠାଇଲେ । ଫଳରେ ରୁଷିଆରେ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟୁଦ୍ଧର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ସୈନ୍ୟମାନେ ଲାଲ୍ ବା ଲୋହିତ ସେନା ନାମ ଧାରଣ କଲାବେଳେ ବିପକ୍ଷ ଦଳର ସୈନ୍ୟମାନେ ଧଳା ବା ଶ୍ୱେତ ସେନା ନାମରେ ପରିଚିତ ହେଲେ । ଏହି ଉଭୟ ପକ୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ସଂଘର୍ଷ ହୋଇ ଶେଷରେ ଲେନିନ୍ଙ୍କ ସୈନ୍ୟମାନେ ବିଜୟ ଲାଭ କଲେ ।

ସୁଦୂରପ୍ରସାରୀ ଫଳାଫଳ

ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ସମଗ୍ର ପୃଥିବୀର ରାଜନୈତିକ, ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିବର୍ତ୍ତନ ପାଇଁ ପଥ ଉନ୍ମୋଚନ କଲା ।

୧. ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ବା ପୁଞ୍ଜିପତି ନାମକ ଦୁଇଟି ଗୋଷ୍ଠୀରେ ବିଭକ୍ତ କରିଦେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱରେ ଏହି ଦୁଇଗୋଷ୍ଠୀ ମଧ୍ୟରେ ନୀତିଗତ ସଂଘର୍ଷ ଓ ବିଭେଦ ଲାଗି ରହି ପୃଥିବୀ କ୍ରମଶଃ ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିଶାଳୀ ସାମରିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଗୋଷ୍ଠୀରେ ପରିଣତ ହୋଇଗଲା । ରୁଷିଆର ନବ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ

ସୋଭିଏତ୍ ସଂଘ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କର ନେତୃତ୍ୱ ନେବା ସ୍ଥଳେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ବା ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀର ନେତୃତ୍ୱ ନେଲା ।

୨. କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମତବାଦ ରୁଷିଆର ସହାୟତାରେ ପୋଲାଣ୍ଡ ହଙ୍ଗେରୀ, ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆ, ଚେକୋସ୍ଲାଭାକିଆ, ରୁମାନିଆ, ବୁଲ୍‌ଗେରିଆ, ଚୀନ ଏବଂ ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ କେତେକ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଗଲା ।
୩. ରୁଷିଆରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମତବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପରେ ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଶକ୍ତିମାନେ ରୁଷିଆ ପକ୍ଷରୁ ସେମାନଙ୍କ ଦେଶରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରାଯିବାର ଆଶଙ୍କା କରି ରୁଷିଆରେ ଅନ୍ତର୍ଯୁଦ୍ଧର ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଥିଲେ । ସେମାନେ ଏଥିରେ ବିଫଳ ହେବାରୁ ଏହାର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱରେ ଦୁଇଟି ଶକ୍ତିଗୋଷ୍ଠୀର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ହେଲା ।
୪. ଅନ୍ୟ ଶିକ୍ଷ ପ୍ରଧାନ ଦେଶଗୁଡ଼ିକର କଳକାରଖାନାରେ କାମ କରୁଥିବା ଶ୍ରମିକମାନେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ମତବାଦ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରଭାବିତ ହେଲେ । କେତେକ ସ୍ଥାନରେ ସେମାନେ କଳକାରଖାନା ଦଖଲ କରିନେଲେ । ତେଣୁ ପୃଥ୍ବୀର ଚାରିଆଡ଼େ ଶାସକଗୋଷ୍ଠୀ ଓ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀମାନେ ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ଓ ମାର୍କସବାଦ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ବିଶ୍ୱବ୍ୟାପୀ ଶ୍ରମିକ ବିପ୍ଳବର ଆଶଙ୍କାରେ ଆଶଙ୍କିତ ହୋଇ ଉଠିଲେ । କାର୍ଲମାର୍କସ୍ ଆହ୍ୱାନ ଦେଇ ଯାଇଥିଲେ - “ବିଶ୍ୱର ଶ୍ରମିକମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହୁଅ । ବିପ୍ଳବ ଦ୍ୱାରା କେବଳ ବନ୍ଧନ-ଶିକୁଳି ଛଡ଼ା ତୁମର ଆଉ କିଛି ହରାଇବାର ନାହିଁ ।” ଏ ସବୁ ଦେଖି ଅନେକ ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ରାଷ୍ଟ୍ର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ କଲ୍ୟାଣମୂଳକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଗ୍ରହଣ କଲେ ।
୫. ୧୯୧୯ ମସିହାରେ ମସ୍କୋରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଉକ୍ତ ସମ୍ମିଳନୀ ତୃତୀୟ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବା କୋମିଣ୍ଟର୍ଣ୍ଣ (Third International or Kumintern) ନାମରେ ସୁବିଖ୍ୟାତ । ଏହି ସଂସ୍ଥା ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟମାନଙ୍କ ସହିତ ଉତ୍ତମ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲା । ଏହା ଏସିଆର ପରାଧୀନ ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ମିଶି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱର ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ବିପ୍ଳବ ଆରମ୍ଭ କରିବା ନିମିତ୍ତ ଏକ ଯୋଜନା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱ ରାଜନୀତିରେ ଏକ ସଂଘର୍ଷର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା ।
୬. ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଇଟାଲୀରେ ଶ୍ରମିକ ଅଶାନ୍ତି ତୀବ୍ରତର ହୋଇ ଆନ୍ଦୋଳନର ରୂପ ନେଲା । ଇଟାଲୀର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ସରକାର ଏହି ଶ୍ରମିକ ଆନ୍ଦୋଳନର ଉଚିତ ମୁକାବିଲା କରି ନ ପାରିବାରୁ ଇଟାଲୀର ପୁଞ୍ଜିପତି ଓ ଶିଳ୍ପୋଦ୍ୟୋଗୀମାନେ ଗୋପନରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ଓ ସାମ୍ୟବାଦୀ ବିରୋଧୀ ମୁସୋଲିନୀଙ୍କ ପାସିଷ୍ଟ ଦଳକୁ ସମର୍ଥନ ଦେବାକୁ ବାଧ୍ୟ ହେଲେ । ଫଳରେ ପାସିଷ୍ଟମାନେ ହିଂସାକାଣ୍ଡ ଦ୍ୱାରା ସାମ୍ୟବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନ ଓ ଶ୍ରମିକ ଅଶାନ୍ତିକୁ ଦମନ କଲେ । ଅନୁରୂପ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଜର୍ମାନୀରେ ହିଟଲରଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ଦମନ କରାଯାଇ ନାଜିବାଦ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଗଲା । ଫଳରେ ଇଉରୋପରେ ପୁନର୍ବାର ଏକଛତ୍ରବାଦ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଲା ।

ଏଣୁ ରୁଷର ବିପ୍ଳବ ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସର ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ଘଟଣା । ଏହାର ପ୍ରଭାବ କେବଳ ରୁଷିଆ ମଧ୍ୟରେ ସୀମିତ ନରହି ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବ ରୁଷ ଦେଶରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ମାର୍କସଙ୍କ

ସିଦ୍ଧାନ୍ତକୁ ସାକାର କରିବାର ପଥ ସୁଗମ କରିଥିଲା । ବିପ୍ଳବ ପରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ରୁଷିଆରେ ପ୍ରଗତିର ପଥ ପ୍ରଶସ୍ତ ହେବା ସହିତ ଏହା ସାମରିକ, ଆର୍ଥିକ ଓ ରାଜନୈତିକ ଦୃଷ୍ଟିକୋଣରୁ ଏକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ରାଷ୍ଟ୍ରର ମର୍ଯ୍ୟାଦା ଲାଭ କଲା ।

ସାରାଂଶ

୧୯୧୭ ମସିହାର ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସର ଏକ ବିଖ୍ୟାତ ଅଧ୍ୟାୟ । ଏହି ବିପ୍ଳବ ରୁଷିଆରେ ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଆଣିବା ସହିତ ବିଶ୍ୱରେ ଏକ ନୂତନ ମତବାଦ ଓ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ୟମାରମ୍ଭ କଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଧାନ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଥିଲା - ସାମ୍ୟବାଦ, ଶ୍ରମିକ ସଂପ୍ରଦାୟର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଓ ସମାଜରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମତା ସ୍ଥାପନ । ଏହି ବିପ୍ଳବ ରୁଷିଆର ଶ୍ରମିକ ଶ୍ରେଣୀ ବା ପ୍ରୋଲେଟାରିଏଟ୍ ଦ୍ୱାରା ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ବିପ୍ଳବର ବହୁ କାରଣ ମଧ୍ୟରୁ ସାମାଜିକ ଅସମତା ଓ ଅସନ୍ତୋଷ, ଅର୍ଥନୈତିକ କାରଣ, ଜାରଙ୍କର ନିରକ୍ଷୁଣ ଶାସନ, ରୁଷର ଅମଲା ଓ ସୈନ୍ୟମାନଙ୍କର ଅପାରଗତା, ରୁଷ-ଜାପାନ ଯୁଦ୍ଧର ପ୍ରଭାବ, ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରଭୃତିକୁ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇଥାଏ । ୧୯୧୭ ମସିହା ମାର୍ଚ୍ଚ ୮ ତାରିଖ ଦିନ ରୁଷିଆର ରାଜଧାନୀ ପେଟ୍ରୋଗ୍ରାଡ଼ରେ ଶ୍ରମିକମାନେ ଧର୍ମଘଟ ଘୋଷଣା କଲେ । ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୫ ତାରିଖରେ ଜାରତନ୍ତ୍ରର ପତନ ପରେ ଏକ ଅସ୍ଥାୟୀ ବା ମଧ୍ୟବର୍ତ୍ତକାଳୀନ ସରକାର ଗଠିତ ହେଲା । ବିପ୍ଳବର ଦ୍ୱିତୀୟ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ନେତୃତ୍ୱ ନେଇଥିଲେ ବଲଶେଭିକ୍ ଦଳର ନେତା ଲେନିନ୍ । ତାଙ୍କ ନେତୃତ୍ୱରେ ନଭେମ୍ବର ୭, ୧୯୧୭ରେ ରୁଷିଆରେ ଲେନିନ୍ଙ୍କର ବଲଶେଭିକ୍ ଦଳ କ୍ଷମତା ଗ୍ରହଣ କରି ସୋଭିଏଟ୍ ସାଧାରଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କଲେ । ଏହି ବିପ୍ଳବ ଫଳରେ ରୁଷିଆରେ ନୂଆ ଶାସନ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ବିପ୍ଳବର ପ୍ରଭାବରେ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଚିନ୍ତାଧାରାରେ ଏକ ଯୁଗାନ୍ତକାରୀ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଲା । ପ୍ରଥମ ଥର ପାଇଁ ମାର୍କ୍ସଙ୍କ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସାକାର କରିବାର ପଥ ସୁଗମ ହୋଇଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ପ୍ରୋଲେଟାରିଏଟ୍ କେଉଁମାନଙ୍କୁ କୁହାଯାଉଥିଲା ?

(i) ସାମନ୍ତ ଗୋଷ୍ଠୀ (ii) ପୁରୋହିତ ଗୋଷ୍ଠୀ (iii) ବୁଦ୍ଧିଜୀବୀ ଗୋଷ୍ଠୀ (iv) ସର୍ବହରା ଗୋଷ୍ଠୀ

(ଖ) ରୁଷିଆରେ ରାଜତ୍ୱ କରୁଥିବା ରାଜବଂଶର ନାମ କ’ଣ ଥିଲା ?

(i) ବୁର୍ବୋ

(ii) ହାବସବର୍ଗ

(iii) ରୁସ୍ତର

(iv) ରୋମାନୋଭ

- (ଗ) ରୁଷ ବିପ୍ଳବ କେବେ ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ୧୯୦୫ (ii) ୧୯୧୨ (iii) ୧୯୧୭ (iv) ୧୯୨୦
- (ଘ) ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ସମୟରେ ରୁଷିଆର ଜାର କିଏ ଥିଲେ ?
 (i) ପ୍ରଥମ ନିକୋଲାସ (ii) ଦ୍ଵିତୀୟ ନିକୋଲାସ
 (iii) ପ୍ରଥମ ଆଲେକଜାଣ୍ଡର (iv) ଦ୍ଵିତୀୟ ଆଲେକଜାଣ୍ଡର
- (ଙ) ରୁଷିଆର ସଂସଦକୁ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ?
 (i) ଡୁମା (ii) ଡାଏର (iii) ସିନେଟ (iv) ଏପରସ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ରୁଷ ଜାପାନ ଯୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଖ) କାର୍ଲମାର୍କସ ଓ ଏଞ୍ଜେଲସ ମିଶି _____ ପୁସ୍ତକ ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ ।
- (ଗ) ଦ୍ଵିତୀୟ ଆଲେକଜାଣ୍ଡର _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ନିହତ ହୋଇଥିଲେ ।
- (ଘ) ଲେନିନ୍ ଗଠନ କରିଥିବା ଗୁପ୍ତ ସମିତିର ନାଁ _____ ଥିଲା ।
- (ଙ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ସମୟରେ ରୁଷିଆ ଜର୍ମାନୀ ସହିତ _____ ସନ୍ଧି ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିଥିଲା ।
- (ଚ) ମନଶେଖିଜମାନଙ୍କର ନେତା _____ ଥିଲେ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ରୁଷ ବିପ୍ଳବ କେବେ ସଂଘଟିତ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାକୁ କାହିଁକି ପ୍ରୋଲେଟେରିଏଟ୍ ବିପ୍ଳବ କୁହାଯାଏ ?
- (ଖ) ରୁଷର ରାଜାଙ୍କୁ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ? ସେମାନେ କେଉଁରାଜ ବଂଶର ଲୋକ ?
- (ଗ) ମୁକ୍ତିଦାତା ଜାର କିଏ ? ତାଙ୍କୁ ଏପରି କୁହାଯାଏ କାହିଁକି ?
- (ଘ) ରାସପୁଟିନ କିଏ ? ସେ କାହାକୁ ପ୍ରଭାବିତ କରିଥିଲେ ?

- (୫) ରୁଷ-ଜାପାନ ଯୁଦ୍ଧ କେବେ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ଫଳାଫଳ କ'ଣ ଥିଲା ?
 - (୬) ବଳସେଭିକ ଓ ମନଶେଭିକ କ'ଣ ?
 - (୭) ରୁଷିଆର ବୈପ୍ଳବିକ ଚିନ୍ତାଧାରା ପ୍ରଚାର କରିଥିବା ମନିଷୀମାନଙ୍କ ନାଁ ଲେଖ ।
 - (୮) ନିହିଲିଜମ୍ କ'ଣ ? ଏହା କେଉଁ ଦାର୍ଶନିକଙ୍କ ଦ୍ଵାରା ପ୍ରଚାରିତ ହୋଇଥିଲା ।
 - (୯) ପେଟ୍ରୋଗ୍ରାଡ୍ ଧର୍ମଘଟ କେବେ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ସ୍ଵାଗୀତ କ'ଣ ଥିଲା ?
 - (୧୦) କାର୍ଲମାର୍କ୍ସ ବିଶ୍ଵର ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କୁ କି ସ୍ଵାଗୀତ ଦେଇଥିଲେ ?
- ୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।
- (କ) ଜାରଙ୍କ ରୁଷୀୟକରଣ ନୀତି କ'ଣ ?
 - (ଖ) ରକ୍ତାକ୍ତ ରବିବାସରୀୟ ହତ୍ୟାକାଣ୍ଡ କ'ଣ ?
 - (ଗ) ଅକ୍ଟୋବର ଇସ୍ତାହାର କ'ଣ ?
 - (ଘ) ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ଲେନିନ୍‌ଙ୍କ ଭୂମିକା କ'ଣ ଥିଲା ?
 - (ଙ) ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ତାତ୍ଵିକ କାରଣ ଲେଖ ।
 - (ଚ) ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ଆଶୁକାରଣ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।
 - (ଛ) ଫେବୃୟାରୀ ବିପ୍ଳବ କିପରି ହେଲା ?
 - (ଜ) ମନଶେଭିକ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆଲୋଚନା କର ।
 - (ଝ) ଅକ୍ଟୋବର ବିପ୍ଳବ କିପରି ହେଲା ?
 - (ଞ) ରୁଷିଆରେ ଶ୍ରେଣୀହୀନ ସମାଜ କିପରି ସ୍ଥାପିତ ହେଲା ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ରୁଷ ବିପ୍ଳବର କାରଣ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ୬ । ରୁଷ ବିପ୍ଳବର ଫଳାଫଳ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୭ । ରୁଷ ବିପ୍ଳବ ଉପରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖ ।
- ୮ । ରୁଷ ବିପ୍ଳବର କାରଣ ଓ ଫଳାଫଳ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।

ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର କାରଣ

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଶେଷର ୨୦ ବର୍ଷ ପରେ ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ୧୯୪୫ ମସିହା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଥମେ ଇଉରୋପ ମହାଦେଶରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ବିଶ୍ଵର ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଅଂଶକୁ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧରେ ଏକ ପକ୍ଷରେ ଥିଲେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ରୁଷିଆ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅନ୍ୟ କେତେକ କ୍ଷୁଦ୍ର ମିତ୍ରରାଷ୍ଟ୍ର । ସେମାନେ ମିତ୍ର ଶକ୍ତି ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଥିଲେ ଜାପାନ, ଜର୍ମାନୀ, ଇଟାଲୀ - ସେମାନେ କେନ୍ଦ୍ରଶକ୍ତି ବା ଅକ୍ଷଶକ୍ତି ନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲେ । ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର ମୁଖ୍ୟତଃ ସାତଟି କାରଣ ଥିଲା ।

୧. ଭର୍ସାଲ୍ ସନ୍ଧି,
୨. ଏକଚତୁର୍ବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ,
୩. ଜାତିସଂଘର ବିଫଳତା,
୪. ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ବିଫଳତା
୫. ଆଦର୍ଶଗତ ବିଭେଦ
୬. ତୁଷ୍ଟୀକରଣ ନୀତି
୭. ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ

୧. ଭର୍ସାଲ୍ ସନ୍ଧି

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବିଜୟୀ ଶକ୍ତିମାନେ ୧୯୧୯ରେ ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜଧାନୀ ପ୍ୟାରିସ୍‌ରେ ଶାନ୍ତିଚୁକ୍ତି କରିବା ପାଇଁ ଏକତ୍ରିତ ହୋଇଥିଲେ । ବିଜୟୀ ଶକ୍ତିମାନେ ଆକ୍ରୋଶମୂଳକ ନୀତି ପରାଜିତ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଅବଲମ୍ବନ କଲେ । ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ପରାଜିତ ଜର୍ମାନୀ ପ୍ରତି କଠୋର ମନୋଭାବ ରଖି ‘ସନ୍ଧି ପ୍ରସ୍ତାବ’ କରିଥିଲେ । ପ୍ୟାରିସ୍ ଶାନ୍ତି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଯୋଗ ଦେଇଥିବା ଜର୍ମାନ ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ବ୍ୟବହାର ପାଇ ନଥିଲେ । ଜର୍ମାନ ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ଉପରେ ଏହି ସନ୍ଧିଚୁକ୍ତି ଗ୍ରହଣ କରିବାକୁ ଚାପ ପକାଯାଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀ ଅନିଚ୍ଛା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହି କଠୋର ଭର୍ସାଲ୍ ସନ୍ଧିରେ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିଥିଲା । ଏହି ସନ୍ଧି ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିବା ଦ୍ଵାରା ଜର୍ମାନୀର ସାମରିକ ଶକ୍ତି ଦୁର୍ବଳ କରି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀର ବହୁଳ ଅଞ୍ଚଳ ଜର୍ମାନୀଠାରୁ କାଢ଼ି ନିଆଯାଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀର ସମସ୍ତ ଉପନିବେଶ ତାଠାରୁ କାଢ଼ି ନିଆଯାଇଥିଲା ।

ଜର୍ମାନୀଠାରୁ ବିପୁଳ ଅର୍ଥ ଯୁଦ୍ଧର କ୍ଷତିପୂରଣ ଆକାରରେ ସଂଗ୍ରହ କରାଯାଇଥିଲା । ତେଣୁ ଜର୍ମାନ ଲୋକମାନେ ଭରସା କରି ସନ୍ଧିକୁ ଜାତୀୟ ଅପମାନ ବୋଲି ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ । ଏହା ଜର୍ମାନୀକୁ ପ୍ରତିକ୍ରିୟାଶୀଳ କରିଥିଲା । ଜର୍ମାନ ଲୋକମାନେ ପ୍ରତିହିଂସା ପରାୟଣ ହୋଇ ଏହି ସନ୍ଧିକୁ ଭାଙ୍ଗିବାକୁ ବନ୍ଧ ପରିକର ହୋଇଥିଲେ । ତେଣୁ ଭରସା କରି ସନ୍ଧିରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର ବୀଜ ବପନ କରାଯାଇଥିଲା ।

୨. ଏକଛତ୍ରବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ

ପରାଜିତ ଜର୍ମାନୀ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ପରେ ପ୍ରବଳ, ଅର୍ଥନୈତିକ ସଂକଟ ଦେଇ ଗତି କରିଥିଲା । ଅର୍ଥନୀତି ଉପରେ ବିରାଟ ଚାପ, କୃଷି ଓ ଶିଳ୍ପର ବିପର୍ଯ୍ୟସ୍ତ ଅବସ୍ଥା ଯୋଗୁ ଜର୍ମାନ ଲୋକମାନଙ୍କର ଜୀବନ ଧାରଣ ମାନ ଦୟନୀୟ ଭାବରେ କମିଯାଇଥିଲା । ଗଭୀର ଜନ ଅସନ୍ତୋଷ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଶାସନ ପଦ୍ଧତିକୁ ଅବମାନନା କଲା । ଏହା ଫଳରେ ଉକ୍ତ ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଶାସନ ଜର୍ମାନୀରେ ମୁଣ୍ଡଟେକି ଉଠିଲା । ଏହି ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଶାସନ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଇଟାଲିରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିବା ଫଳରେ ପ୍ରତିହିଂସାର ବହୁ ବ୍ୟାପିବାକୁ ଲାଗିଲା ଏବଂ ଇଉରୋପରେ ପୁନର୍ବାର ଯୁଦ୍ଧର ବାତାବରଣ ଦେଖାଦେଲା ।

ହିଟଲର

ଜର୍ମାନୀର ଜନ ଅସନ୍ତୋଷର ସୁଯୋଗ ନେଇ ଏଡଲଫ୍ ହିଟଲର ନାମକ ଏକ ବ୍ୟକ୍ତି ଜର୍ମାନୀକୁ ନେତୃତ୍ଵ ନେବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କଲେ । ହିଟଲରଙ୍କ ମତରେ ଜର୍ମାନୀର ନେତାମାନଙ୍କ ଅପାରଗତା ଯୋଗୁଁ ଜର୍ମାନୀ ଉପରେ ଏକ ଅପମାନଜନକ ଶାନ୍ତିରୁକ୍ତି ଲଦି ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀର ପୂର୍ବ ଗୌରବ ଫେରାଇ ଆଣିବାକୁ ସେ ଉଦ୍ୟମ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ ୧୯୨୧ ମସିହାଠାରୁ । ସେ ୧୯୨୧ ରେ ଜାତୀୟ ସମାଜବାଦୀ ଦଳ (National Socialist Party) ଗଠନ କଲେ । ଏହାକୁ ସଂକ୍ଷେପରେ ନାଜିଦଳ କୁହାଯାଇଥିଲା । ଏହି ନାଜିଦଳ ମାଧ୍ୟମରେ ୧୯୩୩ ମସିହାଠାରୁ ହିଟଲର ଏକଛତ୍ରବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଜର୍ମାନୀରେ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ତାହାଙ୍କର ଉକ୍ତ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ନୀତି ଇଉରୋପରେ ଏକ ଅଶାନ୍ତ ପର୍ଯ୍ୟାୟ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା ।

ଜର୍ମାନୀ ପରି ଇଟାଲୀରେ ମୁସୋଲିନୀ ଗୋଟିଏ ନୂତନ ଦଳ ଗଠନ କରିଥିଲେ । ଏହାର ନାମ ଥିଲା ଫାସିଷ୍ଟ ଦଳ (Fascist Party) । ୧୯୨୨ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ମୁସୋଲିନୀଙ୍କର ଫାସିଷ୍ଟ ବାହିନୀ ରୋମନଗରୀକୁ ଅଧିକାର କରିବା ପାଇଁ ଅଗ୍ରସର ହେଲେ । ଏଥିରେ ସଫଳତା ଲାଭ କରି ମୁସୋଲିନ୍ ଇଟାଲୀରେ ଏକଛତ୍ର ଶାସକ

ହୋଇଗଲେ ଏବଂ ଜର୍ମାନୀ ସହିତ ମେଣ୍ଟ ସ୍ଥାପନ କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମରେ ସମୟ ବିନିଯୋଗ କଲେ । ଉଭୟ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଇଟାଲୀର ଉଗ୍ର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଇଉରୋପରେ ଅଶାନ୍ତି ଆଣିଥିଲା ଏବଂ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପଥ ପରିଷ୍କାର କରିଥିଲା । ଏହି କାଳରେ ଜାପାନରେ ସାମରିକବାଦର ପ୍ରତିଷ୍ଠା ମଧ୍ୟ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତିକୁ ବ୍ୟାହତ କରିଥିଲା ।

୩. ଜାତିସଂଘର ବିଫଳତା

ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଜାତିସଂଘ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ୧୯୩୩ ମସିହା ପରେ ଜାତିସଂଘ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାରେ ବିଫଳ ହୋଇଥିଲା । ଜାତିସଂଘର ନିର୍ଦ୍ଦେଶକୁ ଅବଜ୍ଞା କରି ଜର୍ମାନୀ ଇଉରୋପର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳ ଅଧିକାର କଲା । ଜର୍ମାନୀ, ଇଟାଲୀ ଏବଂ ଜାପାନ ବିଶ୍ୱରେ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦୀ ଅଭିଜାନ କରିବା ଫଳରେ ଜାତିସଂଘର ମୁଖ୍ୟ ଭୂମିକା ଗୃହୀତ ହୋଇପାରିଲା ନାହିଁ । ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଦିଗରେ ଜାତିସଂଘର ବିଫଳତା ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପାଇଁ ପଥ ପରିଷ୍କାର କରିଥିଲା ।

୪. ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ପ୍ରଚେଷ୍ଟାର ବିଫଳତା

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ନିମନ୍ତେ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ କୁ ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଦିଆଯାଇଥିଲା । ଜାତିସଂଘ ସମୟରେ ମଧ୍ୟ ଏହା ସ୍ୱସ୍ତଭାବରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଥିଲା । କିନ୍ତୁ ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧପରେ ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ସଶସ୍ତ୍ରୀକରଣ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ଓ କ୍ରମେ ଏହା ଗୁରୁତର ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା ।

୫. ଆଦର୍ଶଗତ ବିଭେଦ

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧପରେ ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଆଦର୍ଶଗତ ବିଭେଦ ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଧାରଣ କରିଥିଲା । ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଆଦି ଦେଶ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ମୂଲ୍ୟବୋଧ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିବା ବେଳେ ଜର୍ମାନୀ, ଇଟାଲୀ ଓ ଜାପାନ ଆଦି ଦେଶ ଏକଚତ୍ରବାଦ ଓ ସାମରିକବାଦରେ ବିଶ୍ୱାସ କରୁଥିଲେ । ଏକଚତ୍ରବାଦୀ ଗୋଷ୍ଠୀ ଭର୍ସାଇ ସନ୍ଧିକୁ ଅବମାନନା କରି ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ନୀତି ପ୍ରସାର ନିମନ୍ତେ ଚେଷ୍ଟିତ ହେଲେ ।

୬. ଦୃଷ୍ଟୀକରଣ ନୀତି

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ଇଉରୋପୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟୀକରଣ ନୀତି ଜର୍ମାନୀର ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ନୀତିକୁ ପ୍ରୋତ୍ସାହିତ କରିଥିଲା । ରୁଷିଆରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ଇଉରୋପୀୟ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ବିକ୍ରତ ଓ ଭୟଭୀତ କରିଥିଲା । ହିଟଲର ଯେତେବେଳେ ରାଇନ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଅଷ୍ଟ୍ରିଆ ଓ ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆ ଅଧିକାର କଲେ ସେତେବେଳେ ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ନୀରବ ଦ୍ରଷ୍ଟା ସାଜିଥିଲେ । ସେମାନେ ରୁଷିଆ ସହିତ ବନ୍ଧୁତା କରି ଏକଚତ୍ରବାଦୀତାକୁ ବିରୋଧ କରିନଥିଲେ । କାରଣ ସେମାନଙ୍କ ମତରେ ରୁଷିଆର ବନ୍ଧୁତ୍ୱ ଜର୍ମାନୀର ଶକ୍ତିବୃଦ୍ଧି ଅପେକ୍ଷା ଅଧିକ ବିପଦ ପୂର୍ଣ୍ଣଥିଲା ।

୭. ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ

ଇଉରୋପର ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ଶାସକମାନେ ସେମାନଙ୍କର ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବା ପାଇଁ ନିଜ ଭିତରେ ମେଣ୍ଟ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିଥିଲେ । ୧୯୩୫ ମସିହାରେ ଆଫ୍ରିକାର ଆବିସିନିଆ ଦେଶକୁ ଆକ୍ରମଣ କରି ଇଟାଲୀର ଶାସକ ମୁସୋଲିନୀ ଅଧିକାର କଲେ । ଏହି ଆକ୍ରମଣ ଓ ଅଧିକାରକୁ ଜର୍ମାନୀର ହିଟଲର ସମର୍ଥନ କରିଥିଲେ । ତେଣୁ ୧୯୩୬ ମସିହାରେ ଇଟାଲୀର ମୁସୋଲିନୀ ଓ ଜର୍ମାନୀର ହିଟଲରଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ସାମରିକ ସନ୍ଧି ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାକୁ ରୋମ-ବର୍ଲିନ ରୁକ୍ତି (Rome Berlin Axis) କୁହାଯାଏ । ୧୯୩୩ ମସିହାରେ ଜର୍ମାନୀ ଜାତିସଂଘରୁ ବାହାରି ଯାଇଥିଲା ଏବଂ ୧୯୩୫ ମସିହାରେ ଭର୍ସାଇଲ ରୁକ୍ତି ଭଙ୍ଗ କରି ନିଜ ସୈନ୍ୟବାହିନୀର କଲେବର ବୃଦ୍ଧି କରିଥିଲେ । ୧୯୩୬ ଠାରୁ ୧୯୩୯ ମସିହା ମଧ୍ୟରେ ଜର୍ମାନୀର ଏକଛତ୍ରବାଦୀ ସାମ୍ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର ନୀତିକୁ ଇଟାଲୀ ପୂର୍ଣ୍ଣ ସମର୍ଥନ ଦେଇଥିଲା । ଠିକ୍ ଏହି କାଳରେ ଜାପାନ ଚୀନ୍ ଉପରେ ଆଧିପତ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିବାକୁ ଉଦ୍ୟମ କରିଥିଲା । ୧୯୩୭ ମସିହାରେ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଇଟାଲୀ ସହିତ ଜାପାନ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ କରିଥିଲା । ଏହାକୁ ରୋମ-ବର୍ଲିନ-ଟୋକିଓ ମେଣ୍ଟ କୁହାଯାଉଥିଲା । ଏହିପରି ଭାବରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ ଏକ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାକୁ ବିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଫ୍ରାନ୍ସ, ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ତାଙ୍କର ମିତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ଏକଜୁଟ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିବା ପାଇଁ ସମ୍ପାଦନା କରିଥିଲା । ହିଟଲରଙ୍କର ଯୁଦ୍ଧପ୍ରବଣ ନୀତି, ଜର୍ମାନୀର ବର୍ଦ୍ଧିତ ସାମରିକ ଶକ୍ତି ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସକୁ ଉଦ୍‌ଭୀତ କରିଥିଲା । ସୋଭିଏତ ରୁଷ୍ ଭୀତ ହୋଇ ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ଜର୍ମାନ ସହିତ ଏକ ଅନାକ୍ରମଣ ରୁକ୍ତି ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିଥିଲେ । ହିଟଲର ଏହା ଫଳରେ ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୩୯ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ୧ ତାରିଖ ଦିନ ହିଟଲର ପୋଲାଣ୍ଡ ଆକ୍ରମଣ କରିବା ଯୋଗୁଁ ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସ ଜର୍ମାନୀ ବିରୁଦ୍ଧରେ ଯୁଦ୍ଧ ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ । ଏହା ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲା । ୧୯୪୧ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ପ୍ରଶାନ୍ତ ମହାସାଗରର ପର୍ଲହାର୍ବର ଉପରେ ଜାପାନ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା । ଏହାପରେ ଆମେରିକା ଓ ୧୯୪୩ରେ ରୁଷିଆ ମିତ୍ରଶକ୍ତି ସହିତ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୪୫ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୬ ଓ ୯ ତାରିଖରେ ଜାପାନର ହିରୋସୀମା ଓ ନାଗାସାକି ଉପରେ ଆମେରିକା ପରମାଣୁ ବୋମା ନିକ୍ଷେପ କରିଥିଲା । ଏହାପରେ ଜାପାନ ଆତ୍ମସମର୍ପଣ କରିଥିଲା ।

ନୂତନ ବିଶ୍ଵ ବ୍ୟବସ୍ଥାର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଓ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ

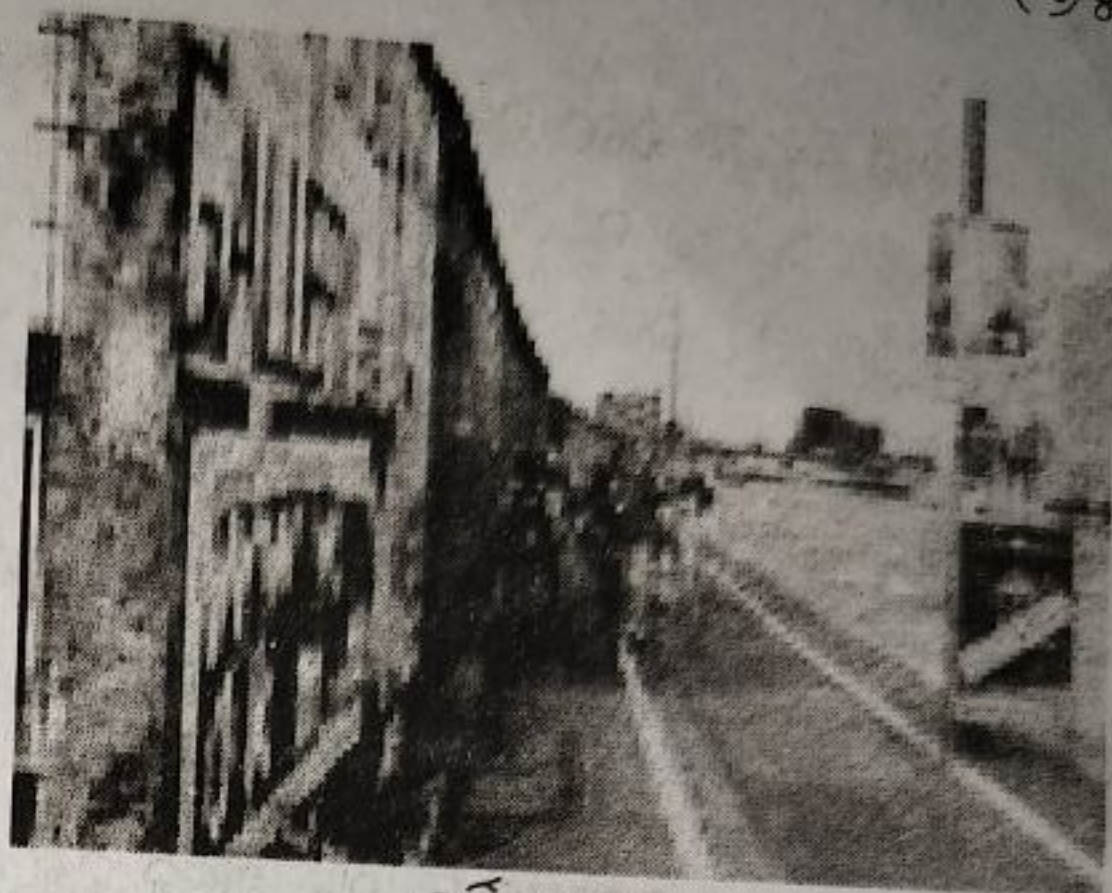
ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ୧୯୩୯ ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇ ୧୯୪୫ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସ ୨ ତାରିଖ ଦିନ ସମାପ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜର୍ମାନୀ, ଜାପାନ ଓ ଇଟାଲୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ପରେ ବିଶ୍ଵରେ ଏକ ନୂତନ ପରିବେଶ ମୁଣ୍ଡ ଟେକିଥିଲା । ଜର୍ମାନୀ, ଜାପାନ ଓ ଇଟାଲୀରେ ଏକଛତ୍ରବାଦ ଲୋପ ପାଇଥିଲା । ପରାଜିତ ଜର୍ମାନୀ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଏବଂ ପାଇଥିଲା । ପରାଜିତ ଜର୍ମାନୀ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଏବଂ ପାଇଥିଲା । ପରାଜିତ ଜର୍ମାନୀ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀରେ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଏବଂ ପାଇଥିଲା । ଏହା ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଏବଂ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ପ୍ରଭାବରେ ପରିଚାଳିତ ହେଲା । ଜର୍ମାନୀର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ ରୁଷିଆ ଦ୍ଵାରା ନିୟନ୍ତ୍ରିତ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା । ଜାପାନରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଦ୍ଵାରା ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା । ଇଟାଲୀରେ ମଧ୍ୟ ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଏବଂ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ଦୁଇଟି ମହାଶକ୍ତି ଭାବରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ । ଆମେରିକାର ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଧାରା ରୁଷିଆର ସାମ୍ୟବାଦୀ ଧାରାକୁ ବିରୋଧ କରିଥିଲା । ଏକ ପକ୍ଷରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ପୂର୍ବ ଇଉରୋପ ଦେଶମାନଙ୍କ ଉପରେ ପ୍ରବଳ ଚାପ ପ୍ରୟୋଗ କରି ସାମ୍ୟବାଦୀ ଶକ୍ତିକୁ ଦୃଢ଼ କରିଥିଲା । ପୂର୍ବ ଇଉରୋପର ପୋଲାଣ୍ଡ, ଫିନ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆ, ହଙ୍ଗେରି, ଆଲବାନିଆ, ବୁଲଗେରିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସରକାର ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଓ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ଦୁଇ ବୃହତ୍ ଶକ୍ତି ନୀତି ଦୃଷ୍ଟିରୁ ପରସ୍ପର ବିରୋଧୀ ରୂପେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଉଠିଥିଲେ । ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ସାମ୍ୟବାଦ ପ୍ରସାର ଚାହୁଁଥିବା ବେଳେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଗଣତନ୍ତ୍ର ପ୍ରସାର ଚାହୁଁଥିଲେ । ଦୁଇ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସିଧାସଳଖ ଯୁଦ୍ଧ ନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଏକ ପ୍ରକାର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ଯୁଦ୍ଧ ଚାଲିଥିଲା । ସେମାନଙ୍କର ଏହି ତତ୍ତ୍ୱକୈନ୍ଦ୍ରିକ ଭିତର ବିବାଦ ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ଏହାକୁ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ (Cold War) କୁହାଗଲା । ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ଏକ ସାମରିକ ସଂଘର୍ଷ ନୁହେଁ । ଏହା କୂଟନୈତିକ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ସଂଗ୍ରାମ ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧରେ ଜର୍ମାନୀର ପତନ ପରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ବର୍ଲିନ ସହିତ ଜର୍ମାନୀର ପୂର୍ବ ଭାଗରେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ହୋଇ ଯାଇଥିଲା । ଜର୍ମାନୀର ପଶ୍ଚିମ ଭାଗରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା, ଇଂଲଣ୍ଡ ଓ ଫ୍ରାନ୍ସର ସୈନ୍ୟମାନେ କ୍ଷମତାଶାଳୀ ଥିଲେ । ଆମେରିକା ଓ ତାର ମିତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଉପରେ ଚାପ ପକାଇ ପୂର୍ବ ଜର୍ମାନ ଅନ୍ତର୍ଗତ ବର୍ଲିନ ସହରକୁ ଦୁଇ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ କଲେ । ପୂର୍ବ ବର୍ଲିନ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ଅଧୀନସ୍ଥ ଏବଂ ପଶ୍ଚିମ ବର୍ଲିନ ଆମେରିକା ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଓ ତାହାର ମିତ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ପ୍ରଭାବାଧୀନ ହେଲା । ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଶେଷର ଦୁଇବର୍ଷ ମଧ୍ୟରେ ୧୯୪୭ ସୁଦ୍ଧା ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍‌ର ପ୍ରଭାବ ସମଗ୍ର ପୂର୍ବ ଇଉରୋପରେ ବ୍ୟାପିଗଲା । ରୁଷିଆ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରୀସ୍ ଓ ତୁରସ୍କରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ସରକାର ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା ।

ସାମ୍ୟବାଦର ଏହି ଅସାଧାରଣ ପ୍ରସାରଣକୁ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ସିଧାସଳଖ ବିରୋଧ ନ କଲେ ମଧ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିପାରି ନଥିଲା । ତେଣୁ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଚିନ୍ତାଧାରାର ବିପକ୍ଷରେ ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ସଭାପତି ଟ୍ରୁମେନ୍ (Truman) ଘୋଷଣା କଲେ - ଯେଉଁ ମୁକ୍ତ ଦେଶମାନେ ବାହାର ଶକ୍ତିର ଚାପ ବିରୁଦ୍ଧରେ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛା କରୁଛନ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ସମର୍ଥନ ଦେବ । ଏହାକୁ ଟ୍ରୁମେନ୍ ନୀତି (Truman doctrine) କହନ୍ତି । ଏହା ପରେ ପରେ ୧୯୪୭ ମସିହା ଜୁନ୍ ମାସରେ ଆମେରିକାର ବିଦେଶ ସଚୀବ ଜର୍ଜ୍ ମାର୍ଶଲ ଗୋଟିଏ ଯୋଜନା ପ୍ରଣୟନ କଲେ । ଏହାକୁ ମାର୍ଶଲ ଯୋଜନା (Marshall Plan) କୁହାଯାଏ । ଏହି ଯୋଜନା ଅନୁସାରେ ଇଉରୋପର ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାଠାରୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇପାରିବେ ବୋଲି ଘୋଷଣା କରାଗଲା । ଫଳରେ ଗ୍ରୀସ୍ ଓ ତୁରସ୍କ ଦେଶ ଆମେରିକାଠାରୁ ପ୍ରଚୁର ଅର୍ଥ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଲେ । ସେ ସବୁ ଦେଶରେ ସାମ୍ୟବାଦ ପ୍ରସାରଣ ବନ୍ଦ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା । ଇଉରୋପର ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନେ ମଧ୍ୟ ଆମେରିକାଠାରୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ସାମ୍ୟବାଦୀ ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଆଦର କଲେ ନାହିଁ । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ପଶ୍ଚିମ ବର୍ଲିନକୁ ଅର୍ଥନୈତିକ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବାକୁ ଚେଷ୍ଟା କଲା । କିନ୍ତୁ ବର୍ଲିନ ସହରଟି ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ ପ୍ରଭାବରେ ଥିବା ପୂର୍ବ ଜର୍ମାନୀର ଅଞ୍ଚଳ ମଧ୍ୟରେ

ଥବାରୁ ଷ୍ଟାଲିନ୍ (ରୁଷ ନେତା) ବର୍ଲିନକୁ ସମସ୍ତ ସ୍ଥଳପଥ ଅବରୋଧ କରି ଦେଲେ । ତେଣୁ ଆମେରିକା ପଶ୍ଚିମ ବର୍ଲିନକୁ ସ୍ଥଳପଥରେ ସାହାଯ୍ୟ ଦେବା ଅସମ୍ଭବ ହେଲା । ଆମେରିକା ଅନ୍ୟ ପକ୍ଷରେ ଆକାଶ ମାର୍ଗରେ ପରିବହନ ବିମାନ ଦ୍ଵାରା ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ ପଶ୍ଚିମ ବର୍ଲିନକୁ ଯୋଗାଇଲା । ଏହିପରି ଏକ ବର୍ଷକାଳ ସଂଘର୍ଷ ଜନିତ ପରିବେଶ ବର୍ଲିନ ଅବରୋଧ ଯୋଗୁଁ ଲାଗି ରହିଲା । ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ଏହା ଏକ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଥିଲା ।

ବର୍ଲିନ ପ୍ରାଚୀର

ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ଏକ ପରିଣାମ ସ୍ଵରୂପ ଯୁରୋପ ଓ ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

୧. ଉତ୍ତର ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ଚୁକ୍ତି ସଂଗଠନ ବା ନାଟୋ (NATO)

୧୯୪୯ ମସିହାରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ନେତୃତ୍ଵରେ ଉତ୍ତର ଆଟଲାଣ୍ଟିକ୍ ଚୁକ୍ତି ସଂଗଠନ ବା ନାଟୋ ସଂଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସଂଗଠନରେ ପ୍ରଥମେ ଫ୍ରାନ୍ସ, ଇଂଲଣ୍ଡ, ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା, କାନାଡ଼ା, ନରଝେ, ପର୍ତ୍ତୁଗାଲ, ଇଟାଲୀ, ବେଲଜିୟମ୍, ନେଦରଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଲକ୍ସେମ୍ବର୍ଗ, ଆଇସ୍‌ଲ୍ୟାଣ୍ଡ ଓ ଡେନ୍‌ମାର୍କ ପରି ୧୨ଟି ଦେଶ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ପରେ ଗ୍ରୀସ୍, ତୁରସ୍କି ଓ ପଶ୍ଚିମ ଜର୍ମାନୀ ଏହି ସଂଗଠନରେ ଯୋଗ ଦେଲେ । ନାଟୋ ଗୋଷ୍ଠୀଭୁକ୍ତ ଦେଶମାନେ ଘୋଷଣା କଲେ ଯେ ଯଦି ସେମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କୌଣସି ଦେଶ ବାହ୍ୟ ଶତ୍ରୁ ଚାପରେ ଆକ୍ରାନ୍ତ ହୁଏ ତେବେ ସମସ୍ତ ନାଟୋ ଦେଶ ଉକ୍ତ ଆକ୍ରମଣକୁ ପ୍ରତିରୋଧ କରିବେ । ଫ୍ରାନ୍ସର ରାଜଧାନୀ ପ୍ୟାରିସ୍‌ରେ ନାଟୋ ଗୋଷ୍ଠୀର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

୨. କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଚୁକ୍ତି ସଂଗଠନ ବା ସେନଟୋ (CENTO).

ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆର ପ୍ରଭାବ ହ୍ରାସ କରିବା ପାଇଁ ଆମେରିକାର ପ୍ରୋତ୍ସାହନରେ ୧୯୫୫ ମସିହାରେ ବାଗ୍‌ଦାଦ୍‌ରେ ଏକ ସାମରିକ ଚୁକ୍ତି ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଚୁକ୍ତି ଇରାନ, ଇରାକ୍, ପାକିସ୍ତାନ, ତୁରସ୍କି ଓ ଇଂଲଣ୍ଡ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିଥିଲେ । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଏହି ଚୁକ୍ତିରେ ସ୍ଵାକ୍ଷର କରିନଥିଲା; କିନ୍ତୁ ଏହା ସହିତ ସହଯୋଗ କରିବା ବୋଲି ଚୁକ୍ତିବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସାମରିକ ସଂଗଠନ ମଧ୍ୟପ୍ରାଚ୍ୟରେ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆର ପ୍ରଭାବ ହ୍ରାସ କରିବା ପାଇଁ କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାକୁ କେନ୍ଦ୍ରୀୟ ଚୁକ୍ତି ସଂଗଠନ ବା ସେଣ୍ଟୋ କୁହାଯାଏ ।

୩. ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ରୁକ୍ତି ସଂଗଠନ ବା ସିଟୋ (SEATO)

ଦକ୍ଷିଣ-ପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ରୁଷିଆ ଓ ଚୀନର କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ପ୍ରଭାବକୁ ବିରୋଧ କରିବା ପାଇଁ ୧୯୫୪ରେ ହୋଇଥିଲା ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆ ରୁକ୍ତି ସଂଗଠନ ବା ସିଟୋ । ଏହାର ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ ଆମେରିକା, ଇଂଲଣ୍ଡ, ଫ୍ରାନ୍ସ, ପାକିସ୍ତାନ, ଆଇଲ୍ୟାଣ୍ଡ, ଫିଲିପାଇନ୍ସ, ଅଷ୍ଟ୍ରେଲିଆ ଓ ନ୍ୟୁଜିଲାଣ୍ଡ ।

୪. ଓ୍ଵାରସା ରୁକ୍ତି (Warsaw Pact)

ରୁଷିଆ ଆମେରିକାର ପ୍ରଚେଷ୍ଟାକୁ ବିରୋଧ କରି ନିଜର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ଜାହିର ରଖିବା ନିମନ୍ତେ ୧୯୫୫ରେ ପୋଲାଣ୍ଡର ରାଜଧାନୀ ଓ୍ଵାରସାଠାରେ ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ କରିଥିଲା ଓ୍ଵାରସାରୁକ୍ତି । ଏହାର ସଦସ୍ୟ ଥିଲେ ରୁଷିଆ, ରୁମାନିଆ, ପୋଲାଣ୍ଡ, ହଙ୍ଗେରୀ, ବୁଲ୍‌ଗେରିଆ, ଆଲବାନିଆ, ପୂର୍ବଜର୍ମାନୀ ଓ ଚେକୋସ୍ଲୋଭାକିଆ ।

ଶୀତଳଯୁଦ୍ଧର ଅବସାନ

ଓ୍ଵାରସା ରୁକ୍ତି- ସୋଭିଏଟ୍ ରୁଷିଆ ଓ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ନେତୃତ୍ଵରେ ଗଢ଼ି ଉଠିଥିବା ସାମରିକ ସଂଗଠନଗୁଡ଼ିକ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟାୟକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲା । ୧୯୫୩ ମସିହା ବେଳକୁ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ପ୍ରଶମିତ ହେବାକୁ ଲାଗିଲା; ଯଦିବା ପରବର୍ତ୍ତୀ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ ଏହା ପୁଣି ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୫୩ରେ ଆମେରିକାର ମୁଖ୍ୟ ଆଇଜେନ୍ ହାୱାର ଶାସନଭାର ହାତକୁ ନେବା ଦ୍ଵାରା ପୂର୍ବ ଇଉରୋପରେ ସାମ୍ୟବାଦୀ ଶାସନ ଉପରେ ଅଧିକ ବିରୋଧୀ ଚାପ ପଡ଼ି

ନଥିଲା । ମାର୍ଚ୍ଚ ୧୯୫୩ରେ ଷ୍ଟାଲିନ୍‌ଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ପରେ ସୋଭିଏଟ୍ ରୁଷିଆ ଶାସନର ପରିବର୍ତ୍ତନ ହେଲା ଫଳରେ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ଗତି ଉପରେ ଚାପ ପଡ଼ିଲା । ଆଇଜେନ୍ ହାୱାର (ଆମେରିକା ରାଷ୍ଟ୍ରପତି) ଙ୍କର ଉଦ୍ଘାଟନାଦୀ ନୀତି ସାମ୍ୟବାଦ ବିରୋଧୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ନ ହୋଇ ସହଯୋଗ ନୀତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଥିଲା । ୧୯୬୮ରେ ରୁଷିଆର କୋସିଜିନ ଓ ଆମେରିକାର ଜନସନ୍ ଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ପରମାଣୁ ଅପ୍ରସାର ରୁକ୍ତି (Nuclear Non-Proliferation Treaty) ନୂତନ ଭାବେ ସ୍ଵାଧୀନତା ଲାଭ କରିଥିବା ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ଅନେକ ଦେଶ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧକୁ ଗ୍ରହଣ କରି ନଥିଲେ କିମ୍ବା ଏହା ସହିତ ଜଡ଼ିତ ଥିବା

ଗୋର୍ବାଚୋଭ

ସଂଗଠନଗୁଡ଼ିକୁ ସମର୍ଥନ କରି ନଥିଲେ । ଏହା ଫଳରେ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ଉଗ୍ର କଳେବର ଅଧିକ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇପାରି ନଥିଲା । ୧୯୮୫ ମସିହାରେ ଗୋର୍ବାଚୋଭ ସୋଭିଏଟ୍ ରାଷ୍ଟ୍ରମୁଖ୍ୟ ହେବା ପରେ ପେରେଷ୍ଟ୍ରୋଇକା (Perestroika)

ରାଷ୍ଟ୍ରନିର୍ମାଣ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ଏବଂ ଗ୍ଲାସନୋଷ୍ଟ (Glasnost) ବା ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଦୁର୍ଗନ୍ଧ ପ୍ରଚଳନ କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ୧୯୯୦ରେ ସୋଭିଏଟ୍ ରୁଷିଆରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସନର ପତନ ଘଟି ସୋଭିଏଟ୍ ରୁଷ ଖଣ୍ଡ ବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୯୦ରେ ବର୍ଲିନ ପ୍ରାଚୀର ଭଙ୍ଗାଯାଇ ଦୁଇ ଜର୍ମାନୀ ଏକତ୍ରିତ ହେଲା । ୧୯୯୧ରେ ରୁଷିଆ ଡ୍ରାଏସମେଣ୍ଟକୁ ରଦ୍ଦ କରିଥିଲା । କୁଲାଇ ୧୯୯୧ରେ ଗୋର୍ବାଚୋଭ ଓ ଆମେରିକାର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଜର୍ଜ୍‌ବୁଶ ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ବୁକ୍ତି (Strategic Arms Reduction Treaty)ରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଥିଲେ । ଏହାପରେ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ଅବସାନ ଘଟିଥିଲା ।

ସାରାଂଶ

ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଶେଷର ୨୦ ବର୍ଷ ପରେ ୧୯୩୯ ମସିହାରେ ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା । ଏହା ୧୯୪୫ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାଲିଥିଲା । ଏହି ଯୁଦ୍ଧର ମୁଖ୍ୟ କାରଣ ଗୁଡ଼ିକ ଥିଲେ - ଭର୍ସାୟଲ ସନ୍ଧି, ଏକଚକ୍ରବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ, ଜାତିବାଦର ବିଫଳତା ଏବଂ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ । ଏହି ଯୁଦ୍ଧରେ ଜର୍ମାନୀ, ଜାପାନ ଓ ଇଟାଲୀ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ପରାସ୍ତ ହୋଇଥିଲେ । ଏହା ପରେ ବିଶ୍ୱରେ ଏକ ନୂତନ ପରିବେଶ ମୁଣ୍ଡ ଟେକି ଥିଲା । ଜର୍ମାନୀ, ଜାପାନ ଓ ଇଟାଲୀରେ ଏକଚକ୍ରବାଦ ଲୋପ ପାଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଏବଂ ସୋଭିଏଟ୍ ରୁଷିଆ ଦୁଇଟି ମହାଶକ୍ତି ଭାବରେ ଦେଖା ଦେଇଥିଲେ । ସାମ୍ୟବାଦୀ ରୁଷିଆର ତତ୍ତ୍ୱକୁ ଆମେରିକାର ପୁଞ୍ଜିବାଦୀ ତତ୍ତ୍ୱ ବିରୋଧ କରିଥିଲା । ଦୁଇ ବୃହତ୍ ଶକ୍ତି ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଏକ ପ୍ରକାର ତାତ୍ତ୍ୱିକ ସଂଘର୍ଷରେ ଲୀଘ୍ନ ରହିଥିଲେ । ଦୁଇ ଶକ୍ତି ମଧ୍ୟରେ ସିଧାସଳଖ ସଂଘର୍ଷ ନହୋଇ ଭିତର ବିବାଦ ଚରମ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲା । ଏହା ଥିଲା ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ । ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ଏକ ପରିଣାମ ସ୍ୱରୂପ ଯୁରୋପ ଓ ଏସିଆ ମହାଦେଶରେ କେତେ ଗୁଡ଼ିଏ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୫୩ ବେଳକୁ ରୁଷିଆ ଓ ଆମେରିକାରେ ଶାସନ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଦ୍ୱାରା ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ଉଗ୍ରରୂପ ଶାନ୍ତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୯୦ରେ ରୁଷିଆରେ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଶାସନର ଅବସାନ ଘଟିଥିଲା ଓ ରୁଷିଆ ଖଣ୍ଡବିଖଣ୍ଡିତ ହୋଇଯାଇଥିଲା । ୧୯୯୧ରେ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଥିଲା ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।

(କ) ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ କେବେ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ୧୯୩୫ (ii) ୧୯୩୭ (iii) ୧୯୩୯ (iv) ୧୯୪୫

(ଖ) କେଉଁ ସନ୍ଧି ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର ବାଜ ବଘନ କରିଥିଲା ?

(i) ପ୍ୟାରିସ ସନ୍ଧି (ii) ଭର୍ସାଲ ସନ୍ଧି (iii) ଫାଙ୍କଫର୍ଟସନ୍ଧି (iv) ନିଉଲି ସନ୍ଧି

(ଗ) ହିଟଲର କେଉଁ ଦଳର ନେତା ଥିଲେ ?

(i) ନାଜିଦଳ (ii) ଫାସି ଦଳ (iii) କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟଦଳ (iv) ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଦଳ

(ଘ) ମୁସୋଲିନି କେଉଁ ଦଳର ନେତା ଥିଲେ ?

(i) ନାଜିଦଳ (ii) ଫାସିଦଳ (iii) କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଦଳ (iv) ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଦଳ

(ଙ) ସେନ୍‌ଟୋ କେଉଁଠାରେ ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ?

(i) ଓଶିଂଟନ (ii) ବାଗଦାଦ୍ (iii) ଆଙ୍କାରା (iv) ରୋମ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

(କ) _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର ପରିସମାପ୍ତି ଘଟିଲା ।

(ଖ) ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଓ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ମଧ୍ୟରେ ଚାଲିଥିବା ତାତ୍ଵିକ ଯୁଦ୍ଧ କୁ _____ କୁହାଯାଏ ।

(ଗ) ନାଟୋଗୋଷ୍ଠୀର କେନ୍ଦ୍ରୀୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ _____ ଠାରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ।

(ଘ) ସେଣ୍ଟୋ _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ।

(ଙ) ରୋମ-ବର୍ଲିନ-ଟୋକିଓ ମେଣ୍ଟ _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିଲା ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

(କ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର କେତେବର୍ଷ ପରେ ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ? ଏହା ପ୍ରଥମେ କେଉଁ ମହାଦେଶରୁ ଆରମ୍ଭ ହୋଇଥିଲା ?

(ଖ) ଭର୍ସାଲ ସନ୍ଧି କେବେ ଓ କାହାସହିତ ସ୍ଵାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ?

(ଗ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵ ଯୁଦ୍ଧପରେ ଇଟାଲୀରେ କେଉଁ ଭାବଧାରାର ଉତ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ନେତା କିଏ ଥିଲେ ?

- (ଘ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଜର୍ମାନୀରେ କେଉଁ ଭାବଧାରାର ଉତ୍ଥାନ ହୋଇଥିଲା ? ଏହାର ନେତା କିଏ ଥିଲେ ?
- (ଙ) ରୋମ ବର୍ଲିନ ଟୋକିଓ ମେଣ୍ଟ କ'ଣ ?
- (ଚ) ଶୀତଳଯୁଦ୍ଧ କାହା କାହା ମଧ୍ୟରେ କେବେ ଠାରୁ ଆରମ୍ଭ ହେଲା ?
- (ଛ) ବୁମେନ ନୀତି କ'ଣ ?
- (ଜ) ମାର୍ଶାଲ ଯୋଜନା କ'ଣ ?
- (ଝ) ସେନ୍‌ଟୋ ବୁଲ୍ଡି କାହା ନେତୃତ୍ଵରେ କେଉଁ କେଉଁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସମ୍ପାଦିତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଞ) ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧପରେ ଜର୍ମାନୀ କେତେ ଭାଗରେ ବିଭକ୍ତ ହେଲା ? ସେମାନଙ୍କର ନାମ ଲେଖ ।

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) ଭର୍ସାଲ ସନ୍ଧି କିପରି ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର କାରଣ ହେଲା ?
- (ଖ) ପ୍ରଥମ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଜର୍ମାନୀ ଓ ଇଟାଲୀରେ କିପରି ଏକଛତ୍ରବାଦର ଅଭ୍ୟୁଦୟ ଘଟିଲା ?
- (ଗ) ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ ପୂର୍ବରୁ କି ପ୍ରକାର ସାମରିକ ମେଣ୍ଟ ଗଠନ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଘ) ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧମାନେ କ'ଣ ? ଏହା କାହିଁକି ଘଟିଥିଲା ?
- (ଙ) ନାଟୋ ସଂଗଠନର ଏକ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।
- (ଚ) ସେଣ୍ଟୋ ସଂଗଠନର ଏକ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧର କାରଣଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୬ । ଦ୍ଵିତୀୟ ବିଶ୍ଵଯୁଦ୍ଧ କେଉଁ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଘଟିଥିଲା ତାହା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ୭ । ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ କ'ଣ ? ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ପର୍ଯ୍ୟାୟରେ କେଉଁକେଉଁ ସାମରିକ ମେଣ୍ଟମାନ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
- ୮ । ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ସଂଜ୍ଞା, ଉତ୍ପତ୍ତିର କାରଣ ଓ ପରିଣତି ଆଲୋଚନା କର ।

ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଭୟାବହତା ଓ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନାର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଉପଲବ୍ଧି କରି ମିତ୍ରଶକ୍ତିର ନେତାମାନେ ଭବିଷ୍ୟତରେ ବିଶ୍ୱ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ସଂଗଠନ ସ୍ଥାପନ କରିବାକୁ ଚିନ୍ତା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ୧୯୪୧ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ସଭାପତି ରୁଜ୍ୱେଲଟ୍ ଓ ଇଂଲଣ୍ଡର ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଚର୍ଚ୍ଚିଲ ଆଟ୍ଲାଣ୍ଟିକ୍ ମହାସାଗର ମଧ୍ୟରେ ଗୋଟିଏ ଯୁଦ୍ଧ-ଜାହାଜରେ ପରସ୍ପରକୁ ସାକ୍ଷାତ କରି ଗୋଟିଏ ଘୋଷଣାପତ୍ର ଚିଠା କରିଥିଲେ । ଏହି ଘୋଷଣା ପତ୍ରକୁ ଆଟ୍ଲାଣ୍ଟିକ୍ ସନ୍ଦେଶ (Atlantic Charter) କହନ୍ତି । ଏଥିରେ ଭବିଷ୍ୟତ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ବିଷୟରେ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ସେହି ସାକ୍ଷାତ ପରେ ଉଭୟ ନେତା ୱାସିଂଟନ୍, କୁଇବେକ୍ ଓ କାସାବ୍ଲାଙ୍କା ଠାରେ ମିଳିତ ହୋଇ ଭବିଷ୍ୟତ ଶାନ୍ତି ବିଷୟ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ୧୯୪୩ ମସିହାରେ ଚୀନ ଦେଶର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ଚିଆଙ୍ଗ କାଇସେକ୍ ଉପରୋକ୍ତ ନେତାମାନଙ୍କ ସହ କାଇରୋଠାରେ ସାକ୍ଷାତ କରି ସେହି ବିଷୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୪୩ ମସିହା ଡିସେମ୍ବର ମାସରେ ଜୋସେଫ୍ ଷ୍ଟାଲିନ୍ ତେହେରାନଠାରେ ରୁଜ୍ୱେଲଟ୍ ଓ ଚର୍ଚ୍ଚିଲଙ୍କ ସହ ମିଳିତ ହୋଇ ଶାନ୍ତି ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ସେହି ତେହେରାନ ସମ୍ମିଳନୀରେ ମିଳିତ ହୋଇଥିବା ତିନି ନେତା ଘୋଷଣା କରିଥିଲେ ଯେ, ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ଜାତିମାନଙ୍କର ଏକ ବିଶ୍ୱ ପରିବାର ଭବିଷ୍ୟତ ଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଗଠିତ ହେବା ଆବଶ୍ୟକ ।

୧୯୪୪ ମସିହାରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର, ଇଂଲଣ୍ଡ, ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ଓ ଚୀନ୍ ଦେଶର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ୱାସିଂଟନ୍ ନଗରୀର ଡ଼ୟାରଟନ୍ ଓକ୍ ସମ୍ମିଳନୀରେ ମିଳିତ ହୋଇ ସେଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ବିଶ୍ୱ ସଂଗଠନ ପାଇଁ ଗୋଟିଏ ଚିଠା ପ୍ରସ୍ତୁତ କଲେ । ଏହି ଚିଠାରେ ଉକ୍ତ ସଂଗଠନର ନାମ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ (United Nations Organisations) ରଖା ଯାଇଥିଲା । ୧୯୪୫ ମସିହାରେ ରୁଜ୍ୱେଲଟ୍, ଇଂଲଣ୍ଡର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଚର୍ଚ୍ଚିଲ ଓ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷ୍ଟର ନେତା ଷ୍ଟାଲିନ୍ କ୍ରିମିୟାରେ ଯାଲ୍ଟା ନାମକ ସ୍ଥାନରେ ମିଳିତ ହୋଇ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନେଲେ ଯେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ସାନ୍ତ୍ରାନ୍ତସିଦ୍ଧାନ୍ତ ସହରରେ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ ସମ୍ମିଳନୀ ବସି ଏହି ବିଶ୍ୱ ସଂଗଠନର ରୂପରେଖ ସମ୍ପର୍କରେ ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯିବ ।

ଉଇନଷ୍ଟନ ଚର୍ଚ୍ଚିଲ

ଉତ୍ପତ୍ତି

ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ ଗଠନ ପାଇଁ ପ୍ରସ୍ତୁତି ପରେ ବିଶ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧର ଅନ୍ତିମ ମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ୫୦ ଗୋଟି ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ସାନ୍ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍କୋ ସହରରେ ସମବେତ ହେଲେ । ୧୯୪୫ ମସିହା ଏପ୍ରିଲ ମାସ ୨୫ ତାରିଖଠାରୁ ଜୁନ୍ ମାସ ୨୬ ତାରିଖ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସାନ୍ଫ୍ରାନ୍ସିସ୍କୋ ସମ୍ମିଳନୀ ବସିଲା । ସେଥିରେ ଆଲୋଚନା ମାଧ୍ୟମରେ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସନନ୍ଦ ତିଆରି କରାଯାଇଥିଲା । ୫୧ ଟି ରାଷ୍ଟ୍ର ଏହି ସନନ୍ଦକୁ ଅନୁମୋଦନ କଲେ ଓ ଏଥିରେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରି ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ଆଦି ସଦସ୍ୟ ରୂପେ ବିବେଚିତ ହେଲେ । ୧୯୪୫ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସ ୨୪ ତାରିଖଠାରୁ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସନନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା ।

ଗଠନ

ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର କାର୍ଯ୍ୟର ସୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ କେତେକ ସଂସ୍ଥା ଗଢ଼ା ଯାଇଥିଲା । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ତିନୋଟି ସଂସ୍ଥା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ । ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲା ସାଧାରଣ ସଭା (General Assembly), ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦ (Security Council) ଏବଂ ସଚିବାଳୟ (Secretariat) । ସାଧାରଣ ସଭାରେ ଜାତିସଂଘର ସବୁ ସଭ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ଦେଶ ସମାନ ଭୋଟ ଅଧିକାର ପାଇଲେ । ଏହିଠାରେ ବିଶ୍ୱର ସମସ୍ୟାଗୁଡ଼ିକ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇ ତାହା ଉପରେ ନିଷ୍ପତ୍ତି ନିଆଯାଉଥିଲା ଓ ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦକୁ ସେ ସମ୍ପର୍କରେ ଜଣାଇ ଦିଆଯାଉଥିଲା ।

ରୁଜଭେଲ୍

ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟ ନିର୍ବାହୀ ସଂସ୍ଥା ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲା । ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଏହା ଉତ୍ତରାତ୍ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା । ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦର ନିଷ୍ପତ୍ତିକୁ ଜାତିସଂଘର ସଦସ୍ୟ ଦେଶମାନେ ମାନିବାକୁ ଅଙ୍ଗୀକାରବଦ୍ଧ ଥିଲେ । ଏହି ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦରେ ୧୧ ଜଣ ସଭ୍ୟ ରହୁଥିଲେ । ତନ୍ମଧ୍ୟରୁ ୫ଟି ସ୍ଥାୟୀ ସଭ୍ୟ ଓ ୬ଟି ଅସ୍ଥାୟୀ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ । ୫ଟି ସ୍ଥାୟୀ ସଭ୍ୟ ରୂପେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା, ସୋଭିଏତ ଯୁନିୟନ, ଗ୍ରେଟ୍ ବ୍ରିଟେନ, ଫ୍ରାନ୍ସ ଓ ଚୀନ ସ୍ଥାନ ପାଇଥିଲେ । ଅସ୍ଥାୟୀ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କୁ ସାଧାରଣ ସଭା ଦୁଇ ବର୍ଷ ପାଇଁ ନିର୍ବାଚିତ କରୁଥିଲେ । ଯେ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ପାଇଁ ପାଞ୍ଚଜଣ ସ୍ଥାୟୀ ସଭ୍ୟଙ୍କର ସମ୍ମତି ଆବଶ୍ୟକ । ଯଦି କୌଣସି ଜଣେ ସ୍ଥାୟୀ ସଭ୍ୟ କୌଣସି ନିଷ୍ପତ୍ତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ମତ ପ୍ରକାଶ କରୁଥିଲେ ତେବେ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କର ସମ୍ମତି ସତ୍ତ୍ୱେ ତାହା ଅଗ୍ରାହ୍ୟ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା । ଏହାକୁ ସ୍ଥାୟୀ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଅଗ୍ରାହ୍ୟ କ୍ଷମତା ବା ଭିଟୋ (Veto) କହନ୍ତି । ଜାତିସଂଘର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ ସଚିବାଳୟ (Secretariat) କହନ୍ତି । ଏହାର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କୁ ମହାସଚିବ (Secretary General) ଆଖ୍ୟା ଦିଆଗଲା । ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦର ସୁପାରିସ୍ ଅନୁସାରେ ସାଧାରଣ ସଭା ଏହାକୁ ନିୟୁକ୍ତି ଦେଲେ ।

ଜାତିସଂଘର ଏ ତିନିଗୋଟି ପ୍ରଧାନ ସଂସ୍ଥା ଛଡ଼ା ଆହୁରି କେତେକ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସଂସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ରହିଅଛି । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ହେଲା, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିଚାରାଳୟ (International Court of Justice), ନ୍ୟାସୀ ପରିଷଦ (Trusteeship Council), ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ପରିଷଦ (Economic and Social Council) । ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ପରିଷଦ ଅଧୀନରେ ଅନ୍ୟ କେତେଗୁଡ଼ିକ ସଂସ୍ଥା ରହିଲା । ସେଥି ମଧ୍ୟରେ ପ୍ରଧାନ ହେଲା, ଜାତିସଂଘର ଶିକ୍ଷାଗତ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂଗଠନ (United Nations Educational Scientific and Cultural Organization, UNESCO); ଖାଦ୍ୟ ଓ କୃଷି ବିଷୟକ ସଂଗଠନ (Food and Agricultural Organisation, FAO); ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଶ୍ରମ ସଂଗଠନ (International Labour Organisation, ILO) ଏବଂ ବିଶ୍ୱ ସ୍ୱାସ୍ଥ୍ୟ ସଂଗଠନ (World Health Organisation, WHO) ନୂତନ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କୁ ସଦସ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ପାଇଁ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସାଧାରଣ ସଭାର ଦୁଇ-ତୃତୀୟାଂଶ ସଦସ୍ୟଙ୍କ ସମର୍ଥନ ଆବଶ୍ୟକ । ଏହା ଲାଭ କଲେ ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସଦସ୍ୟ ହୋଇ ପାରିବ । ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ନ୍ୟୁୟର୍କ ସହରରେ ସ୍ଥାପିତ ହେଲା । ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିଚାରାଳୟର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ନେଦରଲାଣ୍ଡର ହେଗ (The Hague) ସହରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ୨୦୧୦ ସୁଦ୍ଧା ଏହାର ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ୧୯୨ରେ ପହଞ୍ଚିଛି । ଏହାଛଡ଼ା ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ଅନ୍ୟ କିଛି ପ୍ରଧାନ ସଂସ୍ଥା ମଧ୍ୟ ରହିଛି । ତାହା ହେଲା-

(୧) ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଡାକସଂଘ (Universal Postal Union- UPO)

(୨) ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟାଙ୍କ (World Bank- WB)

(୩) ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆଣବିକ ଶକ୍ତି ସଂଗଠନ (International Atomic Energy Agency - IAEA)

(୪) ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମୁଦ୍ରା ପାଣ୍ଠି (International Monetary Fund - IMF)

(୫) ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବାଣିଜ୍ୟ ସଂଗଠନ (International Maritime Organisation - IMO)

(୬) ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କୃଷି ଉନ୍ନୟନ ସଂସ୍ଥା । (International Fund for Agricultural Development IFAD)

ଆଭିମୁଖ୍ୟ

ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସନନ୍ଦରେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟମାନ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି । ସେଥିରେ ‘ଏକ-ବିଶ୍ୱ’ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତିଫଳିତ । ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ମୁଖ୍ୟତଃ ୪ଟି ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା ।

୧. ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଶାନ୍ତି ଓ ନିରାପତ୍ତା ବଜାୟ ରଖିବା ଓ ସେଥିପାଇଁ ମିଳିତ ଭାବରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତି ବିପଦ ବିରୋଧରେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଅବଲମ୍ବନ କରିବା, ଆକ୍ରମଣ ଓ ଶାନ୍ତିଭଙ୍ଗର ପ୍ରତିରୋଧ କରିବା ଓ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟରେ ନ୍ୟାୟ ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଆଇନ ଅନୁଯାୟୀ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିବାଦ ଓ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କର ମାମାଂସା ଓ ସମାଧାନ କରିବା;

୨. ସମସ୍ତ ଜାତିର ସମାନ ଅଧିକାର ଓ ଆତ୍ମନିୟନ୍ତ୍ରଣ ନୀତି ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦର୍ଶନ ପୂର୍ବକ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁତପୁରୁଷ ସମ୍ପର୍କ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଏବଂ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଉପଯୋଗୀ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଦ୍ୱାରା ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଦୃଢ଼ୀଭୂତ କରିବା;
 ୩. ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ତଥା ମାନବିକ ସମସ୍ୟାମାନଙ୍କର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସହଯୋଗ ଉଦ୍ରେକ କରିବା ଏବଂ ମାନବିକ ଅଧିକାର ତଥା ଜାତି, ଭାଷା, ଧର୍ମ ଓ ସ୍ତ୍ରୀ-ପୁରୁଷ ନିର୍ବିଶେଷରେ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୌଳିକ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ ବୃଦ୍ଧି କରିବା ଏବଂ
 ୪. ଏହି ସମସ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ସାଧନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜାତିମାନଙ୍କର ଉଦ୍ୟମକୁ ଏକତ୍ରିତ ଓ ସୁପରିଚାଳିତ କରିବା ପାଇଁ ଏକ ପ୍ରଧାନ କେନ୍ଦ୍ରସ୍ଥଳ ରୂପେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବା।
- ଏତଦ୍ବ୍ୟତୀତ କୌଣସି ଦେଶର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ବ୍ୟାପାରରେ ହସ୍ତକ୍ଷେପ ନ କରିବା ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ଅନ୍ୟ ଏକ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଥିଲା।

ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ନୀତି ଅନୁସାରେ କୌଣସି ରାଷ୍ଟ୍ର ଦ୍ୱାରା ଅନ୍ୟ ଉପରେ ଆକ୍ରମଣ ହେଲେ ତାହାର ପ୍ରତିରୋଧ ପାଇଁ ସବୁ ସଦସ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ର ମିଳିତ ଜାତିସଂଘକୁ ସୈନ୍ୟବଳ ଦ୍ୱାରା ସାହାଯ୍ୟ କରିବେ। ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦକୁ ସମତା ନ୍ୟସ୍ତ ହେଲା ଯେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତି ବିପଦ ଦେଖାଦେଲେ କଳହରତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଲାଗିଥିବା ବିବାଦର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରାଯାଇପାରିବ। ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସନନ୍ଦରେ ସର୍ତ୍ତ ରହିଲା ଯେ, ଆକ୍ରମଣକାରୀ ଯେ କୌଣସି ଦେଶ ବିରୋଧରେ ଯୁଦ୍ଧ କରିବା ପାଇଁ ଅନ୍ୟ ଜାତିମାନଙ୍କର ସୈନ୍ୟବଳ ସଂଗ୍ରହ କରି ଗୋଟିଏ ‘ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପୁଲିସ ବାହିନୀ’ ଗଠନ କରାଯିବ।

ଏହିପରି ଏକ ମହତ୍ତ୍ୱ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ନେଇ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ପାଇଁ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା। କିନ୍ତୁ ପରବର୍ତ୍ତୀ ସମୟରେ ଦେଖାଗଲା ଯେ ପରସ୍ପର ମଧ୍ୟରେ ସୁସମ୍ପର୍କ ପରିବର୍ତ୍ତେ ଦୁଇ ମହାଶକ୍ତି ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଓ ଯୁ.ଏସ୍.ଏସ୍.ଆର୍. ଓ ସେମାନଙ୍କର ଅନୁଗତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଦର୍ଶଗତ ପାର୍ଥକ୍ୟ ବଢ଼ିଚାଲି ‘ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ’ ପରି ଏକ ଅବସ୍ଥା ସୃଷ୍ଟି କଲା।

ସାରାଂଶ

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧର ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଏବଂ ଶାନ୍ତି ସ୍ଥାପନାର ମହତ୍ତ୍ୱକୁ ଉପଲବ୍ଧ କରି ମିତ୍ରଶକ୍ତି ନେତାମାନେ ଉଦ୍ଦିଷ୍ଟତାରେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପାଇଁ ଯେଉଁ ସଂଗଠନ କରିଥିଲେ ତାହାର ନାମ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ। ୧୯୪୫ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ୨୪ ତାରିଖଠାରୁ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସନନ୍ଦ କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହେଲା। ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର କାର୍ଯ୍ୟର ସୁପରିଚାଳନା ପାଇଁ କେତେକ ସଂସ୍ଥା ଗଢ଼ା ଯାଇଥିଲା। ସେଗୁଡ଼ିକ ହେଲେ ସାଧାରଣ ସଭା, ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦ ଏବଂ ସଚିବାଳୟ। ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦ ଏକ କାର୍ଯ୍ୟନିର୍ବାହୀ ସଂସ୍ଥା ଥିଲା। ବିଶ୍ୱରେ ଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରିବା ପାଇଁ ଏହା ତତ୍ତ୍ୱଶାତ୍ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ କରୁଥିଲା। ଏହି ପରିଷଦରେ ୧୧ ଜଣ ସଭ୍ୟ ଥିଲେ। ଜାତିସଂଘର ତିନୋଟି ପ୍ରଧାନ ସଂସ୍ଥା ବ୍ୟତୀତ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ବିଚାରାଳୟ, ନ୍ୟାସୀ ପରିଷଦ, ଅର୍ଥନୈତିକ ଓ ସାମାଜିକ ପରିଷଦ ପରି ଅନେକ ସଂସ୍ଥା କାର୍ଯ୍ୟ କରୁଥିଲେ। ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସନନ୍ଦରେ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପାଇଁ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଓ ଲକ୍ଷ୍ୟମାନ ସ୍ଥାନ ପାଇଛି। ସେଥିରେ ଏକ ବିଶ୍ୱ ଆଦର୍ଶ ପ୍ରତିଫଳିତ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

- ୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।
- (କ) କେଉଁ ସମ୍ମିଳନୀ ଥିଲା ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ ଗଠନ ହେବାର ଶେଷ ପ୍ରକ୍ରିୟା ?
 (i) କାଇରୋ ସମ୍ମିଳନୀ (ii) ଯାଲଟା ସମ୍ମିଳନୀ (iii) ତେହେରାନ ସମ୍ମିଳନୀ (iv) ସାନଫ୍ରାନସିସ୍କୋ ସମ୍ମିଳନୀ
- (ଖ) ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ କେଉଁଠାରେ ଅବସ୍ଥିତ ?
 (i) ଓସ୍ତାନ୍ତନ (ii) ନିଉୟର୍କ (iii) ଲଣ୍ଡନ (iv) ପ୍ୟାରିସ
- (ଗ) ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦର ସ୍ଥାୟୀ ସଦସ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା କେତେ ?
 (i) ୫ (ii) ୬ (iii) ୧୦ (iv) ୧୫
- (ଘ) ମିଳିତ ଜାତିସଂଘ କେବେ ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହୋଇଥିଲା ?
 (i) ୧୯୪୧ (ii) ୧୯୪୨ (iii) ୧୯୪୫ (iv) ୧୯୫୦
- (ଙ) କେଉଁ ସମ୍ମିଳନୀରେ ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ନାମ ରଖା ଯାଇଥିଲା ?
 (i) ତେହେରାନ ସମ୍ମିଳନୀ (ii) ଯାଲଟା ସମ୍ମିଳନୀ
 (iii) ତମ୍ବାରଟନଓକ୍ ସମ୍ମିଳନୀ (iv) ସାନଫ୍ରାନସିସ୍କୋ ସମ୍ମିଳନୀ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) ଚିଆଙ୍ଗକାଇସେକ୍ _____ ର ଶାସନକର୍ତ୍ତା ।
- (ଖ) ଚର୍ଚ୍ଚିଲ୍ _____ ର ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଥିଲେ ।
- (ଗ) ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର ସନୟକୁ _____ ଟି ରାଷ୍ଟ୍ର ପ୍ରଥମେ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଥିଲେ ।
- (ଘ) ନିରାପତ୍ତା ପରିଷଦର ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା _____ ।
- (ଙ) ମିଳିତ ଜାତିସଂଘର କାର୍ଯ୍ୟାଳୟକୁ _____ କୁହାଯାଏ ।

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଆଚାର୍ଯ୍ୟ ସନୟ କେବେ ଓ କେଉଁଠାରେ ସ୍ୱାକ୍ଷରିତ ହୋଇଥିଲା ?
 ଏଥିରେ କିଏ କିଏ ସ୍ୱାକ୍ଷର କରିଥିଲେ ?
- (ଖ) ତମ୍ବାରଟନଓକ୍ ସମ୍ମିଳନୀ କାହିଁକି ପ୍ରସିଦ୍ଧ ?

- (ଗ) ନିଜିତ ଜାତିସଂଘର ଚିନ୍ତାଟି ପୁଣ୍ୟ ସଂସ୍ଥାର ନାମ ଲେଖ ।
- (ଘ) 'ଭିତର' କ'ଣ ? ଏହା କେଉଁମାନେ ପ୍ରୟୋଗ କରିଥାନ୍ତି ?
- (ଙ) ନିଜିତ ଜାତିସଂଘର ସଚିବାଳୟର ଅଧ୍ୟକ୍ଷଙ୍କୁ କ'ଣ କୁହାଯାଏ ? ସେ କିପରି ନିଯୁକ୍ତ ହୁଅନ୍ତି ?
- ୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।
- (କ) ସାଧାରଣ ସଭା କାହାକୁ ନେଇ ଗଠିତ ? ଏହାର କାର୍ଯ୍ୟ କ'ଣ ?
- (ଖ) ନିରାପରା ପରିଷଦର ଏକ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।
- (ଗ) ନିଜିତ ଜାତିସଂଘର ଅନ୍ୟ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କର ଏକ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।
- (ଘ) ଭିତର କ୍ଷମତା ର ମହତ୍ତ୍ୱ କ'ଣ ?
- (ଙ) ନିଜିତ ଜାତିସଂଘର ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଲେଖ ।

'ଗ' ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୭.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ନିଜିତ ଜାତିସଂଘ କିପରି ପ୍ରତିଷ୍ଠା ହେଲା ? ଏହାର ଗଠନ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୬ । ନିଜିତ ଜାତିସଂଘର ଗଠନ ଓ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଉପରେ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୭ । ନିଜିତ ଜାତିସଂଘ ଉପରେ ଏକ ପ୍ରବନ୍ଧ ଲେଖ ।

ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସର ଏକ ଅବିସ୍ମରଣୀୟ ଘଟଣା ଥିଲା ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ । ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷତା କୌଣସି ଗୋଷ୍ଠୀରେ ଯୋଗ ନଦେଇ ନିରପେକ୍ଷ ଭାବରେ କାର୍ଯ୍ୟ କରିବାକୁ ବୁଝାଇଥାଏ । ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଥିବା ସହଯୋଗ ଓ ବୁଝାମଣା ଫଳରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜନ୍ମଲାଭ କଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ମୁଖ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଥିଲା ସ୍ୱାଧୀନତାର ସୁରକ୍ଷା, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ଉପନିବେଶବାଦର ବିଲୋପ ଏବଂ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା । ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ପୃଥିବୀରେ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ (Cold war) ଘନିଭୂତ ହେଲା । ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକା ଏବଂ ସୋଭିଏତ୍ ରୁଷିଆ ନେତୃତ୍ୱରେ ବିଶ୍ୱ ଦୁଇଟି ସାମରିକ କେନ୍ଦ୍ରରେ ବିଭକ୍ତ ହେବାରୁ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ଭୟଙ୍କର ରୂପ ନେଲା । ନୂଆହୋଇ ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିଥିବା ଆଫ୍ରିକା ଓ ଏସିଆର ଅନେକ ରାଷ୍ଟ୍ର

କୌଣସି ସାମରିକ କେନ୍ଦ୍ର (ମେଣ୍ଟ) ରେ ଯୋଗ ନଦେଇ ନିରପେକ୍ଷତା ଅବଲମ୍ବନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ସେମାନେ ସାମରିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତିର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ମନେକରି ସେମାନଙ୍କର କଷ୍ଟଲବ୍ଧ ସ୍ୱାଧୀନତାର ସୁରକ୍ଷା ପାଇଁ ଏଥିରୁ ଦୂରରେ ରହିବାକୁ ଇଚ୍ଛାକଲେ । ଏପରି ନିରପେକ୍ଷତା ସେମାନଙ୍କର ସାମାଜିକ ଓ ଆର୍ଥିକ ବିକାଶରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିବ ବୋଲି ସେମାନେ ମନେକଲେ । ଜାତୀୟ ପୁନର୍ଗଠନ ଓ ଅର୍ଥନୈତିକ ଉନ୍ନତି ନିମନ୍ତେ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧରେ ଯୋଗଦାନ ଅନାବଶ୍ୟକ ବୋଲି ସେମାନେ ସ୍ଥିର କଲେ । ସେମାନଙ୍କର ଏପରି ନିରପେକ୍ଷତା କାଳକ୍ରମେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପରିଣତ ହେଲା ।

ନେହେରୁ, ସୁକର୍ଣ୍ଣୋ ଓ ଚିଟ୍ଟୋ

ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାରତ ବିଶିଷ୍ଟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଭାରତର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଏକ ସୂତ୍ରଧାର ଥିଲେ । ୧୯୫୪ ମସିହାରେ ତାଙ୍କଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ପଞ୍ଚଶୀଳ ନୀତି ଉପରେ ହିଁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ସୂତ୍ରପାତ ହେଲା । ଇଣ୍ଡୋନେସିଆର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ସୁକର୍ଣ୍ଣୋ, ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ମାର୍ଶାଲ ଟିଟୋ ଓ ମିଶର ର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ନାସେରଙ୍କ ସହଯୋଗ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲା ।

ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ପୁଞ୍ଜିବାଦ ଗୋଷ୍ଠୀ ଓ କମ୍ୟୁନିଷ୍ଟ ଗୋଷ୍ଠୀର ବାହାରେ ଏକ ତୃତୀୟ ବିଶ୍ୱଗୋଷ୍ଠୀ ରୂପେ ନିରପେକ୍ଷ ଦେଖିମାନେ ଏକତ୍ରିତ ହେଲେ ଏବଂ ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ଓ ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ଗଠନାତ୍ମକ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

୧୯୬୧ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆର ରାଜଧାନୀ ବେଲଗ୍ରାଡ଼ ଠାରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାର ୨୫ଟି ରାଷ୍ଟ୍ରର ପୃଷ୍ଠାମାନେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର କେତେକ ମୌଳିକ ନୀତି ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇ ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା । ଏଥିରେ ଥିଲା -

- ୧) ବିଶ୍ୱଶାନ୍ତି ପ୍ରତିଷ୍ଠା
- ୨) ଉପନିବେଶବାଦ ଓ ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦର ବିଲୋପସାଧନ
- ୩) ଜାତି ଜାତି ମାଧ୍ୟମରେ ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ
- ୪) ବର୍ଣ୍ଣ ବୈଷମ୍ୟ ନୀତିର ନିନ୍ଦା
- ୫) ସାମରିକ ମେଣ୍ଟର ବିରୋଧ
- ୬) ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ
- ୭) ମାନବିକ ଅଧିକାର ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଆରୋପ
- ୮) ଦେଶ ଦେଶ ମଧ୍ୟରେ ଏକ ଶୋଷଣମୁକ୍ତ ଓ ସାମ୍ୟନୀତି ଉପରେ ଆଧାରିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସମ୍ପର୍କ

୧୯୬୪ ମସିହା ଅକ୍ଟୋବର ମାସରେ ମିଶର ରାଜଧାନୀ କାଇରୋ ଠାରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ଦ୍ୱିତୀୟ ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ୪୬ ଗୋଟି ଦେଶର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ଭାରତ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ଲାଲବାହାଦୂର ଶାସ୍ତ୍ରୀ ଏହି ଅଧିବେଶନରେ ଯୋଗଦେଇ ତାଙ୍କର ଆଦର୍ଶପୂର୍ଣ୍ଣ କାର୍ଯ୍ୟମାଳା ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ କେତେକ ପ୍ରସଙ୍ଗ ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ଦିଆଯାଇ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା ।

- ୧) ଜାତିବାଦ, ସାମ୍ରାଜ୍ୟବାଦ ଓ ଉପନିବେଶବାଦ ବିରୁଦ୍ଧରେ ସ୍ୱର ଉତ୍ତୋଳନ ।
- ୨) ବିକାଶଶୀଳ ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକରେ ଏକ ଉପଯୁକ୍ତ ଅର୍ଥନୈତିକ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଉପରେ ଗୁରୁତ୍ୱ ।
- ୩) ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ।
- ୪) ମାନବିକ ଅଧିକାର ପ୍ରତି ସମ୍ମାନ
- ୫) ଶାନ୍ତିପୂର୍ଣ୍ଣ ସହାବସ୍ଥାନ

ଏହାର ତୃତୀୟ ଅଧିବେଶନ ଜାମ୍ବିଆର ଲୁସାକା ସହରରେ ୧୯୭୦ ମସିହା ସେପ୍ଟେମ୍ବର ମାସରେ ୫୦ଟି ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଚତୁର୍ଥ ଅଧିବେଶନ ୧୯୭୩ରେ ଆଲଜିୟରୀରେ ୭୬ଟି ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୭୬ ମସିହାରେ କଲମ୍ବୋରେ ପଞ୍ଚମ ସମ୍ମିଳନୀ ୮୬ଟି ରାଷ୍ଟ୍ରର ପ୍ରତିନିଧିମାନଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୭୯ ମସିହାରେ କ୍ୟୁବାର ରାଜଧାନୀ ହାବାନାରେ ୯୪ ଜଣ ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କ ଉପସ୍ଥିତିରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୮୩ ମସିହାରେ ଭାରତର ରାଜଧାନୀ ନୂଆଦିଲ୍ଲୀରେ ସପ୍ତମ ଅଧିବେଶନ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ୯୯ଟି ଦେଶର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ଏହି ସମୟକୁ

ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ୧୦୧ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୮୬ ମସିହାରେ ଜିମ୍ବାୱେର ରାଜଧାନୀ ହାରାରେ ୧୯୮୯ ରେ ବେଲଗ୍ରେଡ୍, ୧୯୯୨ରେ ଜାକର୍ତ୍ତା, ୧୯୯୫ରେ କାର୍ଗାଗେନ, ୧୯୯୮ରେ ଡରବ୍ୟାନ୍, ୨୦୦୩ରେ କୁଆଲାଲାମ୍ପୁର, ୨୦୦୬ରେ ହାଭାନା ଓ ୨୦୦୯ରେ ମିଶରର ସାର୍ମି-ଏଲ୍-ଶେଖରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ବିଭିନ୍ନ ଅଧିବେଶନ ଆହ୍ୱାନ କରାଯାଇ ବିଶ୍ୱରାଜନୀତିର ସମୀକ୍ଷା ସହିତ ବହୁ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପମାନ ଗ୍ରହଣ କରାଯାଇଥିଲା ।

ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧ ଓ ସାମରିକ ଗୋଷ୍ଠୀ ଗଠନ ଉପରେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଆସ୍ଥା ହ୍ରାସ ପାଇଥିଲା । ମିଳିତ ଜାତିସଂଘରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ବୃଦ୍ଧି ପାଇଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ବୃହତ୍ ଶକ୍ତିମାନଙ୍କର କ୍ଷମତା ଶଙ୍କୁଚିତ ହେଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଫଳରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକାରେ ଉପନିବେଶମାନଙ୍କର ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମ ସଫଳ ରୂପନେଲା । ଏହା ଦୁର୍ବଳ ଜାତିମାନଙ୍କୁ ନୈତିକ ବଳ ଓ ସାହସ ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ବିକାଶଶୀଳ ଜାତିମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଅର୍ଥନୈତିକ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ମଧ୍ୟ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନ ଗୁରୁତ୍ୱଦେଇ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲା । ଦକ୍ଷିଣ ଆଫ୍ରିକାର ବର୍ଷବୈଷମ୍ୟ ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧରେ ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ସ୍ୱର ଉଠାଇଥିଲା । ସେଠାରେ ଗଣତାନ୍ତ୍ରିକ ପଦ୍ଧତିର ପୁନରୁଦ୍ଧାର ପାଇଁ ସେମାନେ ଦୃଢ଼ ପରିକର ହୋଇଥିଲେ । ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ମୁକ୍ତି, ସାମ୍ୟ ଓ ମୈତ୍ରୀ ନୀତି ଉପରେ ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳଲକ୍ଷ୍ୟ ‘ବଞ୍ଚ ଓ ବଞ୍ଚିବାକୁ ଦିଅ’ । (Live and Let Live)

ଏସିଆରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗ ବ୍ୟବସ୍ଥା

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧପରେ ଏସିଆ ମହାଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । ଏସିଆନ୍ ଏବଂ ସାର୍କ ଦୁଇଟି ଏହି ଦିଗରୁ ବଳିଷ୍ଠ ଅନୁଷ୍ଠାନ ।

ଏସିଆନ୍ (ASEAN)

୧୯୬୬ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସ ୮ ତାରିଖରେ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ପାଞ୍ଚୋଟି ଦେଶ- ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ମାଲୟେସିଆ, ଫିଲିପାଇନ୍ସ, ସିଙ୍ଗାପୁର ଏବଂ ଥାଇଲାଣ୍ଡର ବୈଦେଶିକ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ବାଙ୍କକଠାରେ ଏକ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଏସିଆନ୍ ସଂସ୍ଥା ଗଠନ ସମ୍ପର୍କରେ ଏକ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହାଦ୍ୱାରା ସେମାନେ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଏକ ସଂସ୍ଥା ଗଠନ କରିବାକୁ ଇଚ୍ଛାପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନର ମୌଳିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଏବଂ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରାଯାଇଥିଲା ।

- ୧) ମିଳିତ ଉଦ୍ୟମ ମାଧ୍ୟମରେ ଏହି ଅଞ୍ଚଳରେ ସମତା ଏବଂ ସହଯୋଗୀ ମନନେଇ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି, ସାମାଜିକ ପ୍ରଗତି ଏବଂ ସାଂସ୍କୃତିକ ଅଗ୍ରଗତିକୁ ତ୍ୱରାନ୍ୱିତ କରିବା ପାଇଁ ପଦକ୍ଷେପ ଗ୍ରହଣ ।
- ୨) ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆ ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ଶାନ୍ତି ଓ ସ୍ଥିରତା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ଏବଂ ମିଳିତ ଜାତି ସଂଘର ସନନ୍ଦ (Charter)ର ନୀତି ଗୁଡ଼ିକୁ ସମ୍ମାନ ପ୍ରଦାନ ।
- ୩) ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ବୈଷୟିକ, ବୈଜ୍ଞାନିକ ଏବଂ ଶାସନ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ସହଯୋଗ ଏବଂ ପାରସ୍ପରିକ ସାହାଯ୍ୟ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ।

- ୪) କୃଷି, ଶିଳ୍ପ, ବାଣିଜ୍ୟର ବିକାଶ, ଲୋକମାନଙ୍କର ସାଧାରଣ ଜୀବନଧାରଣମାନ ବର୍ଦ୍ଧନ ଦିଗରେ ଅଧିକ ଫଳପ୍ରସ୍ତ ସହଯୋଗ ନିମନ୍ତେ ଉଦ୍ୟମ ।
- ୫) ବିଭିନ୍ନ ଆଞ୍ଚଳିକ ଏବଂ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସହଯୋଗ ଏବଂ ମୈତ୍ରୀ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ । ଏହିସବୁ ଆଭିମୁଖ୍ୟ ଦ୍ଵାରା ଏସିଆନ୍ ଲୋକମାନଙ୍କର ସମୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହେବ ବୋଲି ସେଠାରେ ସ୍ଥିର ହୋଇଥିଲା ।

ଏହାର ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆର ରାଜଧାନୀ ଜାକାର୍ତ୍ତାରେ ଓ ସ୍ଥାୟୀ ସମିତି ସିଙ୍ଗାପୁରରେ ଅବସ୍ଥିତ । ୧୯୭୧ ମସିହା ନଭେମ୍ବର ମାସରେ କୁଆଲାଲାମ୍ପୁର ଅଧିବେଶନରେ ଏସିଆନ୍ ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆକୁ ଶାନ୍ତିର ଅଞ୍ଚଳ (Zone of Peace) ଘୋଷଣା କରିବା ପରେ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲା ଶାନ୍ତି, ମୁକ୍ତି ଓ ନିରପେକ୍ଷ ବଳୟ (Zone for Peace, Freedom and Neutrality)(ZOPFAN)

୧୯୭୭ ମସିହାଠାରୁ ଏହି ଏସିଆନ୍ ଉପାଦାନ ବଣ୍ଟନ, ଆଞ୍ଚଳିକ ଦେୟ ଯୁନିୟନ, ସମ୍ମିଳିତ ପର୍ଯ୍ୟଟନ ସଂସ୍ଥାମାନ ଗଠନ, ଏସିଆନ୍ ଜାହାଜ ବ୍ୟବସ୍ଥା ଏବଂ ଅନେକ ସହଯୋଗୀ ଅନୁଷ୍ଠାନ ପାଇଁ ଯୋଜନା ପ୍ରକାଶ କରିଅଛି । ପାଶ୍ଚାତ୍ୟ ଦେଶ ଏବଂ ସୋଭିଏତ ଯୁନିଅନ୍ ସହିତ ଅର୍ଥନୈତିକ ସହଯୋଗ ଏବଂ ସଂପର୍କ ପାଇଁ ଏସିଆନ୍ ସଦା ତତ୍ପର ହୋଇଛି । ଅର୍ଥନୈତିକ ପ୍ରଗତିପାଇଁ ସାରା ବିଶ୍ଵରେ ଏସିଆନ୍ ଏକ ସ୍ଵରଣୀୟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିପାରିଛି ।

ସାର୍କ (South Asian Association for Regional Co-operation)

ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ୧୯୮୫ରେ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାର ସ୍ଥାୟୀ ମୁଖ୍ୟ କାର୍ଯ୍ୟାଳୟ କାଠମାଣ୍ଡୁରେ ଅବସ୍ଥିତ । ଏଥିରେ ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆର ସାତଗୋଟି ରାଷ୍ଟ୍ର ଭାରତ, ପାକିସ୍ତାନ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ବଙ୍ଗଳାଦେଶ, ନେପାଳ ଭୂଟାନ ଏବଂ ମାଳଦିପ - ଯୋଗ ଦେଇଥିଲେ । ୧୯୮୩ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ମାସରେ ନୂଆଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ଏବଂ ୧୯୮୫ ମସିହା ମେ ମାସରେ ଥିଂପୁଠାରେ ବୈଦେଶିକ ମନ୍ତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଦୁଇଟି ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହି ସମ୍ମିଳନୀ ଦୁଇଟିରେ ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆ ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗ ଅନୁଷ୍ଠାନ (South Asian Association for Regional Co-operation, SAARC) ବା ସାର୍କ ଗଠନ ପାଇଁ ସାତୋଟି ଦେଶର ବୈଦେଶିକ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଏକ ସମ୍ବିଧାନ (ସନନ୍ଦ) ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିଥିଲେ । ଏହି ସମ୍ବିଧାନରେ ଦଶଟି ଧାରା ଏବଂ ଗୋଟିଏ ଅଗ୍ରଲେଖ (Preamble) ଥିଲା । ଏହି ଅଗ୍ରଲେଖରେ ସଦସ୍ୟମାନେ ଶାନ୍ତି, ସ୍ଥିରତା ଏବଂ ପ୍ରଗତି ପାଇଁ ଇଚ୍ଛା ପ୍ରକାଶ କରିଥିଲେ । ସାର୍କରେ ନିମ୍ନୋକ୍ତ ଲକ୍ଷ୍ୟ ଗୁଡ଼ିକ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରକାଶିତ ହୋଇଥିଲା ।

- ୧) ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆ ଦେଶମାନଙ୍କର ଲୋକମାନଙ୍କର ମଙ୍ଗଳ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ, ସେମାନଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ ସମୃଦ୍ଧିପାଇଁ ଯୋଜନା, ସାମାଜିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ଉନ୍ନତି ପାଇଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା ।
- ୨) ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ସାମୁହିକ ଆତ୍ମନିର୍ଭରଶୀଳତାକୁ ଦୃଢ଼ କରିବାପାଇଁ ଚେଷ୍ଟା ।
- ୩) ପାରସ୍ପରିକ ସମସ୍ୟାର ସମାଧାନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ।

- ୪) ଅର୍ଥନୈତିକ, ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ, ବୈଷୟିକ ଏବଂ ବୈଜ୍ଞାନିକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ପାରସ୍ପରିକ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ।
- ୫) ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ବିକାଶମୁଖୀ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସହିତ ସହଯୋଗ ସ୍ଥାପନ ।

୧୯୮୫ ଡିସେମ୍ବର ୭ ଏବଂ ୮ ତାରିଖରେ ଜାକାର୍ତ୍ତାରେ ସାର୍ବଭୂମି ପ୍ରଥମ ଶୀର୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଦ୍ୱିତୀୟ ସାର୍ବ ସମ୍ମିଳନୀ ବାଙ୍ଗାଲୋରରେ ୧୯୮୬ ନଭେମ୍ବର ୧୬, ୧୭, ତାରିଖରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ପରସ୍ପର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଆତଙ୍କବାଦୀ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମକୁ ରୋକିବାପାଇଁ ସେମାନଙ୍କର ଦୃଢ଼ ପ୍ରତିଜ୍ଞା ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ନିରସ୍ତ୍ରୀକରଣର ପ୍ରଗତିକୁ ମନ୍ତ୍ରଣ ନ କରିବା ପାଇଁ ସେଠାରେ ମତ ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା । ତୃତୀୟ ଶୀର୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀ କାଠମାଣ୍ଡୁଠାରେ ୧୯୮୭ ନଭେମ୍ବର ୨ରେ, ଚତୁର୍ଥ ଶୀର୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀ ୧୯୮୮ ଡିସେମ୍ବର ୨୯ ରୁ ୩୧ ତାରିଖରେ ଇସଲାମାବାଦ ଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ପଞ୍ଚମ ସାର୍ବ ଶୀର୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀ ନଭେମ୍ବର ୨୧ ରୁ ୨୩ରେ ୧୯୯୦ ରେ ମାଳଦ୍ୱିପରେ, ଷଷ୍ଠ ସାର୍ବ ସମ୍ମିଳନୀ ନଭେମ୍ବର ୭, ୧୯୯୧ରେ କଲମ୍ବୋଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ସାର୍ବର ସପ୍ତମ ଶୀର୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀ ଜାକାର୍ତ୍ତାରେ ୧୯୯୨ ଜୁନ ୧୩ ଏବଂ ୧୪ ତାରିଖରେ, ଅଷ୍ଟମ ସମ୍ମିଳନୀ ଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ମେ ୨ ଏବଂ ୩ ୧୯୯୫ରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏହାପରେ ୧୯୯୬ରେ ମାଲେ, ୧୯୯୮ରେ କଲମ୍ବୋ, ୨୦୦୨ରେ କାଠମାଣ୍ଡୁ, ୨୦୦୪ରେ ଇସଲାମାବାଦ, ୨୦୦୫ରେ ଜାକାର୍ତ୍ତା, ୨୦୦୭ରେ ନୁଆଦିଲ୍ଲୀ, ୨୦୦୮ରେ କଲମ୍ବୋ, ୨୦୧୦ରେ ଥାମ୍ବୁ, ୨୦୧୧ରେ ମାଲଡିଭସର ଆଡୁ ସିଟି ଆଦି ସ୍ଥାନରେ ସାର୍ବ ଶିଖର ସମ୍ମିଳନୀ ଆୟୋଜିତ ହୋଇଥିଲା । ୧୯୯୧-୨୦୦୧କୁ ସାର୍ବ ଶିଶୁକନ୍ୟା ଦଶକ (SAARC Decade of the Girl child) ୨୦୦୧ - ୨୦୧୦କୁ ସାର୍ବ ଶିଶୁ ଅଧିକାର ଦଶକ (SAARC Decade of the Rights of the child) ଓ ୨୦୧୦-୨୦୨୦ କୁ ଅନ୍ତଃକ୍ଷେତ୍ରୀୟ ସଂଯୋଜନ ଦଶକ (Decade of Intra-regional connectivity) ଭାବରେ ଘୋଷଣା କରାଯାଇଛି । ସାର୍ବ ଗଠନ ପଦ୍ଧତିରେ ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆ ଦେଶ ଗୁଡ଼ିକର ସହଯୋଗୀ ମନଭାବ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ ନିହିତ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏସିଆରେ ସାମାଜିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଏବଂ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅଭିବୃଦ୍ଧି ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରିଛି । ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗ ଏବଂ ସହାବସ୍ଥାନ ନୀତିକୁ ଆଧାର କରି ସାର୍ବ ଅଗ୍ରଗତି କରିପାରିଛି ।

ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତିର ନୂତନ ଦିଗ

ବିଶ୍ୱର ସବୁଦେଶର ଅର୍ଥନୀତିର ସମନ୍ୱୟ ବା ଏକତ୍ରୀକରଣକୁ ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି କୁହାଯାଏ । ଏହି ଏକତ୍ରୀକରଣ ପାଇଁ ସମସ୍ତ ଦେଶର ଉତ୍ପାଦିତ ଦ୍ରବ୍ୟର ମୁକ୍ତ ପ୍ରବାହ ବା ଗତି ଆବଶ୍ୟକ । ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି ଏକ ମୁକ୍ତ ଅର୍ଥନୀତି । ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଶ୍ୱ ଏକବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ପ୍ରବେଶ କରିସାରିଛି । ଜ୍ଞାନ-ବିଜ୍ଞାନ ତଥା ପ୍ରଯୁକ୍ତିର ବିକାଶ ଆଣିଛି ଅନେକ ପରିବର୍ତ୍ତନ । ତେଣୁ ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି ମଧ୍ୟ ଏକ ନୂତନ ଦିଗରେ ଅଗ୍ରସର । ଏହି ନୂତନ ଦିଗ ବା ଜଗତୀକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ସାରା ବିଶ୍ୱକୁ ଏକ ବିଶ୍ୱଗ୍ରାମ (Global village) ରେ ପରିଣତ କରିଛି ।

ଜଗତୀକରଣ - ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତିର ନୂତନ ଦିଗ କୁ ଆମେ ଜଗତୀକରଣ କହିଲେ ଅତ୍ୟୁକ୍ତି ହେବ ନାହିଁ । ଜଗତୀକରଣ ଶବ୍ଦଟି ଜଗତ (Globe) ରୁ ଆସିଛି । ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ଆର୍ଥିକ ପ୍ରକ୍ରିୟା ପରସ୍ପର ସହିତ ଜଡ଼ିତ ହେବା ଦ୍ୱାରା ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱ

ଏକ ଆର୍ଥିକ ସୂତ୍ର ଦ୍ୱାରା ବାନ୍ଧି ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏହା ହିଁ ଜଗତୀକରଣ । ଜଗତୀକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ସହାୟକ ହେଲେ ଆର୍ଥିକ ଉଦାରୀକରଣ ଓ ଘରୋଇକରଣ । ଆର୍ଥିକ ଉଦାରୀକରଣ ଅର୍ଥନୈତିକ କ୍ଷେତ୍ରରୁ ବିଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର ନିୟନ୍ତ୍ରଣ ତଥା କଟକଣାକୁ ଦୂର କରିଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଏକ ମୁକ୍ତ ବଜାରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ହୋଇଥାଏ । ସେହିପରି ଘରୋଇକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ଦ୍ୱାରା ରାଷ୍ଟ୍ରାୟତ୍ତ ସଂସ୍ଥାମାନଙ୍କରେ ସରକାରୀ ପୁଞ୍ଜି ପରିବର୍ତ୍ତେ ଘରୋଇ ସଂସ୍ଥାର ପୁଞ୍ଜି ବିନିଯୋଗ ହୋଇଥାଏ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅବାଧ ପ୍ରତିଯୋଗିତା ଓ ବିଭୀନ୍ନ ବଜାରର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ଘଟିଥାଏ । ତେଣୁ ସଂକ୍ଷେପରେ କୁହାଯାଇ ପାରେ ଯେ ଆର୍ଥିକ ଉଦାରୀକରଣ, ଘରୋଇକରଣ ଓ ଜଗତୀକରଣ (Liberalisation, Privatisation & Globalisation-LPG) ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକ ନୂତନ ଧାରା ।

୧୯୪୪ ମସିହା ଜୁଲାଇ ମାସରେ ଯୁକ୍ତରାଷ୍ଟ୍ର ଆମେରିକାର ନିଉହେମ୍ପସାୟାରଠାରେ ହୋଇଥିବା ବ୍ରେଟନ ୱଡ଼ସ ସମ୍ମିଳନୀରେ ୪୪ଟି ଦେଶର ପ୍ରତିନିଧି ଯୋଗଦେଇ ପ୍ରଥମେ ଏକ ନୂତନ ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତିର ମୂଳଦୁଆ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେଥିପାଇଁ ଦୁଇଟି ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ଅର୍ଥନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନ ଯଥା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମୁଦ୍ରାପାଣ୍ଠି ଓ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ପୁନର୍ଗଠନ ଓ ଉନ୍ନୟନ ବ୍ୟାଙ୍କ ସୃଷ୍ଟି କରିବା ପାଇଁ ରୁଚି ବଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲେ । ୧୯୪୭ ମସିହାରେ ୨୩ଟି ଦେଶର ପ୍ରତିନିଧିମାନେ ଏକ ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ସମ୍ମିଳନୀ ରେ ମିଳିତ ହୋଇ ପଣ୍ୟଶୁଳ୍କ ଓ ବାଣିଜ୍ୟ ଜନିତ ସାଧାରଣ ରୁଚି (GATT) ସମ୍ପାଦିତ କରିଥିଲେ । ଏହି ରୁଚି ବା ଗାଟ୍ ବିଶ୍ୱ ବାଣିଜ୍ୟ ପାଇଁ ନୀତି ନିର୍ଦ୍ଧାରଣ କରିଥାଏ । ୧୯୯୫ ରେ ବିଶ୍ୱ ବାଣିଜ୍ୟ ସଂଗଠନ (World Trade organisation) ର ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ଏହାଦ୍ୱାରା ଜଗତୀକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟାର ଦ୍ରୁତ ପ୍ରଗତି ଘଟିଲା । ୧୯୯୧ ମସିହାରେ ଭାରତର ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପି.ଭି.ନରସିଂହରାଓ ଓ ଅର୍ଥମନ୍ତ୍ରୀ ମନମୋହନ ସିଂହ ଏହି ଜଗତୀକରଣ ବ୍ୟବସ୍ଥାକୁ ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲେ ।

ଜଗତୀକରଣର ସୁଫଳ - ଜଗତୀକରଣର କେତେକ ସୁଫଳ ଦୃଷ୍ଟିଗୋଚର ହୋଇଛି, ତାହା ନିମ୍ନରେ ପ୍ରଦତ୍ତ ହେଲା ।

ଜଗତୀକରଣ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ବିଦେଶୀ ପୁଞ୍ଜି ନିବେଶ ଯୋଗୁଁ ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ଔଦ୍ୟୋଗିକ ବିକାଶ ପରିଲକ୍ଷିତ । ଏହାଦ୍ୱାରା ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ରଣର ଆବଶ୍ୟକତା କମିଯାଇଛି ।

ଉନ୍ନତ ଓ ବିକଶିତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନେ ସେମାନଙ୍କର ନୂତନ ପ୍ରଯୁକ୍ତି ବିଦ୍ୟାକୁ ବିକାଶଶୀଳ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କରେ ବିନିଯୋଗ କରୁଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିକାଶଶୀଳ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ବୈଷୟିକ ଉନ୍ନତି ଘଟୁଛି ।

ଜଗତୀକରଣଦ୍ୱାରା ବିକାଶଶୀଳ ତଥା ଅନୁନ୍ନତ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକ ସେମାନଙ୍କର ପଣ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ବିଶ୍ୱର ସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ରକୁ ରପ୍ତାନୀ କରିବାର ସୁଯୋଗ ପାଇଥାନ୍ତି । ଅନ୍ୟ ରାଷ୍ଟ୍ରର ପଣ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ମଧ୍ୟ ସେମାନେ ନିଜ ବଜାରରେ ପାଇଥାନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଉପଭୋକ୍ତାମାନେ ବିଶେଷଭାବରେ ଉପକୃତ ହୋଇଥାନ୍ତି । ସେମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶର ନାନା କିସମର ଜିନିଷ ନିଜ ଦେଶରେ ପାଇପାରିଥାନ୍ତି ।

ଏହାଦ୍ୱାରା କର୍ମ ସଂସ୍ଥାନର ପରିସର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି । ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଯୁବତୀମାନେ ଅନ୍ୟ ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଯାଇ ବିଭିନ୍ନ କର୍ମରେ ନିଯୁକ୍ତି ଲାଭ କରୁଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ବେକାରୀ ସମସ୍ୟାର ମଧ୍ୟ ସମାଧାନ କିଛି ପରିମାଣରେ ହୋଇପାରିଛି । ଜୀବନ ଧାରଣର ମାନ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ।

ଜଗତୀକରଣର କୁଫଳ- ସୁଫଳ ଥିବା ସତ୍ତ୍ୱେ ଏହାର ଅନେକ କୁଫଳ ପରିଲକ୍ଷିତ । ଉନ୍ନତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକ ଅନୁନ୍ନତ ଦେଶରେ ନିଜର ପ୍ରାଧାନ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରି ଲାଭବାନ ହୋଇଥିବା ବେଳେ ଅନୁନ୍ନତ ଦେଶମାନେ ଉପକୃତ ହୋଇପାରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ଦେଶୀୟ କମ୍ପାନୀ ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ କମ୍ପାନୀମାନଙ୍କ ସହ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦିତା କରିବା ପାଇଁ ଅସଫଳ ହେବା ଯୋଗୁଁ ସେମାନଙ୍କର ଅଶେଷ କ୍ଷତି ସାଧନ ହେଉଛି । ଏହାଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଦେଶୀୟ କମ୍ପାନୀ ବନ୍ଦ ହୋଇଯାଉଛି ।

ଜଗତୀକରଣର କୁପ୍ରଭାବ ଆମର ସଂସ୍କୃତିରେ ମଧ୍ୟ ପରିଲକ୍ଷିତ । ଆଧ୍ୟାତ୍ମିକତା ଓ ନୈତିକତା ପରିବର୍ତ୍ତେ ମାନବ ସମାଜ ବର୍ତ୍ତମାନ ବସ୍ତୁବାଦୀ ଓ ଭୋଗବିଳାସୀ ହୋଇଉଠିଛି । ବୌଦ୍ଧିକ ଚାଲାଣ (Brain Drain) ଦ୍ୱାରା ଅନେକ ଶିକ୍ଷିତ ଯୁବକ ଯୁବତୀ ନିଜ ଦେଶ ପରିତ୍ୟାଗ କରି ଉନ୍ନତ ଦେଶରେ ଉଚ୍ଚବେତନରେ ଯୋଗ ଦେଉଛନ୍ତି । ଏହାଦ୍ୱାରା ବିକାଶଶୀଳ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ଦେଶଗୁଡ଼ିକର ବିକାଶରେ ବାଧା ଉତ୍ପନ୍ନ ହେଉଛି ।

କେତେକ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଉନ୍ନତ ରାଷ୍ଟ୍ରଦ୍ୱାରା ବିକାଶଶୀଳ ଓ ଅନୁନ୍ନତ ରାଷ୍ଟ୍ରଗୁଡ଼ିକ ଶୋଷିତ ହେଉଛନ୍ତି ।

ବର୍ତ୍ତମାନ ଜଗତୀକରଣ ପ୍ରକ୍ରିୟା ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତିର ଏକ ଅପରିହାର୍ଯ୍ୟ ଅଙ୍ଗ ଭାବରେ ବିକାଶ ଲାଭ କରିଛି । ଏହାର କୁ ପରିଣାମକୁ ଦୂର କରିବା ନିମନ୍ତେ ସବୁ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ପାରସ୍ପରିକ ସହଯୋଗ ଓ ମୈତ୍ରୀର ଆବଶ୍ୟକତା ରହିଛି । ଏଥି ନିମନ୍ତେ ବିଶ୍ୱର ଉନ୍ନତ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ଭୂମିକା ଅତ୍ୟନ୍ତ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ।

ସାରାଂଶ

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ପରିବେଶର ବିଶେଷ ପରିବର୍ତ୍ତନ ଘଟିଥିଲା । ଶୀତଳ ଯୁଦ୍ଧର ଭୟଙ୍କର ରୂପ ଏବଂ ସାମରିକ ମେଷ୍ଟ ଗଠନ କାଳରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ରାଷ୍ଟ୍ରମାନଙ୍କର ସ୍ଥିତି ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱ ଯୁଦ୍ଧ କରିବାରେ ସାହାଯ୍ୟ କରିଥିଲା । ଏହି ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଭାରତ ବିଶିଷ୍ଟ ଭୂମିକା ଗ୍ରହଣ କରିଥିଲା । ଭାରତର ପ୍ରଥମ ପ୍ରଧାନମନ୍ତ୍ରୀ ପଣ୍ଡିତ ଜବାହରଲାଲ ନେହେରୁ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନର ଏକ ସୂତ୍ରଧର ଥିଲେ । ଇଣ୍ଡୋନେସିଆର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ସୁକର୍ଣ୍ଣୋ, ଯୁଗୋସ୍ଲାଭିଆର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ମାର୍ଶାଲ ଟିଟୋ ଓ ମିଶରର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ନାସେରଙ୍କ ସହଯୋଗ ଏହି ଆନ୍ଦୋଳନକୁ ପ୍ରସାରିତ କରିଥିଲା । ୧୯୬୧ ମସିହାରେ ବେଲଗ୍ରେଡ଼ଠାରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ସମ୍ମିଳନୀ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଏଥିରେ ୨୫ଟି ରାଷ୍ଟ୍ରର ମୁଖ୍ୟମାନେ ଯୋଗଦେଇଥିଲେ । ୧୯୯୫ ମସିହା ବେଳକୁ ଏହାର ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟା ୧୧୨କୁ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଥିଲା ।

ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ ଏସିଆ ମହାଦେଶର ରାଷ୍ଟ୍ର ରାଷ୍ଟ୍ର ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ବିଭିନ୍ନ ସମୟରେ ଉଦ୍ୟମ କରାଯାଇଥିଲା । ଏସିଆନ୍ ଏବଂ ସାର୍କ- ଦୁଇଟି ଏ ଦିଗରୁ ବଳିଷ୍ଠ ଅନୁଷ୍ଠାନ । ୧୯୬୭ ମସିହା ଅଗଷ୍ଟ ୮ ତାରିଖରେ ଦକ୍ଷିଣ ପୂର୍ବ ଏସିଆର ପାଞ୍ଚୋଟି ଦେଶ ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ, ମାଲୟେସିଆ, ଫିଲିପାଇନ୍ସ, ସିଙ୍ଗାପୁର ଏବଂ ଥାଇଲାଣ୍ଡର ବୈଦେଶିକ ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ବାଙ୍କକଠାରେ ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ ସମ୍ପର୍କରେ ଆଲୋଚନା କରିଥିଲେ । ଦକ୍ଷିଣପୂର୍ବ ଏସିଆରେ ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗ ପାଇଁ ଏହି ସଂସ୍ଥା ଗଠନ କରାଯାଇଥିଲା । କ୍ଷେତ୍ରପରି ୧୯୮୫ରେ ସାର୍କ ଦକ୍ଷିଣ ଏସିଆର ଦେଶମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ସହଯୋଗ ଓ ସମ୍ପର୍କ ସ୍ଥାପନ ପାଇଁ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ।

ବିଂଶ ଶତକର ଶେଷ ଭାଗରୁ ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି ପାଇଁ ପ୍ରଚେଷ୍ଟା କରାଯାଇଥିଲା । ଏହାର ପରିପ୍ରକାଶ ପାଇଁ ବିଶ୍ୱ ବାଣିଜ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ, ବିଶ୍ୱ ବ୍ୟାଙ୍କ, ଆନ୍ତର୍ଜାତିକ ମୁଦ୍ରାପାଣ୍ଠ ପରି ସଂସ୍ଥାମାନ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା । ଅନେକ ବହୁରାଷ୍ଟ୍ରୀୟ ସଂସ୍ଥା ଏହି ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି ଧାରାର ପ୍ରବାହ ପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରିଛନ୍ତି ।

ଆଦର୍ଶ ପ୍ରଶ୍ନାବଳୀ

‘କ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୧ ନମ୍ବର ।

- ୧ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନ ପାଇଁ ଥିବା ଚାରୋଟି ସମ୍ଭାବିତ ଉତ୍ତର ମଧ୍ୟରୁ ସଠିକ୍ ଉତ୍ତର ବାଛିଲେଖ ।
 - (କ) ଦ୍ୱିତୀୟ ବିଶ୍ୱଯୁଦ୍ଧ ପରେ କେଉଁ କେଉଁ ମହାଦେଶର ଅଧିକାଂଶ ରାଷ୍ଟ୍ର ସ୍ୱାଧୀନତା ଲାଭ କରିଥିଲେ ?
 - (i) ଏସିଆ ଓ ଆଫ୍ରିକା (ii) ଇଉରୋପ ଓ ଏସିଆ (iii) ଇଉରୋପ ଓ ଉତ୍ତର ଆମେରିକା (iv) ଉତ୍ତର ଆମେରିକା ଓ ଆଫ୍ରିକା
 - (ଖ) ପଞ୍ଚଶୀଳ ନୀତିର ପ୍ରଣେତା କିଏ ଥିଲେ ?
 - (i) ଇନ୍ଦିରାଗାନ୍ଧୀ (ii) ଜବାହରଲାଲ୍ ହେହେରୁ (iii) ଚାନ୍-ଏନ୍-ଲାଲ (iv) ସୁକର୍ଣ୍ଣୋ
 - (ଗ) ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ସମ୍ମିଳନୀ କେଉଁଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
 - (i) ଦିଲ୍ଲୀ (ii) ହାଭାନା (iii) ବେଲଗ୍ରେଡ଼ (iv) କାଇରୋ
 - (ଘ) ସାର୍କ କେଉଁ ବର୍ଷ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
 - (i) ୧୯୮୦ (ii) ୧୯୮୩ (iii) ୧୯୮୫ (iv) ୧୯୯୦
 - (ଙ) ସାର୍କର ପ୍ରଥମ ସମ୍ମିଳନୀ କେଉଁଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
 - (i) ନୂଆଦିଲ୍ଲୀ (ii) ଡାକା (iii) କାଠମାଣ୍ଡୁ (iv) କଲମ୍ବୋ

୨ । ଶୂନ୍ୟସ୍ଥାନ ପୂରଣ କର ।

- (କ) ଗୋଷ୍ଠୀନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ନେତା ମାର୍ଶାଲ ଟିଟୋ _____ର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି ଥିଲେ ।
- (ଖ) ମିଶରର ରାଷ୍ଟ୍ରପତି _____ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ୟତମ ପ୍ରମୁଖ ନେତା ଥିଲେ ।
- (ଗ) ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ସମ୍ମିଳନୀ _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ।
- (ଘ) ନୂଆଦିଲ୍ଲୀଠାରେ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ _____ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ ହୋଇଥିଲା ।
- (ଙ) _____ ସମ୍ମିଳନୀରେ ଏସିଆନ ସଂସ୍ଥା ଗଠନ ସମ୍ପର୍କରେ ବିଜ୍ଞପ୍ତି ପ୍ରକାଶ ପାଇଥିଲା ।

+ 9 ପୃଥ୍ବୀ ଇତିହାସ

‘ଖ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨ ନମ୍ବର

୩ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଦୁଇ ବା ତିନୋଟି ବାକ୍ୟରେ ଲେଖ ।

- (କ) ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷତା କହିଲେ କ’ଣ ବୁଝ ? ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଦେଶ ସମୂହ କେଉଁ ବିଶ୍ୱର ଅନ୍ତର୍ଭୁକ୍ତ ।
- (ଖ) ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଆରମ୍ଭ କରିଥିବା ପ୍ରଧାନ ବ୍ୟକ୍ତି ମାନଙ୍କର ନାମ ଲେଖ ।
- (ଗ) ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ପ୍ରଥମ ସମ୍ମିଳନୀ କେବେ ଓ କେଉଁଠାରେ ଅନୁଷ୍ଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଘ) ଏସିଆନ ସଂସ୍ଥା କେବେ ଓ କେଉଁ କେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଙ) ସାର୍ବ କେବେ ଓ କେଉଁ କେଉଁ ଦେଶମାନଙ୍କୁ ନେଇ ଗଠିତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଚ) ବିଶ୍ୱଗ୍ରାମ କହିଲେ କ’ଣ ବୁଝ ? ଏହା କିପରି ସମ୍ଭବ ହୋଇଛି ?

୪ । ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୩ ନମ୍ବର । ପ୍ରତି ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ୬ଟି ବାକ୍ୟ ଭିତରେ ସୀମିତ ରହିବା ଉଚିତ ।

- (କ) କେଉଁ ପୃଷ୍ଠଭୂମିରୁ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଜନ୍ମ ନେଇଥିଲା ?
- (ଖ) ପ୍ରଥମ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀରେ କେଉଁ କେଉଁ ବିଷୟ ଆଲୋଚିତ ହୋଇଥିଲା ?
- (ଗ) କାଉରୋ ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ସମ୍ମିଳନୀର ବୈଶିଷ୍ଟ୍ୟ କ’ଣ ଥିଲା ?
- (ଘ) ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅବଦାନ ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- (ଙ) ଏସିଆନ ସଂସ୍ଥା ଉପରେ ଏକ ଚିପ୍ପପଣୀ ଦିଅ ।
- (ଚ) ସାର୍ବ ଗଠନର ମୌଳିକ ଲକ୍ଷ୍ୟ କ’ଣ ?
- (ଛ) ବିଶ୍ୱ ଅର୍ଥନୀତି କହିଲେ କ’ଣ ବୁଝାଏ ?

‘ଗ’ ବିଭାଗ

ପ୍ରତ୍ୟେକ ପ୍ରଶ୍ନର ମୂଲ୍ୟ ୨.୫ ନମ୍ବର

- ୫ । ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ କ’ଣ ? ଏହାର ବିଭିନ୍ନ ସମ୍ମିଳନୀ ଓ କାର୍ଯ୍ୟାବଳୀ ଆଲୋଚନା କର ।
- ୬ । ଗୋଷ୍ଠୀ ନିରପେକ୍ଷ ଆନ୍ଦୋଳନ ଉପରେ ଆଲୋକପାତ କର ।
- ୭ । ଏସିଆରେ ଆଞ୍ଚଳିକ ସହଯୋଗ ସ୍ଥାପନରେ ସାର୍ବ ଓ ଏସିଆନର ଭୂମିକା ବର୍ଣ୍ଣନା କର ।
- ୮ । ଜଗତୀକରଣ ଉପରେ ଏକ ବିବରଣୀ ଦିଅ ।